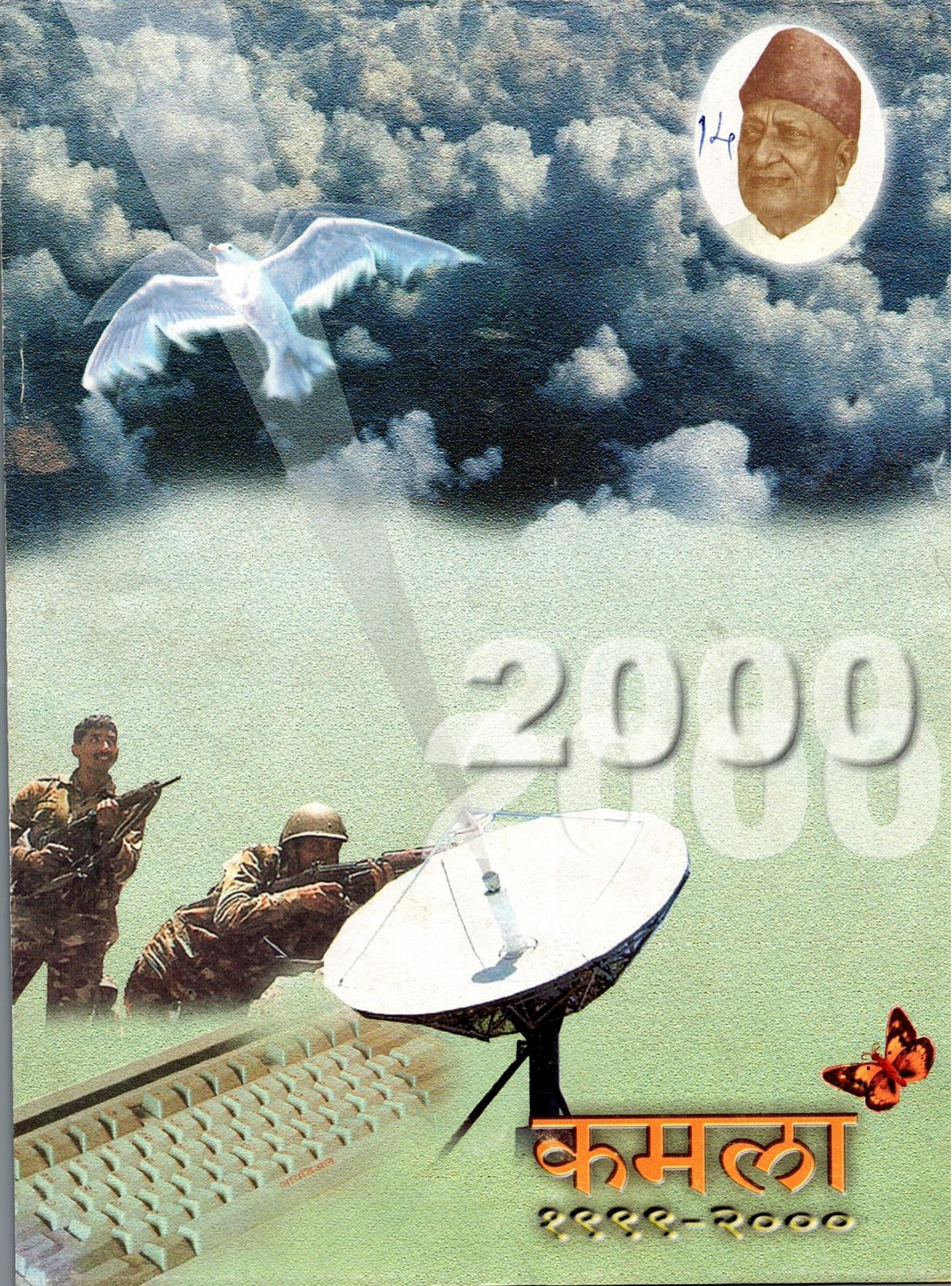
2000
कमला
१९९९-२०००

ज्ञानाचा दिवा मनोमनी लावा.....

यशाच्या शिखरावर उंच-उंच जायचे
समाज सेवेचे व्रत नाही सोडायचे.

कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजी यांच्या जन्मशताब्दी सोहळ्याचा शुभारंभ. यावेळी छायाचित्रात डावीकडून प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील, थोर विचारवंत प्राचार्य पी. बी. पाटील व कार्यकारी अध्यक्ष रा. कृ. कणबरकर.

'उत्तुंग आमुच्या उत्तर सीमेवर
प्राणांची पर्वा न करता लढले रणांगणावर'

कारगील निधी प्रदान प्रसंगी मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील, निवासी उपजिल्हाधिकारी अनिल कवडे व सैनिक कल्याण अधिकारी मेजर एस. एस. माने.

'स्त्रीच कुटुंब आणि राष्ट्राचा कणा'
- खा. निवेदिता माने.

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ प्रसंगी खासदार निवेदिता माने, प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील, मा. रा. कृ. कणबरकर.

ताराराणी विद्यापीठाच्या

कमला महाविद्यालयाचे

नियतकालिक

कमला

१९९९-२०००

अंक पंधरावा

कमला

१९९९-२०००

■ अध्यक्ष ■

प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार रंगराव पाटील

■ प्रमुख संपादिका ■

डॉ. सौ. सुमित्रा बाबासाहेब पोवार

■ विभागीय संपादक ■

✿ मराठी विभाग	श्री.एच. व्ही. पुजारी	
✿ हिंदी विभाग	डॉ. सौ. बी. व्ही. शेळके	
✿ इंग्रजी विभाग	सौ. एन. एस. धुमाळ	
✿ संपादक सहाय्यक	श्री. अनिल घस्ते	श्री. आंनदराव साळोखे
✿ जाहिरात विभाग	श्री. ए. एल. नरके	श्री. एस्. व्ही. बागल
	श्री. ए. एम्. साळोखे	श्री. एन. व्ही. पोवार
✿ विद्यार्थिनी प्रतिनिधी	कु. तेजस्विनी पोवार, बी. ए. भाग-२	
	कु. प्रतिक्षा देबुडकर, बी. ए. भाग-२	

या अंकात प्रसिद्ध (व्यक्त) झालेल्या मतांशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही.

रणरागिणीस अभिवादन

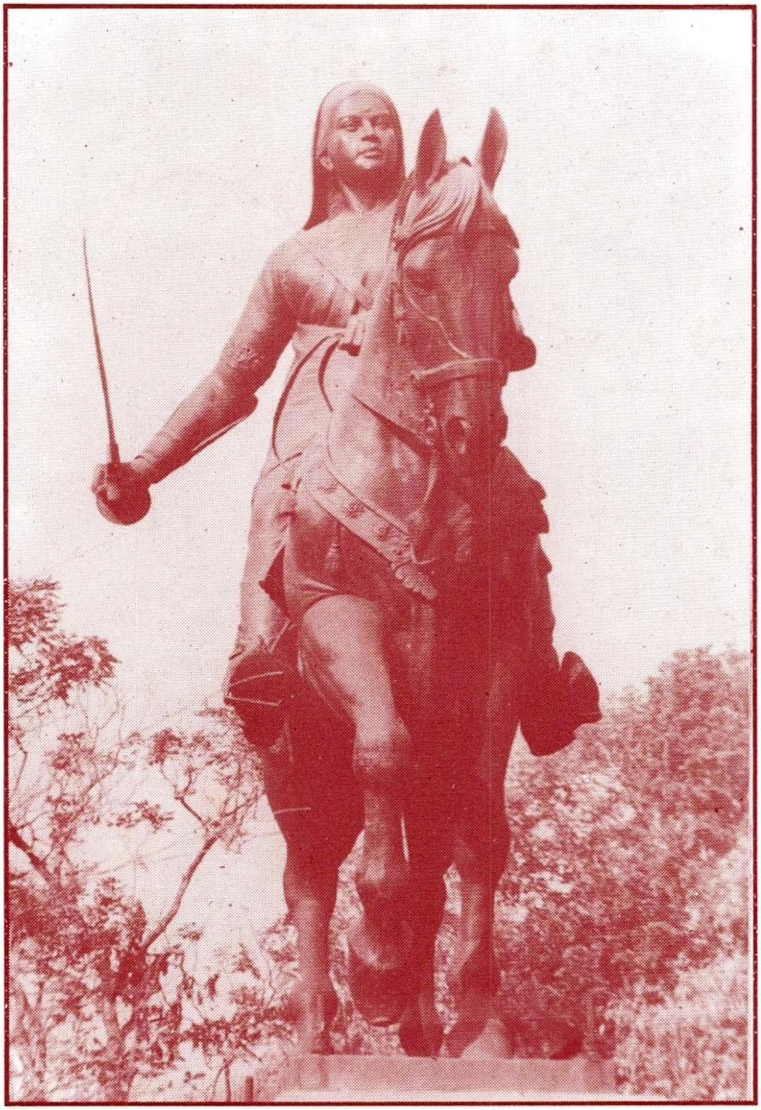

युगस्त्री छत्रपती ताराराणी

'सम्राज्ञी ना समर कुशला लोकनेत्री प्रतापी
सत्तांधाना नमवुनि रणी आपुले राज्यस्थापी
नारी नोहे जगति अमर ज्योत ही पौरुषाची
ताराराणी जननि अमुच्या अस्मितेची, यशाची'

-ग. दि. माडगूळकर

तूच माऊली
ज्ञान साऊली

कै. सौ. काकीजी

तथा

सौ. सरोजिनीदेवी विश्वनाथ पाटील

स्व त्यागातुनी उभारले आम्हा
शतशः करितो प्रणाम तुम्हा

कै. मा. काकाजी

तथा

डॉ. व्ही. टी. पाटील

आईस देव माना वंदा गुरुजनांना
जगी भावनेहुनी कर्तव्य थोर जाणा

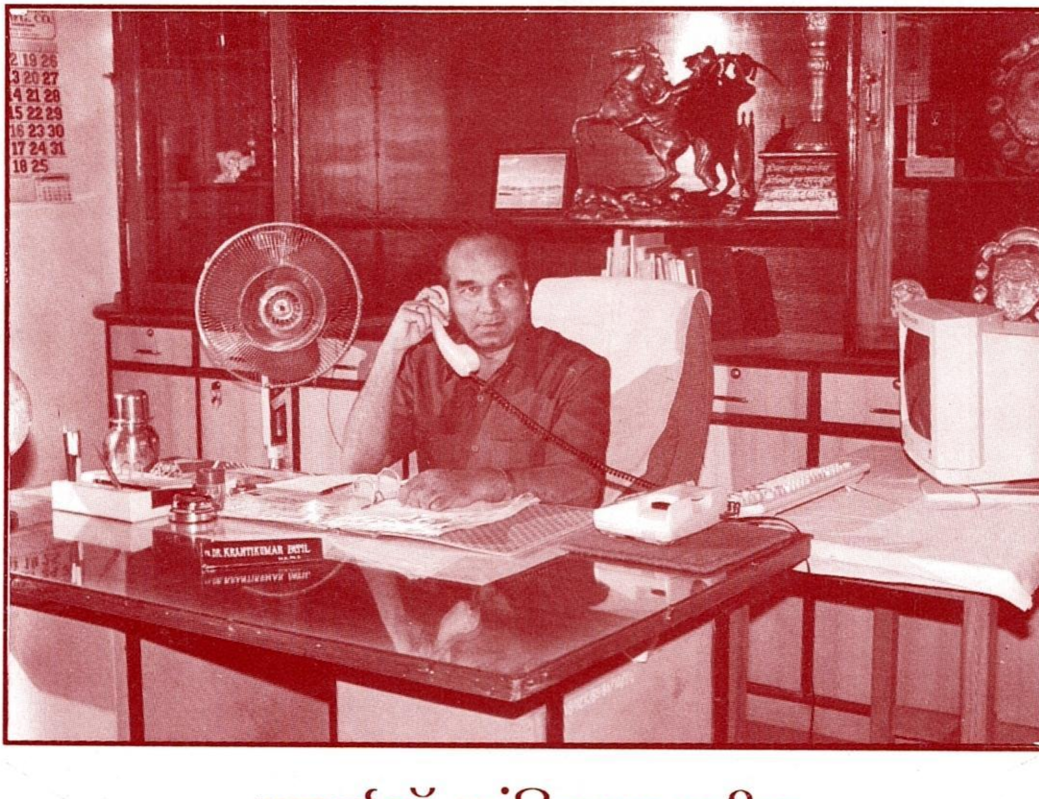

प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील

एम.ए.पीएच.डी.

संपादकीय

कमलाचे अंतरंग

कमला १९९९-२००० चा पंधरावा अंक वाचकांना सादर करताना आम्हास अतिशय अभिमान वाटत आहे व आनंद होत आहे.

भारतीय जवानांनी कारगीलमध्ये गद्दारी करुन घुसलेल्या पाकिस्तान पुरस्कृत अतिरेक्यांना पाकिस्तानी सैनिकासह हकलून लावले. पाकिस्तानचा अतिरेकीपणा जगासमोर उजेडात आणून भारताची सहनशीलता, सौजन्य आणि पराक्रमी वृत्ती दर्शविणाऱ्या भारतीय जवानांना 'कोटि-कोटि प्रणाम' आपल्या मातृभूमीचे रक्षण करतांना ज्यांना आपले प्राण गमवावे लागले. त्या वीर जवानांना 'हार्दिक श्रद्धांजली' आणि या कठिण प्रसंगी स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुभाव यांची जोपासना करीत कोटि कोटि हातांनी मदत देणाऱ्या 'भारतीयांना वंदन'.

पाहता-पाहता भारतीय स्वातंत्र्याच्या कथा आणि व्यथा यातून भारत आता कुठे रंग-रुप-आकार स्पष्ट करीत असतानाच भारतमातेचे तुकडे करु पाहणाऱ्या आतंकवाद्यांना आम्ही नियंत्रित केले. प्रायोजित आतंकवादी चालत नाहीत हे पाहून पाकिस्तानने कारगील मार्गे स्तवःच भारताचे तुकडे पाडण्याचा पद्धतशीर प्रयत्न केला होता. पण भारतीयांनी एका दिलांनी तो उधळून लावला. भारताला मिळालेले स्वातंत्र्य आणि त्या स्वातंत्र्याकरिता भारतीयांनी दिलेला लढा भारतीय स्वातंत्र्याच्या सुवर्णमहोत्सवी जयंतीच्या निमित्ताने ताजातवाना होऊन जगासमोर येत असतानाच स्वातंत्र्य अबाधित राखण्यासाठी भारताला करावा लागणारा हा चौथा प्रयत्न आहे.

सत्य, अहिंसा, प्रेम आणि सर्वासाठी शांतता या तत्वांचा प्रचार-प्रसार करणाऱ्या भारताला आणि भारतीयांच्या प्रयत्नांना अमेरिकेसह सर्व जगाला मान्यता द्यावी लागली हा भारतीय चिंतन-प्रगल्भतेचाच विजय होय. लोकशाही आणि स्वातंत्र्याचा प्राचीन काळापासून पुरस्कार करणाऱ्या भारताकडे जर कोणी वाईट नजरेने पाहिले तर त्यांना आम्ही भस्मसात केल्याशिवाय राहणार नाही हे आमच्या भारतरत्न अब्दुल कलाम यांच्यासह अनेक शास्त्रज्ञांनी सिद्ध केले आहे. इतकेच नव्हे तर अवकाश विषयक संशोधन क्षेत्रात संगणक आणि इलेक्ट्रॉनिकच्या क्षेत्रामध्ये भारतीयांनी दाखविलेले असामान्य बौद्धिक कौशल्य जगाचे डोळे दीपविणारे आहे. या सर्व गोष्टींचा उल्लेख करण्याचे कारण इतकेच की नव्या सहस्त्रकात प्रवेश करीत असताना आम्ही काय कमावले आणि गमावले हे पाहणे गरजेचे आहे.

'हे राष्ट्र देवतांचे, हे राष्ट्र प्रेषितांचे,
हे राष्ट्र विक्रमांचे, हे राष्ट्र शांततेचे
येथे सदा निनादो, जयगीत जागृतीचे
आ चंद्र सूर्य नांदो, स्वातंत्र्य भारताचे'

स्वातंत्र्याबरोबरच या देशातील नागरिकांना शिक्षणाची गरज आहे हे ओळखून कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजी यांनी १९४६ मध्ये गारगोटी येथील दुर्गम भागात 'मौनी विद्यापीठ' शिक्षण संस्था स्थापन केली. बिद्री या मागास भागात सहकारी तत्वावरील साखर कारखाना उभा केला. महात्मा गांधीजींच्या उपभोग शून्य स्वामीत्वाची अशी प्रचीति दुर्मिळच कोल्हापूरचे खासदारपद, नगरपालिकेचे अध्यक्षपद, दै. पुढारीचे आद्य-संस्थापक-संपादक अशा राजकीय,

सामाजिक, सांस्कृतिक क्षेत्रातील उत्तुंग कामगिरीबरोबर त्यांनी शिक्षण हे महिलांच्याकरिता आवश्यक आहे आणि खास करुन त्याकरिता स्वतंत्र शिक्षण देण्याची गरज आहे हे लक्षात घेवून इ. स. १९४५ मध्ये 'ताराराणी विद्यापीठाची' स्थापना केली. बालवाडीपासून ते पदवी पर्यंतचे शिक्षण दिल्या जाणाऱ्या ताराराणी विद्यापीठाचा 'भूतो न भविष्यती' असा त्यांनी विकास केला. काकाजी काळाच्या किती पुढे होते हे आज लक्षात येते.

सुसंस्कृत, शिक्षित स्त्री स्वतःबरोबर माहेरचा, सासरचा आणि भविष्यकाळातील आपल्या मुलांच्या जीवनाला वळण आणि शिस्त लावणारी म्हणूनच शिक्षणाच्या विविध क्षेत्रातील संधी या स्त्रियांना दिल्या पाहिजेत यासाठी काकाजींचा हा वारसा मान. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील हे चालवित आहेत. संस्थेचे सचिवपद आणि कमला महाविद्यालयाचे प्राचार्यपद अत्यंत कुशलतेने आणि समर्थपणे पेलवित त्यांनी आमच्या महाविद्यालयात कला आणि वाणिज्य विभागाबरोबर विज्ञान विभागाचीही सुरुवात केली आहे. पाककला हा तर स्त्रियांच्या आवडीचा विषय पण त्याचे शास्त्रीय ज्ञान आणि बदलत्या काळाबरोबर होणाऱ्या अद्ययावत सुधारणा आणि त्यातील व्यावसायिकता यांचे ज्ञान देणारा होम सायन्स विभाग केवळ महाविद्यालयीन विद्यार्थिनींच्या पुरता मर्यादित न ठेवता समाजातील शिक्षित-अशिक्षित महिलांच्या पर्यंत ही कला पोहोचविण्यासाठी हा विभाग कार्यरत आहे. तसेच स्त्रियांचे आरोग्य सुधारण्यासाठी सुरु केलेला 'कमला हेल्थ क्लब' आणि महाविद्यालयातील 'संगणक विभाग' व्यावसायाभिमुख वेगवेगळे कोर्सेस हे त्यांच्या प्रयत्नांची साक्ष देण्यास पुरेसे आहेत. येत्या कांही वर्षात 'कमलाच्या' विद्यार्थिनी स्पर्धात्मक जीवनास तोंड देण्यास समर्थ होतील अशी आशा आहे. या सगळ्याचे प्रतिबिंब महाविद्यालयाच्या गत शैक्षणिक वर्षातील विविध घडामोडीमधून दिसते ते या कमला वार्षिक नियतकालिकाच्या माध्यमातून आपल्या समोर ठेवीत आहोत.

नवीन सहस्त्रकाची सुरुवात ही यावर्षी की पुढील वर्षी या वादात सगळे बुद्धिवादी गुंतले असताना कमला महाविद्यालय मात्र काकाजींच्या जन्मशताब्दीच्या निमित्ताने एका शैक्षणिक, सांस्कृतिक आणि वैचारिक चिंतनशील उत्सवामध्ये गुंतलेले होते. या निमित्ताने व्याख्याने, परिसंवाद याद्वारे महाराष्ट्रातील अनेक बुद्धिवंताना आमंत्रित केले होते यंदाचा कमलाचा वार्षिक अंक त्यांच्या विचारांनी बहरुन आला आहे. तसेच गत वर्षातील विविध घडामोडीवर आधारित लेख हे ही या नियतकालिकाचे वैशिष्ट्य म्हणावे लागेल. गतवर्षीच्या कमलास हिंदी, मराठी विभागातील साहित्यास शिवाजी विद्यापीठाची तीन पारितोषिके मिळाली. हे आम्ही अभिमानाने नमूद करु इच्छितो. आमच्या विद्यार्थिनींचे विविध विषयाना स्पर्श करणारे साहित्य आपल्याला त्यांच्या प्रगल्भतेची नक्कीच ओळख करुन देईल.

ऋणनिर्देश

'कमला' च्या पूर्णत्वास अनेकांची मदत झाली. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांनी दैनंदिन कामातून वेळोवेळी केलेले मार्गदर्शन अतिशय मोलाचे आहे. त्याबद्दल त्यांचे आभार मानणे अगत्याचे आहे. विभागीय संपादक श्री. एच. व्ही. पुजारी, डॉ. सौ. बी. व्ही. शेळके, सौ. एन. एस. धुमाळ, श्री. ए. एल. नरके, श्री. एन. व्ही. पोवार (जाहिरात) व श्री. अनिल घस्ते, डॉ. जे. बी. शिंदे, श्री. जाधव व सर्व शिक्षकेतर कर्मचारी या सर्वांनी नियतकालिकाचे विभाग सुंदर व परिपूर्ण करण्यासाठी जे परिश्रम घेतले त्याबद्दल मनःपूर्वक धन्यवाद !

सर्व लेखिका-कवयित्री यांनी दिलेल्या गुणात्मकदृष्ट्या उत्कृष्ट साहित्यामुळेच हा अंक सजला. त्याबद्दल सर्वांचे आभार. राजहंस प्रिंटिंग प्रेसचे श्री. गोसावी व अशोक कुलकर्णी यांचे आभार ! कमला १९९९-२००० या नियतकालिकासाठी अनेक व्यक्ती व संस्थानी आपल्या व्यवसायाच्या लहान-मोठ्या जाहिराती देऊन आर्थिक सहाय्य केले. या सर्व जाहिरातदारांच्या सहकार्याबद्दल आम्ही ऋणी आहोत. अंकास साजेशे, अर्थपूर्ण मुखपृष्ठ करणारे विलास नाईक व माला पाथरे यांचे आभार.

अंक जास्तीत जास्त निर्दोष करण्याचा प्रयत्न केला आहे. तरीही जर कांही उणिवा राहिल्या असतील तर त्या माझ्या मर्यादा समजाव्यात.

प्रमुख संपादिका

डॉ. सौ. सुमित्रा बाबासाहेब पोवार

'कमला' वार्षिक १९९९-२०००

कमलाची घोडदौड....

कमला महाविद्यालयाची स्थापना

सन १९४५ साली ताराराणी विद्यापीठ ही महिला शिक्षण संस्था व १९८४ साली कमला महाविद्यालयाची स्थापना ज्यांच्या दातृत्वातून व असीम त्यागातून झाली त्या कै. सौ. सरोजिनीदेवी विश्वनाथ पाटील तथा कमलादेवी यांचे नाव महाविद्यालयास देण्यात आले.

अल्पावधीतच या महाविद्यालयाने लक्षणीय प्रगती केली आहे. संस्थेचे संस्थापक कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील व त्यांच्या धर्मपत्नी कै. सौ. सरोजिनीदेवी यांचे आशीर्वाद, प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे कौशल्यपूर्ण नेतृत्व आणि अव्याहत परिश्रम यामुळे महाविद्यालयाने प्रगतीची शिखरे गाठली आहेत.

कमला नियतकालिकाचे यश

सन १९९८-९९ यावर्षी शिवाजी विद्यापीठ आतंरमहाविद्यालयीन स्पर्धेत कमला ९८-९९ नियतकालिकातील खालील साहित्यास पारितोषिके मिळाली.

परिवर्तन (हिंदी एकांकिका)	कु. स्मिता पाटील कला भाग-३	प्रथम क्रमांक
उल्का वर्षाव : एक अद्भूत अनुभूति (हिंदी वैज्ञानिक लेख)	कु. स्मिता पाटील, कला भाग-३	तृतीय क्रमांक
शेतकऱ्यांच्या चिंता व आत्महत्या (मराठी समस्याप्रधान निबंध)	कु. मनिषा गुरव, कला भाग-३	तृतीय क्रमांक

शैक्षणिक झेप

आमच्या महाविद्यालयातील एकूण विद्यार्थिनी संख्या १५७३ आहे. संख्यात्मक वाढीबरोबर गुणात्मक प्रगती खालील निकालावरुन स्पष्ट होते.

बारावी कला	८५ %	प्रथम वर्ष कला	९९.५३ %	प्रथम वर्ष वाणिज्य	८६ %
बारावी वाणिज्य	९० %	द्वितीय वर्ष कला	९५.२३ %	द्वितीय वर्ष वाणिज्य	९२ %
बारावी विज्ञान	८६ %	तृतीय वर्ष कला	९२.०० %	तृतीय वर्ष वाणिज्य	८८ %

पदवी विभागात २४ विद्यार्थिनींनी प्रथम श्रेणी प्राप्त केली. त्यांची शाखावार संख्या-

हिंदी स्पेशल	०५	अर्थशास्त्र स्पेशल	०६
इंग्रजी स्पेशल	०५	समाजशास्त्र स्पेशल	०६
		गृहशास्त्र स्पेशल	०२

वाणिज्य भाग ३, ॲडव्हान्स अकौंटन्सी ॲन्ड ऑडिटिंग या विषयात ८ विद्यार्थिनी प्रथम श्रेणीत उत्तीर्ण झाल्या.

यशोगाथा

- कु. मनिषा पाटील हिने कोल्हापूर बोर्डात कला शाखेत गुणानुक्रमे १४ वा क्रमांक पटकाविला आहे.
- कु. स्नेहलता पाटील हिने 'समाजशास्त्र' विषयात कोल्हापूर बोर्डात सर्वप्रथम येण्याचा बहुमान मिळविला.

क्रीडा साहित्यासाठी केंद्र सरकारचे अनुदान

महाविद्यालयाच्या क्रीडा साहित्य खरेदीसाठी केंद्र सरकारच्या मानव साधनसंपत्ती खात्याच्या क्रीडा विभागामार्फत यावर्षी दोन लाख तेवीस हजार रुपयांचे अनुदान मंजुर झाले आहे. क्रीडा विभागाची वैभवशाली परंपरा असणाऱ्या आमच्या महाविद्यालयात यामुळे विविध व नाविन्यपूर्ण क्रीडा साहित्याची भर पडणार आहे.

आमदार फंडातून संगणकासाठी निधी उपलब्ध

आमदार महादेवराव महाडीक यांनी त्यांच्या स्थानिक विकास निधीतून कमला महाविद्यालयासाठी दोन संगणक (पेन्टीयम ३) प्रिंटर व सॉफ्टवेअर इ. मिळून जवळजवळ एक लाख अडतीस हजार रुपयांची मदत संगणकाच्या रुपाने महाविद्यालयास केलेली आहे. महाविद्यालयातील विद्यार्थिनींच्या संगणक प्रशिक्षणासाठी यामुळे मदत होणार आहे. याबद्दल आमदार महादेवराव महाडीक यांचे हार्दिक आभार.

ज्ञानाचा कल्पवृक्ष

विज्ञानाने सर्वच क्षेत्रात प्रगतीची शिखरे संगणकाच्या मदतीने काबीज केली आहेत. संगणक म्हणजे माहितीचा खजानाच होय. या ज्ञान-खजिन्याचा विद्यार्थिनींना भविष्यकालीन जीवनात उपयोग व्हावा म्हणून आम्ही यावर्षीपासून संगणक विभाग सुरु केला आहे. यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठाच्या मान्यताप्राप्त या संगणक प्रशिक्षण केंद्रात पदविका व प्रमाणपत्र कोर्सकरिता ६० विद्यार्थिनींनी प्रवेश घेतला.

राष्ट्रीय छात्र-सेना

- अंडर ऑफिसर सीमा गावडेची विशाखापट्टणम येथील सैनिक कॅंपमध्ये कोल्हापूर ग्रुपमधून 'गेस्ट आर्मी कॅडेट' म्हणून एकमेव निवड.
- महाराष्ट्र विभागामार्फत कोल्हापूर एन.सी.सी. ग्रुप आयोजित २८०० कि.मी. मोटरसायकल रॅली मोहिमेत उल्लेखनीय कामगिरीबद्दल सुवर्णपदक व रौप्यपदक प्राप्त.
- शिवाजी विद्यापीठांतर्गत बेस्ट एन. सी. सी. कॅडेट म्हणून 'रणरागिणी ताराराणी' पुरस्काराने सन्मानित.

क्रीडा क्षेत्रातील उज्ज्वल यश

शिवाजी विद्यापीठ संघातून कु. तेजस्विनी पोवारची बास्केटबॉल, आंतरविद्यापीठ व अश्वमेध स्पर्धेत कु. कविता डोईफोडेची व्हॉलीबॉल आंतरविद्यापीठ अश्वमेध स्पर्धेमध्ये निवड झाली. कु. अश्विनी पाटील आंतरविद्यापीठ हॅन्डबॉल स्पर्धेत सहभागी झाली. तर कु. तेजस्विनी सावंत राष्ट्रीय स्तरावर रायफल शूटींग मध्ये व कु. रुपाली कांबळे शासकीय राज्यस्तरीय कॅरम स्पर्धेमध्ये सहभागी झाल्या.

-संपादिका

भावपूर्ण श्रद्धांजली

- माजी राष्ट्रपती डॉ. शंकरदयाळ शर्मा
- साहित्यकार रमेश मंत्री
- जपानी चित्रपट दिग्दर्शक अक्कीरा कुरोसावा
- संगीतकार लक्ष्मीकांत प्यारेलाल
- ज्येष्ठ प्रशासक पी. एन. हक्कसर
- हिंदी कवि नागार्जुन
- महाराष्ट्राचे माजी महसूल मंत्री मा. आबासाहेब वर्तक
- मुंबई विद्यापीठाचे माजी कुलगुरु राम जोशी
- वृत्तपत्रसृष्टीचे पितामह निखिल चक्रवर्ती
- हास्य अभिनेता ओमप्रकाश
- नाटककार कमलाकर सारंग
- सिने अभिनेत्री ललिता पवार
- ज्येष्ठ स्वातंत्र्य सैनिक नरुभाऊ लिमये
- गांधीवादी नेते ओमीतल्यार खान
- साहित्यकार नेरुरकर
- माईसाहेब पेंटर
- ज्येष्ठ चित्रकार गणपतराव जाधव
- संत साहित्याचे गाढे अभ्यासक भा. प. बहिरट
- सिने अभिनेते सूर्यकांत मांडरे
- साखर महासंघाचे माजी अध्यक्ष आम. विष्णुआण्णा पाटील
- ढोलकी सम्राट यासीन म्हाब्री
- सिने अभिनेत्री रंजना

"असे वक्ते-अशी व्याख्याने"

जीवन जगायला लावणारे शिक्षण हवे

प्राचार्य पी. बी. पाटील

(डॉ. व्ही. टी. पाटील यांच्या जन्मशताब्दी सोहळ्याच्या शुभारंभ प्रसंगी केलेल्या भाषणाचा सारांश)

केवळ गुण मिळविणे म्हणजे शिक्षण नव्हे, तर जीवन जगायला लावणारे खरे शिक्षण असले पाहिजे. आजची शिक्षणपद्धती विचार करायला लावणारी व बदलणारी असली पाहिजे. आजचे विद्यार्थी व त्यांचे पालक केवळ गुण मिळविण्याच्या पाठीमागे लागले आहेत. गुण मिळविणे म्हणजे शिक्षण नव्हे तर जीवन जगायला लावणारे खरे शिक्षण असले पाहिजे. आजच्या काळात शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक व आत्मविश्वासपूर्ण अभ्यासक्रमाची गरज आहे. त्यासाठी **'शिक्षणात नव्या प्रयोगाची आवश्यकता आहे.'** यासाठी शिक्षण क्षेत्रातील विचारवंतानी, संस्थांनी पुढे आले पाहिजे.

गेल्या पन्नास वर्षात देशात झालेले आर्थिक, सामाजिक शैक्षणिक बदल भारतीय संस्कृती, समाजरचनेला पूरक नाहीत देशात सध्या जे बदल झाले आहेत ते पाश्चात्यांचे अनुकरण असल्याचे सांगून प्राचार्य पाटील म्हणाले 'अनुकरणाच्या पद्धतीमुळे शिक्षणाची अवस्था भरड माळासारखी झाली आहे. आपले शिक्षणतज्ज्ञ परदेशात जातात. तेथील शिक्षणपद्धती पाहतात व येथे येऊन त्या पद्धतीचे अनुकरण करतात त्यामुळे शिक्षण एका विशिष्ट टप्प्यापर्यंत जाऊन थांबले आहे. स्त्री शिक्षणाची अवस्था अशीच आहे. डॉ. व्ही. टी. पाटील यांनी स्त्री शिक्षणाचे महत्व ओळखून ताराराणी विद्यापीठाची उभारणी केली एक वेगळे काम सुरु केले. पण व्यापक पातळीवर स्त्री शिक्षणाची अवस्था काय आहे याचा विचार होऊन स्त्रीला घडविण्यासाठी अधिक प्रयत्न झाला पाहिजे.

डॉ. व्ही. टी. पाटील यांचे कार्य व ताराराणी विद्यापीठाच्या कारभाराचा गौरव करताना ते म्हणाले 'थोराच्या नावावर मठाप्रमाणे चालणाऱ्या शिक्षणसंस्था आहेत. ज्यांच्या नावाने शिक्षण संस्था स्थापन केलेली असते, त्या व्यक्तीचा विचारही संस्था चालवणाऱ्यांना माहीत नसतो. त्यामुळे **संस्था केवळ इमारतीच्या रुपाने नव्हे तर विचाराने चालल्या पाहिजेत अन्यथा सर्वत्र मंदिरे उभी राहतील. पण थोरांचा विचार विसरला जाईल.**

भारताला स्वातंत्र्य मिळाले पण समता व बंधुत्वाचे मात्र आचरण होत नसल्याचे सांगून ते म्हणाले **'समता व बंधुत्वाचे कोंदण जर स्वातंत्र्याला नसेल तर त्या स्वातंत्र्याला काहीच अर्थ राहणार नाही.'**

सत्यशोधक चळवळीत स्त्री हक्का-बद्दलचा मूलभूत विचार

हरी नरके

(डॉ. व्ही. टी. पाटील जन्मशताब्दी व्याख्यानमालेत 'सत्यशोधक चळवळीतील स्त्रियांचे योगदान' या विषयावर प्रथम पुष्प गुंफताना)

सत्यशोधक समाजाची चळवळ ही पुरुषप्रधान होती, हा गैरसमज असून पुरुषांच्या बरोबरीने खांद्याला खांदा लावून लढणाऱ्या स्त्रियांनी या चळवळीत मोठे योगदान दिले आहे. स्त्री हक्काबद्दलचा मूलभूत विचार या चळवळीने मांडला आहे. असे मत महात्मा फुले यांच्या विचाराचे अभ्यासक हरी नरके यानी 'सत्यशोधक चळवळीतील स्त्रियांचे योगदान' या विषयावर बोलताना व्यक्त केले.

हरी नरके पुढे म्हणाले सत्यशोधक चळवळीस योगदान देणाऱ्या ताराबाई शिंदे, तानुबाई बिरजे, सावित्रीबाई रोडे, लक्ष्मीबाई विचारे, लक्ष्मीबाई नायडू यांचे कार्य महत्वपूर्ण आहे. ते म्हणाले दीडशे वर्षापूर्वीची भयावह अवस्था थोडीफार कमी झाली आहे. थोडीफार हा शब्द एवढ्यासाठी केरळचा अपवाद वगळता स्त्री शिक्षणाची भारतातील स्थिती आजही समाधानकारक नाही. स्त्रियांना बरोबरीने स्थान दिले जात नाही. जोतिबा आणि सावित्रीबाई फुले यांच्या कार्याचा विचार करताना त्याकाळची परिस्थिती लक्षात घेतली पाहिजे. स्त्रीला शिकविले तर संस्कृती बुडेल, त्या प्रेमपत्र लिहू लागतील, अक्षरांच्या आळ्या होऊन नवऱ्याच्या ताटात पडतील अशा हास्यास्पद समजुती समाजात पसरल्या होत्या. त्यातूनही सावित्रीबाई फुले यांनी स्त्री शिक्षणाचे कार्य नेटाने केले.

महात्मा फुले यांची सत्यशोधक चळवळ नारायण मेधाजी लोखंडे, कृष्णराव भालेकर ससाणे, काळे यांनी पुढे नेली. शाहू महाराजांच्यामुळे सत्यशोधक चळवळीला नवे तेज आले. भास्करराव जाधव, जेधे, जवळकर आदींनी ही चळवळ पुढे नेली. सत्यशोधक चळवळीचे कार्य झाकून टाकण्याचा गेले शतकभर प्रयत्न झाला. मात्र गेल्या वीस वर्षात सत्यशोधक चळवळीच्या कार्याची दखल घेण्याचे काम उत्तमप्रकारे होत आहे. सत्यशोधक चळवळीने स्त्रियांची आबाळ केली. ही चळवळ पुरुषप्रधान होती, अशी पुडी सोडून देण्यात आली आहे अशा प्रकारच्या छु ८या बदनामीचा, कीडीचा वेळीच बंदोबस्त केला पाहिजे. खरे तर या चळवळीत पुरुषांच्या खांद्याला खांदा लावून लढणाऱ्या स्त्रिया आहेत त्यांचे योगदान मोठे आहे. मात्र या स्त्रियांच्या कार्याची अवस्था 'नाही चिरा नाही पणती' अशीच आहे.

'स्त्री-पुरुष तुलना' हे १८८२ साली ताराबाई शिंदे यांनी लिहिलेले स्त्री-पुरुष यांच्याबद्दल विचार मांडणारे जगातील पहिले पुस्तक आहे. ताराबाई शिंदे यांचे कुटुंब फुलेंच्या सत्यशोधक चळवळीशी संबंधित होते. सावित्रीबाईंच्या मार्गदर्शनाखाली ताराबाई शिंदेची जडणघडण झाली. त्याकाळी सत्यशोधक समाजाच्या कार्यकर्त्यांनीसुद्धा या पुस्तकावर टीका केली होती. परंतु म. फुलेनी ताराबाईचे कौतुक केले. सत्यशोधक चळवळीच्या कार्यकर्त्या तानुबाई बिरजे या भारतातील पहिल्या महिला संपादिका आहेत. फुलेंचे कार्यकर्ते देवरास ठोसर यांची ही मुलगी. हिचे पती वासुदेव लिंगोजी बिरजे हे 'दीनबंधू' चे संपादक होते. पतीच्या निधनानंतर १९०६-१९१२ अशी सात वर्षे तानुबाई बिरजे यांनी 'दीनबंधू' चालविले. त्यांच्या लेखनातून स्त्री हक्काबद्दलचे विचार व्यक्त होतात. ते लेखन समग्ररुपाने पुढे यायला हवे.

म. फुले यांचा खून करण्यासाठी आलेले धोंडिबा रोडे नंतर फुले यांचे कार्यकर्ते झाले. त्यांची पत्नी सावित्रीबाई रोडे ही या चळवळीतील मोठी कार्यकर्ती होती. रामोशी समाजातील ही महिला १९१४ मध्ये सत्यशोधक परिषदेची अध्यक्षा होती. १९२५ मध्ये सत्यशोधक महिला परिषदेत लक्ष्मीबाई नायडू यांनी केलेले भाषण म्हणजे स्त्रियांबद्दलच्या न्यायहक्काच्या मागण्या आहेत. सहकार चळवळ गावागावात पोहोचविणाऱ्या लक्ष्मीबाई विचारे यांचे कार्य सुद्धा मोलाचे आहे. सत्यशोधक चळवळीचे कार्य करणाऱ्या अनेक महिला घराघरातून दडलेल्या आहेत. त्यांच्या कार्याची नीट दखल घेतली गेलेली नाही. सत्यशोधक चळवळीने स्त्री हक्काबद्दल मूलभूत असे विचार मांडले आहेत त्याचा विचार दिखाऊ व वरवरचा नाही.

धाडसी कामे स्त्रियांनी स्वीकारावीत

डॉ. तारा भवाळकर, लेखिका-संशोधिका

(डॉ. व्ही. टी. पाटील यांच्या जन्मशताब्दी निमित्त व्याख्यानमालेत 'स्वातंत्र्योत्तर काळातील स्त्री' या विषयावर बोलताना)

पारंपारिक बंधनातून मुक्त होण्यासाठी स्त्रियांनी धाडसी व कष्टाची कामे जाणीवपूर्वक स्वीकारण्याची गरज आहे असे प्रतिपादन डॉ. तारा भवाळकर यांनी केले. जगण्यासाठी आधार हवा हा आधार म्हणजे पुरुष हे स्त्रियांच्या डोक्यात पक्क झालं आहे. स्त्रियानाच पुरुषांचा आधार लागतो हे समीकरण झालं आहे. त्या जोखडातून स्त्रियांनी बाहेर यायला हवे. निर्मितीक्षम कामासाठी स्त्रियांवरील बंधने कमी व्हायला हवीत. धर्म, समाज, चालीरीती यांच्या बंधनातून मुक्त व्हायला हवे. त्यासाठी समाजसुधारकांनी प्रयत्न केले. आता शासनाने प्रयत्न करायला हवेत. स्त्रियांनी सुद्धा धाडसाची आणि कष्टाची कामे जाणीवपूर्वक स्वीकारायला

हवीत. पारंपारिक शिक्षणातून बाहेर पडायला हवे. स्त्रियांसाठी स्वतंत्र व्यवसायिक शिक्षण सुरु केले. पण शिक्षक आणि कारकून तयार करण्याच्या शिक्षणाव्यतिरिक्त इतर शिक्षणात त्या रस दाखवत नाहीत. या प्रवृत्तीमध्ये बदल व्हायला हवा.

''स्त्रियांमध्ये 'भगिनीत्वाची' नाती निर्माण व्हायला हवीत त्या नात्यातून विश्वासाची, प्रेमाची, मैत्रीची भावना वाढीस लागते. या निर्मळ नात्यातूनच स्त्रियांचा विकास होऊ शकतो'' असे सांगून त्या म्हणाल्या अलिकडे स्त्रियांच्या प्रश्नावर स्त्रियांनीच लढावे अशी वृत्ती निर्माण झाली आहे. **'स्त्री-पुरुष यांचे प्रश्न वेगळे नसतात ते एका कुटुंबाचे प्रश्न असतात त्यासाठी सर्वांनी लढा द्यायला हवा.'**

मनुस्मृतीच्या प्रभावामुळे स्त्रीच्या हक्कांवर गदा

डॉ. आ. ह. साळुंखे

(डॉ. व्ही. टी. पाटील यांच्या जन्मशताब्दी निमित्त व्याख्यानमालेत 'प्राचीन भारतीय स्त्री' या विषयावर बोलताना)

भारतीय स्त्रीला प्राचीन काळात असलेल्या हक्कांवर मनुस्मृतीच्या प्रभावाने गदा आल्याचे प्रतिपादन जेष्ठ विचारवंत आ. ह. साळुंखे यांनी केले. ते पुढे म्हणाले काकानी, म. फुले, सावित्रीबाई फुले यांच्यापासून स्त्री शिक्षणाचा जो प्रसार झाला आहे तो ताराराणी विद्यापीठाच्या रुपाने भव्य प्रमाणात विस्तारला आहे. आता आपण दीडशे वर्षात कितीतरी पुढे आलो आहोत. स्त्रिया कितीतरी क्षेत्रात चमकू लागल्या आहेत. ज्या ज्या क्षेत्रामध्ये त्यांना प्रवेश करायला बंदी होती त्या त्या क्षेत्रामध्येही त्यांनी मोठा लौकिक कमावलेला आहे. संधी मिळाल्यानंतर त्या संधीचे उत्तम चीज करु लागलेल्या आहेत आणि गुणवत्ता म्हणजे काय तर संधी मिळाल्या शिवाय गुणवत्तेची भाषा करता येत नाही. संधी मिळाली की माणसं कर्तृत्व गाजवून गुणवत्ता सिद्ध करतात हे स्त्रियांनी आता अनेक क्षेत्रामधून दाखवून दिलेले आहे.

महाकाव्यांमधील स्त्रीविषयक कथांचे दाखले देत विषयाची मांडणी करताना आ. ह. साळुंखे म्हणाले, मातृसत्ताक पद्धतीने स्त्रीला सन्मान होता. तिला हक्क होते. पृथ्वीसमान उच्च दर्जा दिला जायचा पण मनुस्मृतीच्या आगमनानंतर स्त्रीने सारे हक्क गमावले. मनुस्मृती आणलेल्या रचनेने महिलांच्या हक्कांवर गदा आली. या विरोधात पुढील काळातील भारतीय समाजात लढा देण्याचे प्रयत्न मनुस्मृतीचा प्रभाव पुसून टाकण्यासाठी प्रयत्न केले मात्र त्यांना पूर्ण साथ मिळाली नाही.

अलीकडील काळात महात्मा फुले, राजर्षी शाहू महाराज, डॉ. आंबेडकर यांनी केलेल्या प्रयत्नातून स्त्रीला हक्कांची जाणीव होऊ लागली. अधिकारांची जाणीव झालेली स्त्री विरोध करून आपली प्रगती करून घेऊ शकते. **''आधुनिक काळात स्त्रीला समानतेची वागणूक देऊन समाजनिर्मिती करण्याची गरज आहे.''**

स्त्रीला माणूस म्हणून निर्भयतेने जगू द्या !

परिसंवादातील सूर

मा. रजिया पटेल **प्राचार्या मंगला बडदरे** **डॉ. आनंद वास्कर** **प्रा. डी. यू. पवार**

(डॉ. व्ही. टी. पाटील यांच्या जन्मशताब्दी निमित्त आयोजित करण्यात आलेल्या '२१ व्या शतकातील महिलांपुढील आव्हाने' या विषयावरील परिसंवाद प्रसंगी)

परिसंवादात **प्रा. डी. यू. पवार** म्हणाले,

....स्त्रीस माणूस म्हणून जगण्याचा अधिकार दिला पाहिजे. जर स्त्रीस स्वातंत्र्य दिले तर ती जबाबदारीने वागेल परिणामी तिच्या व्यक्तिमत्वाचा विकास होईल. स्त्रियांना-पुरुषांना समान संधी दिली पाहिजे. **'संपूर्ण जगात लोकशाही आली की प्रश्न सुटत नाहीत तर घरात लोकशाही आली पाहिजे'** मला निर्भयतेने माणूस म्हणून जगू द्या हीच २१ व्या शतकातील स्त्रीची अपेक्षा आहे.

डॉ. आनंद वास्कर म्हणाले

....की स्त्रियांमध्ये असणाऱ्या अंधश्रद्धा तिच्या प्रगतीला मारक आहेत. भारतीय स्त्री असुरक्षित जीवन जगते त्यामुळे त्या असुरक्षित वातावरणातून मुक्त होण्यासाठी स्वत:ला फसविते व व्रतवैकल्याच्या नादी लागते. म्हणून स्त्रीने मनात अंधश्रद्धा घेऊन न जगता स्वत:च्या मनामध्ये आत्मविश्वास निर्माण केला पाहिजे. **'स्त्रियांना मूल्य दिल्याशिवाय त्या २१ व्या शतकात जाऊच शकत नाहीत.'**

प्राचार्या मंगला पाटील-बडदरे म्हणाल्या

....की शारीरिक क्रौर्य, मानसिक कोंडमारी यामुळे स्त्रीला दु:खद जीवन जगावे लागते. त्यामुळे तिच्या मानसिकतेचे खच्चीकरण होत आहे. **स्त्रीस मन, मेंदू, मनगट नाही ही समाजाची मानसिकता बदलली पाहिजे.** स्त्रीच्या विकासासाठी स्त्रियांबद्दल केलेल्या कायद्यांमध्ये बदल घडविण्याची ताकद यावी स्त्रियांनी सुध्दा कायदेविषयक प्रक्रियांची माहिती घेऊन आपल्यावर होणाऱ्या अत्याचाराबद्दल जाब विचारला पाहिजे.

मा. रजिया पटेल म्हणाल्या

....धर्मांधता, चंगळवाद, साम्राज्यवाद ही २१ व्या शतकातील महिलांपुढील महत्वाची आव्हाने आहेत. धर्मांधतेचे स्वरुप स्त्री आणि दलितविरोधी आहे. अतिरेकी राष्ट्रवाद, सत्ता हस्तगत करणे आणि शोषितांनी प्रतिकार करु नये यासाठी धर्माचा वापर करण्यात आला त्याला स्त्रियांना बळी जावे लागले. मुस्लिम स्त्रियांचा प्रश्न कुणीच समजून न घेतल्याचे सांगून त्या म्हणाल्या 'मुस्लिम स्त्रीचा प्रश्न राजकीय होत गेल्याने तो अधिक शिक्षण, सुरक्षितता, रोजगार आणि कायदे यांची खरी गरज असून पुरोगामी चळवळीनेही हा क्रम उलटा केला.

त्या पुढे म्हणाल्या २१ व्या शतकास सामोरे जात असताना स्त्रियांचे प्रश्न सुटलेले नाहीत तर ते वाढत आहेत पण ते योग्य प्रकारे मांडले जात नाहीत. आजही ७० % स्त्रिया निर्वासित जीवन जगत आहेत. आजचे विज्ञान तंत्रज्ञान स्त्रीविरोधी वापरले जात आहे म्हणून स्त्रियांच्या प्रश्नासाठी सर्वांगीण लढा देण्याची गरज आहे.

अध्यक्षपदावरून बोलताना प्राचार्य रा. कृ. कणबरकर म्हणाले गेले शतकभर स्त्री प्रश्नांची चर्चा सुरु आहे. पण आजही स्त्री, दबलेलीच आहे. स्वतंत्र भारतात विकासाच्या सर्व आघाड्यांवर आपल्याला अपयश येण्याचे कारण म्हणजे स्त्रीकडे पाहण्याचा आपला दृष्टीकोन व तिला दिलेले दुय्यमत्व हे बदलण्याची गरज आहे.

विषमता कायम ठेवण्याची यंत्रणा आजही सुरुच

प्रा. पुष्पा भावे

(ताराराणी विद्यापीठाचे संस्थापक डॉ. व्ही. टी. पाटील यांच्या पाचव्या स्मृतिदिनानिमित्त जेष्ठ विचारवंत आपले विचार मांडताना)

संगणकीय शिक्षणाच्या नवब्राह्मणीकरणाच्या आधारे विषमता कायम ठेवण्याची यंत्रणा आधुनिक काळातही सुरुच आहे. आधुनिक काळात संगणकीय शिक्षणाची अपरिहार्यता मान्य करुन श्रीमती भावे म्हणाल्या 'संगणकाने लोकशिक्षण होत असले तरी शिक्षण आजच्या काळात जटील होत आहे. मानवी स्मृतीचे जतन करण्याचे काम संगणक करत आहे. मात्र संगणकाला शिकविण्यासाठी नवीन तार्किक व्यवहार मुलांना येतो की नाही हे पाहिले पाहिजे. तसेच झोपडपट्टीतल्या मुलाला कोणते शिक्षण आपण द्यायला निघालो आहोत याचेही भान ठेवले पाहिजे.

जाती निर्मूलनाशिवाय स्त्री शिक्षणाचा लढा व्यर्थ आहे. स्त्री मुक्तीची चळवळ ही माणसाला अधिक माणूस करण्याची चळवळ आहे. त्यामुळे स्त्री शिक्षणाविषयी अधिक जबाबदारीने बोलले पाहिजे. **शिक्षण हे आत्मभान जागृत करण्याचे साधन आहे हे लक्षात घेऊन स्त्रियांनी शिक्षण घेताना आत्मकेंद्रित न होता विश्वमानाशी नाते जोडले पाहिजे.**

ताराराणी विद्यापीठाची स्थापना त्यागातून व बहुजन समाजासाठी

महापौर, बाबू फरास

समाजातील शेवटच्या घटकापर्यंत शिक्षणाची गंगोत्री पोहोचविण्याचे काम कै. व्ही. टी. पाटील यांनी केले. व्यवसाय म्हणून आज कांहीजण शिक्षणसंस्था काढतात व त्याच्या जोरावर शिक्षणमहर्षि होतात पण कै. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजी यांनी त्यागातून संस्था उभी केली व ती समर्थपणे बहुजन समाजाच्या कल्याणासाठी चालविली याचा आदर्श आपण घेतला पाहिजे. या ठिकाणी असणाऱ्या शैक्षणिक सुविधाचा विद्यार्थिनीनी लाभ घेतला पाहिजे. मला शिक्षणाची हवी तेवढी संधी मिळाली नाही पण जिद्दीने राजकारणात उतरलो व यशस्वी झालो.

पारंपारिक चौकट मोडून स्त्रियांनी जगाकडे बघावे

प्राचार्या अश्विनी धोंगडे

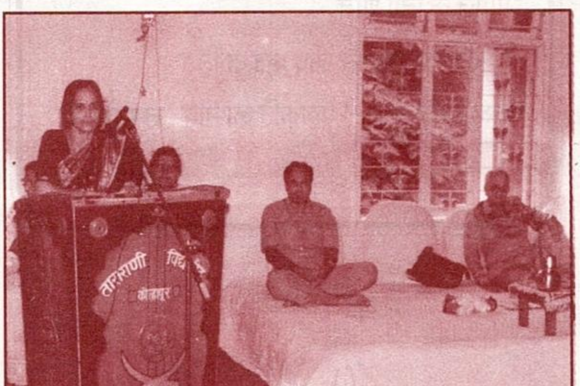

(ताराराणी विद्यापीठाचे संस्थापक डॉ. व्ही. टी. पाटील यांच्या पाचव्या स्मृतिदिनानिमित्त जेष्ठ विचारवंत आपले विचार मांडताना)

पारंपारिक चौकट मोडून स्त्रियांनी जगाकडे बघायला शिकावे असे उद्‌गार 'स्त्री काल आज आणि उद्या' या विषयावर बोलताना प्राचार्या अश्विनी धोंगडे यांनी काढले.

चंगळवादी संस्कृतीचा स्त्रियाच पहिला बळी ठरत आहेत. व्यापारीकरणाला बळी पडून त्यांचा विकृत वापर केला जात आहे. हे रोखायचे असेल तर त्या विरोधात प्रत्येक स्त्री संघटित झाली पाहिजे. स्त्रियांचे स्वातंत्र्य, त्यांचे हक्क, शिक्षण, राजकारणातील वाटा यासाठी स्त्री चळवळीचा लढा सुरु असला तरी ती अजूनही समाजाच्या मुख्य प्रवाहात आलेली नाही. समाजाला दिशा देणाऱ्या मुख्य प्रवाहावर आजही पुरुषांचे वर्चस्व आहे हे वर्चस्व मोडून काढून स्त्रीला पुरुषांनी ठरवून दिलेल्या भूमिकेतून बाहेर पडायचे आहे हे काम स्त्रियांनाच करावे लागेल. त्यासाठी स्त्रियांनी नुसते सुशिक्षित होऊन चालणार ानही. तर त्यांनी कणखर व्हायला हवे, सबला व्हायला हवे, जगाकडे डोळे उघडून बघायला शिकले पाहिजे.

प्राचीन काळापासून चालत आलेली समाजाची स्त्रियांबद्दलची मानसिकता आजही बदललेली नाही. मुलगी पहायला गेल्यावर तिचे करियर काय ? तिने वक्तृत्व स्पर्धेत किती बक्षिसे मिळविली, तिला कशाची आवड आहे याची विचारणा कुणीच करत नाही. ती दिसते कशी, घराणे कसे आहे, हुंडा किती मिळणार याच गोष्टींचा आजही जबरदस्त पगडा आहे या पुरुषी समाजाने आपल्या सोयीसाठी निर्माण केलेल्या चौकटी आहेत. आपणही त्या आंधळेपणाने स्वीकारल्या आहेत या चौकटींचा स्त्रीच्या माणूसपणाशी कांही संबंध नाही म्हणून आपणच त्या चौकटी वाजूला सारल्या पाहिजेत. उद्याच्या स्त्री समाजाचे भवितव्य त्यातूनच घडणार आहे.

स्त्री-संस्कृती-सन्मान

''पति के लिए चरित्र,
सन्मान हेतु ममता,
समाज के लिए शील,
विश्वजन्य दया और जीव मात्र के लिए
करुणा संजोने वाली महाकृति का नाम **'नारी'** है।

महर्षि रमण

मराठी विभाग

हा भव्य हिमालय, चकाकणारे बर्फ, ही उत्तुंग शिखरे
झुलते इथे आकाश, चिंचिंवत उडती नटरंगी पाखरे
अशा थोर भूमीत जन्मलो आपण इथेच जन्मला बुद्ध
चिनी सैनिक हेरू; पिटाळून लावू भारतीय हद्दीतून
तेव्हाच घराच्या ओढीने आमचे पाय वळतील सीमेवरून
सांग गावकऱ्यांना हुशार रहा ! आणि तूही थोडी हो धीट
विजयी होऊन परत येणार आहे; तूच ना काढलीस तीट.

कवी नारायण सुर्वे

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

- ग्रामीण समाजाचे उद्‌गाते डॉ. व्ही. टी. पाटील (डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजी यांच्या जन्मशताब्दी निमित्य लेख) — कु. अनुराधा पाटील
- मराठी कबीर - नारायण सुर्वे (वैचारिक लेख) — कु. माधुरी हेगडे
- कारगील मोहिमेचा विजय (प्रासंगिक लेख) — कु. स्नेहा मुडशिंगीकर
- आजच्या स्त्री-पुढील सामाजिक आव्हाने (सामाजिक लेख) — कु. आरती चिले
- क्षितिज (ग्रामीण कथा) — कु. विद्या सांडूगडे
- एकविसाव्या शतकातील उच्चशिक्षण (शैक्षणिक लेख) — कु. पद्मा दि. कागलकर
- कंदाहारमधील काळ साद - पडसाद (प्रासंगिक लेख) — कु. नूतन वायंगणकर
- जिवलग माझ्या मनातला (ललित लेख) — कु. सारिका पाटोळे
- बाळामावशी (व्यक्तिचित्र) — कु. सुषमाराणी पोतदार
- संगीत साधना, कलेची परागती व मानवी संबंध (ललित लेख) — कु. सीमा ताडे
- ताडोबाची वनसहल (प्रवास वर्णन) — कु. तेजस्विनी चिमणे
- हळद-कुंकवाची किमया (एकांकिका) — कु. वर्षा जाधव
- दुरदर्शनवरील धार्मिक नाटके, जाहिराती त्यावर आधारित समाज (वैचारिक लेख) — कु. उज्वला कदम

पद्य विभाग

- चित्र — कु. स्नेहा मुडशिंगीकर
- बुद्धदर्शन — कु. स्नेहा मुडशिंगीकर
- नाण्याची तिसरी बाजू — कु. दिपमाला गायकवाड
- पुरुष — कु. पुनम शेख
- हे असं का असतं — कु. संगीता आयरे
- जीवन — कु. पुनम शेख
- सैनिक — कु. संगीता पाटील
- दिवस रात्र — कु. संगीता आयरे
- आयुष्य — कु. संगीता साळोखे
- जीवनाच्या सागरात — कु. सीमा कांबळे
- कातरवेळ — कु. सारिका मोटे
- साथ — कु. सारिका मोटे
- तुला — कु. सुषमा घाडगे
- डोळे आणि ओठ — कु. संगीता साळोखे
- स्वप्न — कु. उज्वला ठाकरे
- भ्रष्टाचार — कु. संगीता पाटील
- आहो — कु. सुषमा घाडगे

ग्रामीण समाजाचे उद्गाते डॉ. व्ही. टी. पाटील

(डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजी यांच्या जन्मशताब्दी निमित्य लेख)

कु. अनुराधा पाटील
१२ वी आर्टस्

विद्येविना मति गेली,
मतिविना नीति गेली,
नीतिविना गति गेली,
गतिविना वित्त गेले,
इतके अनर्थ एका अविद्येने केले.

हे महात्मा फुल्यांनी बहुजन समाजाचे वर्णन करताना म्हटले होते. सत्यशोधक विचारांची परंपरा असलेल्या करवीर नगरीत बहुजन समाजाच्या जागृतीसाठी स्वप्न करवीरनरेश 'राजर्षी छत्रपती शाहूनी' पाहिले. त्या विचाराला साजेशी परंपरा निर्माण करणारे डॉ. व्ही. टी. पाटील हे आगळे वेगळे व्यक्तीमत्व होते. तसा कोल्हापूर जिल्हा हा ग्रामीण परिसरातील, डोंगराळ भागात, पर्वत रांगात असणारा जिल्हा. बहुजन समाजासाठी तळमळीने शिक्षण क्षेत्रात कार्य करणारे शिक्षण प्रेमी समाजसुधारक संख्यात्मक दृष्ट्या कमीच होते. त्यामुळे डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजींचे नाव आजही घ्यावेच लागेल.

स्त्री-शिक्षणाच्या बाबतीत कार्य करणारे काहीजण होऊन गेले. परंतु महर्षी कर्व्यांसारखे ब्राम्हण्यवादी शिक्षण तज्ञ बहुजन समाजातील तरूणींचे, स्त्रीयांचे शिक्षण क्षेत्रातील पदार्पण हेतुपूर्वक रोखले. पण बहुजन समाजाचा उद्गाता डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजींनी शिक्षण क्षेत्रात एका तपस्व्यासारखे कार्य केले म्हणूनच काकाजींच्या जन्मशताब्दीच्या निमित्ताने त्यांच्या स्मृतीपुढे नतमस्तक व्हावेसे वाटते.

डॉ. व्ही. टी. पाटील यांनी भद्रकाली स्वातंत्र्य सौदामिनी महाराणी ताराबाई यांची स्मृती चिरंतन ठेवण्यासाठी त्यांच्याच नावे 'ताराराणी विद्यापीठ' हे तसेच इतिहासाच्या अंधारात अदृश्य झालेले शिवछत्रपतींचे गुरू पाटगावचे 'श्री मौनी महाराज' यांच्या नावे उपेक्षित सामान्याला न्याय देऊन सनातनी लोकांच्या श्रमामुळे मौन धारण केलेल्या या महापुरुषाच्या नावे एक विद्यापीठ 'श्री मौनी विद्यापीठ' हे स्थापन करून बहुजन समाजाला बोलके करून महाराष्ट्राच्या दुर्गम कडेकपारीतून प्रचंड गर्जत ठेवला.

स्त्री व बहुजन समाज हा शिक्षण क्षेत्रापासून वंचितच झालेला होता. त्याला आधार देण्याचे कार्य काकाजींनी केले. वास्तविक २० वर्षे वकिली केल्यानंतर व वकिलीच्या काळामध्ये त्यांना संपन्नता आणि वैभव लाभलेले असूनही बहुजन समाजाच्या उद्धारासाठी आपले उर्वरित जीवन शिक्षण क्षेत्रास वाहिले. तसे पाहता काकाजींच्याकडे खूप संपत्ती होती. मान-सन्मान होता, अनेक पदे भूषविलेली होती. त्यामुळे शिक्षण संस्था या आपले नाव व्हावे यासाठी केले नाही तर ते एक आव्हान म्हणून हे व्रत स्विकारले.

डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजींनी अनेक पदे भूषविलेली होती. कोल्हापूर नगरपालिकेचे अध्यक्ष, करवीर इलाखा पंचायतीचे अध्यक्ष, देवस्थान मंडळाचे अध्यक्ष, कोल्हापूर बार असोसिएशनचे अध्यक्ष, कोल्हापूर विकास मंडळाचे उपाध्यक्ष, कोल्हापूर अर्बन बँकेचे अध्यक्ष, आशिया खंडातील नामवंत सहकारी शेतकरी संघाचे एक प्रवर्तक व बालवीर चळवळीचे एक खंदे पुरस्कर्ते इत्यादी नात्यानी काकाजींची अनेक कार्यातील बहुमोल सेवा त्यांच्या बुद्धिमत्तेची व दूरदृष्टीची निर्देशके आहेत. वरील सर्व पदावर कार्य करत असताना अज्ञ, उपेक्षित आणि पद्-दलितांच्या उद्धारासाठी आपल्या सर्वस्वाचा त्यांनी त्याग केला.

स्वातंत्र्योत्तर काळात लोकनियुक्त आमदार व खासदार इत्यादी नात्यानी त्यांनी कार्याचा डोलारा उभा केला. कोल्हापूर जिल्ह्यातील भुदरगड या ग्रामीण तालुक्यात त्यांनी ५० वर्षे अनन्यसाधारण अशी सेवा केली. बिद्री येथील साखर कारखाना, पाटगांव पर्यंतचा राजमार्ग, त्या तालुक्यातील लहान-सहान खेड्यांमधील लोकोपयोगी कामेही काकाजींच्या प्रेरणेने झाली.

गारगोटी येथील ग्रामीण भागात 'श्री मौनी विद्यापीठ' सारख्या भारतीय कीर्तीच्या शिक्षण संस्थेतून लाखो विद्यार्थी बाहेर पडले आहेत. ते काकाजींचे ऋण कदापिही विसरणार नाहीत. भुदरगड तालुक्यातील वेदगंगा नदीवरील धरण व त्या तालुक्यातील दूधगंगा-वेदगंगा साखर कारखाना हेही काकाजींच्या प्रेरणेची शक्तीस्थळे आहेत.

बहुजन समाजातील स्त्री सुशिक्षित व्हावी या उद्देशाने कोल्हापुरात 'ताराराणी विद्यापीठ' ही आदर्श शिक्षण संस्था स्थापन करून करवीर राज्य संस्थापिका आणि स्वातंत्र्य संरक्षिका व संवर्धिका ''महाराणी ताराबाईसाहेब'' यांचे कोल्हापुरातच नव्हे तर अखिल भारतातील हे पहिले यथोचित स्मारक होय.

लौकिक अर्थाने काकाजींच्या पोटी संतान झाले नाही. या अभिलाषेने काकांनी किंवा सरोजिनीदेवी काकीनी त्या काळात दत्तक घेतले असते तर कोणालाच विपरीत वाटले नसते. आजवर शेकडो संततीविहिन दांपत्ये या मार्गाने गेल्याचे सर्वानाच ज्ञात आहे. पण तरीही काकीजी सौ. सरोजिनीदेवी या मोहास बळी पडल्या नाहीत. यातच या उभयतांचे अलौकिकत्व दिसते.

शिक्षण संस्थेतील मुला-मुलींनाच त्यांनी आपले अपत्य मानून त्यांच्यावर वात्सल्याचा अमृत वर्षाव करीत राहिले. स्वातंत्र्यपूर्व काळात शिक्षण क्षेत्रात उच्च वर्गीयांची म्हणजे ब्राह्मण्याची मक्तेदारी होती. स्वातंत्र्यानंतर शिक्षण हे सर्वांच्यासाठी मुक्त करण्यात आले. पण त्याचा जास्तीत जास्त फायदा हा शहरातील विद्यार्थ्यांना झाला. ग्रामीण परिसरातील डोंगराळ व पर्वत रांगात असलेल्या विद्यार्थ्यांच्या वाट्याला फक्त उपेक्षाच आली. सर्वांचे शिक्षण हे कागदावरच राहिले. ग्रामीण, डोंगराळ पर्वत रांगात असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना न्याय मिळावा, त्यांच्या सुप्त गुणांना वाव मिळावा म्हणून काकाजींनी आपल्या २० वर्षे भरभराटीने चाललेल्या वकिलीच्या व्यवसायाला पूर्ण विराम देऊन एक आव्हान स्विकारले.

की घेतले व्रत न हे आम्ही अंधतेने
लब्ध-प्रकाश इतिहास-निसर्गमाने
जे दिव्य दाहक म्हणूनि असावयाचे
बुद्ध्याचि वाण धरिले करि हे सतीचे

या स्वातंत्र्यवीर सावरकरांच्या ध्येयवादाप्रमाणेच राजर्षी शाहू छत्रपती, कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे, कर्मवीर भाऊराव पाटील, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारांची परंपरा चालवून ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांचे सत्व जागविले.

ग्रामीण भागाचा जर विकास साधावयाचा असेल तर प्रथम शिक्षणाचा पाया मजबूत असला पाहिजे. ग्रामीण भागातील लोकांच्या मनातील अंधश्रद्धा, रुढी, परंपरा, अज्ञान दूर केल्याशिवाय खऱ्या अर्थाने स्वातंत्र्य मिळाल्याचा आनंद लोकांना होणार नाही हे काकाजींनी जाणले होते. म्हणूनच काकाजींनी आपल्या सर्वस्वाचा होम करून शिक्षणाचा यज्ञ जागता ठेवला.

समीधाच सख्या या
त्यात कसा ओलावा
कोठून फुलापरी वा
मकरंद मिळावा ?
जात्याच रुक्ष या
एकच त्या आकांक्षा
तव अंतर अग्नी
क्षणभर तरी फुलवावा

तद्वतच काकाजींनी शिक्षणासाठी आपल्या जीवनाचा त्याग केला.

◆◆◆

मराठी कबीर नारायण सुर्वे

(वैचारिक लेख)

कु. माधुरी हेगडे
बी. ए. - भाग २

मध्यप्रदेश सरकारचा 'कबीर पुरस्कार' या वर्षी मराठीतील संघर्षशील कवी नारायण सुर्वे यांना जाहीर झाला. यापूर्वी तो विं. दा. करंदीकरांना देण्यात आला होता. कबीर, विंदा, नारायण सुर्वे ही सर्व कवी मंडळी बाळगलेली पोरं होती. त्यांनी स्वकर्तृत्त्वाच्या बळावर, प्रतिभेच्या जोरावर शब्दांच्या अंगणात आपली झाडं लावली, ती फोफावली.

कबीर व नारायण सुर्वे यांच्या जीवनात विलक्षण साम्य स्थळे आढळून येतात. दोघांचा जन्म कुमारी मातेच्या पोटी झाला. दोघांना त्यांच्या आईनी समाजभयापोटी अव्हेरलं. दोघांना निपुत्रिक दाम्पत्यांनी सांभाळलं. दोन्ही दाम्पत्यं व्यवसायाने विणकर, घरची गरिबी, दोन्ही अशिक्षित, अल्पशिक्षित. पुस्तकी शिक्षणापेक्षा या दोघांनी माणुसकीचे, प्रेमाचे धडे गिरवणे पसंत केले. कबीरांची तर धारणाच होती की पुस्तकी पांडित्यापेक्षा माणुसकीची जाण मोठी.

पोथी पढि-पढि जग मुआ, पंडित भया न कोय।
ढाई आखर प्रेम का, पढै सो पंडित होय।

सुर्वेचा पहिला काव्यसंग्रह 'ऐसा गा मी ब्रह्म'च्या प्रस्तावनेत कुसुमाग्रजांनीच म्हटलं आहे की, ''सुर्वेनी पुस्तकांच्या कपाटात आपली स्फूर्तिस्थाने शोधलेली नाहीत.'' दोघांनी पुरागामी लेखन केलं. दोघे अंश्रश्रद्धेच्या विरोधात उभे ठाकले. दोघांनी तळच्याना तळी दिली. दोघे निर्गुणी, त्यामुळे या पुरस्काराने गौरव झाला.

'ऐसा गा मी ब्रह्म' (१९६२), माझे विद्यापीठ (१९६६), जाहीरनामा (१९७५), सनद (१९८२) सारख्या संग्रहातील काव्यांचा आस्वाद घेताना लक्षात येते की, हा कवी नवी जीवनदृष्टी घेऊन आलेला आहे. त्याच्या स्वप्नातील उद्याचे जग हे अधिक जागवणारं आहे. हा कवी निराश नाही. त्याला उद्याची आस आहे. जीवन अनुभव हाच त्याच्या काव्याचा आधार आहे.

मासे कागज छुऔ नहि,
कलम न गयौ हाथ।
आंखन देक्या लिख लिया,
यहिं हमारी बात॥

म्हणणाऱ्या कबीराच्या पठडीतीलच सुर्वेचं काव्य. सुर्वे यांच समग्र जीवन म्हणजे जिवंत श्रद्धांच जागर! त्यांच्या काव्यात दोन हात करण्याची तयारी नेहमीच दिसून येते. हा लढवय्या कवी केशवसुतांच्या 'तुतारी'चा नवा वारसच. यांच्या काळजाला जे भिडतं जाणवते ते तसंच्या तसं लिहीणारे कवी सुर्वे हृदयात जे साचलेलं असते ते कवितेत ओथंबून येते. सुर्वेची कविता आत्मिक असते. सुर्वेच्या कवितेत सहजपण आहे. 'ऐसा गा मी ब्रह्म' या नांदीच्या पहिल्या कवितासंग्रहाचे मनोगत मांडताना अगदी प्रारंभीच सुर्वे म्हणतात, ''जे जाणवले, काळजात सलले, तेच शब्दरुप घेऊन बाहेर पडले.'' नांदीच्या कवितेत सुर्वे म्हणाले -

''थोडे साहिलेले, पाहिलेले, जोखिलेले आहे
जसा जगत आहे मी तसाच शब्दांत आहे.

कवीचे जीवन आणि त्याची कविता यांचे हे सायुज्य वैशिष्ट्यपूर्ण आहे. या एकरुपतेतच सचेपणा आहे. त्यांची कविता त्यांच्या जीवनाचा अविष्कार आहे. म्हणून ती त्यांची काव्यात्म आत्मकथा ठरते. सुर्व्यांची जीवनकथा एका कामगाराची, पर्यायाने, कामगार वर्गाची असल्याने कामगारांसह सर्व मानव जातीच्या शोषणमुक्त समाजाचे भव्य-दिव्य असे शास्त्रीय 'पसायदान' प्रदान करणाऱ्या

मार्क्सवादावर कवीची डोळस श्रद्धा आहे. मार्क्सचा विचार संपणार नाही. कोणतीही विचारसरणी मरत नसते. पन्नास वर्षांनी का होईना पण मार्क्सचे विचार परत येतील. मार्क्सवादी, फुलेवादी, आंबेडकरवादी व गांधीवादी असणे, त्यातून प्रेरणा घेऊन कविता लिहिणे अयोग्य नाही. पण कवीकडे प्रतिभेचा स्पर्श लागतो. कवीच्या सामर्थ्यावर त्याचे यश अवलंबून असते.हे न समजणाऱ्यांनी कवितांचे मथळे वाचून सुर्वे यांच्यावर टीका केली. सुर्वे यांची कविता शाश्वत आहे. ती अनुभवाचे विद्यापीठ आहे. त्यांच्या कवितेत दु:ख असते. पण ती नैराश्यवादी नाही. मानवतावादी आहे. खाटिकाने बकरे सोलून टांगावे तसे आपले जीवन उघडे करुन दाखवते. त्यांची कविता सूर्यफुलासारखी संपणार नाही. त्यामुळे सुर्वे यांची कविता ही कधीच संपणार नाही.

सुर्वे लोकविद्यापीठाचे विद्यार्थी बिनभिंतीच्या शाळेत रस्त्यावर जीवन जगलेला कवी. याचं स्वत:चं असं विद्यापीठ आहे. घर, रस्ता, गिरणी, उरुस, जुलूस, मोर्चा, धरणे यातून साकारलेलं त्यांचं शिक्षण यांची 'नई तालीम' गांधीजीनाही मागं सारणारी 'ऐसा गा मी ब्रह्म' पेक्षा 'माझे विद्यापीठ' मध्ये कवी सुर्वे अधिक विचारप्रधान म्हणून पुढे ठाकतात. पण त्यांच्या कवितेत 'इन्कलाब झिंदाबाद'चा आक्रोश नसतो. त्याला समन्वय सौख्याची झालर असते. म्हणून सुर्वेची कविता ही अन्य साम्यवादी कवींच्या तुलनेने रचनात्मक वाटते.

कधी शहराच्या रस्त्यावर
झेंड्यांचे झुलवित सागर
आम्ही काडितो भव्य जुलूस
सौख्याचे सजविण्या उरुस

असं 'आमची दुनिया'मध्ये म्हणणारे सुर्वे आपणास एका नव्या जगात घेऊन जातात. 'माझे विद्यापीठ' ही प्रदीर्घ कविता, अंशत: आत्मकथा आणि तीच एकूण सामान्यांच्या जीवनाची प्रतिनिधी-चरित्रकथाही आहे.

चंद्रा नायकीण, याकूब, आफ्रिकी चाचा ह्या सुर्व्याच्या जीवनातील चटका लावणाऱ्या व्यक्तिरेखा अनेक प्रश्न उभे करतात. ही सर्व मंडळी सामान्य आहेत. या सामान्यांशी कवीच्या जीवनाची नाळ जुळली आहे. किंबहुना या सामान्य माणसाच्या ठशातूनच सुर्वेचे जीवन आणि कविताही साकारली आहे. अन्याय-अत्याचाराविरुद्ध पेटून उठणारा आफ्रिकी चाचा बावटा फडकवतो आणि 'हमारा खून झिंदाबाद'ची घोषणाा करतो. सामान्य माणसातील ही सत्यवादी बंडखोरी सुर्वेनी अनुभवली. चंद्रा नायकिणीचा मुलगा युद्धात मृत्यू पावला. मुलाचा मृत्यू आईने अनुभवणे किती कठीण ! नायकीण असली तिचे मातृत्त्व बाजारी थोडेच असते ? युद्धाचे गिधाड असे अमानुष आहे. माणसांतील पशुत्त्वाचे कारस्थान म्हणजे युद्ध। अशा किती सामान्य चंद्राच्या मुलांचा, या युद्ध मालिकेने बळी घेतला ? माणसं अद्याप करंटी आहेत म्हणूनच माणसंच माणसाला गिळून टाकत आहेत.

पुन्हा उचलतो संसार थाटतो, दुज्या बाजूच्या खाचरात
जगत आहोत ह्या संस्कृतीच्या सडत असलेल्या वारशात

म्हणून सडलेली संस्कृती समूळ नष्ट करण्याचा निश्चय त्यांच्या कवितेत पदोपदी दिसतो. आपल्या संघर्षाची राजमुद्रा उठविण्यास उत्सुक झालेले सुर्वे कवितेस संक्रमणकाळाची कविता म्हटले आहे. 'कला की विचार' या द्वंद्वात सापडलेल्या सुर्वेना पुढे आपली सनद गवसताना दिसते.

दिशाहीन चालणे, थांबणे,
वाटले होते, परत कधी तरी होईल सावरणे.

म्हणणारे कवी सुर्वे कला की विचार अशा संभ्रमात दिसतात. पण 'सनद' मधील आत्मकथन त्यातील कवितांना एक नवा संदर्भ देतात.

कवी माडगूळकरांच्या एका कवितेतील एक दिवस व्रतस्थ राहणारी वेश्या, कायम स्मरणात राहते. वेश्यांचे वर्णन विश्लेषण मराठी कादंबरीत विपुल असले तरी तिला कवितेचा विषय बनविण्याचे धाडस फारसे कुणी केलेले दिसत नाही. सुर्वेच्या कवितेने जीवनाच्या भट्टीत तावून-सुलाखून निघालेले, सामान्य जीवन-स्तरावरील नवे नायक, मराठी कवितेला बहाल केले. ही माणसं गरीब. उपेक्षित जीवन जगणारी आहेत. पण जगण्याची जिद्द आणि माणुसकीचा ओलावा माणसात प्रचंड आहे.

सुर्वे यांचं काव्य, जीवन, चरित्र विचार पाहता ते मला

नेहमीच मराठी कबीर वाटत आलेत. कबीरातील ईश्वरी आस्था वगळता या दोघांत समान सूत्रेच अधिक. हे वर्ष कबीरांच ६०१ व जयंती वर्ष. या वर्षात सुर्वे यांना पुरोगामी काव्यलेखनासाठी दिला जाणारा 'कबीर' पुरस्कार लाभणं याला संदर्भाची मोठी परंपरा आहे. कबीराप्रमाणे अनुभवातून जीवन समजाविण्याचा त्यांनी प्रयत्न केला. कबीराप्रमाणे जात, धर्मापलीकडच्या मानव समाजरचनेचे ते उद्गाते कवी. सुर्वे कबीरापुढे एक पाऊल चालनाता दिसतात. सुर्वे यांनी समाज व्यथा, वेदनांचा जागर आपल्या कवितांतून जागवला, 'सब को पैसे ने खा डाला' म्हणणारे सुर्वे हे कबीराप्रमाणे काळाचं भान असलेले कवी होत-

दोस्त हो ! या शतकाची संध्याकाळ सुरु होत आहे.
सहजच उपडी होईल पृथ्वीची होडी ॲटमच्या एका गोळ्यात
पापणी लवता-लवता मिळून जाऊ खोल-खोल तळात
हिरोशिमाला नंतर फुले तरी आली आपणाला .....

असं विचारणारा हा कवी येणाऱ्या शतकाचा जाणकार भविष्यकारही आहे. या कवीने आपल्या कवितांनी आसंमत बदलून टाकला. कबीराप्रमाणे त्याने देखील प्रवाहविरुद्ध पोहणे पसंत केले. आपल्या काव्यातून जीवनसंघर्षाची ज्योत घरा-घरात पेटवली आहे. 'उठू दे देश, पेटू दे देश' म्हणणाऱ्या कवीची कबीराची व सुर्वेची जातकुळी एकच. त्यामुळे कबीर जन्माच्या ६०० वर्षानंतरही कबीर जन्मत राहतात, ते नवा समाज आकारत राहावा म्हणून !

◆◆◆

हार्दिक शुभेच्छा !

''आशा ब्यूटी पार्लर, हीच माझी ओळख''

आशा ब्यूटी पार्लर

हेअर डिझायनर, ब्यूटी थेरिपिस्ट
सर्व प्रकारच्या ॲडव्हान्स ब्यूटी ट्रिटमेंटस्

प्लॉट नं. ४, पायमल वसाहत, कोल्हापूर.
फोन : ६९११८८

सौ. आशा माने

With Best Compliments from

A Division of MCED
Govt. Recogonized Centre

SUPER COMPUTER EDUCATION

DTP	MS-OFFICE	PROGRAMMING
COREL	WORD	Foxpro 2.6 (win)
PAGE-MAKER	EXCEL	C, C++, VC++
PHOTOSHOP	POWER POINT	Visual Basic

- ❑ All Types of DTP Job Work
- ❑ Career Gudiance & Job Placement
- ❑ Crash Courses are available

• Contact •
8, Mukta Sainik Vashat,
Kolhapur - Ph. : 650661

कारगील मोहिमेचा 'विजय'

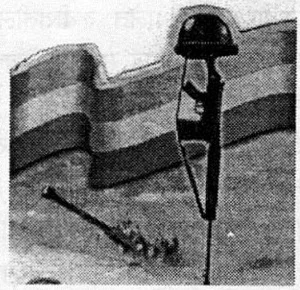

(प्रासंगिक लेख)

कु. स्नेहा मुडशिंगीकर
बी. ए. - भाग १

बांगला देशाच्या निर्मितीनंतर पाकिस्तान नावाचा तुटलेला देश आज कसातरी जिवंत आहे. तो केवळ भारत द्वेषावरच ! भारताबरोबर शांतता करार करणे व पुढे तो धुडकावणे ही पाकिस्तानची नित्याचीच परंपरा असल्यामुळे पंतप्रधान वाजपेयी यांची लाहोर बस, त्यांनाच धोका देऊन कारगीलला धडकली. या बसचे व शांतता कराराचे कवी मनाचे पंतप्रधान बाजपेयी त्यावेळी नवाज शरीफ यांच्या समवेत जोरदार समर्थन करीत असतानाच नेहमीच्या लयीत त्यांनी डोळे झाकले व ते उघडेपर्यंत शरीफनी कारगीलच्या योजनेला अंतिम मंजुरी दिली.

१९६५ व १९७१ च्या युद्धात आपण त्यांना पळता भुई थोडी केली होती. १९७१ च्या युद्धात तर स्व. इंदिरा गांधी यांच्या समर्थ व पोलादी नेतृत्त्वाखाली पाकिस्तानची जिरवण्यापूर्वी पूर्व पाकिस्तानला वेगळे करुन स्वतंत्र बंगला देशाची निर्मिती भारतीय शूर जवानांनी करुन ९० हजार पाकिस्तानी सैनिकांना अटक करुन एक नवा इतिहास घडवला होता. हा १९७१ चा धसका विसरण्यासाठी त्यांना २८ वर्ष लागली. पुन:पुन्हा पराभूत होऊनदेखील पाकिस्तान असे का करतो ? आपली क्षमता व भारताची शक्ती हे समजून का घेऊ शकत नाहीत ? याला कारण पाकिस्तान आज एक विफल राष्ट्र बनले आहे.

पाकिस्तानचा जन्म धार्मिक कट्टरतेच्या पायावर झाला आहे. या कट्टरतेनेच त्यांचा घात केल्यामुळे विराट इस्लामिक एकरुपता तिथे कधीच आकार घेऊ शकली नाही. इस्लामच्या नावावर व 'निजाम-ए-मुस्तफा' वायद्यावर बनलेला पाकिस्तान धार्मिक मतभेदाने इतका पोखरला गेला की त्याचे राष्ट्रीय स्वरुप कधी विकसित झालेच नाही. पाकिस्तान निर्मितीनंतर शिया-सुन्नी हा रक्तरंजीत संघर्ष जो सुरु झाला तो अद्याप तिथे सुरु आहे. तेथील नागरिकांची ओळख पठाणी, बलूची, पंजाबी, सिंधी, परब्लूनी, मुहाजिर अथवा अहमदिया अशीच करुन दिली जाते. केवळ धर्मांधता जोपासण्यात त्यांनी गेली ५० वर्षे खर्ची घातल्यामुळे तिथे कोणताही आर्थिक विकास झाला नाही. वाढती लोकसंख्या, वाढती महागाई, वाढते दारिद्र्य यांनी खचाखच व्यापलेल्या पाकिस्तानात वितभर पोटासाठी, टिचभर कपड्यासाठी क्रौर्याने जन्म घेतला आहे. अशाप्रकारे सर्वच स्तरांवर विफल झालेल्या राष्ट्राला केवळ 'भारतद्वेष' या एकाच सूत्रावर 'एकसंघ' ठेवण्याचा प्रयत्न तेथील प्रशासक करीत असल्यामुळे आज जरी कारगीलमधुन माघार घेतली तरी उद्या कारगीलसारखे दुसरे एकादे प्रकरण तयार करुन दहशतवादी भारतात घुसवणारच म्हणून, ''काश्मीरचा प्रश्न जिवंत आहे म्हणून पाकिस्तान जिवंत आहे.''

कारगीलसारखे बर्फाने अच्छादलेले उंचच उंच पर्वत आज जवानांच्या पराक्रमाने विरघळू लागले आहेत. शून्य डिग्री तापमान असलेल्या या संपूर्ण क्षेत्रातील घुसखोरांना यमसदनी धाडण्यासाठी केलेला भारतीय जवानांचा पराभव भावी पिढ्यांना प्रेरणादायी ठरणार आहे. खडे पर्वत घोरपडीसारखे चढून आग ओकणाऱ्या भारतीय भूदलाने व आकाशातून ज्वालामुखीचा धुवाँधार वर्षाव करणाऱ्या भारतीय वायुदलाने भूमी देशासाठी बलिदान करणाऱ्या नररत्नांची आहे. हे पुन्हा स्पष्ट झाले आहे.

कारगील येथील युद्ध सदृश्य स्थिती आता बऱ्याच अंशी निवळत चालली आहे. प्रतिकूल निसर्ग आणि कठीण भौगोलिक परिस्थितीमध्ये भारतीय जवानांनी जे असीम धैर्य आणि शौर्याचे प्रदर्शन केले. त्याला इतिहासात तोड नाही. आमचे जवान हातात रायफल घेऊन लढत

असतानाच त्यांच्या समवेत दुसऱ्या एका स्तरावर हातात पेन किंवा कॅमेरा घेऊन आमचे पत्रकार झुंजत होते. आपले प्राण धोक्यात घालून युद्धभूमीवरील प्रत्येक क्षण टिपून तमाम भारतीयांना कळविण्यासाठी पत्रकार झटत होते.

ज्याप्रमाणे कुरुक्षेत्रावर घडणाऱ्या घटना हस्तिनापुरात बसून संजय धृतराष्ट्राला ऐकवत होता त्याप्रमाणे दररोज युद्धभूमीवरच्या ताज्या घडामोडी आपल्या घरापर्यंत पोहचवण्यात मग्न होत्या. ''दूरचित्रवाहिन्या'' कारगीलच्या युद्धामुळे संपूर्ण भारतात देशप्रेमाची एक मोठी लाट आली. भारतीय जवानांचा गौरव, शहीद जवानांच्या त्यागाचा आदर, जवानांसाठी मदत निधी या सगळ्या गोष्टींना मोठ्या प्रमाणात प्रतिसाद मिळू लागला. युद्धभूमीवर हौतात्म्य पत्करलेल्या जवानांचे पार्थिव सन्मानाने त्यांच्या जन्मगावी पोहचविण्याची लष्करी परंपरा फार जुनी आहे. मात्र प्रसार माध्यमानी ती दृश्ये घराघरात पोहचवली आणि जवानांच्या बलिदानामधून साऱ्या भारतातील जनता देशाभिमानाच्या समान धाग्यात गुंफली गेली. याचे श्रेय प्रसार माध्यमांना द्यावे लागेल. दूरचित्रवाणीवर जवानांनी मुलाखतीतून दाखवलेली जी 'मारु किंवा मरु' अशी व्यक्त केलेली दुर्दम्य इच्छा असेल किंवा बंकर्स काबीज करून पुढील शिखर जिंकण्याच्या तयारीत असलेल्या कॅप्टन बात्राचे हौतात्म्य असेल. तमाम भारतीयांना आपल्या जवानांच्या हौतात्म्याचा अभिमान वाटावा असेच आहे. त्याचप्रमाणे भारतीय जनतेनेही आपल्या कुवतीप्रमाणे निधीच्या रुपाने मदत करुन देशभक्ती आणि एकतेचे पर्व निर्माण केले.

भारतीय जवानांच्या बरोबरीने या सर्वांना सलाम करु या!

◆◆◆

हार्दिक शुभेच्छा !

श्री शिवशक्ती अर्बन को-ऑपरेटिव्ह क्रेडिट सोसायटी लिमिटेड, कोल्हापूर

१४११, सी माया चेंबर्स, लक्ष्मीपुरी, कोल्हापूर

● ४६ दिवस	१३ %
१ वर्ष १ म. ते ३ वर्षे	१३.५ %
३ वर्ष १ म. ते पुढे	१४ %
● दामदुप्पट	४ वर्षे ८ म.
दामचौपट	९ वर्षे ४ म.
दाम सोळापट	१८ वर्षे ७ म.

● शिवसागर ठेव	
रु. ५०००/- चे २० वर्षात	१ लाख घ्या
रु. १०,०००/- चे १५ व ६ महिन्यात	१ लाख घ्या.
● शिवशक्ती ठेव	
रु. ५०००/- चे १५ वर्षात	५० हजार घ्या
रु. १०,०००/- चे १० वर्षे ११ म.	५० हजार घ्या.

पुनर्गुंतवणूक, मासिक पेन्शन व रिकरिंग ठेव यासारख्या आकर्षक ठेव योजना, तत्पर सेवेसाठी कॉम्प्युटर सोय व स्ट्रॉंग रूम (लॉकर्स) सुविधा

चंद्रकांत सावेकर
उपाध्यक्ष

विलासराव वाघमोडे
अध्यक्ष

व सर्व संचालक मंडळ

आजच्या स्त्री-पुढील सामाजिक आव्हाने

(सामाजिक लेख)

कु. आरती चिले
१२ वी आर्टस्

'स्त्री' ही लक्ष्मी आहे, दुर्गा आहे, सरस्वती आहे, सर्वे-सर्वा आहे. किती छान वाटतं नाही ! हे वाक्य ऐकताना, वाचताना. पण ते फक्त एखाद्या निबंधात लिहिण्यापुरतेच मर्यादित का ? का असा विचार येतो माझ्या मनात केवळ मी एक स्त्री आहे म्हणून ? नाही ! तर यात खरोखरच तथ्य आहे म्हणून. या गोष्टीचा सरासार विचार करुन आजच्या समाजातील स्त्रियांकडे पाहिल्यास त्यांच्या अनेक समस्या नजरेसमोर येतात.

आजच्या स्त्रीपुढे अनेक सामाजिक आव्हाने आहेत. अजूनही आपल्या देशात सत्तर टक्केपेक्षा जास्त स्त्रिया अशिक्षित, अडाणी आहेत. त्यांना एक ओळ वाचण्याइतपतसुद्धा अल्पज्ञान नाही. अशा स्त्रियांना अनेक समस्यांना तोंड देत देत जीवन जगावे लागते. स्त्री ही केवळ एक स्त्री आहे म्हणून नव्हे, तर समाजात तिच्याबद्दल असणाऱ्या अनेक गैरसमजुती, उदा - स्त्री ही अबला आहे, तिला आपले संरक्षण करता येत नाही, यामुळे समाजाला तिच्याकडे बघण्याचा दृष्टीकोन नकारात्मक बनला आहे. यामुळे स्त्रियांना हुंडाबळी, बालविवाह, घटस्फोट यासारख्या समस्यांना सामोरे जावे लागते.

आजच्या स्त्रियांपुढील पहिली सामाजिक समस्या म्हणजे हुंडाबळी. ही समस्या मोठ्या प्रमाणात दिसते. विवाहाच्यावेळी हुंडा देणे ही पद्धती पूर्वापार चालत आलेली आहे. समाजात प्रतिष्ठा मिळावी म्हणून, अनुलोभ विवाह व्हावा म्हणून, कुरुप कन्येशी विवाह मोबदला म्हणून हुंडा दिला जातो. पूर्वी आपल्या मुलीच्या संसाराला मदत म्हणून हुंडा दिला जाई पण पुढे पुढे समाजाने त्याला वेगळेच रुप दिले. विवाहाच्या वेळी हुंडा न आणणाऱ्या मुलीचा छळ होण्यास सुरुवात झाली. विवाहाच्यावेळी हुंडा न आणणाऱ्या मुलीला सासरचे लोक विवाहानंतर तिला माहेरून दागिने, पैसे, विविध वस्तू आणण्यास सांगतात. सतत या मागण्यासाठी तिला त्रास देतात आणि जर तिने याला विरोध केला तर तिचा शारीरिक तसेच मानसिक छळ करतात, तिला आत्महत्येस प्रवृत्त करतात, प्रसंगी सासरचे लोक तिची हत्या करतात व त्यावर आत्महत्येचे शिक्कामोर्तब लावतात. अशिक्षित स्त्रियांबरोबरच सुशिक्षित स्त्रियाही या समस्येला बळी पडतात. १९६१ साली हुंडाविरोधी कायदा पास झाला. पण हुंडा देणारे व हुंडा घेणारे याबाबत कोणतीही तक्रार नोंदवत नसल्याने काहीही कारवाई करता येत नाही.

स्त्री-पुढील दुसरी सामाजिक समस्या म्हणजे बालविवाह. प्रचलित कायद्यानुसार २१ वर्षाखालील मुलगा व १८ वर्षाखालील मुलगी यांचा विवाह बालविवाह समजला जातो. बालविवाहाचे प्रमाण स्त्रियांमध्ये मोठ्या प्रमाणात दिसते. समाजातील काही ग्रामीण भागात तसेच राजस्थानसारख्या भागात अजूनही बालविवाह होतात. मनुस्मृती, पराशरस्मृती या ग्रंथात मुलगी रजस्वला होण्यापूर्वी तिचा विवाह व्हावा असे सांगितले आहे. यातूनच बालविवाहाला सुरुवात झाली. बालविवाहामुळे उद्भवणारी दुसरी समस्या म्हणजे बालमाता व बालमृत्यूच्या प्रमाणात वाढ. वाढ पूर्ण होण्याआधी विवाह झाल्याने अशा मुलींना संगोपनाचे ज्ञान नसते. तसेच त्या अपुऱ्या वाढीच्या मुलाला जन्म देतात. यातूनच बालमृत्यूचे प्रमाण वाढते. तसेच काही भागात मुलगी होणे ही आपत्ती मानली जाते. तिचा जन्म होण्यापूर्वीच तिला ठार मारले जाते. तिला जन्म देणारी माता स्वत: एक स्त्री असून स्त्रीच स्त्रीची शत्रू बनते.

आजच्या स्त्रियांना भेडसावणारी तिसरी सामाजिक समस्या म्हणजे घटस्फोट. घटस्फोट घेणाऱ्या महिलांकडे

समाज वेगळ्या दृष्टीने पाहतो. समाजामध्ये विवाहाचे बंधन हे पवित्र व अतूट मानले जाते. पण ते फक्त स्त्री पुरतेच बंधनकारक. स्त्रीचा पती दुराचारी, मारझोड, छळ करणारा असला तरी स्त्री केवळ लोक काय म्हणतील ? म्हणून, तसेच समाजाच्या भीतीने घटस्फोट घेऊ शकत नाहीत. घटस्फोट घेण्यासाठी न्यायालयात जाणे, पुरावे सादर करणे या गोष्टी आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत असल्याने त्या करू शकत नाहीत. तसेच घटस्फोट मिळाल्यानंतरही समाजात त्यांना तुच्छतेने वागवले जाते. त्यांना पोटगीही मिळत नाही. त्यांची स्थिती अत्यंत दयनीय होते. त्यामुळे त्या हतबल होतात व या समस्येवर मात करु शकत नाहीत.

स्त्रियांना भेडसावणारी, विशेषत: तरुणींना जास्त त्रासदायक ठरणारी समस्या म्हणजे अवमानजनक छेडझाड. हा प्रकार महानगरांमध्ये तसेच बाजार, जत्रा, सम्मेलने या ठिकाणी मोठ्या प्रमाणात दिसतो. पुरुष स्त्रियांना अपशब्द म्हणजेच अचकट-विचकट बोलणे, शिटी मारणे, धक्का देणे, अंगाला स्पर्श करणे, फूल फेकणे अशा गोष्टीवरुन स्त्रियांना अपमानित करतात. याला विरोध करण्यासाठी स्त्रियांना पोलिसांपर्यंत पोहचण्यास वेळ लागतो. त्यामुळे यावर उपाय म्हणून स्त्रियांनी संघटित होऊन अशा हिरोंना जाब विचारला पाहिजे, प्रसंगी त्यांना मारले पाहिजे.

या सर्व समस्यांबरोबरच स्त्रियांना बऱ्याच सामाजिक समस्यांना तोंड द्यावे लागते. कोणताही उच्च व्यवसाय किंवा नोकरी करत असूनही जास्तीत जास्त वेळ आपल्या संसारासाठी द्यावा लागतो. त्यामुळे त्यांचा वैयक्तिक विकास होत नाही. परिणामी त्यांना अर्थार्जन करणे शक्य होत नाही. अशा स्त्रियांनी स्त्री-शिक्षण घेऊन पुरुषांच्या बरोबरीने काम करावयास सुरवात केली पाहिजे. सर्व आव्हाने स्विकारण्यासाठी स्वत: स्त्री-प्रतिनिधी म्हणून पुढे आले पाहिजे. स्त्रियांसाठी विविध संघटना काढून स्त्री मुक्ती चळवळीत भाग घेतला पाहिजे. सर्व समस्यांना धैर्याने तोंड दिले पाहिजे. स्त्रीने स्वत:चा विकास करण्यासाठी स्वाभिमानी आणि स्वावलंबी बनले पाहिजे. आपले शिक्षण जीवनाच्या प्रत्येक क्षणावर उपयोगात आणले पाहिजे. आणि स्वत:साठी तसेच आपल्या अन्य भगिनींसाठी काहीतरी वेगळे करुन समाजातील स्त्रीचा दर्जा उंचावला पाहिजे. यामुळे स्त्री मुक्त होईल आणि ती मुक्त असेल तरच 'यत्र नार्यस्तु पूजन्ते, रमन्ते नत्र देवता' हे सुभाषित प्रत्यक्षात येईल.

With Best Compliments from

LEISURE TIME

OFFERS YOU
LOTS OF COMPUTER COURSES

Course I - Rs. 1250/- : (1) Computer Fundamentals (2) Windows 98 (3) Dos (4) Word, Excel, Powerpoint (5) Internet (basics) (6) Multimedia Applications (7) Networking Fundamentals (8) Logic building through 'C' ('C' basics)

Course II - Rs. 1250/- : (1) 'C' (Arrays, Pointers, structures, files; functions, control structures) (2) OOPS through C++ (objects oriented programming) (3) HTML (Hyper Text markup Language) (4) Photoshop

Course III - Rs. 4,000/- : Visual Basic 6, Oracle with developer 2000.

Course IV - Rs. 3,500/- : Jawa, Jawa, Script, HTML.

हार्दिक शुभेच्छा ! ◆◆◆

सौ. मीना कदम यांचे

सचिन क्लासेस

आमच्या क्लासच्या आपल्या कॉलेजमधील बक्षिसपात्र विद्यार्थिनीचे अभिनंदन !

इयत्ता ११ वी : कु. अर्चना बुळे - १०० पैकी ९६ मार्कस्

इयत्ता १२ वी : कु. कांदबरी हाविरे - १०० पैकी ९३ मार्कस्

कु. अस्मिता कोरे - १०० पैकी ९१ मार्कस्

विवेकानंद कॉलेजमधील आमच्या क्लासच्या विद्यार्थिनी

कु. सरिता पागर - १०० पैकी ९८ मार्कस्

कु. स्मिता गुरव - १०० पैकी ९२ मार्कस्

कु. अर्चना कांबळे - १०० पैकी ९० मार्कस्

इ. ११ वी ते एस्. वाय. पर्यंत अकौंन्सी, स्टॅटस् व १२ वी इंग्लिश व अकौंन्सी,

इ. ११ वी ते एस्. वाय. कॉमर्स फक्त मुलींना प्रवेश.

सर्व शालेय वर्गांच्या क्लाससाठी प्रत्यक्ष भेटा !

सौ. मीना म. कदम, प्लॉट नं.६, सानेगुरुजी हौ. सोसा. रुईकर कॉलनीनजीक, कोल्हापूर.

क्षितिज

(ग्रामीण कथा)

कु. विद्या सांडूगडे
बी. ए. - भाग १

शिवा आज भलत्याचं खुशीत होता. तसा शिवाचा आणि खुशींचा फारचं दुर्मिळ योग येत असे. त्यामुळे जो तो शिवाकडे कान टवकारुन बघत होता. प्रत्येकाच्या मनात शंकेची एक अनाहूत पाल चुकचुकत असे. दिवस मावळतीला झुकला होता. पश्चिमेकडून पडणाऱ्या लालबुंद सावटात अख्खा गाव बुडाला होता. पाखरं घरट्यात परत यावीत तशी माणसं आपापल्या घरात विसावली होती. गावाभोवतालच्या हवेत पंचपक्वानांचा वास घुमघुमत होता. प्रत्येक जण जणू त्या वासात तल्लीन झाला होता. शिवाच्या झोपडीवजा घरात नेहमीचाच स्वयंपाक शिजत होता. नेहमीचाच जेवणाचा वास वेगळा भासत होता. त्यात एक वेगळीच आल्हाददायकता झळकत होती. आनंदाची एक लकेर त्या वासात गुणगुणत होती.

शिवानं पाटलाच्या वाड्याला वळसा घातला आणि समोरच असणाऱ्या म्हादबाच्या दुकानाला बघून त्याला लहान-पोरांगत फुटाणं खायची हुक्की आली. मुंड्याच्या खिशात हात घातला. रुपयाचं नाणं काढलं. पस्यात फुटाणं घेतलं रुपया म्हादबाच्या हातात टेकवला अन् फुटाणं मुंड्याच्या खिशात. एक एक फुटाणं तोंडात टाकीत तो तसाचं पुढं निघाला.

''काय रं शिबवा'' केरबानं ओट्यावरनंच हाक मारली.

''काय नाही जरा आलो इथंन'' शिवबा उत्तरला.

''उद्या येतासा काय तिघंबी''

''काय काढल्यासा उद्या''

''जरा ऊस भरायचा हाय, जमतयं ?'' केरबान प्रश्न केला. शिवा जरा घुटमला विचार केला अन् लगबगीनं उत्तरला.

''न यायला काय झालं .... बरं आलो जरा'' शिवा म्हणाला अन् लगबगीन तसाचं पुढं सटाकला. खिशातलं दोन दाणं तोंडात ढकललं. शिवा आता वेशीजवळ आला होता. मास्तरांच्या घरातल्या दिव्यांचा प्रकाश दारातून अन् खिडक्यातून बाहेर झेपावत होता. मास्तर एक भला माणूस. कुणाच्या अध्यात नाही की मध्यात नाही. आपण भलं आपलं काम भलं. सच्च्या कष्टावर भली मोठी इमारत उभी केली पण वाघानं कधी कुणाला 'अरं-तुरं केलं नाही. गावाला मास्तराविषयी एक वेगळाच आदर होता.

''मास्तर हाइत काय'' शिवानं बाहेरनचं हाक मारली.

''कोण हाय, ये की आत'' मास्तर बाहेर येत म्हणाले.

''अरे शिवा ये, काय काम काढलसं''

''आलो आपलं सहज'' म्हणत शिवा खाली टेकला.

''आरं शिवा, वरती खुर्चीवर बसं'' मास्तर विनयाने म्हणाले.

''नको मास्तर. ती लायकी नाही अमची.''

''कसली लायकी नि काय घेऊन बसलाय. आजकाल राजाचं रंक आणि रंकाचा राजा तरीबी प्रत्येकानं आपापल्या पायरीनं जगावं. आवं धनगराच्या पोराला गादीवर झोप म्हंटल तर झोप लागलं काय, त्याला आपली घोंगडी आणि जमीनचं पाहिजे. बरं ते जाऊ दे. मास्तर आमच्या राजानं नंबर काढल नव्हं.''

''अरं, शिवा मला माहिती व्हतं. हिरा कोळशात जन्मला म्हणून चकाकायचा सोडणार काय, किती मार्क पडलं म्हणं''

''नव्वद काय म्हणाला.''

''अरे व्वा मग काय विचार हाय.''

''झेपलं तर पुढं शिकवावं म्हणतोय. बीईसी का काय म्हणत्यात ते पूर्ण केली तर चार पैसं तरी मिळवलं. आमच्या उघड्या बोडक्या संसाराला छप्पर तरी घालील.''

''अरं खुळ्या नव्वद टक्के पडल्यात आणि त्याला

बी.एस्.सी. ला घालतोस.''

''मग ?'' शिवा प्रश्नार्थक मुद्रेने मास्तरांच्याकडं बघू लागला.

''आरं, इंजिनिअरींगला घाल जा''

''पर मास्तर ते काय आम्हाला झेपणार हाय व्हयं.''

''अरं, चार वर्ष हा-हा म्हणता निघून जातील. पण पोराच्या आयुष्याचं तरी सोनं व्होइल रे. अरं त्याच्या बुद्धीचं चीज होईल.''

''मास्तर वरसाला किती खर्च इल.''

''सहा हजार फी आणि चार हजार इकडचा तिकडचा खर्च असा दहा हजार येईल.''

''मास्तर का उगचं गरीबाला लाजवता. लहान तोंडी मोठा घास घेण्यात काय आर्थ हाय. दिवसभर काम केलं तर संध्याकाळी आमची चूल पेटती आणि मास्तर तुम्ही दहा हजाराच्या गोष्टी कराल्यासा.''

''आरं त्यातलं सहा हजार बँक कर्ज म्हणून देईल. चार हजाराची तू जोडणी कर.''

'मास्तर शंभराच्या नोटंसाठी आडणारी आम्ही माणसं.''

''नाही रे कलं तर सगळं होतयं. जर का एकदा राजा इंजिनिअर झाला तर अख्ख्या पंचक्रोशीचा राजा बनशील तू. राजाचा हात धरणारा या पंचक्रोशीत कोण होणार नाही.''

''मास्तर येतो मी, बघतो.''

''बघायचं बिघायचं काय नाही, काहीही कर आणि या चार दिवसात तो फॉर्म तेवढा भरुन ये. आणि राजाला उद्या पाठवून दे, मी सांगतो त्याला सगळं.''

शिवा घरात आला. घरात मायलेकरु सई आणि राजा त्याचीच वाट बघत होती. सईन लगबगीनं ताटं केली. तिघंबी जेवायला बसली. पण शिवाचं आज जेवणावर लक्षच नव्हतं. कानात नुसतं मास्तरांचे शब्द घुमत होते. सईला वाटलं आनंदाच्या भरात मालक कमी जेवलं. शिवानं घोंगडं टाकलं. अगदी बारक्या बाळाला घ्यावं तसं राजाला कुशीत घेतलं. त्याला तसचं कुरवाळत बसला.

''उद्या जरा मास्तरांच्याकडं जाऊन ये.''

''बरं'' राजा हंकारला.

रात्रीनं आपला बुरखा तोंडावर ओढायला सुरवात केली. सगळीकडं काळोखाचं साम्राज्य पसरु लागलं. हा हा म्हणता मध्यरात्र झाली. झोपेनं राजावर आणि सईवर पुरता कब्जा केला होता आणि शिवा नुसता ह्या कुशीवरुन त्या कुशीवर वळत होता आणि लगेच चार हजारचा आकडा डोळ्यापुढं फिरत होता. क्षणा क्षणाला शिवाची अवस्था वाईट होऊ लागली. अस्वस्थतेची भुतं त्येच्या पुढं फेर धरुन नाचू लागली. मध्येच शिवाला आठवण झाली. त्यानं आज बैलाना वैरणच टाकली नव्हती. दोन बैल म्हणजे शिवाचे दोन हात. अगदी लेकराप्रमाणं दोघास्नी सांभाळली होती. प्रेमानं राम-श्याम अशी नांव सुद्धा ठेवली होती. एकवेळ शिवा स्वत: उपाशी झोपंल पण बैलास्नी त्यानं कधी उपाशी ठेवलं नाही. शिवा आपल्या मनाला दोष देत उठला. बैलास्नी चारा टाकला आणि गोठ्यातच बाजूला टेकला. मनात अजूनबी राजाचेच विचार घोळत होते. काय करावं राजा .... नशीब .... चार हजार. एकाएकी शिवाच्या डोक्यात एक विचार चमकला. क्षितिजावर एक तारा चमकू लागला. त्या ताराच्या प्रकाशात शिवाचं जणू आयुष्यच उजाळलं. आशेचा एक कवडसा शिवाच्या मनात चमकू लागला. शिवा येऊन अंथरुणावर निवांतपणे पहुडला.

शिवा स्टॅंडवर गाडीची वाट बघत उभा होता. आता डोळ्यापुढं दिसत होता इंजिनिअर राजा. आपलं मास्तरांच्या सारखं मोठं घर. राजाची गाडी. मग राजा आपल्याला गाडीवरुन कसा फिरवल. जणू सुखाचं क्षितिजचं डोळ्यापुढं चमकत होतं. पण त्याचवेळी शामच्या आठवणीन त्याच्या आतड्याला पीळं पडंत होता. शामला शिवानं बैल कधी मानलाचं नाही. पोटच्या पोराप्रमाण पोसला आणि राम-श्यामनंबी आपल्यावर बापाप्रमाणं प्रेम केलं. शिवाच्या प्रत्येक सुख-दु:खात ती दोन मुके जीव नेहमीचं साथीला उभी होती आणि सकाळी निघताना राम-शाम एकमेकाकडं होणाऱ्या वियोगानं कासावीस झाली होती. दोन्ही जनावरांच्या डोळ्यातनं घळा-घळा पाणी सांडत होतं. दोन्ही जनावरं शिवाकडं केविलवाणेपणानं बघत होती आणि सईने जेव्हा भाकरीचा तुकडा शामच्या तोंडात दिला त्यावेळचा शामचा हृदयद्रावक चेहरा बघून सईच्या सुद्धा डोळ्यातनं पाणी ओघळलं होतं. शाम सारखा मागं वळून घराकडं बघत होता.

आणि शामला विकताना तर किती कासावीस झाला होता शिवा. क्षणभर असं वाटलं असंच घराकडं वळावं आणि आपल्या दावणीला शामला बांधावं. पण उद्याच्या सुख स्वप्नांनी प्रेमावर मात केली. खरंच नाही, माणूस किती स्वार्थी असतो. तो प्रेम करतो स्वार्थासाठी, पैशासाठी एका क्षणात सारे पाश तोडून तो साप बनून दूध पाजणाऱ्याच्या पाठीत खंजीर खुपसतो. खरचं किती स्वार्थी आणि नीच मानवजात आहे. मुकं जनावरं प्रेम करत ते आपलं सगळं तन-मन-धन अर्पण करुन. खरचं मुकं जनावरच खरं प्रेम करु शकता. आपण आपल्या सुखासाठी एका मुक्या प्राण्याचं प्रेम तोडल्याचा पश्चाताप शिवाला होऊ लागला.

''कायरं दिसत नाही काय'' शिवा खेकसला. त्याला धक्का मारुन एक माणूस निघून गेला, आणि शिवा स्वप्नाच्या जगातून ह्या जगात आला. इतक्यात गावाकडं जायची गाडी लागली. शिवा गाडीत बसला. गाव आलं. शिवा स्वप्नातून जागा झाला. गाडीतून उतरला आणि रस्त्याने घराकडे निघाला. शिवानं सहज मुंड्याच्या डाव्या खिशात हात कोंबला. आणि एकदा डाव्या खिशात हात कोंबला. शिवाचा चेहरा रडकुंडीला आला. शॉक बसल्यागत शिवाचं अंग ताठ झालं. केस पिंजल्यागत उभारली. शिवाचं फक्त हृदयच बाहेर यायचं राहिल होतं. अख्ख अंग घामान भिजलं होतं. प्रत्येक अवयव नि अवयव थरथरत होता. शिवा डोक्याला धरुन तसाच बसला. डोळ्यातनं घाळघाळ पाणी गळत होतं.

शिवाचा खिसा कोणतरी मारला होता. शिवाच्या चेहऱ्यापुढं स्टँडवर धक्का देणारा माणूस आठवत होता. शिवाच्या कानाच्या पाळ्या लालबुंद झाल्या होत्या. पण शिवा असहाय्य होता. तो काही करु शकत नव्हता. शिवानं उजव्या खिशात कोंबलेली शंभराची नोट तेवढी तशीच होती. शिवाला फक्त खूळ लागायचं तेवढं राहिलं होतं. शिवा जवळ-जवळ तासभर तिथंच आसू गाळत बसला होता. शिवाच्या डोक्यात तिरमिरी उठली अन् तो उठला.

आयुष्यात तंबाखूलासुद्धा न शिवणाऱ्या शिवाला दारुच्या गुत्यावर बघून भल्या-भल्या बेवड्यांच्या भुवया धनुष्याप्रमाणे ताणल्या. शिवानं बाटली उचलून तोंडाला लावली. पहिल्यांदा ठसका लागला. काळजात कालवल्यागत झालं. शिवानं पुन्हा जी बाटली तोंडाला लावली ती संपल्यावरच बाजूला केली. शिवा झोकांड्या खात रस्त्यानं चालू लागला. शिवा बडबडत होता. शिवावर नशेने पूणे कब्जा केला होता.

''मी ... शामचा घात केला ... स्वार्थासाठी तेच्या पाठीत सुरा खुपसला ... पर देवानं बरोबर न्याय केला .... राजा ... सुकाळीचा .... गरीबाच्या घरात जन्मून ... इंजिनियर बनतोय.''

शिवाचं घर कधी आलं हे त्याच्या ध्यानातसुद्धा आलं नाही. राजाला आणि सईला ती रात्र म्हणजे जणू काळरात्रचं भासली. रात्रभर शिवा बरळत होता रडत होता, कोकलत होता. सकाळ झाली. कालची रात्र सरली याचाच आनंद तिघांच्याही चेहऱ्यावर होता जणू. शिवा अजून सुद्धा डोके धरुन बसला होता. त्याने राजाला आपल्या कवेत घेतलं. त्याच्या केसात लडिवाळपणाने हात फिरवत म्हणाला.

''लेका, तुझा बाप हारला रे. सगळं करुन थकला. पर नशिबानं साथ नाय दिली. आरं, राणीचं भाग्य उजाडलं की तिला मोत्याचा हार मिळतोय, अन् भिकाऱ्याच भाग्य उजाडलं तर त्याला फाटक्या-तुटक्या चपला मिळतात. असचं असतं रं. झोपडीत राहून महालाची सपनं बघायची नसत्यात.''

इतक्यात मास्तर लगबगीन आलं. शिवाच्या घरात कोणीतरी मरावं तसं बेसूर शांतता पसरली होती. शिवानं प्रश्नार्थक मुद्रेने मास्तरांच्याकडं बघितलं आणि म्हणाला, ''मास्तर, मी पोरासाठी सगळं प्रयत्न केलं. पर मी हारलो मास्तर .... मास्तर मी हारलो.''

मास्तर तसेच पुढे झाले आणि शिवाचा खांदा थोपटीत म्हणाले, ''शिवा, मला सकाळी सगळं समजल म्हणून असा पळत आलोय तू काय काळजी करु नकोस चार वर्षे मी शिकवीन त्याला. काय लागलं तो मी खर्च देईन. राजा, आवर रे. फॉर्म भरायला जाऊ या. मी आलो इतक्यात'' असं म्हणून मास्तर निघून गेले.

शिवाला वाटलं जणू देवचं धावून आलाय. दूर क्षितिजावर शिवाची नजर गेली. शिवाला दूर कुठंतरी सुखाचं क्षितिज पुन्हा दिसू लागलं.

◆◆◆

एकविसाव्या शतकातील उच्च शिक्षण

(शैक्षणिक लेख)

कु. पद्मा कागलकर
बी. कॉम. - भाग ३

दिल्लीतील विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या इमारतीत भारताचे पहिले पंतप्रधान जवाहरलाल नेहरु यांचे पुढील उद्‌गार मोठ्या अभिमानाने प्रदर्शित करण्यात आले आहेत. ''विद्यापीठ मानवता, सहिष्णूता, बुद्धिवाद, नव्या कल्पना मांडण्याचे साहस आणि सत्याचा शोध यांचे प्रतिनिधीत्व करते. मानवाच्या अधिक उच्च उद्दिष्ठ्ये साध्य करण्याच्या वाटचालीचे ते प्रतीक आहे. विद्यापीठानी आपली कर्तव्ये व्यवस्थित पूर्ण केली, तर देश आणि जनतेचे कल्याण होईल.''

स्वातंत्र्याच्या वेळी प्रत्येकाच्या मनात असलेल्या महत्त्वाकांक्षाच नेहरु बोलून दाखवत होते. पण स्वातंत्र्य मिळून पन्नास वर्षे झाली तरी या महत्त्वकांक्षा अधुऱ्या राहिल्या आहेत. अनेक क्षेत्रात आपण अभिमानास्पद प्रगती केली असली, तसेच शेती, अवकाश-विज्ञान, अणुउर्जा आणि संरक्षण यात मोठी मजल मारली असली तरी राष्ट्राचे व जनतेचे कल्याण होईल हे नेहरुनी व्यक्त केलेले उद्दिष्ट अजूनही साध्य व्हायचे आहे.

आजच्या विद्यापीठाचे चित्र संमिश्र स्वरुपाचे आहे. एका बाजूला विद्यापीठाची संख्या, विद्यापीठात शिक्षण घेण्यासाठी येणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या, उपलब्ध असलेल्या विभिन्न विद्या शाखा, बहुमोल उपकरणांसाठीचा खर्च या सर्वात स्वातंत्र्यानंतरच्या काळात फार मोठी वाढ झाली आहे. अशी मोठी आश्वासक आकडेवारी वाचायला मिळते. पण शिक्षणाच्या दर्जाची किंमत देऊन ही सारी वाढ साध्य झाल्याची त्यामागची अस्वस्थ करणारी जाणीव असते. सर्वच पातळ्यांवर दर्जा उतरला आहे.

याला कारणे अनेक आहेत. सारांशाने ती पुढीलप्रमाणे सांगता येतील :

१) विद्यापीठाच्या दैनंदिन कारभारात सतत बाह्य हस्तक्षेप होत असतो त्यामुळे इच्छा असली तरी स्वायतत्ता मिळत नाही. बऱ्याच वेळा तेथील अध्ययन- अध्यापन विषयक वातावरण बिघडून जाते.

२) स्वायतत्ता अंमलात यायची तर स्वत:चे विचार योग्य असल्याचा दृढ विश्वास व योग्य धोरणांचा पुरस्कार करण्याचे धैर्य असावे लागते ते आज कुणाजवळ मिळत नाही.

३) याचे एक कारण धैर्य व दृढविश्वास यामागे निसर्गत:च जी गुणवत्ता आवश्यक असते तिचाच अभाव आहे.

उदा - जर सर्वोच्च जागेवरील नेमणूक गुणवत्तेपेक्षा राजकीय हेतूने केलेली असेल तर नियुक्त व्यक्ती आपल्या राजकीय स्वामीच्या तोंडाकडे पाहूनच चालणार तिला स्वतंत्रपणे निर्णय घेताच येणार नाही.

४) विद्यापीठांनी केवळ शिकविण्याचे काम करावे, संशोधन दुय्यम आहे. या दृष्टीकोनामुळे शिक्षण व संशोधनात समन्वय असल्यामुळेच जे जिवंत व टवटवीत वातावरण निर्माण होते. त्यालाच विद्यापीठे पारखी झाली आहेत.

प्राध्यापकातील राजकारण, कर्मचारी वर्गातील संघटनाप्रधानदृष्टी आणि प्रगतीसाठी केवळ गुणवत्ताच हवी, हा विचार दुर्बल होत चालल्याने विद्यार्थीवर्गावर परिणाम होतो. त्यामुळेच सर्वसाधारण शिस्त रहात नाही व शैक्षणिक मूल्यांचा ऱ्हास होतो. जेव्हा परीक्षेत कॉपी करण्याचा अपराधच माफ केला जातो, तेव्हा शिस्त वाऱ्यासारखी उडून जाणारच.

उचमाध्यमिक परीक्षेनंतर बहुतेक हुशार विद्यार्थी

अभियांत्रिकी, वैद्यकीय शिक्षण, संगणक विज्ञान किंवा चार्टर्ड अकौटंन्सी यांची पुढील अभ्यासक्रमासाठी निवड करतात. विज्ञान शाखेची निवड करण्याची प्रेरणा फारच थोड्या जणांत दिसते. यालासुद्धा मित्र वर्गाचा, पालकांचा दबाव अशी अनेक कारणे असू शकतात. पण एक कारण मात्र असे आहे की, विद्यापीठाच्या आवारात विद्यार्थ्यांना विज्ञानात फारसे काही होताना दिसत नाही. शिक्षण आणि संशोधन यांच्यात फारकत करण्याच्या चुकीच्या दृष्टीकोनामुळेच या अधोगतीला प्रारंभ झाला. स्वातंत्र्यानंतरच्या काळात उच्च संशोधनासाठी अनेक संस्था व राष्ट्रीय प्रयोगशाळा स्थापन करण्यात आल्या. विद्यापीठांतील लक्ष विचलित करणाऱ्या, तसेच गर्दीच्या वातावरणातून दूर अशा ठिकाणीच संशोधनाला चालना मिळेल, या विचाराने संशोधन संस्था विद्यापीठ क्षेत्राबाहेर ठेवण्यात आल्या. विद्यापीठांनी शिक्षणावरच लक्ष केंद्रित करावे असे त्यांना सांगण्यात आले. शिकविण्याचे तास किती असावेत, तसेच विद्यार्थी व शिक्षक यांचे प्रमाण काय असावे हे आता नोकरशहा किंवा लेखापरीक्षक ठरवून देऊ लागले.

या फारकतीमुळे विद्यापीठे व संशोधन संस्था या दोघांचाही तोटा झाला आहे. आता या संशोधन संस्थांना पुरेसे अभ्यासक, संशोधक व संशोधन सहाय्यक मिळत नाहीत. कारण विज्ञान शाखेकडे वळणाऱ्यांची संख्या कमी झाली आहे. विद्यापीठातील संशोधन विभाग हळूहळू नाहीसा होत चालला आहे. जर या संशोधन संस्था विद्यापीठाच्या आवारातच उभारण्यात आल्या तर विद्यापीठाच्या विभिन्न शाखांशी त्यांची एकात्मिक आंतरप्रक्रिया राहील व विद्यार्थ्यांना संशोधनाचे सानिध्य लाभेल. त्याकडे विभिन्न शास्त्रज्ञ का आकर्षित होतात हे पहायला मिळेल. अध्यापन व संशोधन एकत्र असेल तर दोहोंचीही प्रगती होते. मानवविद्या व सामाजिक शास्त्राबद्दलची स्थिती हीच आहे. आपले शिक्षक महत्त्वाचे संशोधन करीत असलेले दिसणे हीच विद्यार्थ्यांना मोठी प्रेरणा असते.

भारतातील व्यावसायिक शिक्षणाचे आकर्षण काळानुरुप बदलत राहिले आहे. विशेषता आर्थिक उदारीकरण व जागतिकीकरणाच्या वातावरणात हे आकर्षण फारच मोठ्या प्रमाणात वाढत आहे.

या नाण्याला दोन बाजू आहेत. उपयुक्त जीविका प्राप्त करण्यासाठी निवड करता यावी म्हणून विद्यापीठांची व्यावसायिक अभ्यासक्रम सुरु करण्याची इच्छा असेलही पण समाजाने त्यांना आदरणीय व उपयुक्त मानले पाहिजे. उदा. साध्या कारकूनाच्या नोकरीसाठी संगणकाचा परिचय व संबंधित सॉफ्टवेअरवर उत्तम प्रभुत्व असावे लागते. पारंपारिक स्वरुपाच्या पदवीत यापैकी कशाचीच हमी नसते. पण ही गुणवत्ता प्राप्त करुन देणाऱ्या पदविकेला रोजगाराच्या जगात मान्यता मिळेल का ?

जर रोजगार देणाऱ्याचे अशा पदविकेने समाधान होत असेल व पदवीपेक्षा तो या पदविकेला प्राधान्य देत असेल तर विद्यापीठांवर फार मोठ्या संस्थेचे जे दडपण येत आहे, ते कमी होईल. त्याप्रमाणे युवकाला प्रतिष्ठित जीवन जगता येईल. अशी टी. व्ही./व्हिडीओ दुरुस्ती , वीज दुरुस्ती, प्लंबिंग वगैरे अनेक व्यावसायिक कौशल्ये आहेत, पण जोपर्यंत समाजात पारंपारिक पदवीलाच महत्त्व दिले जात असेल तर विद्यार्थी पदवी अभ्यासक्रमासाठी गर्दी करणारच.

विद्यार्थ्यांचा स्वाभाविक कल आजमावण्याची कसोटी घेऊन त्यांना अपारंपारिक अभ्यासक्रमाकडे कळविता आले म्हणजे पारंपारिक अभ्यासक्रमाची आवड नाही. पण इतर काहीच उपलब्ध नसल्यामुळे ते पारंपारिक मान्यता असलेल्या अशा विभिन्न अभ्याक्रमाकडे लाभ होईल.

या शतकातील सर्वात लक्षणीय अशी कामगिरी संचार क्षेत्रातील आहे. अवकाश कार्यक्रम, संचार, उपग्रहांचा शोध, फोटॉनिक्स व ऑप्टिकल फायबर तंत्रज्ञानाच्या वाढीनंतर संचार क्षेत्राची कार्यक्षमता व शक्ती यांचा फार मोठ्या प्रमाणात विस्तार झाला आहे. माहितीचे हस्तांतर त्वरीत विनासायास कमी खर्चात होऊ शकते, हे इंटरनेटने यापूर्वीच दाखवून दिले आहे.

मुक्त विद्यापीठ पद्धतीच्या विस्तारात संगणकाच्या माध्यमाने परस्पर प्रक्रिया वर्ग निर्माण होतील. तेथे विद्यार्थी एकट्याने किंवा गटागटाने वेगवेगळ्या ठिकाणी विखुरलेले असले तरी व्याख्याने ऐकू शकतील, प्रात्यक्षिके पाहू शकतील, तज्ञांच्या चर्चा त्यांच्या कानांवर पडतील व संशोधकाबरोबर परस्पर क्रियाही होऊ शकेल.

आणखी एक महत्त्वाची बाब ती म्हणजे विभिन्न संघटनाद्वारा विद्यापीठांना दिल्या जाणाऱ्या निधीवर बारकाईने लक्ष ठेवण्याची व्यवस्था करायला पाहिजे. तसेच एन. ए. सी. द्वारा त्यांच्या कामगिरीचे मूल्यमापन करण्यात येऊन गुणवत्ता दर्जा दिला जाणे आवश्यक आहे. वित्तीय पुरवठा मर्यादित असल्याने त्याचे वाटप करताना गुणवत्ता हाच निकष असणे आवश्यक आहे. मर्यादित पैसा आणि अधिक खर्चाच्या संशोधनाच्या सुविधा यामुळे विद्यापीठ क्षेत्राला आता सहभाग पद्धत अवलंबावी लागेल. त्यात एका केंद्रातील सुविधांचा अनेक विद्यापीठांना उपयोग करावा लागेल. आय यू सी (आंतर विद्यापीठ केंद्रे) प्रयोगावर भावी काळातील अनुकरणाच्या दृष्टीने विशेष लक्ष ठेवावे लागेल. विद्यापीठांचे शिक्षक संशोधक त्यांच्या आवाराबाहेरच्या आपल्या देशातीलच नव्हे, तर जगातील या सुविधांचा कितपत उपयोग करतात, यावर या पद्धतीचे यश अवलंबून आहे.

एकविसाव्या शतकात प्रवेश करताना आपण अशा साधन संपत्तीचा उपयोग कल्पकतेने केला पाहिजे, तरच सुरुवातीला नेहरुनी व्यक्त केलेल्या ज्या विचारांचा उल्लेख केला आहे, ते साकार होतील. शिक्षण क्षेत्रातील स्थिती झपाट्याने बदलत आहे. म्हणूनच आता नव्या दूरदृष्टीची आवश्यकता आहे.

◆◆◆

हार्दिक शुभेच्छा !

◆ महाराष्ट्र बोर्डाची ११ वी १२ वी ची क्रमिक पुस्तके.

◆ शिवाजी, पुणे व महाराष्ट्रातील इतर विद्यापीठांची क्रमिक पुस्तके

फडके प्रकाशन, कोल्हापूर

★ वितरक

फडके बुक हाऊस,

हरि मंदिराजवळ, दुधाळी, कोल्हापूर 416 012

फोन नं. : 520211, 522711

फॅक्स : (0231) 522711

हार्दिक शुभेच्छा !

सर्व काही आमच्याकडे

■ **सॉसेस :** टोमॅटो केचप, सोया, चिली, व्हिनेगर, सलाड ऑईल

■ **फ्रुट प्रॉडक्टस् / ज्युसेस :** पायनापल स्लाईस, फ्रुट कॉकटेल रेडचेरी, मँगो ज्युस, ऑरेंज ज्युस, पाइनॅपल ज्युस, मँगो पल्प, मँगो पिकल्स्, हक्का नुडल्स्, ॲपल ज्युस, फ्रुट जाम्स्, मशरुम, स्विट कॉर्न, ग्रीन पीस.

■ **पेपर प्रॉडक्टस् :** फॉईल पेपर, पेपर प्लेटस्, पेपर नॅपकीन्स्, पेपर ग्लासेस, टुथ पिक्स, स्पून्स्.

■ **बेकरी प्रॉडक्टस् :** साईट्रीक ॲसिड, कॉर्नफ्लोअर, कॉर्न फ्लेक्स, कस्टर्ड पावडर, बेकींग पावडर, आईसिंग शुगर, जेली, आईस्क्रिम मिक्स, मिल्क शेक, ड्रिंकिंग चॉकलेट, बर्थडे कॅन्डल्स, बटर

■ **बादशहा व एवरेस्ट कंपनीचे सर्व मसाले**

■ **मॅफकोचे आम्रखंड, श्रीखंड व ग्रीनपीस**

श्री मंगेश ट्रेडर्स

राजारामपुरी २ री गल्ली, हॉटेल विष्णूजवळ, कोल्हापूर. फोन : ५२८६७३

With Best Compliments from

ARCHIES VASTUKARMEE PROMOTERS & BUILDERS

Archies Construction,
201, Silver Arch,
3rd Lane Rajarampuri,
Kolhapur.

Prop. Sudhir Kulkarni

कंदाहार मधील काळ साद पडसाद

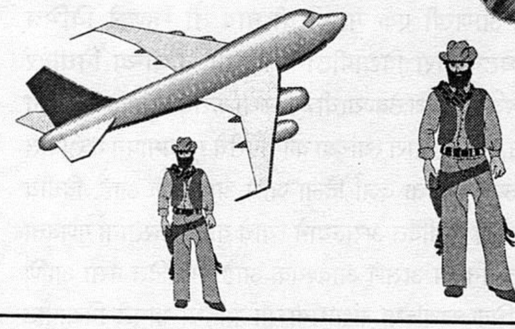

(प्रासंगिक लेख)

कु. नूतन वायंगणकर
बी. कॉम. - भाग ३

काठमांडूहून उड्डाण केलेले इंडीयन एअरलाइन्सचे विमान हवाई चाच्यांनी दि. २४-१२-१९९९ ला पळवून नेऊन अफगाणिस्तानातील कंदाहार येथे बंदिस्त करुन ठेवले होते. ते विमान जवळ जवळ आठ दिवसांनी म्हणचे ३१-१२-९९ ला मुक्त करण्यात आले. त्यामध्ये १५५ प्रवाशी ओलीस होते. त्यांच्यामध्ये लहान बालकेही होती. जेव्हा त्यांना सोडण्यात आले तेव्हा त्यांची आतुरतेने वाट पाहणाऱ्या त्यांच्या नातेवाईकांच्या डोळ्यात आनंदाश्रु तरळले. पण या प्रवाशांच्या हितासाठी सरकारला फार मोठी किंमत मोजावी लागली. प्रवाशांच्या सुटकेसाठी महंमद मसूद अझहर, मुश्ताक अहमद झरगार आणि महमद ओमर सय्यद शेख या कट्टर, जहाल पाकिस्तानी अतिरेक्यांना सोडावे लागले.

तसा अपहरण हा विषय देशात नवा नाही. जेथे शिथिलता येते तेथे हा प्रकार घडत असतो. आपल्याकडे अकार्यक्षमता वाढवण्याची जणू स्पर्धाच लागली आहे. आणि या स्पर्धेचा लाभ अतिरेक्यांसारख्या संघटना सतत उठवीत आल्या आहेत. अपहत विमान कंदाहार येथे जवळ जवळ आठ दिवस होते. तेथे बाहेर धैर्य वाढवेल असे कुठलेही वातावरण नव्हते. विमानातील प्रवासी, त्यांच्यावर आलेला मानसिक ताण, वैमानिकावरील मानसिक ताण, प्रवाशांच्या कुटुंबीयांच्या घरी असलेला प्रचंड दबाव, त्यांची उडालेली झोप, त्यांना लागलेली चिंता या सगळ्या पार्श्वभूमीवर भारतीय विमानाचे झालेले अपहरणाचे नाट्य सर्वाधिक भीषण नाट्य ठरले आहे. काश्मीरसारखा सातत्याने डोके वर काढणारा विषय आपण स्वतंत्ररीत्या व पूर्णत: हाताळू शकलो नाही त्याचे हे परिणाम आहेत, आणि असे हे विदारक परिणाम आपण किती काळ सहन करणार आहोत ?

आपण व आपले राष्ट्र तसे दुर्बल नाही. पण हे असे का घडावे याचा विचार सरकारने प्रथम करावा. सर्वच पक्षानी देशाची प्रगती अबाधित राखली पाहिजे, आणि मग देशाची प्रगती आपल्या ऐक्यावर साधली पाहिजे. कोणतरी केव्हातरी अशा प्रकारच्या दंगा करुन जाते आणि मग सुस्तावलेली व आळसावलेली यंत्रणा पुन्हा जागी होते. सतर्क राहते असे म्हणता येणार नाही. अतिरेकी पाच-सहाच असताना विशालकाय एका देशालाच ते आव्हान करतात हे मोठे विचित्र व भयानक वाटते आणि काळजीही वाटते. या अपहरणाच्या घटनेने देशाच्या सुरक्षेचे व राज्यकर्त्यांचे धिंडवडे निघाले आहेत. अतिरेक्यांच्या मागण्या जर अशाच मान्य होत राहिल्या तर प्रत्येकवेळी ते अशाप्रकारचे अपहरणकृत्य करत राहतील आणि मागण्या मान्य करुन घेत राहतील. हवाई चाच्यांच्या दबावाला बळी पडून अतिरेक्यांची सुटका केल्यामुळे कारगील युद्धातील हुतात्म्यांच्या हौतात्म्याचा अपमान झाला आहे. त्यांचे बलिदान व्यर्थच झाल्यासारखे आहे. एकीकडे हा विचार मनात येतो पण दुसरीकडे असेही वाटते की या सगळ्या खेळात सामान्य जनतेचे काय ? राजकीय पेचात बळी पडतेय सामान्य जनता. आता अतिरेकी सोडण्यासाठी त्यांनी हा खेळ खेळला आहे पुढे काश्मीर हस्तगत करण्यासाठीही ते असेच अपहरणाचे खेळ खेळत राहतील. या खेळात सामान्य, निरपराध जनता अशीच भरडली जाणार काय ? या अशा घटनांमुळे सामान्य माणसांच्या सुरक्षा व्यवस्थेची शंका येऊ लागली आहे. आधीच आपल्या भारतभूमीचे अनेक तुकडे झाले आहेत आणि त्यात या

अतिरेक्यांच्या वाढत्या मागण्यांमुळे देशाची काय स्थिती होणार याची भीतीच वाटत आहे.

नेपाळचा ९०% पर्यटन महसूल भारतीय नागरिकांमुळे मिळतो. भारतीय चलन तेथे चालते पण या अपहरणाच्या घटनेमुळे किमान वर्ष दोन वर्ष काठमांडू विमानात बसायला भारतीय प्रवासी धजावणार नाहीत. सरत्या वर्षात विमानाचे अपहरण हा जो हादसा घडला आहे हा सगळ्या जगाला धक्का देणारा आहे. नाताळच्या पवित्र रात्रीच हे भीषण नाट्य घडले आहे. अतिरेक्यांना कळून चुकले आहे की भारतीय भावनाशील आहेत ते आपल्या मागण्या या प्रवाशांच्या बदल्यात मान्य करतील भयंकर घटनेमुळे सरकारचे लक्ष तिकडेच वेधले गेले होते. त्यामुळे देशाच्या विकासाच्या अनेक बाबी रेंगाळल्या आहेत. देशाला या घटनेत आंतरराष्ट्रीय स्तरावर मोठ्या प्रमाणात सहकार्याचा हात मिळाला होता. पण तरीही देशात घडलेला हा तमाशा अत्यंत दुर्दैवी आहे. भारतीय विमानाचे अपहरण हे राष्ट्रीय संकट होते. अशी भावना विमानातल्या प्रवाशांच्या नातलगांनी व्यक्त केली असली तर त्याचा अभिमान वाटला असता ते न करता प्रवाशांच्या नातलगांनी पंतप्रधान बाजपेयी यांच्या घरासमोर घातलेला धिंगाणा कोणत्याही बाबतीत समर्थनीय नाही. पळविण्यात आलेल्या विमानात असलेल्या नातलगांच्या सुरक्षिततेविषयी त्यांना अधिक काळजी असणे स्वाभाविक आहे. पण १५५ प्रवाशांच्या सुरक्षित मुक्ततेसाठी ६-७ अतिरेक्यांची तुरुंगातून सुटका करणे देशाच्या सुरक्षिततेला सुरुंग लावल्या सारखेच आहे. त्यामुळे आतापर्यंत जम्मू-काश्मीरपर्यंत मर्यादित असलेल्या अतिरेक्यांच्या हिंसक कारवाया संपूर्ण ताटात विष कालवल्याचा तो प्रकार ठरला आहे. त्यामुळे सामान्य जनतेने याची पूर्ण जाणीव ठेवली पाहिजे की अशा प्रसंगातून आपल्या राष्ट्रीयत्वाची परीक्षा होत असते. यातून मार्ग काढण्यासाठी सरकारला त्रास न देता त्यांना पुरेपूर सहकार्य केले पाहिजे.

सर्व जगाने सहस्त्रकात प्रवेश केला आहे. त्यात भारतही आलाच. गेलेल्या वर्षाने देशाला काय दिले ? कारगील युद्ध, ओरिसाचे वादळ आणि आत्ताचे विमान अपहरण. अशी अनेक संकटे आली. येणारे सहस्त्रक तरी सर्व देशाला सुखाचे व आनंदाचे जावो असे प्रत्येकाला वाटत असणार. या पृथ्वीवर मानव जन्माला येऊन बरीच वर्षे झाली. तसा इतिहास पहाता या पृथ्वीमातेचा जन्म सुमारे साडेचारशे कोटी वर्षापूर्वीचा असा मानला जातो. आदि अनंत काळापासून मानव या पृथ्वीतलावर रहात असला पाहिजे हे सिद्ध करण्याचा प्रयत्न केला गेला आहे. मानवा-मानवात असलेले युद्ध आणि जय-पराजयाच्या कथा, निसर्गावर मात करण्याचा केविलवाणा प्रयत्न आणि सर्वांपेक्षा मानव प्राणी श्रेष्ठ आहे हे दाखविण्याचा प्रयत्न हे सारं आठवताना आज पृथ्वीवरील विविध राष्ट्रातील अशांतता आणि महायुद्धाचे भयाचे वातावरण साऱ्यांनाच भेडसावत आहे.

आता जरी हे अपहरण नाट्य संपले असले तरी त्याची पुनरावृत्ती होण्याची शक्यता टाळता येणार नाही. विमानातील त्या १५५ प्रवाशांनी मरणाच्या दारातील ते आठ दिवस कसे काढले असतील ? या आठ दिवसात त्यांना धड जेवण नाही की शांत झोप नाही. किती भयानक अनुभव आहे हा .... ते प्रवासी जीवनातील हे नाट्य कधीच विसरु शकणार नाहीत. या आधीही अशा प्रकारची अपहरण कृत्ये घडली आहेत आणि तरीही सरकार बेफिकिर आहे. पण आता सरकारने बेसावध राहून चालणार नाही. देशातील प्रत्येक विमानतळावरील सुरक्षा व्यवस्था कडक केली पाहिजे. प्रत्येक पक्षाने आरोप प्रत्यारोप न करता सरकारला साथ देऊन सामन्य जनतेच्या हितासाठी सामाजिक संकटावर तोडगा काढला पाहिजे.

गेलेले वर्ष इतिहास आहे आणि नवे वर्ष संकल्पनांचे आव्हान आहे. सर्वांनी हे आव्हान स्विकारले पाहिजे. गेलेला भूतकाळ उगाळत न बसता येणाऱ्या भविष्य काळात अशा घटना घडणार नाहीत याची काळजी सर्वांनीच घेतली पाहिजे येणाऱ्या सहस्त्रकात तरी अशा भयानक घटनांची पुनरावृत्ती होणार नाही अशी सदिच्छा !

◆◆◆

जिवलग माझ्या मनातला

(ललित लेख)

कु. सारिका पाटोळे

११ वी आर्टस्

निरोप कधीही संथ गतीने घेऊ नये असं म्हणतात. पण निरोप घेता घेता भावना वेड्या मनाला मागे आपल्या प्रियजनांकडे वळून पाहिल्या शिवाय राहवत नाही. तो आता जाणार नि बराच काळ लोटल्यानंतर पुन्हा येणार. तो निघताना भावना अनवार झाल्या आहेत अन् माझ्या भावनांना अनावर घालण्यासाठी तो जाता जाता मागे वळून पाहतो मलाही आणि त्यालाही माहीत आहे तो बऱ्याच काळासाठी तो निरोप घेणार आहे 'वेडे असं करायचं नसतं' असच जाताना सांगून जातो. वेडा माझा सखा वरूण !

माझं अन् त्याचं नात माझ्या जन्मापासूनच. आई म्हणते, ''तू जन्मलीस तेव्हा आभाळ फाटल्यासारखा पाऊस कोसळत होता. वादळ, वारा, विजा अन् त्यात कोसळणाऱ्या पावसाच्या सरी. सारी सृष्टी हलू लागलीय असं वाटत होत.'' मला वाटतं मी जन्मले म्हणूनच त्यानं आनंदानं उडी मारली होती आणि सगळी सृष्टी हलली होती. तो आनंद व्यक्त करण्यासाठी त्याने मनाला येईल तसा धडाम् धडाम् ढगाचा ढोल वाजवला होता. मला अंगाई गीत म्हणायला त्यानं सरी पाठवल्या होत्या. अन् तो खदखदून हसताना त्याचे वीजरुपी दात चमकले होते.

माझी व वरुणची गट्टी बालपणीच जमली होती. मी खेळताना तो मला चिंबचिंब भिजवू पहायचा. त्या तयारीनच तो यायचा. पण त्याच्या फक्त चाहूलीन माझी प्रेमवेडी आई मला घरात ओढून न्यायची. मग तो खूप चिडायचा आणि ढोल वाजवायला सुरु करायचा. मला माहित होतं की, मी बाहेर जाण्यासाठी तो दंगा करतो. मी हळूच आईची नजर चुकवून बाहेर जात असे. मग तो ''कशी आली बाळी ?'' करुन वीजरुपी दात दाखवून हसायचा. मला पकडून चिंब भिजवायचा हे असं नेहमी व्हायचं. मी आईचं ऐकायची नाही आणि तो माझं एकायचा नाही. असा हा पाऊस माझा बालपणीचा सवंगडी. ज्याच्या सोबत मी खेळले होते व त्यानं मला खेळवलं होतं.

मी मोठी होऊ लागले तेव्हा आम्हा दोघांचाही बेफिकिरपणा गेला होता पण अल्लडपणा तसाच होता. मी शाळेला जाताना छत्री होऊन जात असे. पण तो छत्री वाकडी-तिकडी करुन मला भिजवीत असे. घरी जाण्यासाठी मला ओढ्यातूनच जावं लागे. पण तिथंही त्याचा गुण गेला नव्हता. तो मला खूप भिजवायचा, मी कंबरेपर्यंत चिंब भिजलेली असायची त्यावेळी आई काहीच बोलू शकत नव्हती कारण ओढा हा पार करावाच लागे. त्यावेळी जातानाही मस्तीत जायचा व येतानाही मस्तीत यायचा.

पण कधी-कधी तो अतिरेक करतो. महापूर येतो. सगळी घरे-ढोरे वाहून नेतो. कधी-कधी माणसांनाही वाहून जातो. मनात येतं. माणसाच्या मनातला कचरा सहजा-सहजी जाणार नाही म्हणून तो माणसांनाही वाहून नेतो की काय ? मी कधी-कधी न समजण्यासारखं वागते. तसाच तोही.

कधी-कधी मला उगीचच हुंदका दाटतो. सगळं आभाळ भरुन येतं. माझं मन वातावरणासारखच अंधारमय होतं. मला हुंदका अनावर होतो आणि मग तो अश्रूंचे बांध फोडून माझ्यासोबत मनसोक्त बरसतो. माझं मन निवळतं, मी पुन्हा आनंदी होते. अन् मग तोही खुदकन हसतो.

अल्लडपणा कमी करुन शांत वृत्तीनं तरुणपणात पाऊल टाकताना वरुणही माझ्या इतकाच शांत होता. आता बालपणीच्या आठवणी आल्या तरी तस वागता येणार नव्हतं

याचं शल्य मात्र दोघानांही होतं. मी त्याला पहावं, त्यान मला चिंब भिजवावं. तो ढोल वाजवत नाही तरीही मी जातेय त्याच्याजवळ. त्यालाही तशी खात्री असते.

माझ्या इतकीच धरणीही त्याचीच प्रतीक्षा करत असते. माझ्या मनाला भेगा पडतात तेव्हा तिच्या मनातल्या भेगा तिच्याच शरीरावर दिसतात मग आपली आईच रुक्ष झाली म्हणून मानव घाबरतो आणि त्याला नानातऱ्हेने आळवतो. मला माहीत असतं तो येणार आहे म्हणून. कारण माझ्या व धरतीच्या भेगांची झळ त्याला किंचितशी का होईना पोहचलेली असते. तस नातंच माझं त्याचं अन् धरतीचं आहे. हे बंध अतूट आहेत.

तो येण्यापूर्वी वादळ-वारा सुरु होतो. आपली कोणीतरी प्रतिक्षा करतो या भावनेने तो पळतच येत असतो. पळता पळता त्याला खूप दम लागतो अन् त्याचा श्वास जोरात चालतो. त्याच्या श्वासाचंच असं वादळ होतं. वादळ ही त्याची चाहुल असते. त्याचा श्वास अनुभवला म्हणजे मी अन् धरती मोहरुन जातो. वेडं मन त्याच्या स्वागतासाठी नटून सजून उभं असतं. पण धरती केवळ मोहरण्याशिवाय काहीच करु शकत नाही. तिच्यासाठी तोच सगळे अलंकार आणणार असतो.

तो माझा नि माझाच आहे. या त्याच्या माझ्याविषयीच्या आपलेपणाबद्दल मी कसे उपकार मानायचे हेच कळत नाही. छे ! नको ? आपल्यांचे का कधी उपकार मानतात ?

असा हा वरुण. तो नसता तर ? हा प्रश्न कुणाचाही थरकाप उडविल्याशिवाय राहणार नाही. त्याचं महत्त्व अनमोल आहे म्हणून तर एक महान अमेरिकन शास्त्रज्ञ म्हणतो, ''पाऊस कसा पानापानांतून ठिबकतोय. अलगद हिरव्या धरतीवर उतरतोय. हलकेच जिरतोय. कुठे गेला त्याचा आक्रस्ताळेपणा ....'' शेवटी त्याचं जीवन अन् त्याची शेवटची स्थिती याचं चित्रण त्यानं पावसाला घेऊनच केलं.

ज्याक्षणी 'वरुण' यायचा कायमचा थांबेल त्याक्षणी प्रत्येकाचा श्वास कायमचा थांबेल. हेच एक सत्य मला शेवटी पटतं.

◆◆◆

With Best Compliments from

OK

Beauty Parlour

(Air Conditioned)

646, E, Vinus Corner, Shahupuri, Kolhapur. Ph. : 653399
Resi. : 123, Muktasainik Vasahat, Kolhapur. Ph. : 665699

Our Specialized Treatments

Gold Facial ▶ Aroma Facial
Thermal Facial ▶ Pimple Treatment
Machine Treatments ▶ Manicure & Pedicure
Perming & Straighting ▶ All Advanced Hair Cuts
Colouring & Highlighting ▶ Hair Bonding
Ladies & Gents Wigs
Basic / Advanced Hair & Beauty Courses / Cidesco (Switzerland) & A.B.T.C. Courses

Operated by
Zende Family

हार्दिक शुभेच्छा

विद्या प्रकाशन

१२५/६४, के.डब्ल्यू.टी.सी., गोविंदनगर, कानपूर - ६

सर्व प्रकारची हिंदी साहित्याची पुस्तके 30 % डिस्काऊंटने मिळतील.

रोपटी

खेड्यात गेलेल्या एका शहरी बाईला शेत दाखवता दाखवता एक शेतकरी म्हणाला, 'बरं का बाईसाहेब, या शेतातली सर्व रोपणी तंबाखूची आहेत.

यावर त्या बाईने विचारलं, असं काय ? छान ! पण काय हो शेतकरीदादा, ही रोपटी किती मोठी झाल्यावर यांच्यावर विड्या आणि सिगरेटस् यांचे झुपकेच्या झुपके येतील ?

बाळामावशी

(व्यक्तिचित्र)

कु. सुषमाराणी पोवार
बी.ए - भाग २

आम्ही राहात होतो तो वाडा तसा साधाच. पण वाड्याच्या आजुबाजुला अनेक जातीधर्मांचे लोक राहात होते. रोजच्या व्यवहारात काही ना काही कारणाने प्रत्येक व्यक्तीचा संबंध येत असायचा अजूनही मला तो वाडा त्या वाड्यासमोर एक बाई राहात होती. मला ती बाई जशीच्या तशी आठवते. तीचं नाव बाळाबाई. पण आम्ही सर्वजण तिला बाळामावशी म्हणत असू. ती सर्वांची मावशीच होती.

बाळामावशी अंगान मजबूत, धष्टपूष्ठ, सुडौल बांधा, केसाचा अंबाडा सतत मानेवर लोळत असायचा. नऊवारी साडी, पायात चपल्या, कपाळावर मोठा टिळा अस बहारदार व्यक्तीमत्त्व. कुंकवाचा मोठा टिळा तिच्या आकर्षक चेहऱ्याला आणखीनच खुलवत होता.

आमच्या वाड्यात मी एकटीच मुलगी असल्याने सर्वांची लाडकी होते. मावशीच्या आणि आमच्या घरातला संबंध एकदम सलोख्याचे होते. मी मावशीची खूपच लाडकी होते, मला जसं कळायला लागलं होतं तेंव्हापासून ती माझ्यावर खूप माया करायची. मावशी आमच्या वाड्यात नेहमी बसायला उठायला असायची. आपल्या माहेरच्या गोष्टी ती मोठ्या आठवणीने सांगायची. मावशीची माहेरची परिस्थीती तशी बेताचीच होती. वडील दुसऱ्याच्या शेतात मोलमजूरी करायचे. आई अंथरुणाला खिळून पडलेली असायची. मावशीला धरुन चार बहिणी. त्यामुळं सर्वांना शिक्षण देणे तसं कठीणच. त्यात मावशी मोठी होती, त्यामुळे घरची सर्व जबाबदारी तिच्यावर होती. मावशीच्या आईची एकच इच्छा होती, मी मरायच्या अगोदर पोरीचं हात पिवळ व्हावं आणि तिच्या इच्छेप्रमाणे लग्न झालं आणि ती आमची मावशी बनली.

गणपा मावशीचा नवरा. साधं राहणीमान असणारा पुरुष. आणि त्याचा आवडता छंद दारु पिणे. गणपा रात्रंदिवस दारुच्या नशेत बुडून गेलेला असायचा. दारु पिऊन त्याचं शरीर वाळकासारखं वाकलं होतं. चेहरा सुजीर-फुगीर झाला होता. गणपा रात्री-बेरात्री दारु पिऊन येत असे आणि मावशीला पोरांना खूप मारत होता. पण मावशी झालं गेलं विसरायची आणि फक्त पोरांसाठी मिळेल ते काम करुन जगत असे. मावशी गणपाला चांगलाच म्हणत होती. तीचा त्याच्यावर खूप जीव होता. ज्या गणपासाठी मावशीन साऱ्यांची बोलणी खाल्ली, मार खाल्ला त्यागणपानं सुख तर दिलचं नाही उलट तीच्यावर दु:खाचा वर्षावच केला. वर्षामागून वर्षे निघून गेली आणि मावशीची पोरं मोठी झाली. त्यांची लग्नं झाली व त्यांचा संसाराचा गाडा सुरु झाला. पण तरीही गणपाच दारु पिणं, मारण कमी झालच नव्हतं. मावशी रोजच सांगायची दारु पिऊ नकोस. पण तो एका कानाने ऐकायचा आणि दुसऱ्या कानाने सोडून द्यायचा. आणि गणपा एक दिवस या जगातून निघून गेला. त्या दिवसापासून मावशी खूपच हादरली. तिचा आधार नाहीसा झाला. पण ती पोरांच्या जीवावर पुन्हा सावरली.

गणपा पूर्वी असा वागत नव्हता. तो एक साधा माणूस होता. इतरांच्याप्रमाणे जीवन जगणारा. तो एका मिलमध्ये कामाला होता आणि त्यानंही मावशीबरोबर सुखदु:खाचे दिवस घालविले होते. पण गणपा बिघडला तो संगतीनं आणि ती संगतच त्याच्या जीवावर बेतली.

मावशीला वाटल होतं पोरं बघतील चांगला सांभाळ करतील. पण पोरांनी गणपा गेल्यावर मावशीचा इतका छळ केला की, तीला जगावं का मरावं असं झालं होत. रोजच त्यांच ते वागणं, तिरस्काराचं बोलणं तिला सहन होईना म्हणून ती आमच्या पडक्या घरात राहायची.

मावशीच बोलण अतिशय चांगल होतं. तिच्या बोलण्यातून माणसं आकर्षित व्हायची. लहानापासून

थोरापर्यंत सगळ्यांना तिचं बोलणं आवडायचं. मावशीन आपल आयुष्य गरीबीत काबाडकष्ट करण्यात घालवल होत. त्यामुळं श्रीमंती म्हणजे काय ? तिला माहितचं नव्हतं. दोन वेळच पोटभर जेवण झालं की बस्स ! त्यातच ती समाधानी होती. मावशीला ते पडके घरच प्रिय होतं. त्या पडक्या भिंतीच्या बाहेर ही जग आहे, वासनेने भरलेली माणसं आहेत याची जाणीव तिला नव्हतीच.

मावशीच्या घरातील ती चार भांडी आणि शीग लावून ठेवलेली ती गाडगी त्यांच्याकडं बधितल की मला त्या भांड्यात गरीबी खचाखच भरलेली दिसायची. इतकी गरीबी असूनही मावशी कधीच हारलेली नव्हती. ती आलेल्या संकटाना तोंड देत रहायची. मिळेल ते खाऊन दिवसभर थकलेल शरीर घोंगड्यावर टेकवून नव्या दिवसाची वाट पहात ती झोपी जायची.

मावशी सगळ्यांची गरज काढत असे. एकदा काय झालं बाबा कामासाठी २-३ दिवस बाहेरगावी गेले होते आणि आई निमोनियानं आजारी पडली. दुसऱ्या दिवशी मला एका शाळेत शिक्षिकेच्या मुलाखतीसाठी जायचं होते, माझी अवस्था एकीकडे आडं आणि एकीकडे विहीर अशी झाली होती. अशा अवस्थेत आईला सोडून जावं अस वाटत नव्हतं. आणि एकीकडे मुलाखतीला जावं असे वाटे. अशा द्विधा मनस्थितीत असताना मावशी आली आणि म्हणाली, ''काय झाल ? कसला विचार करतेस ?'' काही तरी सांगून टाकायचा प्रयत्न केला. पण मावशीला ते समजले. ती म्हणाली, ''मी बघेन इकडचं सारं.'' ती वेळ मावशीनं उचलली नसती तर आज मी शिक्षक या पदावर नसते. मला मिळालेल जे पद आहे त्याचं सारं श्रेय मावशीलाच आहे. मला जेव्हा नोकरी मिळाली हे सांगितल तेंव्हा माझ्या आई-बाबांच्या पेक्षाही जास्त आनंद मावशीला झाला होता. कारण तिची शिक्षणाची आवडं कधीच पूर्ण होऊ शकली नाही. त्यामुळे मावशीला अस्सं कोणीतरी शिकलं किंवा काहीतरी विशेष करुन दाखविलं की तिला खूप आनंद होत असे. मुलीनं शिकलेलं मावशीला खूप आवडत होतं आणि हेच कारण मी तिला आवडण्याचं आहे.

मावशीचं तत्त्वज्ञान सगळ्यासाठी उपयोगी होतं. लहानापासून मोठ्यापर्यंत, तरण्यापासून म्हाताऱ्यापर्यंत मावशी प्रत्येकाला उपदेशाचे डोस पाजत होती. मावशीनं दिलेल्या तत्वज्ञानामुळे माणसाच्या मनात एक आत्मविश्वास निर्माण होत होता. माझ्या मते ती आमच्या वाड्यातील न्यायदेवताच होती. कारण प्रत्येकजण आपली अडचण मावशीला सांगायचा आणि मावशीनं त्यातून काहीतरी मार्ग काढून लोकांना चिंतेतून बाहेर काढत होती. मावशीच्या अंर्तमनात चिंता लपून राहिलेली होती. ती कधीच आपल्या चेहऱ्यावर आणायची नाही कारण दुसऱ्याला अनंद देण्यातच तीला समाधान वाटायचं.

मावशीकडं बधितलं की तिचं वय झालेल आहे असं वाटतच नव्हतं, तरण्यापोरी पेक्षा जास्त उत्साह तिच्या चालण्या, बोलण्यात भरलेला होता. तो उत्साहच सर्वांना आकर्षित करत होता. मावशी फक्त कष्ट करायची आणि उद्याचा दिवस नवी काम आणेल या आशेवर ती अवलंबून असायची. तिला वाटत होतं की हे दिवससुद्धा जातील सुखाचे दिवस येतील. पण ते दिवस आलेच नाहीत. उलट त्या दिवसात जास्त दुःखाची भर पडत गेली. जसे वय वाढत चाललं तसं तिचा अशक्तपणा वाढत होता. तशी मावशी अंथरुणाला खिळून राहिली. तिला तसं अंथरुणात पडून राहण मान्य नव्हत. तीला पूर्वीप्रमाणे चारचौघात मिळून मिसळून वागणं आवडायचं. पण तसं करता येत नव्हतं. मावशी जरी घराबाहेर पडत नसली तरी आम्ही शेजारी-पाजारी मावशीला भेटायला जात होतो. आम्ही आलेल बघून मावशीला समाधान वाटायच आणि तिच्या पायात बळं यायचे. तेव्हा ती सगळ्यांची चौकशी करायची. तिला अजूनही त्या माणसांबद्दल आपलेपणा वाटत होता.

एक दिवस ती आम्हांला सोडून गेली असली तरी ती आमच्यात आहे. असाच भास आम्हाला होत होता. अशी माणसं जगात असतात ती विसरता येत नाहीत आणि त्यांची आठवण आपल्या अंर्तमनात घर करुन बसते.

◆◆◆

संगीत साधना, कलेची परागति व मानवी संबंध

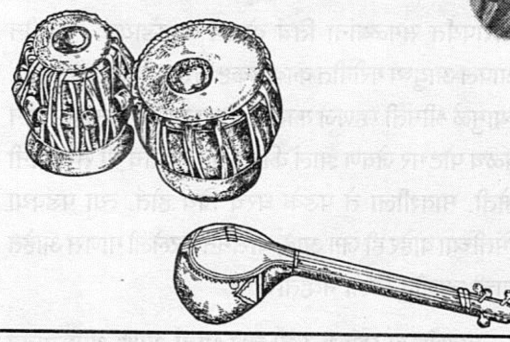

(ललित लेख)

कु. सीमा ताडे
बी. कॉम. - भाग २

संगीत म्हणजे काय ? संगीतामध्ये साधनेचे असलेले महत्त्व या केलेची (शास्त्रीय संगीत) होत चाललेली परागति व संगीताचा मानवी जीवनाशी असणार संबंध या विषयीची माझी मनोकल्पना.

संगीत ही एक सर्वश्रेष्ठ कला मानली जाते. मानवी जीवनाशी संपूर्ण एकरुप झालेली कोणती कला असेल तर ती केवळ संगीत कलाच. संगीत या शब्दाचा शब्दश: अर्थ विचारात घेतला तर चांगले गीत अथवा चांगले गायन असा करता येईल. अगदि प्राचीन कालापासून संगीत पंडितानी केवळ चांगल्या गायनाइतक्या मर्यादित क्षेत्रात संगीत कोंडून ठेवले नाही. संगीतामध्ये गायनाबरोबरच वादन व नृत्य या ही कलांचा समावेश केला. संगीत पंडितानी - ''गीतम् वाद्यम् तथा नृत्यम्। प्रयम संगीत म्युपुते ॥'' अशी संगीताची व्याख्या केली आहे.

थोडक्यात संगीत या शब्दाच्या व्याप्तीबद्दल असे म्हणता येईल की, गायन, वादन व नृत्य या तीनही कलांचा संगम म्हणजे 'संगीत' होय.

संगीताचे मुळ घटक म्हणजे सुर व लय ही संगीताची दोन प्राणभूत अंगे आहेत. ध्वनीपासूनस्वर निर्मिती व लयीपासून ताल निर्मिती झाली असल्याने स्वर व लय हे संगीताचे मुळ घटक होत.

सर्व कलामध्ये संगीत कलेचे आणखी एक वैशिष्ट्य म्हणजेती स्वयंप्रेरित आहे. दुसऱ्या कुठल्याही बाह्यप्रेरणेतून ती उद्भवती नाही. बाकीच्या कला ह्या बाह्यप्रेणांशी संबद्ध असतात उदा. चित्रकलेसारखी कला ही बाह्य निसर्गावर अथवा एकाद्या वस्तूवर आधारित आहे. पण संगीत कलेचे तसे नाही. स्वरांचा अविष्कार राग गायनाच्या माध्यमातून गायक-वादक करतो. तेव्हा त्यांचेपुढे कोणतीही बाह्यप्रेरणा नसते. त्याच्या कल्पनाशक्तीतून भावनांच्या प्रेरणेतून ते संगीत निर्माण होत असते.

भारतीय संगीत शास्त्रात संगीताची उत्पत्ती ही भगवान शंकराच्या तांडव नृत्यातून झाल्याचे मानले जाते. आजच्या युगात सर्व कलांची सम्राज्ञी म्हणून संगीताच्या या कलेला स्थान आहे. फक्त मानवालाच नव्हे तर साऱ्या सृष्टीला स्वरांच्या जादूने मोहवून टाकणारी ही एक अद्भूत कला आहे. निसर्गाच्या अनेक कर्णमधूर नादातून संगीताचा जन्म झाला. ''ज्या भक्ता घरी गायन वादन त्या ठायी माझे अधिष्ठान'' ही तर प्रत्यक्ष त्रिमुर्ती दत्तात्रयाची संदेश वाणी आहे असे म्हटले असता अतिशयोक्ती होणार नाही.

कलेची परागति व साधना - साधना म्हणचे त्या संगीताचा शास्त्राचा अथवा विषयाचा सतत मन लावून अभ्यास करणे, रियाज करणे. प्रत्येक रागावरती, तालावरती चांगला अभ्यास करणे तर तो अभ्यास किंवा रियाज हा समजून घेऊन डोळसपणे केला पाहिजे. त्या सुरांच्या देवतेची म्हणजे संगीताची साधना किंवा आराधना करुन तिला प्रसन्न करुन घेणे हे थोडे खडतरीचे आहे. प्रत्यक्ष या कलेची साधना करणारे संगीत योगी तर जीवनातला क्षण अन् क्षण या सुरांच्या विश्वात एकरुप झालेले असतात.

ते काहीही असो दु:ख विसरावयास लावणे, मानसिक सुखाच्या एका आगळ्या वेगळ्या विश्वात नेणे, ईश्वराच्या चरणाशी मन एकरूप करणे एवढे प्रभावी सामर्थ्य संगीतात व संगीताच्या साधनेत नक्कीच आहे.

कोणतीही कला ही परिवर्तनशील असते. कालानुसार त्यात बदल होत असतो. माणसाच्या विकासाबरोबर संगीत

सुद्धा विकसित होत गेले. स्वरातून संगीत साकारले तर साधनेतून संगीताचे ज्ञान अधिक प्रबळ बनले आहे म्हणजे संगीतात पण बदल होत गेला आहे.

थोडक्यात म्हणजे, संगीताच्या शिक्षण पद्धतीत झालेला बदल, विद्यार्थ्यांच्या चिकाटीचा अभाव यामुळे संगीतात मोठ्या प्रमाणात बदल झालेले आहेत. आजकाल शास्त्रीय संगाताची साधना करणारा विद्यार्थी रियाजामध्ये खुपच कमी पडतो. मुख्य म्हणजे संगीताची साधना करण्यास विद्यार्थ्याला अनुकुल असे वातावरण नाही. तसेच विद्याग्रहण करण्यारिता जे गुण आवश्यक असतात त्या गुणांचा अभाव व धडाडीचा अभाव यामुळे शिक्षण पद्धतीत बदल झाला. तसेच पुर्वीची गुरुकुल पद्वत पूर्णपणे नष्ट झाली आहे. पूर्वी गुरुगृही राहून गुरुची सेवा करुन विद्यार्थी संगीत शिकत असे. तो भरपूर रियाज करीत असे त्यामुळे आपल्या गुरुंची परंपरा उज्ञवल करणारे व कलेमध्ये वाढ करणारे अनेक कलावंत निर्माण होत असत. परंतु आता 'विदयालय' व क्लासेस ही संगीत शिक्षणाची मुख्य केंद्रे बनली आहेत. एका तासातच संगीत शिकवले जाते. या एक तासामध्ये मिळणारे मोडके-तोडके ज्ञान, स्वरज्ञान व कच्च्या शिक्षणापासून मिळणारी विद्या त्यामुळे संगीत शिक्षणातील खोली नष्ट झाली आहे.

समाजाला लाइट म्युझिक व भावगीते, फिल्मीगीते एकून आपला शौक भागविण्याची सवय लागल्यामुळे शास्त्रीयसंगीत ऐकण्याची प्रवृत्ती जी पूर्वकाली होती ती राहिली नाही. त्यामुळे भरपूर रियाज करुन उत्तम कलाकार निर्माण करण्यासाठी चांगल्या संगीत शिक्षकाची व गुरुकुल पद्धतीने संगीत शिक्षण देणाऱ्या पद्धतीची आज गरज आहे. दीर्घ आणि एकनिष्ठ साधनेच्या बळावर एकाच गुरुच्या चरणी लीन होऊन सुर समजावून घेण्यासाठी स्वत:ला समर्पित करुन टाकले पाहिजे. रियाजामुळे स्वरज्ञान, स्वरावर हुकुमत येते, लयीचा घट्टपणा येतो म्हणजेच हे सर्व साधनेमुळे साधता येते.

मानवी संबंध - संगीत ही कलेची सम्राज्ञी मोठ्या दिमाखाने ऐटीने जनमनाच्या व चराचर सृष्टीतील प्रत्येक भागावर अधिराज्य करत आहे. मानवाचे आणि संगीताचे प्रत्येक भागावर अधिराज्य करत आहे. मानवाचे आणि संगीताचे जन्मत:च एक अतुट नाते निर्माण झाले आहे. माणसाला स्वत:ला विसरायला लावणे, परमेश्वराच्या अज्ञान शक्तीशी मन एकरुप करण्याची अद्भूत शक्ती संगीतात आहे. संगीत मग ते शास्त्रीय असो वा सुगम असो किंवा भावगीत असो. या पृथ्वीतलावर असा एकही माणूस मिळणार नाही की त्याचा संगीताशी संबंध नाही. आपण आनंदात असलो की गाणे गुणगुणतो, उदास असलो तरीही गाणे गुणगुणतो.

पूर्वी पहाटे लवकर उठल्यावर बायका जात्यावर धान्य दळताना ओव्या म्हणत. हेतु हा की श्रमपरिहार व्हावा. गळ्यात बांधलेल्या घुंगराच्या तालावरती गुरे ढोरे घराकडे येतात मग माणसाचे काय ? शारदातल्या पुनवेचं झरझर झीरपणार चांदण मनाला जसं भावत, कडाकपाऱ्यातून धावणारं सरितेचं उल्हसित जल मनाला जसं प्रसन्नता प्रदान करणारं ठरतं, त्याप्रमाणे हे शास्त्रीय संगीतसुद्धा साऱ्या आसमंत्तात भरुन राहिल आहे. ते दमलेल्या, थकलेल्या मनाला क्षणाक्षणाला रिझवत असतं. त्यासाठी जात-पात, प्रांत-देश, धर्म याची गरज नसते. म्हणून माणसाच्या आवडी-निवडीशी संगीताचा अगदी निकटचा संबंध आहे.

आपल्या देशाला अनेक कलांचा, गोष्टींचा वारसा लाभला आहे. पण या सर्वामध्ये शास्त्रीय संगीताची सर दुसऱ्या कुशालाही येणार नाही. समर्थ रामदासांसारख्या सर्वसंग परित्याग केलेल्या संताने ''धन्य ते गायनी कला'' असा केलेला गायन व संगीत कलेचा उल्लेख या कलेचे महत्त्व सांगण्यास पुरेसा नाही का !

◆◆◆

हार्दिक शुभेच्छा !

पूजा फूट वेअर

चप्पल लाईन, के. एम. टी. ऑफिस शेजारी, शिवाजी पुतळा, कोल्हापूर

प्रसाद फूट वेअर

महाद्वार रोड, कोल्हापूर.

प्रोप्रायटर : भूपाल महिपती शेटे

सुभाषनगर, कोल्हापूर

ताडोबाची वनसहल

(प्रवासवर्णन)

कु. तेजस्विनी चिमणे
बी. ए. - भाग १

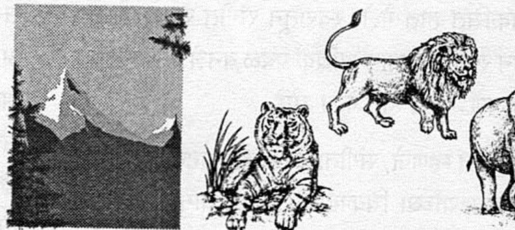

सध्याच्या धकाधकीच्या जीवनात विरंगुळ्याचे चार क्षण शोधण्यासाठी जवळपासच्या किंवा दूरच्या निसर्गरम्य स्थळी छोट्या सहलीसाठी जाण्याचे वेड अलिकडे वाढले असल्यास आश्चर्य वाटणार नाही. आपल्या जीवलग व्यक्तीबरोबर, कुटुंबियाबरोबर, मित्रमैत्रिणींच्या समवेत सहली आयोजित केल्या जाते व त्यात ९०% भाग हा आनंदाने व उस्फूर्ततेने घेतला जातो. असाच आनंद मजा करण्यासाठी पण मनापासून निसर्गरम्य स्थळे पाहण्याची आवड असणाऱ्या मैत्रिणींची सहल ताडोबा वनउद्यान या सुंदर स्थळी काढण्याची कल्पना आमच्या सर्वांच्या मनात रुजली व सगळ्यांच्या सहाय्याने ती पार पाडली.

डिसेंबरच्या शेवटच्या आठवड्यात पहाटे ५ वा. कोल्हापूरते पूणे प्रवासाला सुरुवात झाली. सर्वानाच एक प्रकारचा आनंद झाला होता. कारण आम्ही सगळ्याजणी मनाने मुक्त होतो. आमच्यावर कोणाचीही बंधने नव्हती. खुल्या वातावरणाचा सर्वांच्या मनावर चांगलाच परिणाम झाला होता. सर्वजणी मुक्तपणे दंगा-मस्ती करीत होत्या. जोडीला सुरेख गाण्याचे रेकॉर्डही आमच्या सुरात सुर मिसळत होते अशा धुंदीतच आम्ही पूण्यात प्रवेश केला.

पुण्यातून निघून वर्ध्यास पोहोचलो. स्वर्गीय विनोबाजींच्या वास्तव्यामुळे पावन झालेले हे गांव. थोडी फार पोटपूजा आवरुन चंद्रपूरला कूच केले. ताडोबा वन उद्यानेचे मुख्य कार्यालय चंद्रपूरमध्ये आहे. तेथून सर्व आरक्षणे घेऊन आम्ही चंद्रपूरचे 'औष्णिक विद्युत केंद्र पाहण्यासाठी गेलो.' औष्णिक विद्युत केंद्राचा पसारा अवाक करणारा आहे. तेथील महाकाय यंत्रसामग्री आणि फिरत्या पट्ट्यावरुन सतत येणाऱ्या दगडी कोळशाचा ओघ पाहून त्या भव्य प्रकल्पाची विशालता जाणवते. चंद्रपूरच्या आजुबाजूच्या प्रदेशात जमिनीखाली प्रचंड कोळशाचा ठेवा आहे. असे म्हणतात की त्या परिसरात खोलवर खणले तर सर्वत्र कोळसाच कोळसा 'काला सोना' सापडतो. चंद्रपूर ते ताडोबा अंतर अवघं ४० किलोमीटर. आम्ही सायंकाळी ७ वा. ताडोबाला पोहोचलो. आम्ही सर्व कंटाळलेलो होतो. ताडोबाच्या निळ्याशार तलावाकाठी वसलेले वनखात्याच्या रेस्ट हाऊसमध्ये मुक्काम केला.

दुसऱ्या दिवशी पहाटे लवकर झटपट उठून आंघोळी आवरुन सामानाची आवराआवर केली. सोबतीला योग्य असा वाटाड्या घेतला. आमच्या ड्रायव्हरने गाडी इराई धरणाकडे घेतली. अतिशय रम्य परिसरात गाडी थांबली. तलावाचं निळेशार पाणी, पाण्यावर बागडणारी विविध जातीची पाणबदके, काठावर फुललेली जांभळी कमळाची रांग, वनश्रीचा सळसळाट आणि पाखरांचे कूज, धरतीवरचा हा स्वर्गच वाटला ! तलावाच्या काठानं दलदलीत 'खस' गवताची दाटी होती. खस गवत म्हणजे वाळ्याचं गवत. हया गवताच्या मुळ्यापासून सुवासिक वाळा बनविला जातो. तलावाच्या समोरच्या काठावर तीस जाळीस, रानडुकरांचा कळप मस्तवालपणे हुंदडताना दिसला. सांबराची एक जोडी डौलात येऊन पाणी पिऊन गेली. पाणी पिण्याचा अगदी साधा आणि नित्याचाच व्यवहार पण तोही दिमाखात करावा हे या डौलदार वन्यजीवांकडून शिकावं नाही का ? इराई धरणाचा परिसर आणि त्या भागातील विविध पक्षीजीवन पाहाण्यास दोन दिवसाचा अवधी काढून परत येऊ असं मनाशी ठरवून आम्ही पुढच्या प्रवासाला सुरुवात केली.

डांबरी सडक सोडून जंगलाचा रस्ता धरला. तेथील रानात पायी हिंडण्याची मुभा आहे. आम्ही रानात मनसोक्त पायपीट केली. ताडोबा तलावाभोवती वनखात्यानं उत्तम सडक तयार केलेली आहे. गोलाकार रस्त्याला उपफाटे, रस्ते आणि रानवाटा आहेत. अशा घनदाट रानातील पायी प्रवास चित्तथरारक वाटला. वाटेत तेंदूच्या एका झाडावर हिरवेगार टवटवीत बांडगुळ लक्ष वेधून घेत होतं. लोरॅनयस जातीच्या या बांडगुळावर टिकलस प्लॉवर पेकर ह्या पाखराचं जीवन अवलंबून असतं म्हणजे या परिसरात

टिकलस फ्लॉवर पेकरच वास्तव्य असणार, असे समजावे. झाडं, खोड त्यातील विविधता पाहत पाहत आम्ही पायवाटेने थोडे पुढे गेलो. गवताच्या अडोशाला एक छानसा पाणवठा दिसला. पाण्यावर आलेल्या अनेक प्राण्यांचे माग तिथे दिसले. सांबरांच्या लेंड्या तसेचअस्वलाची विष्ठा दिसली. या भागात अस्वलाचा संचार असल्याच्या खूणा होत्या. वाघासारखा शिकारी प्राणीही या रानातील खूरा खूणांचा माग घेतो. गव्याच्या विष्ठेवर हलकेच पायाचा पंजा ठेवून वाद्य त्याचा ताजेपणा अजमावतो. उबदार विष्ठा असेल तर गवे जवळच असल्याचा सांगावा असतो.

रानातील एका आडोशाला कोळ्यांनी विणलेले प्रचंड जाळ दिसलं. तो मृत्यूचा सापळा त्याची रचना अफलातून भेदी होती. एकदा सावज त्यात अडकला तर परतीची वाट नाहीच. रानात मऊशीर धुळीत खणलेले छोटे छोटे खळगे म्हणजे मोर किड्यांची ही करामत. ह्या खळग्यात मुंग्यासारखे किटक सापडले की त्यांना बाहेर पहता येत नाही. बाहेर पडण्याच्या धडपडीमुळे खळग्याची कडेवरची माती ढासळते आणि तळात लपून बसलेल्या मोर किड्याला भक्ष सापडल्याची सूचना मिळते.

वसतं बंधाऱ्याच्या परिसरात आम्ही पोहोचलो तेव्हा दुपारचे ४ वाजले होते. ओढ्यावर घातलेल्या बांधाने परिसरात विपूल पाणी होते. एकंदर तजेलदार गारवा होता. आम्ही रानपाखरांचे आवाज ऐकत पाखरांचा शोध घेत होतो. रानात एकदम कल्लोळ माजला. वानरानी हुप्पर हुप्प ऽऽऽ हुप्प खर्र खर्र खॉऽऽक ! असा आवाज दिला. मियॉऊ मियाऊ करत मोर केकले. सोनेरी पाठीच्या सुतार पक्षाने चिरकत चिरकत आमच्या डोक्यावरुन भरारी मारली. जवळपास धुसफुस ऐकू येत होती. एक काही तरी थरारनाट्य घडत होतं. ते कानाला कळंत होतं. पण दृष्टीच्या टप्प्यात ते नव्हतं आम्ही सावधगिरीनं पुढे निघालो. भर आरण्यातील वाट काळजीपूर्वक आम्ही मार्गक्रमण करीत होतो. अंदाजे फर्लांगभर अंतर चालण्यास आम्ही २५ मिनीटे घेतली. समोर डांबरी सडक दिसली आणि मगच मनावरचा विलक्षण ताण सुटला.

पायपीट केल्यामुले येताना सर्वांचे चेहरे पेंगुळलेले होते. उत्साह कुठल्या कुठे पळाला होता. पण तरीही मनात एकच खंत होती की, सर्वांना आपापल्या घरी परतायचे आहे. हा प्रवास संपूच नये असे वाटत होते व अशा विचारातच कोल्हापूरला पोहचलो. अशी ही सुंदर नयनरम्य धमाल करणारी व एकत्रित केलेली ताडोबाची सहल ही एक आयुष्यातील सुखद अविस्मरणीय आठवण राहील यात मात्र शंका नाही.

◆◆◆

जीवन

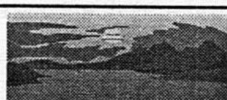

जीवन म्हणजे एक अथांग सागर,
ज्याने पार केला तो विजयी झाला,
तो मध्येच थांबला तो तिथेच बुडाला
जीवन ही एक रणभूमी
ज्याने जिंकली तो सम्राट झाला
जो लढला नाही तो मातीमोल ठरला
जीवन ही एक फुलांची बाग,
सुख हे जर गुलाब मानले तर
दुःख हे एक काटेरी रान
काट्यावीन गुलाब कसले,
सुख दुःखानीच जीवन विणले
ज्याने असले जीवन जगले
त्यालाच जीवनाचे सत्य उमगले

कु. पुनम शेख, १२ वी कॉमर्स

कातरवेळ

कातरवेळ होताच
सुर्याची आस कमी होऊन
चंद्राची ओढ जाणवते
कातरवेळ होताच
पक्षांची किलबिल कमी होऊन
त्यांना घरट्याची ओढ जाणवते
कातरवेळ होताच
झाडांची हालचाल कमी होऊन
त्यांच्यातील स्तब्धता जाणवते
कातरवेळ होताच
मनातील आनंदभास कमी होऊन
विरहभास, कमीपणा जाणवतो
आणि मन खिन्न होते.

कु. सारिखा मोटे, बी. ए. - भाग ३

अंधश्रद्धेवरील एकांकीका

हळद-कुंकवाची किमया

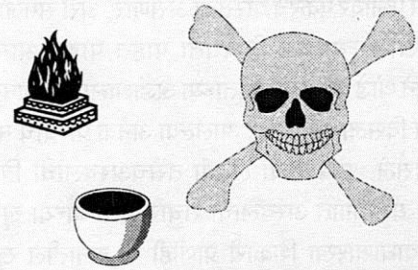

(एकांकिका)

कु. वर्षा जाधव

बी. ए. - भाग २

पात्र : मंगल - खट्याळ मुलगी,
सुनिता - घरंदाज सुखवस्तू
सविता - जुन्या वळणाची बालबोध
संगीता - श्रीमंतीचे प्रदर्शन करणारी
अनिता - धडधाकट पण ढोंगी
एकबाई - गरीब, परिस्थितीने खचलेली

(**स्थळ** - एक सुखवस्तू मध्यमवर्गीय माणसाचे घर. दोन दरवाजे, एक बाहेरचा आणि एक आतला. पडदा उघडतो त्यावेळी सुनिता व सविता मावशी बोलत बसल्या आहेत. सुनिता वय २८ वर्षे; श्रीमंतीचे तेज पाहताक्षणीच दिसते. कसल्यातरी चिंतेत असल्यासारखी दिसते. सविता मावशी वय ३५ वर्षे. नऊवारी पातळ. थोड्या वेळाने सविता मावशी उठून दरवाजाकडे जातात आणि घरात बघून एक निःश्वास सोडतात, आणि परत येऊन बसतात थोड्या वेळाने सुनिताकडे पाहून)

सविता : असं कधीपासून झालं हो हिचं !

सुनिता : तुम्हाला काय सांगू मावशी ऽऽ

सविता : तुम्हाला किती वेळा सांगितल, मला मावशी म्हणत जाऊ नका म्हणून. चांगल सरळ नावानी बोलवायचं सोडून मावशी काय ? मावशी म्हणायला मी काय म्हातारी झालेय ?

सुनिता : जाऊ द्या हो मावशी ऽऽ नाही. सविताबाई. आज सकाळी हे पुण्याला गेले आणि तेव्हापासून हे असं झालं हिचं. काहीतरी वेडबिद्र करायला लागली.

सविता : अहो असं झालं - असं झालं म्हणताय, पण काय झालंय ते तरी सांगाल ?

सुनिता : तर ते बाहेर पडले आमची मंगल धाडकन जमिनीवर पडली ! डोळ फिरविले तिनं आणि मग घडबडाऽऽ गडबडाऽ लोळू लागली आणि मग उठून बसली एकदम ! मोठमोठ्याने हसायला लागली. सैरावैरा धावत सुटली, आणि आता...

सविता : आता काय उठाबशा काढते की काय ?

सुनिता : उठाबशा नाही पण बशा मात्र काढतेय कपाटातून. (साभिनय) बशा काढते कपाटातन - मांडून ठेवते. पहात रहाते. परत बशा गोळा करते, परत कपाटान ठेवते, परत बशा बाहेर काढते, मांडून ठेवते, पहात रहाते, परत---

सविता : (चिडून) बाहेर काढते आणि परत आत ठेवते असंच की नाही ?

सुनिता : (थंडपणे) हो अगदी असंच ! थोडावेळ हे अस्सं चाललं होतं ! मग ! ती एकदम रडायला लागली ! आणि माझ्या गळ्याला तिनं मिठी मारली एकदम (सविताताईच्या गळ्याला मिठी मारते) अगदी अशी ! (सविताबाई मिठी सोडवतात) मी बाई फार घाबरले हे सगळं बघून-

सविता : घाबरायचं काय त्यात ?

सुनिता : तर मिठी सोडवली तिनं आणि ती देवीच्या तजबिरीसमोर जाऊन बसली.

सविता : (एकदम खुश होऊन) म्हणजे सुनितताई मोठ्या भाग्यवान हो तुम्ही ?

सुनिता : म्हणजे ?

सविता : अहो अंगात आलय तुमच्या मंगलच्या

सुनिता : अंगात आलंय ? कोण अंगात आलंय भू-भू-भू ऽऽ त बीत तर नाही ना ?

सविता : नाही हो ! तजबिरीसमोर बसून घुमायला लागली ना ती ?

सुनिता : हो मग ?

सविता : मग काय- अहो देवी अंगात आलीय तिच्या ! कोटकल्याण होणार हो ऽऽऽ तुमचं सुनितताई

सुनिता : कोट-कल्याण होणार की कल्याऽऽ ण होणार तेच काही कळत नाही.

सविता : उगाचंच घाबरता तुम्ही सुनिताताई (इतक्यात अंगाला आळोखे पिळोखे देत, अर्धवट नाचत, हाताच्या मुठी बंद-एका मुठीत हळद आणि दुसरीत कुंकू, अर्धवट घुमत मंगल प्रवेश करते.वय १८-१९ केस अस्ताव्यस्त आहेत. चेहरा उग्र दिसत आहे तिला पाहून सवितामावशीची घाबरगुंडी उडते पण कसेबसे त्या बोलतात) मी नाही घा-घाबरत कुणाला आणि मटकन खाली बसतात डोळे फिरवतात. मंगल आल्यापासून एकसारखी घुमत असते.

सुनिता : (घाबरुन) अगं बाई ! यांच्यासुद्धा अंगात आलं की काय ? आता करु तरी काय ? (सविताताईच्या जवळ जातात) काकू नाही. नाही सविता ताई नाही-नाही घाबरलात की काय ?

सविता : छे ! मी ? कुठ काय ? मी बिल्कुल घाबरले नाही, चांगली ठणठणीत आहे मी. (उठल्याचा प्रयत्न करतात, मंगलचे घुमणे वाढते, इतक्यात त्यांची झोकांडी जाते, पण स्वतःला सावरीत) अहो, उभी काय करुन ठेवलीत देवीला ? तिला बसायला चौरंग आणून द्या, निदान पाट तरी घेऊन या तिच्यासाठी !

सुनिता : अहो कसली देवी न् काय ?

सविता : असं बोलू नये, कोप होतो देवीचा - (मंगल जोराने घुमू लागते. सुनिता चौरंग आणायला जाते. सवितामावशी हात जोडून थरथरत उभ्या. इतक्यात बेल वाजते. बाहेर जावे की नाही या विचाराने सविता मावशीची चुळबूळ सुरु होते.)

मंगल : मावशी, तुम्ही दरवाजा उघडायला जा.

सविता : देवी जाते (जाता जाता स्वगत) आता कोण आलं अडमडायला ? चांगले प्रश्न विचारुन घेणार होते. संध्याकाळी हे घरी उशिरा का येतात-म्हणून पहिल्यानं विचारणार होतं. (घाईघाईने जातात सुनिता चौरंग आणते, मंगलला धरुन चौरंगवर बसविते-तिला हळदकुंकू लावून नमस्कार करते.)

सुनिता : देवी, चुकलं माकलं, लेकराला क्षमा कर-काही आगळीक झाली असली तर रागावू नकोस !

मंगल : बेटी, घाबरु नकोस तू ऽऽऽ तुझं कल्याऽऽण होइऽऽल (सुनिता नमस्कार करीत असते. इतक्यात सवितामावशी व तिच्या पाठोपाठ संगीताताई वय २० ते २५, कानात कुडी, नखरेल, लचकणं मुरकणं विशेष, पोषाख अद्ययावत, केशरचना अत्याधुनिक)

संगीता : सुनिताताई मी ऐकलं की मंगलच्या अंगात आलंय म्हणून. म्हणून म्हटलं एक राऊंड मारुन यावं.

मंगल : राऊऽड काय ? मराठीत बोलता येत नाही वाटतं ?

संगीता : त्याचं काय आहे मंगल ऽऽऽ

मंगल : मी मंगल नाही. मी देवी आहे जगदंबा ऽऽ !

संगीता : माझा विश्वास नाही.

मंगल : विश्वास नाही ? हा पहा चमत्कार (मंगल मुठी मिटते, जोरजोराने घुमते, आणि मुठी उघडते- एका हातात हळद व एका हातात पिंजर निघते. सर्वजण आश्चर्याने थक्क होतात.)

सविता : सुनिताताई अहो भरुन तरी घ्या. हळदी-कुंकू (सुनिता हळद-कुंकू लहान वाट्यात भरुन घेते आणि सर्वांना हळद-कुंकू लावते. संगीता जवळ गेल्यावर)

संगीता : जरा बारीक लावा हो-

मंगल : चांगल मळवट भरा तिला. तिचा नवरा चांगला ठणठणीत जिवंत आहे. कुंकू लावायला कशाला लाजतेस. (सुनिता मोठं कुंकू लावते ते पुसून बारीक करु लागते) सौभाग्याला किरटं करु नकोस. चांगला ढळढळीत असू दे ते. संगीताताई इकडे या (ती येत नाही. जोराने ओरडून) इकडे या म्हणते ना ? (जवळ येऊन उभी राहते) खाली बस. तुझ्या नवऱ्याला पगार किती आहे ?

संगीता : असेल चार हजार रुपये

मंगल : खोटं बोलू नकोस-बोललीस तर दोन हजार पगार होईल !

संगीता : म्हणजे ?

मंगल : त्यानं केलेली अफरातफर उघडकीला येईल आणि मऽग

संगीता : नको, नको देवी खरं सांगते. गेल्या महिन्यापासून ५००० पगार झालाय त्यांचा; पण (इकडे तिकडे पाहात) त्यांच्यावरचं हे अफरातफरीचं संकट दूर व्हायला मी काय

करु देवी ?

मंगल : थांब; तुझ्या मुलानं आपल्या वडिलांच्या खिशातन ५० रु. चोरले. त्याचा आळ तू मोलकरणीवर घेतलास.

संगीता : नाही, तसं नाही पण

मंगल : खोटं बोलू नकोस. मोलकरणीला का छळतेस ? तिला २०० रु. देऊन टाक बक्षिस म्हणून.

संगीता : पणऽऽ

मंगल : नवऱ्याचं संकट टळणार नाही

संगीता : बरं देवी, देईन २०० रु.

मंगल : आणि माझी पुजा कर.

संगीता : होय देवी, (नमस्कार करते इतक्यात बेल वाजते आणि अनिता प्रवेश करते. वय २३ अंगाने धडधाकट, पण हावभावावरुन आजारी असल्याचा भास व्हावा, सावकाश चालणे व सावकाश बोलणे)

अनिता : काय चाललंय संगीता ऽऽऽ

संगीता : (फणकाऱ्याने) काय दिसतंय ?

अनिता : नाही म्हटलं ऽऽ तुम्ही नमस्कार करताय कोणाला तरी ऽऽ तुम्हाला म्हणजे नमस्कार घ्यायची सवय आहे ऽऽऽ

सविता : म्हणजे ?

अनिता : त्या मोठ्या पगारदारीण बाई ना ?

सुनिता : म्हणजे ? संगीताताई केव्हापासून नोकरी करायला लागल्या ?

अनिता : अहो त्यांना नोकरी कशाला करायला हवी ? ऽऽ आई ग ऽऽ त्यांच्या ह्यांना नाही का टोपलीभर पगाऽर ? मग त्याच पगारदारीण नाही का ?

सविता : याचं बाकी खरं हो. आमचे हे सगळा पगार माझ्याकडेच देतात.

सविता : म्हणजे ?

सुनिता : अहो ऑफिसात पगार घ्यायचा आणि घरी आणून तसाच तुमच्या स्वाधीन करायचा ! म्हणजे पगार आणायची हमालीच का नाही झाली ?

सविता : असू देत हे हमाल. पण तुमच्यापेक्षा पुष्कळ बरं. तुमच्या ह्याना काय कमी पगार आहे ? पण दातावर मारायला दिडकी तरी देतात का तुम्हाला !

संगीता : पण पैसे मागावे लागतात का तुम्हाला ?

अनिता : मग मागितल्याशिवाय कसे मिळतील पैसे ? आई गं ऽऽ

मंगल : नवऱ्याच्या खिशातून हळूच पैसे काढून घेतात त्या बक्षीस म्हणून (संगीताताई अस्वस्थ होतात.) पाहिजे तर एका तासाच्या आत तुझी खणा नारळानं ओटी भरते पण...

मंगल : नारळ चालेल, पण मला खण नको. जुनी झाली ती फॅशन. मला 'टु-बाय-टु' ची पीस हवा नारळाबरोबर

सविता : पण देवी, खणानं ओटी भरायची पद्धत आहे !

मंगल : तुम्ही मध्ये बोलू नका. मध्ये मध्ये संगीताताई मान्य आहे माझी अट ? नाहीतर देवीचा कोप होईल. ते प्रकरण चौरचौघांच्या तोंडात येईल मऽऽग--

संगीता : आहे, कबूल आहे देवी. पाहिजे तर आताच्या आता गडी पाठवते आणि सामान आणवते. पण माझा नाश टाळा ग ऽऽ बाई (विमला नमस्कार करते)

मंगल : तथा ऽ स्तु तुझं कल्याण होईल. (डोक्यावरुन तळपट होईल अशाप्रकारे हात फिरवते. संगीताताई निघून जातात. इतक्यात बेल वाजते.)

सुनिता : अनितातांई जरा बघाल का कोण आलंय ते ! (ती जायला निघते इतक्यात) हे बघा, दरवाजा अर्धा उघडून ठेवा

अनिता : अर्धा ऽऽ ?

सुनिता : म्हणजे एक झडप उघडून ठेवा. उगांच चोरुन नको. पहायला कुणी ! जा जा तुम्ही. (इतक्यात एक बाई ओटीचं सामान घेऊन प्रवेश करते. वय २७, गरीबीचे कपडे, चेहऱ्यावर लाचारी; दरवाज्यातच उभी राहते.)

सुनिता : काय पाहिजे तुम्हांला ?

बाई : काही नाही. आपल्या बहिणीच्या अंगात आलंय असं कळलं म्हणून मुद्दाम आले ओटीचं सामान घेऊन.

सुनिता : या, तुम्ही पण या आमचं घर म्हणजे पंढरपूरची यात्रा होणार बहुतेक संध्याकाळपर्यंत.

बाई : असं नका हो बोलू. सगळं काही चांगल होईल देवीच्या आशीर्वादान-मग येऊ ना आत ?

सविता : अहो त्यांचं काय ऐकता ? या तुम्ही आत आणि भरा ओटी देवीची. (बाई ओटी भरते आणि नारळ ठेवते इतक्यात)

मंगल : नारळ कुजका आहे. देवीचा कोप होईल. (बाई एकदम मंगलचे पाय धरते.)

बाई : देवी-अंबे, नको गं असं कोप करू माझ्यावर. गेले १० दिवस माझं लेकरू फणफणलंय तापानं. गरीब आहे मी. यांची नोकरी सुटलीय गेल्या महिन्यापासून. वणवण भटकतात नोकरीसाठी. पण कुठं नोकरी मिळत नाही ! बाळाला डॉक्टरकडे न्यायला पैसे नाहीत ! देवावर भरवसा ठेवून बसलो आहोत आम्ही ! रात्री-बेरात्री माझं बाळ माझ्या नावानं हाक मारीत सुटतो, आणि म्हणतो, 'आई इंजक्शन द्यायला सांग ना डॉक्टरला, म्हणजे ताप लौकर बरा होईल. मनाला पीळ पडतो. डोळे भरून येतात पण करणार काय ? पाण्यात रंग कालवते. आणि तेच देते. औषध म्हणून गेले तीन दिवस तर यांचा पत्ता नाही. काय करीत असतील देव जाणे ! देवी, सुखी ठेव त्यांना. शेवटचा उपाय म्हणून. तुझ्या दर्शनाला आले. बाळाला घेऊन माहेरून आले तेव्हा आईनं बाळाबरोबर माझ्या ओटीत घातलेला खण आणि नारळ होता घरात; तोच घेऊन आले. जुना झाला म्हणून कुजला नारळ (एकदम कावरी बावरी होते.) देवी - माझा बाळ - माझा बाळ नाही नागं कुजणार या नारळासारखा ? देवी माझ्या बाळाला आणि त्यांना सुरक्षित ठेव. (पाय धरते. ढसढसा रडते हे पाहून मंगल घाबरते, बेचैन होते. स्वत:ला सावरीत)

मंगल : बाई माझा आशिर्वाद आहे तुला. तुझं कुंकू अटळ राहील. तुझा बाळ अंतरणार नाही तुला. (मंगल तिच्या कपाळाला कुंकू लावते. बाई देवीला नमस्कार करुन निघून जाते)

सुनिता : काही वर-बीर मागितला की नाही देवीजवळ ?

सविता : छे, बाई ! सुनितातार्ई तुम्ही आत जा आणि धुप घालायला निखारे आणा. (सुनिता आत जाते व निखारे आणते) सुनितातार्ई मी येते हं आता; धुपबीप घातला म्हणजे जाईल तिच्या अंगातलं. (दरवाजापर्यंत जाते) आणि...

मंगल : (एकदम घुमणं थांबवून) एक गमंत करून पाहावं म्हटलं. अंदाजान एक एक बोलत गेले, पण अगदी बरोबर जमलं. आता फक्त सक्रांतीच्या दिवशी ताईनं आणलेलं पातल तेवढं पाडून घ्यायचा की संपला आजचा खेळ. (सुनिताची चाहूल लागते. मंगल परत जोरजोराने घुमू लागते. सुनिता धुप घेऊन येते) धुप ओवाळते, धुपाटणे समोर ठेवते. फुल वाहते. हळद-कुंकू लावते. जवळ बसते व हात जोडते)

सुनिता : देवी, माझं चुकलं असलं तर क्षमा कर, पण आलीस तशी सुखान परत जा. काय करू म्हणजे तू आनंदात जाशील ?

मंगल : आपल्या नवऱ्यासमोर नेहमी आपल्या तोंडाचा ताशा वाजवणार नाही म्हणून कबूल कर.

सुनिता : (यापुढे प्रत्येक प्रश्नाचे उत्तर देताना सुनिता चिडत जाते. पण राग आवरून उत्तर देते) देवी, मी त्यांना एकही शब्द बोलणार नाही.

मंगल : नवऱ्याला उपाशी टाकून समाजकार्य न करण्याचं वचन दे.

सुनिता : माझ्या समाज कार्यापायी त्यांच्या जेवणाची कधी हेळसांड करणार नाही.

मंगल : आणि मुख्य म्हणजे-पातळ आणि नारळ घेऊन माझी ओटी भरली पाहिजे !

सुनिता : (चिडून) पण आता पातळ कुठून आणू ?

मंगल : संक्रांतीला आणलेलं पातळ घाल माझ्या ओटीत.

सुनिता : पण ते पाचवारी आहे.

मंगल :चालेल मला; माझी ओटी भरलीस तरच जाईन मी !

सुनिता : बरं बाई ऽऽ आणते पातळ (फणकाऱ्यानं घरात जाते काळ्या पातळाची घडी आणि नारळ घेऊन येते. तिची पूजा करून ओटी भरते. परत एकदा धुप ओवाळते. मंगल जोरजोराने घुमू लागते आणि एकदम पडते. दिवे जातात. परत उजेड पडतो, तेव्हा सुनिता तिला उठवित असते.)

मंगल : (एकदम बदलून झोपेतून एकदम जाग आल्यासारखे नाटक करीत) ताई, मी कुठं आहे ?

सुनिता : आपल्या घरातच आहेस. पण ठीक वाटतंय ना आता- (असे म्हणून तिला जवळ घेते; मंगल आपली मान तिच्या खाद्यावर टाकते. मंगलचा चेहरा प्रेक्षकांकडे असते.)

मंगल : आता ना ? खूप मज्जा आलीय अगदी खूप ! आनंदी आनंद गडे इकडे तिकडे चोहीकडे ! (ती मिस्किलपणे हसत असते, सुनिता प्रेमाने थोपटीत असतानाच पडता पडतो.)

◆◆◆

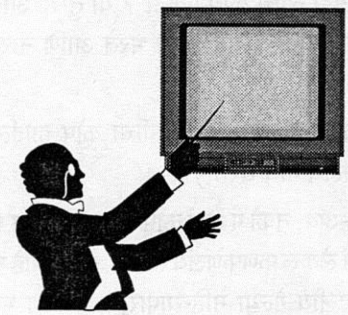

दूरदर्शनवरील धार्मिक नाटके, जाहिराती व त्यावर आधारित समाज

(वैचारिक लेख)

कु. उज्वला कदम
बी. कॉम. - भाग १

आज सारे जग हे विज्ञानयुगात वावरत असून हे जग २१ व्या शतकाकडे सरकत असताना समाजाने जुन्या धार्मिक रुढी. परंपरेचा कितपत स्विकार करावा व कितपत स्विकार करु नये. याचा आज खोलवर विचार करणे गरजेचे आहे. जेव्हा आपण म्हणतो की, आज सर्व जग हे २१ व्या शतकाकडे चालले आहे. म्हणजे सर्वांनी फार पुढे गेले पाहिजे. पण त्याच बरोबर आजचा बहुसंख्य समाज त्यामानाने सुशिक्षित समाज हा बऱ्याच मागे चालला आहे. असेम्हणण्यामागचा उद्देश म्हणजे आज दुरदर्शनवर दाखविल्या जाणाऱ्या धार्मिक मालिका, समाजात रोजनव्याने निर्माण होणारे ढोंगी बुवा इ. होय.

आजचा खरा मुद्दा म्हणजे दुरदर्शनवर दाखविली जाणारी धार्मिक नाटके होय. आज दुरदर्शनवर बहुसंख्य मालिका या धार्मिक आहेत. एका बाजूला जग विज्ञानयुगात वावरत असताना अशी धार्मिक नाटके दाखविणे कितपत योग्य आहे. याचा विचार करणे गरजेचे आहे. अशी धार्मिक नाटके दाखवित असतानासुद्धा त्यात विज्ञानाचा बराच सहभाग असतो. पण समाज या गोष्टीकडे दुर्लक्ष करतो व केवळ त्यातील अंधश्रद्धाळू गोष्टींवर भर देतो. या समाजातील लोक दुरदर्शनवरील धार्मिक मालिकेत शंकर, विष्णु, पार्वती, नारद, कृष्ण अशा भूमिका साकार करणाऱ्या व्यक्तिंना देव समजून त्यांचे दर्शन घेतात, त्यांच्या पाया पडतात. मग आजचा समाज हा विज्ञानयुगाकडे कशाप्रकारे वाटचालकरी आहे असे म्हणायचे ?

बरेच निर्माते, दिग्दर्शक अशी धार्मिक नाटके बनविताना केवळ आपला व्यवसाय भरपूर वाढावा हा हेतू बाळगतात. या अशा धार्मिक गोष्टीतून किती गोष्टी या खरोखरच घेता येण्यासारख्या असतात. पूर्वी देव मद्य पित असत, अप्सरा नाचवित असत त्यांना कोणत्याही प्रकारचे कष्ट करावे लागत नसत हाच ठेवा आज या समाजातील बहुसंख्य लोकांनी जपला आहे. अनेक लोक दारु पितात, बाया नाचवितात. तेंव्हा हाच समाज त्यांना अश्लिल, घाणेरड्या, व्यसनी प्रवृत्तीचे ठरवितो व हे सर्व व्यसन असणाऱ्या देवाला मात्र अगदी आदराने पुजतो.

प्रत्येक नाटकात जर गणपतीचा जन्म दाखवायचा असेल तर प्रत्येक नाटकातून तो वेगवेगळ्या कथेतून जन्माला येतो. अशावेळी लोकांनी कोणत्या गोष्टीवर विश्वास ठेवायचा देवाचा कोणता आदर्श हा लोकांनी / समाजाने घेण्यासारखा आहे. प्रत्येकवेळी देवांबरोबर जेव्हा दानवांनी युद्ध पुकारले तेव्हा शंकर, ब्रह्मा अशा सारख्या देवांकडे शरण घेतात व दानव मात्र अगदी शेवटपर्यंत युद्ध करत असतात. त्याचप्रमाणे एखाद्या दानवाने जर एखादी शक्ती प्राप्त करण्यासाठी रात्रंदिवस कठोर तपश्चर्या केली तर हेच देव त्यांच्या कार्यात विघ्न आणतात. अशा प्रत्येकवेळी देव दानवांच्या कार्यात अडथळे आणतात व समाजासमोर दानव हा वाईट वृत्तीचा स्त्रियांवर अन्याय करणारा, व्यसनी वृत्तीचादाखविला जातो. पण ही वृत्तीदेखील देवांच्यात असते ! जसे महाभारतात अर्जुनाने सुभद्रेला पळवून आणले. आज मात्र एखाद्या मुलाने एखाद्या मुलीला पळवून आणले तर त्याचा बाऊ केला जातो. त्याचप्रमाणे कुंतीला मात्र लग्नाअगोदर माता बनावे लागले तेव्हा मात्र या घटनेला दैवीरुप दिले पण आज मात्र एखाद्या मुलीवर अत्याचार झाला तर ती कुमारी माता बनली तर हाच समाज ज्या कुंतीला अगदी भक्तीने पुजतो मात्र अशा मुलीला मात्र आजच्या युगात जगू देत नाहीत. कुंतीने केलेली चूक म्हणजे दैवी योग व एखाद्या मुलीची चूक नसतानाही तिच्यावर

झालेला अन्याय म्हणजे तिने केलेला व्यभिचार ठरतो. त्याचप्रमाणे, द्रोपदीला पाच नवरे करण्याची परवानगी होती म्हणजे कळत-नकळत घडलेली ही गोष्ट असली काय किंवा जाणून-बुजून केलेली गोष्ट असली काय ? पण एखादी विधवा स्त्री पुर्नविवाह करु शकत नाही. कारण हे समाजाला मान्य नाही. पण द्रौपदीचा खरा नवरा अर्जुन जिवंत असून बाकीचे चार नवरे चालतात व पांडवपंचमी लाह्यांची पूजा केली जाते व त्या स्त्रीची मात्र हरघडीला अवहेलना केली जाते. आज एखाद्या नटीने अंगप्रदर्शन केले तर म्हातारे लोक त्यांना नावे ठेवतात. पण पार्वती, सरस्वती व इतर देवी म्हणून काम करणाऱ्या स्त्रीयांनी जर कमी कपडे वापरलेले चालतात. मग बिघडल कुठ आजकालच्या युवती ही या देवीचेच अनुकरण करतात.

काही गोष्टीला मात्र दुरदर्शनवरील जाहिराती व त्यांचे उत्पादक कारणीभूत असतात. आपले उत्पादन खपविण्यासाठी ते खोटी जाहिरात करतात, त्यात ९५% तरी असत्य असते व कुठेतरी ५% सत्य असते व ते ग्राहकांच्या माथी मारतात. नवीन गरजा निर्माण करणे किंवा ग्राहकांना आपल्यासवयी बदलण्यास उद्युक्त करणे याच उद्देशाने जाहिरातीचे भावनिक आवाहनावर भर दिला जातो. एखाद्या क्रिकेटपटू अथवा नायक विशिष्ट वस्तू वापरतो असे एकादा माणूस वाचतो किंवा एखादी सिनेतारका एखादे उत्पादन विकत घेतानाच दृश्य एखादी तरुणी पाहते, तेव्हा त्या दोघांनाही अशा लोकांचे अनुकरण करावे असे वाटते आणि तोच आदर्श आहे असे मानण्यास ते प्रवृत्त होतात. अशाप्रकारे ते किशोर, बालवयातील मुलामुलींवर, इतकेच काय पण प्रौढ लोकांवर परिणामकारक ठरतात.

काही वेळा मात्र हे जाहिरात करणारे हद्दच करतात. न पटणाऱ्या अवास्तववादी जाहिराती लोकांसमोर दाखवितात. उदा. संतूर साबण. कधी आई व मुलगी एकाच वयाच्या वाटू शकतात काय ? पण तरीही हे दाखवितात. त्यामुळे असे म्हणायला काय हरकत नाही. हे देवांचे आदर्शच डोळ्यापुढे ठेवतात. कारण, पार्वती व लक्ष्मी, सरस्वती या सासू-सुना सारख्याच वयाच्या वाटतात. त्यामुळे अशा जाहिरातींमुळे उत्पादनाबद्दल योग्य माहिती तर मिळत नाहीच, उलट ग्राहकांची दिशाभूल केली जाते व सरळ-सरळ डोळसपणे समाजापुढे धुळफेक केली जाते.

भारतीय लोकांना जणू काही अन्यायाची व पारतंत्र्याची सवयच लागली आहे. त्यामुळे भारतीय बाजारपेठेत असंख्य परकीय कंपन्या आपले बस्तान मांडून बसलेल्या आहेत. भारतीय स्त्री व भारतीय संस्कृती यांना जगामध्ये मानाचे स्थान होते. परंतु त्याच भारतीय स्त्रीला आज अंग प्रदर्शन व सौंदर्य स्पर्धेत प्रथक क्रमांक मिळतो आणि आम्ही डोळे असून धृतराष्ट्र, गांधारी बनतो. पूर्वी स्त्रीयांना गरज नसताना त्यांना आंतरराष्ट्रीय व्यापार वाढीसाठी चवाट्यावर आणून बसविले जाऊ लागले. एखाद्या उत्पादनात पुरुषांसाठी, खोट्या मुलांसाठी उपयुक्त असले तर विनाकारण तिथे स्त्री दाखविली जाते व स्त्रीही न बोलता हे सहन करते कारण, म्हटले जाते, ''स्त्री ही कैवल्याची मूर्ती आहे.'' त्यामुळेच कदाचीत ती हे अन्याय, अत्याचार सहन करते. महाभारतात दाखविल्या गेलेल्या काही गोष्टी जसे द्रोपदी वस्त्रहरण त्यामुळे आजकाल या गोष्टी एकदम सहजपणे घडू लागल्या आहेत. सरळ सरळ स्त्रियांची नग्न धिंड काढली जात आहे. हा अत्याचार वाढू लागला आहे.

अशा वेळी समाजाने या धार्मिक नाटकातून आणखी काय घ्यायचे ? घेण्यासारख्या बऱ्याच गोष्टी असतात. ज्याप्रमाणे एखादी गोष्ट मिळविण्यासाठी तिच आजचे कष्ट ठरु शकेल.

म्हणून अशी धार्मिक नाटके दाखवून उद्याच्या नव्यापिढीला अंधश्रद्धाळू म्हणजेच दैववादी बनविण्यापेक्षा निसर्गवादी, विज्ञाननिष्ठ बनविणे गरजेचे आहे. कोणतीही गोष्ट निसर्ग नियमाने चालते. ही दैवाच्या मर्जीने चालत नाही. आपले आई-वडिल हेच आपले देव असतात नाहीतर आज समाजातील बहुसंख्य तरुण मुले आई-वडिलांना शिवीगाळी करुन न चूकता देवदर्शनाला जातात अर्थात त्यात काही वेगळाच अर्थ असतो. पण अशा या समाजाला अशी धार्मिक नाटके दाखवून अप्सरांचे अंगप्रदर्शन, द्रोपदी वस्त्रहरण यासारख्या गोष्टींची पुनरावृत्ती होऊ नये. म्हणून संचित केले पाहिजे. जर दाखवायचेच असेल तर गांधी, शास्त्री, भगतसिंग यांनी देशासाठी केलेला त्याग अशा प्रकारची नायके. न्यूटन, एडिसन, मायकल फॅरीडे यासारख्या शास्त्रज्ञांची नाटके दाखवून जगाला विज्ञानाकडे वळवावे व आजचा या अंधश्रद्धाळू समाजाने अशा धार्मिक नाटकापासून स्वत: काय व कितपत घ्यावे हे ठरवावे.

◆◆◆

चित्र

शांततेचे बीज पेरूनी जिथे,
अशांततेचे पीक उगवावे
इतके विचित्र चित्र
कोणत्याही देशांत नसावे
अहिंसेचा धर्म सोडूनी जिथे,
हिंसेचे धर्म आचरावे
इतके भयानक चित्र
कोणत्याही देशात नसावे
मानवतेचा प्रचार करूनी जिथे,
अमानुषतेचे स्तोम माजावे
इतके विरोधी चित्र,
कोणत्याही देशात नसावे
एकतेची शपथ घेऊनी जिथे,
फूट पाडण्याचे प्रयोजन असावे
इतके अशोभनीय चित्र,
कोणत्याही देशात नसावे
इतक्या अवगुणांनी भरलेले चित्र
एकट्या भारत देशातच असावे ?
मानवता, शांतता, एकता, अहिंसा जिथे,
हा आमुचा वसा भारताचे ब्रिद असे
या सर्वांचा विसर का पडावा ?
हे तरूण पिढीचे कोडे सुटेल कसे ?

कु. स्नेहा मुडशिंगीकर
बी. ए. - भाग १

बुद्ध दर्शन

मी एकदा पाहिली लेण्यांवर लेणी,
आणि आठवली सारी बुद्धाची कहाणी
बुद्ध होता कोणे एका राज्याचा राजा
त्याच्या राज्याचा होता खूपच गाजावाजा
पत्नी पुत्र असे त्याचे कुटुंब
होते प्रेमाने ते भरलेले तुडूंब
विचार आला बुद्धाच्या मनात
किती दुःख असेल जगातील जनात
त्याग केला त्याने राज्याचा साऱ्या
जगातील जनाचे दुःख शोधाया
पित्याचे हृदय परके भूपतीचे हृदय स्थिर
प्रजाधीपती बुद्धाचे हृदय झाले गंभीर
उचलला बुद्धाने मानवाच्या दुःखाचा वाटा
त्याने जगातील दुःखाचा केला सैरसपाटा
मानवतेचे अपार दुःख पाहूनी व्यथित झाला
सत्य-अहिंसेचा मंत्र देऊनी जगी वंदनीय झाला.

कु. स्नेहा मुडशिंगीकर
बी. ए. - भाग १

नाण्याच्या असतात दोन बाजू
पहिली असते छाप्याची
दुसरी असते काट्याची;
पण असते तिसरी महत्त्वाची
ती म्हणजे नाण्याच्या परिघाची
नाण्यापरी जीवनाच्या बाजू दोन
पहिली असते सुखाची,
दुसरी असते दुःखाची;
पण असते तिसरी महत्त्वाची
ती म्हणजे भोवतालच्या समाजाची
मनुष्य जीवन जगत असताना
भोगत असतो दोन बाजू
पण जगण्यासाठी असते
महत्त्वाची तिसरी बाजू;
पण तीच तो विसरतो
जीवनाच्या दुःखात भर पडते जेव्हा
तो सापडतो परिघरूपी
समाजाच्या बंधनात तेव्हा;
आणि संपतो आयुष्यातील अर्थ,
जीवनरूपी चलन जाते तेव्हा व्यर्थ

कु. दिपमाला गायकवाड
बी. ए. - भाग १

पुरूष

जोवरी जगत असतो पुरूष
तोवरी 'मी पण' सांगतो पुरूष
आपला हक्क दावतो पुरूष
स्वार्थ स्वत:चा पहातो पुरूष

स्त्रीला मान कधी न देई
सतत आपुला हक्क गाजवी
स्त्रीची कुचंबणा तो करवी
मार्ग स्त्रीचा सदा तो आडवी

व्यसनी दुसऱ्यास लावतो पुरूष
त्यातही स्वार्थ हा पहातो पुरूष
मिळवण्यास ती अफाट संपत्ती
नातीगोती विसरतो पुरूष

कधी हारतो तर कधी जिंकतो,
जिंकण्यातही समाधान 'न' मानतो पुरुष

कु. पुनम शेख
१२ वी कॉमर्स

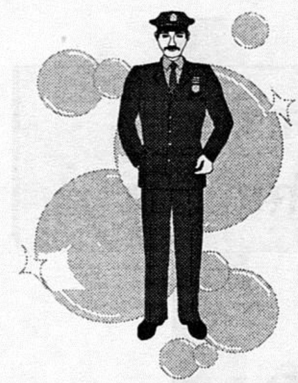

हे असं का असतं

वेलीवरच कोमल फूल,
सुंदर-सुंदर दिसत असतं,
उन्हात असून देखील
आनंदाने डोलत असतं.
जोराचा वारा आला तरीदेखील
त्याच्याशी हसत-खेळत बागडत असतं
मोठ-मोठे झोके घेते तरीदेखील,
कोम्यावत नसतं.
इवलसं फुल उन्हं कसं सोसत असतं.
पण वेलीवरून दूर केलं तर ते
कोम्यावून जात असतं.
हे असं का असतं
पक्षी म्हणे स्वच्छंदी असतात,
आकाशगंगेत हवा तसा विहार करतात,
पण रात्रीच्या वेळी होते त्या ठिकाणी
परत कसे येतात
हे असं का असतं
मानव खूप चंचल आहे
जीवनशैली बदलण्याचा विचार करतो
पण क्षणभराने सारे काही,
विसरून जातो,
अन् आहे तसेच जीवन जगतो
हे असं का असतं.

कु. आयरे संगीता
बी. ए. - भाग ३

सैनिक

सैनिक तुम्ही भारताचे
देशासाठी लढता
शत्रुसंगे लढता-लढता
धारातीर्थी पडता
तुमच्या प्राणांच्या त्यागाला
सीमाच मुळी नसे
म्हणून तरी या देशात
शांतता वसे
देशाच्या सीमेवरती
पहारा तुमचा अहोरात्र
देश सुरक्षित ठेवणारे
तुम्ही ते एकमात्र
येता तुम्ही सीमेवरती
घर-दार विसरून सारे
तुमच्या कानात घुमत असते
बलिदानाचे वारे
समर्पित केले तुम्ही
सर्वकाही देशासाठी
प्रत्येक क्षणाला, प्रत्येक वेळेला
आम्ही आहोत तुमच्या पाठी
कारगिलच्या धरतीवर
प्राणज्योत ज्यांची मालवली
ही कविता त्यांच्या चरणी मी वाहिली.

कु. संगीता पाटील - ११ वी आर्टस्

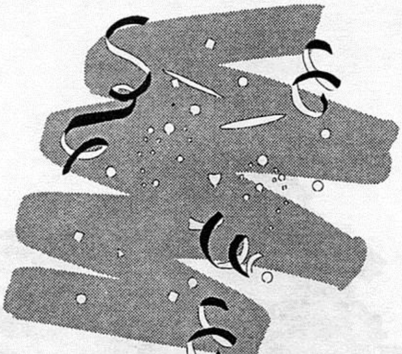

दिवस-रात्र

दिवस हाय, रात्र हाय
म्हणून आपलं जीवन हाय,
दिवस अन् रात्रीची,
आपल्यावर खूप कृपाय हाय
म्हणून तर आपण जगतो हाय
दिसभराचा कंटाळा घालवण्यास
रात्र सोबतीला येते हाय
रात्रीच्या वेळी आपण झोपतो
झोपेमध्ये स्वप्नं पाहतो,
स्वप्नामध्ये रंगून जातो,
इतक्यात नवीन दिस येतो.
स्वप्नांचा तो नाश करतो.
पण नवीन उमेद घेऊन येतो.
नव्या उमेदीने कामाला लागतो.
अन् नेहमीप्रमाणे पुन्हा थकून जातो
थकवा घालवण्यास रात्रीची
आपण वाट पाहतो.
दिस आपणास उमेद देतो.
रात्र आपणास स्वप्न देते
स्वप्नांमध्ये रंगून जातो
म्हणूनच आपण नव्या दिसाबरोबर
नव्या रात्रीची ही वाट पाहतो.

कु. आयरे संगीता, बी. ए. - भाग ३

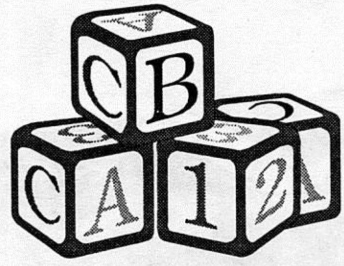

आयुष्य

आयुष्यातील क्षण असेच निघून जातात
जाताना सरळ जात नाही
तर जाता-जाता आठवणी पेटवून जातात.
नकोसे वाटतात ते क्षण
असे असूनही त्यांना कवटाळावे वाटते
त्यांना साठवावे वाटते.
पण... पण...
जमत नाही सारे - वेळ निघून गेलेली असते.
नुसताच प्रयत्न करायचा
वाळूचा किल्ला बांधायचा
जमत नाही सारे नाद सोडून द्यावा
तरीही तेच स्मरत राहते
तेच डोळ्यात भिनते
आयुष्य असेच संपत जाते.
हा खेळ - खेळत जगायचे
हा खेळ -खेळतच मरायचे

कु. संगीता साळोखे ,बी. ए. भाग ३

अहो

अहो करता का बंड
जग करता का थंड
सोडता का शांती
करता का क्रांती
अहो .... !

कु. सुषमा घाडगे, बी. ए. भाग - २

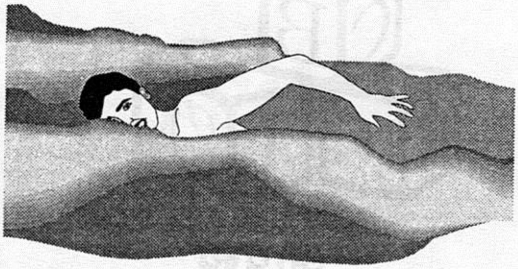

जीवनाच्या सागरात

जीवनाच्या सागरात, भरती होवून वहात येते
तर कधी दुःखाच्या किनाऱ्याकडे
आहोटीसारखे वाहून जाते
सुख कणा-कणाने जणु दुःखाचा किनारा झिजवतात.
राहतात मागे विजयाच्या पाऊलखुणा
पाऊलखुणाही अशाच असतात
मिटतात पुन्हा उमटतात सुखही असेच असते
मिटलेल्या पाऊलखुणांना, स्मृतीच आकार देते
कधीकधी जीवनाच्या सागरापेक्षा
मानवी मनच अथांग असते दुःखाच्या असंख्य शिंपल्यात
सुखाचा दुर्लभ मोती शोधताना दिसते
म्हणूनच सुखाच्या मोत्यापेक्षा शिंपलाच चांगला
जणू स्वतःच्याच उदरात त्याने सुखाचा मोती घडविला
शिंपल्यातच मोती घडतात
शिंपला व मोती सागरात सामावतात
या जीवनरूपी सागरातील लाटा
नेहमीच बदलात मार्ग, बदलतात दिशा
मागे उरतात फक्त जगण्याच्या आशा
अशी नौका वहात ज्या किनाऱ्याला लागते
तेथेच आपल्या जीवनाची सांगता होते.

कु. संगीता कांबळे
बी. ए. भाग ३

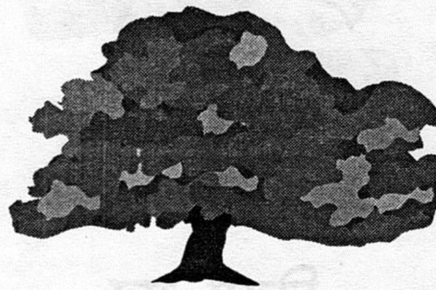

साथ

रात्रीचा अंधार संपल्यानंतर
प्रकाश देणारा सूर्य आहे
उन्हाचा ताव गेल्यानंतर
पावसाची रिमझिम होणार आहे
वृक्ष जरी ओझरले तरी
पुन्हा पालवी फुटणार आहे
मी राग घालविला तरी
पुन्हा तुझ्यावर रुसणार आहे
तु दुःख दिलेस तरी
सुख समजून झेलणार आहे
आपण कितीही भांडलो तरी
शेवटपर्यंत साथ देणार आहे.
मी क्रिती रडले तरी
तुझ्यासाठी हसणार आहे
माझ्यावर विश्वास ठेव
हे जीवन फक्त तुझेच आहे.

कु. सारिका मोटे
बी. ए. - भाग ३

तुला

तुला मोडायला हव्यात
समाज चौकटी
ज्यांनी तुझ्या देहाला
वर्षानुवर्षे ठेवले
वासनेच्या तटबंदीत
तुला वीज होऊन
कोसळायला हवे
तुझ्या देहाचे प्रदर्शन
भरविणाऱ्या युगावर
पौरुषत्व गाजविणाऱ्या जगावर
तुला पुसायला हवे
पिढ्यान्-पिढ्या
तुझ्या नसानसात गोंदलेले
सहनशीलतेचे आणि स्त्रित्वाचे गोंदण
तुला उध्वस्त करायला हवी
न्यायदेवतेसमोर
खोट्या शपथा घेणारी
चंगळवादी संस्कृती

कु. सुषमा घाडगे
बी. ए. भाग -२

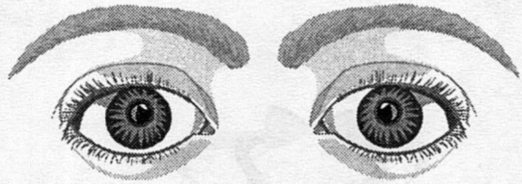

डोळे आणि ओठ

भाव डोळ्यात उमटले
पण शब्द ओठांवर फुलले नाहीत
हृदयात माजलं तुफान
पण लाटा तुझ्यापर्यंत पोहचल्या नाहीत
वाटतं खुप बोलावं तुझ्याशी
पण शब्द मला गवतसं नाहीत.
हृदयात माझ्या राहतेस
पण तुला त्याची खबरच नाही
समोरून जातेस तोऱ्यात
जशी तुला माझी कदरच नाही
नजरेत नजर ओत एकदाच
डोळ्यानाच उमजेल माझा भाव
मग... ओठांना माझ्या...
बोलण्याची गरज उरणारच नाही.

कु. संगीता साळोखे
बी. ए. भाग ३

स्वप्न

आकाशातील चांदण्यांनो
साथ मला द्याल का ?
तुमच्या पांढऱ्या तेजाने
पांढरे मला कराल का ?
आकाशात बघते मी तुम्हाला
तेव्हा तुम्ही दिसाल का ?
तुमच्या या एकटीला
माणसात उतरवला का ?
जीवनातील सुख दु:खात
तुम्ही सहभागी असाल का ?
जरी जाणते मी तुम्हाला
तुम्ही मला पहाल का ?
दिवसा पाहिले मी तुम्हाला
तरी तुम्ही दिसाल का ?
दिवस रात्रीच्या या लपंडावात
मला सहभागी कराल का ?

कु. उज्वला ठाकरे
११ वी आर्टस्

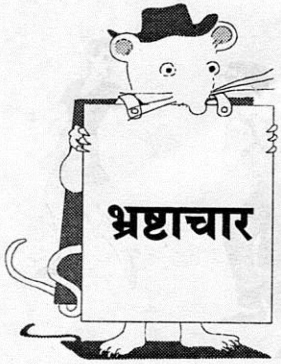

भ्रष्टाचार

रोज ऐकतो आपण समाचार
देशात माजत आहे भ्रष्टाचार
तरूण पिढी झाली बेकार
ऐकत नाही कुणी गरिबांची पुकार
नेते आहेत मोठ्या पदावर
अन्न नाही गरिबांच्या पानावर
जो तो उठतो एकमेकांच्या जीवावर
सरकार नाही जागेवर
गरिबांना नोकरी नाही डिग्रीवर
श्रीमंत आहेत वशिल्यावर
जमीन सावकराकडे कर्जावर
गरीब जगतो रेशनवर
कर्ज मोठे देशावर
आकडा आहे डॉलरवर
सर्व अन्याय गरिबांवर
संकट मोठे देशावर

कु. संगीता पाटील
११ वी आर्टस्

हार्दिक शुभेच्छा !

पुस्तकांसाठी जावं तिथं... सर्वांमुखी एकच नाव...

अजब पुस्तकालय

आमचेकडे मिळणारी पुस्तके

• सर्व शैक्षणिक पुस्तके • शब्दकोश (मराठी, हिंदी, इंग्रजी) •
• कथा, कादंबऱ्या, नाटके इ. • स्पर्धात्मक परीक्षा पुस्तके •
• मेडिकल, इंजिनिअरिंग, कॉम्प्युटर इ. •
• धार्मिक अध्यात्मिक आरोग्य, लघुउद्योग, शेती इ. •
• पाककला, शिवणकाम, विणकाम इ. •

आवड 'ग्रंथाची' निवड 'अजब'ची

अजब पुस्तकालय

प्रकाशक व पुस्तक विक्रेते

भाऊसिंगजी रोड, कोल्हापूर - ४१६ ०१२.

फोन : ५२६७१०

दि प्रेस अॅण्ड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक्स अॅक्ट

नियम ८, फॉर्म नं. ४ प्रमाणे आवश्यक असलेली माहिती

स्थळ	:	ताराराणी विद्यापीठ, कोल्हापूर
स्थळ	:	वार्षिक
नांव	:	श्री. सी. गोसावी राजहंस प्रिंटिंग प्रेस
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	२५० / ब २७, नागाळा पार्क, कोल्हापूर. फोन : ६५३९०६, ६६६३६०
नांव	:	प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार रं. पाटील
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	कमला महाविद्यालय ताराराणी विद्यापीठ, राजारामपुरी, कोल्हापूर
नांव	:	प्रा. डॉ. सौ. सुमित्रा पोवार
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	कमला महाविद्यालय ताराराणी विद्यापीठ, कोल्हापूर
मालकी	:	कमला महाविद्यालय ताराराणी विद्यापीठ, कोल्हापूर

मी. डॉ. क्रांतिकुमार रं. पाटील असे जाहिर करतो की, वरील माहिती माझ्या समजुतीप्रमाणे बरोबर आहे.

प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार रं. पाटील

'उज्वल यशाच्या मानकरी'

कु. विनश्री पाटील
तृतीय वर्ष वाणिज्य

वर्गात सर्वप्रथम

कु. वैशाली सामंत
तृतीय वर्ष कला समाजशास्त्र

कु. दिपाली सुतार
द्वितीय वर्ष वाणिज्य

कु. पुष्पा लटके
द्वितीय वर्ष कला

कु. प्रतिक्षा देबुडकर
प्रथम वर्ष कला

कु. शितल शिंदे
प्रथम वर्ष वाणिज्य

कु. मनिषा पाटील
बारावी कला

कु. धनश्री पाटील
बारावी विज्ञान

कु. अस्मिता कोरे
बारावी वाणिज्य

कु. अरसिया पठाण
अकरावी कला

कु. अर्चना बुळे
अकरावी वाणिज्य

कु. दिपाली खोत
अकरावी विज्ञान

विद्येच्या प्रांगणांतील तारका

प्रथम श्रेणी प्राप्त

तृतीय वर्ष कला

कु. लीना जगदाळे
स्पेशल हिंदी

कु. अशिफा आगा
स्पेशल हिंदी

कु. विना कमलाकर
स्पेशल हिंदी

कु. स्मिता पाटील
स्पेशल हिंदी

कु. वैशाली निकम
स्पेशल हिंदी

कु. रोहिणी लडगे
स्पेशल इंग्रजी

कु. मेघा निचीते
स्पेशल इंग्रजी

कु. सुलक्षणा पारले
स्पेशल इंग्रजी

कु. संगीता कोकरे
स्पेशल इंग्रजी

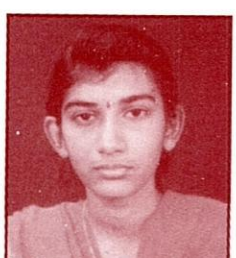

कु. सरीता मोळे
स्पेशल इंग्रजी

कु. पूनम चित्रगार
स्पे. गृहशास्त्र, विशेष गुणवत्ता

कु. अनुराधा सरनाईक
स्पेशल गृहशास्त्र

विद्येच्या प्रांगणांतील तारका

प्रथम श्रेणी प्राप्त

तृतीय वर्ष कला

कु. सविता मांगले
स्पेशल समाजशास्त्र

कु. आदिती हिरेमठ
स्पेशल समाजशास्त्र

कु. गीताताई मस्कर
स्पेशल समाजशास्त्र

कु. सुजाता गांगली
स्पेशल समाजशास्त्र

कु. अर्चना बेनाडे
स्पेशल समाजशास्त्र

कु. सीमा पोवार
स्पेशल अर्थशास्त्र

कु. पद्मश्री पाटील
स्पेशल अर्थशास्त्र

कु. सरिता वाळके
स्पेशल अर्थशास्त्र

कु. कीर्ति पाटील
स्पेशल अर्थशास्त्र

कु. नफीसा देसाई
स्पेशल अर्थशास्त्र

कु. सुरेखा घाटगे
स्पेशल अर्थशास्त्र

तृतीय वर्ष वाणिज्य

कु. सुवर्णा निकम
अकौंटन्सी

कु. प्रीति शिंदे
अकौंटन्सी

कु. कविता पाटील
अकौंटन्सी

कु. रुपाली पोवार
अकौंटन्सी

कु. सुषमा गुलगौंड
अकौंटन्सी

कु. आरती कुंभार
कार्यालयीन व्यवस्थापन

कु. सिंधुताई आळवेकर
औद्योगिक व्यवस्थापन

'श्रेष्ठता सिद्ध जाहली'

कु. सोनल किरुळकर
वाणिज्य भाग-१
राज्य सरकार गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

कु. मनिषा कुंभार
अकरावी विज्ञान
राज्य सरकार गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

कु. अर्चना अस्वले
अकरावी विज्ञान
राज्य सरकार गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

कु. गीतांजली गोटखिंडे
अकरावी विज्ञान
भारत सरकारची राष्ट्रीय गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

कु. सीमा पोवार
द्वितीय वर्ष कला
शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

कु. सुलक्षणा पारले
द्वितीय वर्ष कला
शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

ध्वज ज्यांच्या हाती

स्टुडन्स कौन्सिल

कु. तेजस्विनी पोवार
द्वितीय वर्ष कला, जनरल सेक्रेटरी

कु. तेजस्विनी अकोळकर
तृतीय वर्ष वाणिज्य
प्राचार्य नियुक्त प्रतिनिधी

कु. तेजस्विनी पोवार
द्वितीय वर्ष कला
क्रिडा विभाग प्रतिनिधी

कु. मनिषा गुरव
तृतीय वर्ष कला
प्राचार्य नियुक्त प्रतिनिधी

कु. पद्मश्री बागडेकर
तृतीय वर्ष कला
सांस्कृतिक विभाग प्रतिनिधी

कु. वर्षा जाधव
द्वितीय वर्ष कला
एन.एस.एस.प्रतिनिधी

अंडर ऑफिसर सीमा गावडे
द्वितीय वर्ष कला
एन.सी.सी.प्रतिनिधी

कु. दिपाली सुतार
तृतीय वर्ष वाणिज्य
वर्ग प्रतिनिधी

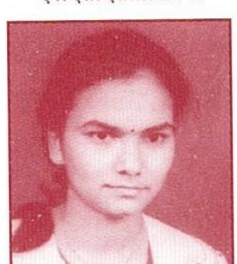

कु. अर्चना महाडेश्वर
तृतीय वर्ष कला
वर्ग प्रतिनिधी

कु. शितल शिंदे
द्वितीय वर्ष वाणिज्य
वर्ग प्रतिनिधी

वर्ग प्रतिनिधी

कु. सविता पाटील
द्वितीय वर्ष कला

कु. दर्शना आडे
प्रथम वर्ष कला

कु. अस्मिता कोरे
प्रथम वर्ष वाणिज्य

कु. सुनिता गिरुले
बारावी कला 'अ'

कु. अरसिया पठाण
बारावी कला 'ब'

कु. दिपाली खोत
बारावी विज्ञान

कु. अर्चना बुळे
बारावी वाणिज्य

कु. रोहिणी गोळे
अकरावी कला 'अ'

कु. दिपाली मुसळे
अकरावी कला 'ब'

कु. सुषमा पवार
अकरावी विज्ञान

कु. दिपा लोहार
अकरावी वाणिज्य

अभिनंदन !
आंतरमहाविद्यालयीन नियतकालिक स्पर्धेतील यशस्वी

कु. स्मिता पाटील
परिवर्तन-हिंदी एकांकिका प्रथम पुरस्कार
उल्का वर्षाव एक अद्‌भुति अनुभूति-तृ.पुरस्कार

कु. मनिषा गुरव
शेतकऱ्यांच्या चिंता व आत्महत्या
तृतीय पुरस्कार

सेवानिवृत्ती

डॉ. जे. बी. शिंदे

स्नेहल व मुक्त मनाचा कलाविष्कार

फूड फेस्टीवल उद्घाटन समारंभ
मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतीकुमार पाटील
यांच्या उपस्थित संपन्न झाला. त्याप्रसंगी
वार्षिक दिन कार्योध्यक्ष श्री. अनिल
घस्ते व इतर सहकारी प्राध्यापक

भारत हम को प्यारा है
हम युवकोंका नारा है

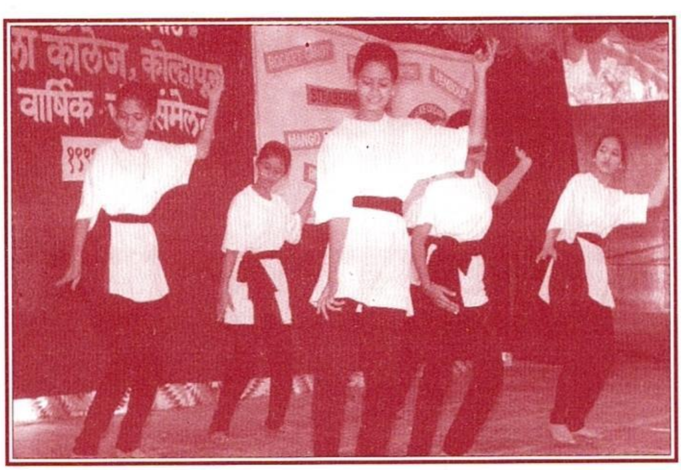

ताल से ताल मिला दो

स्नेहल व मुक्त मनाचा कलाविष्कार

नटराज नृत्य सादर करताना
पद्मश्री बागडेकर

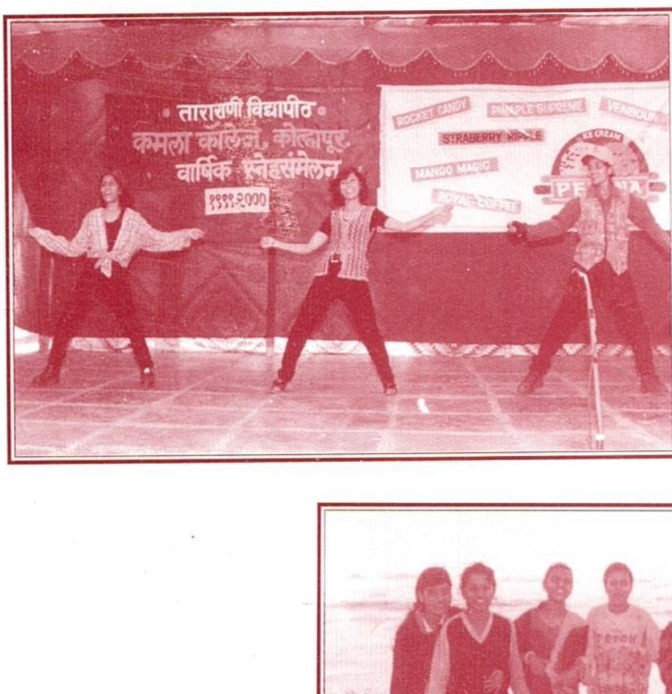

यारा तेरी यारी पे कुर्बा
हॅलो ब्रदर...

'सूर्यनारायणा नको रे जाऊ
सागरासंगे ये आपण गाऊ' तारकर्ली बीचवर

"यशवंत गुणवंत होऊ आकाशी झेप घेऊ"

बारावी बोर्डात कला शाखेत गुणानुक्रमे १४ वी आलेली कु. मनिषा पाटील व बारावी बोर्डात समाजशास्त्र विषयात सर्वप्रथम आलेली कु. स्नेहलता पाटील, मा. प्राचार्यांच्या समवेत

केरळ राष्ट्रीय कब्बडी स्पर्धेत सुवर्णपदक मिळविण्याबद्दल संघ व्यवस्थापिका साधना पाटील यांचा सत्कार करताना मा. शरदरावजी पवार

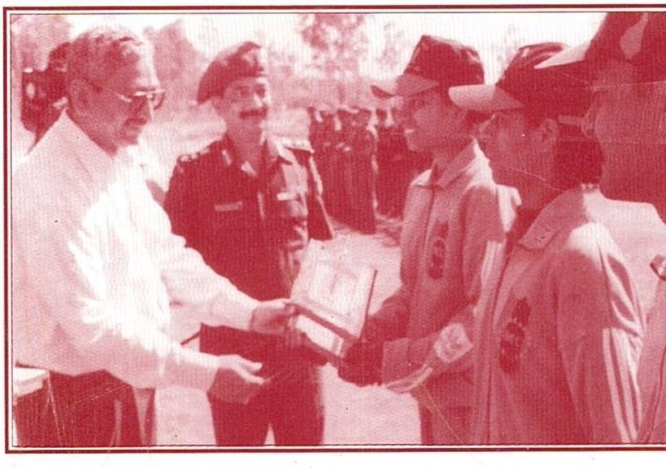

२८०० कि.मी. महाराष्ट्र मोटारसायकल रॅलीमध्ये उल्लेखनीय यश प्राप्त केल्याबद्दल अंडर ऑफिसर सीमा गावडेचा सत्कार करताना श्रीमंत शाहू महाराज ग्रुप कमांडर कर्नल गडकरी

अभिनंदन ! अभिनंदन !! अभिनंदन !!!

शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता शिष्यवृत्तीच्या मानकरी

डॉ. सौ. बी. व्ही. शेळके
हिंदी विषयात
पी. एच. डी. पदवी प्राप्त

कु. उषा मुळीक
बी. ए. भाग दोन

कु. प्राजक्ता करंडे
बी. ए. भाग एक

कु. दर्शना आडे
बी. ए. भाग एक

डावीकडून- श्री. पुजारी एच. व्ही., श्री. जे. बी. पाटील, मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतीकुमार पाटील, प्रमुख संपादिका डॉ. सुमित्रा पोवार व डॉ. बी. व्ही. शेळके

'येऊ कशी-कशी मी नांदायला' लावणी सादर करताना

हिंदी विभाग

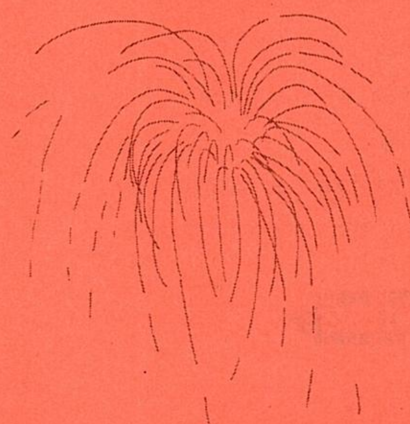

गांधीवाद जगत में आया ले मानवता का नवमान
सत्य अहिंसा से मनुजोचित नवसंस्कृति करने निर्माण
गांधीवाद हमें जीवन पर देता अन्तर्गत विश्वास
मानव की नि:सीम शक्ति का मिलता उससे चिर आभास
स्वर्ण शुभ्र धर सत्य कलश स्वर्गोच्य शिखर पर
विश्व प्रेम में खोल अहिंसा के गवाक्ष पर

सुमित्रानंदन पंत

अनुक्रमणिका

गद्य परिमल

मैं बीसवी सदी का भारत बोल रहा हूँ।	कु. सारीका जाधव	तृतीय वर्ष कला
युग इंटरनेट का	कु. सुनीता राणे	द्वितीय वर्ष कला
जागृति	कु. दीपाली घाटगे	द्वितीय वर्ष कला
सुनहले पल	कु. वैशाली शिरगावे	द्वितीय वर्ष कला
युवा पीढ़ी को लानी है नयी सुबह	कु. वैशाली मगदूम	प्रथम वर्ष कला
गाँव जाना है	कु. पूनम कुलकर्णी	द्वितीय वर्ष कला
प्रचार-प्रसार माध्यमों का भूलभुलैया	कु. सारीका जाधव	तृतीय वर्ष कला
भारतियों का शौर्य; पाकिस्तानियों का क्रौर्य	कु. फरजाना शेख	द्वितीय वर्ष कला

पद्य परिमल

ज्ञानोदय	कु. रुपाली गायकवाड	प्रथम वर्ष कला
बचपन	कु. पद्मश्री बागडेकर	तृतीय वर्ष कला
अपना कल	कु. पद्मश्री बागडेकर	तृतीय वर्ष कला
प्रतिक्षा	कु. दीपमाला गायकवाड	प्रथम वर्ष कला
इम्तहान	कु. पूनम शेख	बारहरी वाणिज्य
अकेली	कु. फईजा मणेर	प्रथम वर्ष कला
आतंक	कु. सुजाता कागलकर	प्रथम वर्ष कला
नई सदी आई	कु. सीमा कांबळे	प्रथम वर्ष कला
देशप्रेम	कु. सीमा कांबळे	प्रथम वर्ष कला
फूट डालो राज करो	कु. सुजाता कागलकर	प्रथम वर्ष कला
आरजू	कु. पूनम शेख	बारहवी वाणिज्य
प्यास	कु. मनीषा पाटील	द्वितीय वर्ष कला

मैं बीसवी सदी का भारत बोल रहा हूँ।

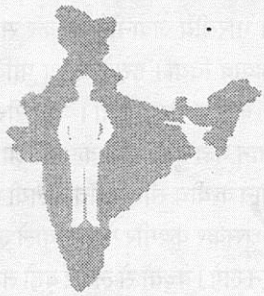

कु. सारीका जाधव
तृतीय वर्ष कला

''जहाँ ड़ाल-ड़ाल पर सोने की चिडियाँ करती हैं बसेरा
वह भारत देश है मेरा, वह भारत देश है मेरा....''

इसी गीत से मुझे बीता हुआ कल और सदियों पुराना भारत याद आता है। इसी गीत से मेरी संस्कृति, परम्पराओं और अर्वाचीन वैभव का सबको ज्ञान होता है। मेरी गौरवशाली-सभ्यता एवं संस्कृति थी। मेरी भूमि ऋषियों, मुनियों और सन्तों के निवास से धन्य हो गयी हैं। उन्होंने मेरी संस्कृति और सभ्यतो को गौरवान्वित किया। ऋषियों, मुनियों के साथ-साथ भरत, राजा हरिश्चंद्र, चंद्रगुप्त, विक्रमादित्य, अशोक जैसे अनेक राजाओं ने मेरी गौरवशाली परंपरा को आगे बढ़ाया।

सदियों से विश्व के विभिन्न राष्ट्रों ने जानना चाहा कि मेरे गर्भ में क्या छिपा है। सदियों से मेरी भूमि शस्य शामला रही है और मेरे पास प्राकृतिक देन बहुत है। इसी प्राकृतिक प्राचीन वैभव को देख कर मेरे ऊपर तुर्की, मुसलमान आदि परायों के पैर पड़ने शुरु हो गए थे। वे व्यापार करने के बहाने आने लगें किन्तु उन्होंने मुझ पर ही कब्जा करना शुरु किया। उनके चंगुल से मुझे शिवाजी महाराज, महाराणा प्रताप, पृथ्वीराज जैसे पराक्रमी राजाओं ने बचाया। इन लड़ाईयों-युद्धों में स्त्रियाँ भी कुछ कम नहीं थी। राणी लक्ष्मीबाई ने तो अपनी जान दे दी, लेकिन परायों के सामने झुकीं नहीं।

तुर्की, मुसलमानों के साथ-साथ मेरी भूमि पर ब्रिटिश लोग भी आने लगे। ये ब्रिटिश आये तो थे व्यापार करने के लिये लेकिन उन्होंने मुझ पर ही कब्जा कर लिया, और तो और उन्होंने १५० वर्ष राज किया। उनकी गुलामी से मुझे आजाद करने के लिए मेरे कितने ही वीर पुत्रों ने अपना बलिदान दिया। उनमें महात्मा गांधी, सुभाषचंद्र बोस, लाल बहादूर शास्त्री, बाबासाहेब आंबेडकर, लाला लजपतराय, सरोजनी नायडू, कस्तुरबा गांधी जैसे कई नेता थे।

सन १९१९ में भारत वासियों का खून चूसनेवाला 'रौलट कानून' भारत में आया। १९२० में इसके प्रतिरोध में गांधीजीनें ब्रिटिशों के खिलाफ आंदोलन शुरू किया। १६ अप्रैल के बैसाखी के दिन मानवता का कलंक बना 'जालियनवाला बाग हत्याकांड'। इस हत्याकांड में ब्रिटिशोंने क्रूरता की हदें ही पार कर दी थी। फिर इसके बाद 'साइमन गो बॅक' का आंदोलन हुआ। नेताजी सुभाषचंद्र ने 'आझाद हिंद सेना' की स्थापना की। सन १९३९ में दूसरा विश्व महायुद्ध हुआ और 'आझादी-आझादी' के शब्द मेरे हर कोनें में गूँज उठे। गांधीजीने दांडी जाकर नमक का कानून तोडा। न जाने ऐसे कितने आंदोलन करने पड़े थे। अनेक संकटों का सामना करते हुए मेरे पुत्रों ने मुझे मुक्ति दिलाई। न जाने कितने वीर हुतात्मा हो गएँ तब कहीं मुझे आजादी मिली। वह दुःखद स्मृतियाँ स्मरण में आती है तब मन कचोट कर रह जाता है।

१४ अगस्त १९४७ को रात के १२ बजकर १ मिनट पर मैं यानी 'भारत' आजाद हुआ। मेरी धरती पर तिरंगा बड़ी शान से लहराने लगा। आजादी का महोत्सव सब जगह हर एक बच्चें से लेकर बूढ़े लोगों तक सबने मनाया। मैं उस समय खुशी से झूम उठा था। लगता था खुशी से मेरा कलेजा फट न जाएँ!

लेकिन यह खुशी जादा देर टिक नहीं सकीं। क्योंकि मेरे अंग से मेरा ही एक अवयव निकाला गया और वह था 'पाकिस्तान'। ब्रिटिशों ने जाते-जातें हिंदु-मुसलमानों में झगडे की चिंगारी डाल दी, वही चिंगारी आग बन गई। हिंदु-मुसलमानों में लड़ाई-झगड़े, दंगे-फसाद होने लगे। ऐसी स्थिति में सन १९६२ में चीन ने मुझ पर आक्रमण किया।

लेकिन चीन का भारतीय जवानोंने ड़टकर सामना किया। उन्हें मुँहतोड जवाब दिया। इसके साथ पाकिस्तानने भी मुझ पर हमला करना शुरु किया। 'कश्मीर' को लेकर भारत-पाकिस्तान युद्ध हुआ। इसका नतिजा यह हुआ कि भारत-पाकिस्तान के बीच सीमा खींच दी गयी। पाकिस्तानी लोग कश्मीर में घुसकर कश्मीर में रहनेवाले लोगों को दिन दहाड़े मार डालने लगे। बच्चों से लेकर बूढ़ो तक की हत्याएँ होने लगी। सब लोगों में दहशत फैल गयी। कश्मीर जो स्वर्ग कहलाता है, उसे देखने के लिए लोगों की भीड़ होती थी, लेकिन अब आज स्थिति यह है कि कश्मीर जाने से लोग डरते है। इसी कश्मीर को लेकर २० वी सदी के अंतिम चरण पर 'कारगिल' युद्ध हुआ। पाकिस्तानी आतंकवादियों ने अचानक कारगिल पर हमला किया। इस हमले का भारतीय जवानोंने ड़टकर, जान हथेली पे लेकर सामना किया औरं फिर से 'कारगिल' अपने कब्जे में ले लिया। हाल ही में 'काठमांडू' से निकले हुए विमान का आतंकवादियों ने अपहरन किया। इसके बदले तीन आतंकवादियों को छोड़ दिया गया। इन तीन आतंकवादियों ने न जाने कितने लोगों को जान से मार डाला होगा और इन्हें पकडने के लिए कितने जवानों की मृत्यु हुई होगीं।

आज आधुनिक वर्तमान युग में मुझे यह सब देखना पड़ रहा है। पहले के नेता नि:स्वार्थ होकर मेरे लिए लड़ते रहे और उन्होंने मेरे लिए अपने प्राण भी त्याग दिए। परंन्तु आज के नेताओं में स्वार्थी वृत्ति कूट-कूट कर भरी हुई है। नेताओं से लेकर कर्मचारियों तक भ्रष्टाचारी, स्वार्थी, मुनाफाखोर हो गये है। कोई लाखों का, कोई करोडों का घोटाला करने में लगा हुआ है। सब पैसे के पीछे भाग रहे है। इनमें धनिक लोक अधिक है। उसी भ्रष्टाचार में गरीब जनता पीस रहीं है, वह भूखी मर रही है। गरीब अपना पेट भरने के लिए लूट-मार, चोरी कर रहा है। स्त्रियों की इज्जत दिन-दहाड़े लूटी जा रही है। एक जमाना ऐसा भी था नारी की प्रतिष्ठा, सम्मान की रक्षा के लिए अपने प्राण समर्पित करनेवाले वीर भी थे। पुलिस सुरक्षा के लिए होती है परंतु आज वही भक्षक बन गयी है। रास्तों पर, लोगों की भीड़ में बड़ी आसानी से खून होने लगे है। यह सब मैं बीसवी सदी में देख रहा हूँ। यह देख कर कुछ पल के लिए लगता है कि मुझे आजादी नहीं मिलती तो कितना अच्छा होता। तब मेरी आँखो के सामने मेरे वे पुत्र आ जाते है जिन्होंने वीर मरण पाया है।

मेरी बीसवी सदीं इतनी अच्छीं नहीं गई। लेकिन मैं अब २१ वी सदीं की चौराहे पर खडा हूँ। मैं यही चाहूँगा कि मुझे जिन मुसीबतों का सामना करना पड़ा, जो दृश्य मैंने देखे है, जिन्हें मैं चाहकर भी देखना नहीं चाहता था, ऐसी मुसीबतें-दृश्य आनेवाली सदीं में न हो। भविष्य में सामर्थ्यपूर्ण, प्रबल राष्ट्र के रुप में ही मेरी प्रतिष्ठा होनी चाहिए। इसलिए मैं प्रबल राष्ट्र बनना चाहता हूँ। इस दृष्टि से अब मेरे पुत्रों को प्रयत्नशील रहना होगा। मैंने नि:स्वार्थ नेताओं को, जवानों को खोकर जो आजादी पाई है वह पूर्ण रूप से सार्थक हो। मैं ऐसा राष्ट्र हूँ जिसने सब कुछ खोकर कुछ पाया है और उसे मैं फिर से खोना नहीं चाहता। मेरी बीसवी सदी मैं कैसे भूल सकता हूँ। आपको क्या बताना, आप तो सब जानते ही है। मेरी यहीं इच्छा रहेंगी कि सब लोग खुश रहें, सब के जीवन में बहुतसी खुशियाँ हो और थोडासा दु:ख हो। मेरा अवयव पाकिस्तान फिरसे मेरे अंगसे जुड जाएँ।

अन्त में यही कहना चाहता हूँ कि, सदियों से मेरा मूल उद्देश्य यहीं रहा है कि अन्धकार से प्रकाश की ओर बढ़ना। असत्य से सत्य की ओर बढ़े तभी प्रकाश हमें प्राप्त हुआ है और होगा। सहस्त्रों वर्षों की पराधीनता मुझे और मेरे पुत्रों को सहन करनी पडी, परन्तु हमनें धर्म, आदर्श एवं प्राचीन परम्पराओं पर आँच नहीं आने दी। अन्याय को हम सहन नहीं कर सकते और नहीं सहेंगे।

मेरी आशा है कि, आनेवाले २१ वी सदीं में मैं वही सदियों पुराना भारत देखूँ जहाँ सोने की चिडियाँ बसेरा करती थी, सब धरती हरियाली से भरी रहती थी, जहाँ खुशी के गाने गाए जाते थे और मानव एकता से रहता था। मैं वही उन्नतिशील, खुशियों से भरा भारत चाहता हूँ।

मगर आज विश्व के दूसरे देश यह नहीं चाहते कि भारत उन्नतिशील हो। मगर मैं उन्हें बता देना चाहता हूँ।

''कोई बात हैं कि हस्ती मिटती नहीं हमारी
सदियों रहा है दुश्मन दौरे जहाँ हमारा।''

युग इंटरनेट का

कु. सुनिता राणे
द्वितीय वर्ष कला

आज का युग वैज्ञानिक चमत्कारों और अविष्कारों का युग है। इस युग में 'संगणक' नामक अविष्कार ने बड़ी हलचल मचाई है। इन्हीं अविष्कारोंने दुनिया को इतना छोटा बनाया है; उनमें ही इंटरनेट नामक़ अविष्कार ने जन्म लिया है। ये इंटरनेट क्या है ? जब एक से जादा संगणक एक दूसरेसे जोड़े जाते है, तब एक नेटवर्क तैयार होता है उसे 'इंटरनेट' कहते है।

यह इंटरनेट आज हमारे लिऐ कैसा वरदान बन रहा है इसका एक अच्छासा उदाहरण मैं तुम्हे बताने जा रही हूँ। यह घटना अमरीका मे घटी है। यह एक रहस्यमय चित्रपट की तरह है, लेकिन सत्य है। टेक्सास प्रांत के डेन्टान गाँव में शॉन नामक एक लड़का रहता था। उसे उसके पिताने बर्थडे पर संगणक गिफ्ट दिया था हर रोज की तरह आज भी वह स्कूलसे आतेही संगणक के सामने बैठ गया और उसने ई-मेल का बटन दबाया इतने में उसे स्क्रिन पर एक मेसेज दिखाई पड़ा।

यह मेसेज देखते ही शॉन सोच मे पड़ गया कि यह मेसेज "Please help me ! Please !" किसका होगा इतने में ही उसे एक नाम नाम दिखाई पडा 'तैजा लैटिनन'। बाद में शॉन ने उस संदेश को उत्तर देने के लिए दो प्रश्न टाईप किये, आपको क्या चाहिए ? क्या आपको कोई सता रहा है ? उसके बाद उसे उत्तर मिल गया, मेरा... मेरी साँस बंद हो रही है, हे भगवान मुझे मदत करो ? शॉनने देखा कि वह वाक्य बड़े ही मुश्किल से लिखा है और उसमें स्पेलिंग मिस्टेक है, उसे लगा कि सचमुच ही उस लडकी को मदत की जरुरत है। उसने अपनी माँ को बुलाया और उसे ये सब बातें बताई और कहने लगा शायद तैजा अकेली होगी इसलिए उसे मदत की जरुरत होगी तब उसकी माँ ने कहा ''लेकिन वह कहाँ है'' किस हालत में है ? यह जानने से पहले हम उसे कैसे मदत कर सकते है। शॉन ने तुरंत ही वे प्रश्न टाईप किये तब उत्तर मिला कि मैं फिनलँड में होलसिंकी शहर के विश्व विद्यालय के ग्रंथालय में अकेली हूँ। मुझे बचपन से एक व्याधि है उसका दौरा अब मुझे पडा है और मुझे मदत की जरुरत है। यह सब पढ़ने के बाद शॉनने भयभीत होकर आश्चर्य से उद्गार निकाले कि हे भगवान ! फिनलँड और हमारे बीच कितना बडा फासला है हम उसे कैसे मदत कर सकते है ? उस वक्त शॉन की माँ सोच में डूब गई लेकिन उसका मन दया से भरा हुआ होने के कारण तुरंत ही उसने उसे सहायता करने की ठान ली। उसने शॉन से कहाँ तुम उससे संपर्क रखो तब तक मैं पुलिस स्टेशन में रिपोर्ट करती हूँ। शॉन की माँ ने पुलिस स्टेशन का नंबर डायल किया और वहाँ के पुलिस शेरीफ को यह सब बातें बताई। शेरीफ भी थोडी देर सोच में पड गया लेकिन वक्त कम होने के कारण उसने भी तुरंत निर्णय लिया और शॉन की माँ को फिनलँड का नंबर पूछा उसके बाद तुरंत ही शॉनने, तैजा को फिनलँड का नंबर पूछा और नंबर मिलते ही शेरीफ ने फिनलँड को नंबर लगाया और वहाँ के ऑपरेटर को कहा कि हमें होलसिंकी पुलिस कमिश्नर से महत्वपूर्ण बात करनी है कृपया आप हमारा नंबर जोड दीजिए वहाँ के आपरेटरने तुरंत ही कमिश्नर से नंबर जोड दिया तब शेरीफ ने उससे ये सब बातें बताई, तब वहाँ के कमिश्नर ने शेरीफ की बातें ध्यान देकर सुनी और शेरीफ के आभार मान कर फोन रख दिया और तुरंत ही उन्होंने ग्रंथालय की तरफ ॲम्ब्युलन्स रवाना कर दी इस तरह शॉनने और उसकी माँ ने ११,००० कि.मी. अंतर पार करके तैजा को जीवन दान दिया।

यह थी इंटरनेट के यथार्थ उपयोग की कहानी लेकिन यह इंटरनेट कनेक्शन कैसे लिया जाता है ? इस इंटरनेट में कौन सी सुविधायें हैं ? यह सब बातें अब हम देखेंगे। इंटरनेट कनेक्शन लेने के लिए हमारे पास कम से कम ५८६ पीसी, मॉडेम और टेलिफोन केबल की आवश्यकता होती है। आज इंटरनेट प्रोव्हाईड करने वाली अनेक कंपनियाँ मार्केट में उपलब्ध

है। जब हमें इंटरनेट कनेक्शन लेना हो तो हम अपने नजदिकी इंटरनेट कनेक्शन प्रोव्हाईडर से संपर्क करके ये कनेक्शन ले सकते है। इंटरनेट का कार्य रेडिओ लहरों द्वारा चलता है। इंटरनेट यह एक संदेश प्रेषित.का माध्यम है। संगणक पर लिखा हुआ मेसेज डिजीटल रूप में होता है और मॉडेम की सहाय्यता से उसको रेडिओ लहरोंका रूप दिया जाता है। उसके बाद वह टेलिफोन केबल द्वारा दूसरे स्थान पर पहुँचता है। वहाँ के मॉडेम की सहाय्यता से उसे डिजीटल रूप में लाया जाता है। बाद में इच्छित संगणक पर वो मेसेज दिखाई देता है।

इंटरनेट पर ई-मेल, फाईल ट्रान्स्फर, वर्ल्ड वाईड वेब इ. अनेक प्रकार की सुविधा उपलब्ध हैं। लेकिन ५० % लोग वर्ल्ड वाईड वेब सुविधाका ही उपयोग करते है। वर्ल्ड वाईड वेब याने कि विश्व का जानकारी कोश वेब साईट पर हमें न्यूज, संगीत, बिजनेस, ऐसे विविध विषयों पर अगणित जानकारी मिल सकती है। इतना ही नहीं २७,००० अखबार १०० से अधिक टी.व्ही. चॅनेल्स् लाखो मॅगेझिनस् हम हमारे संगणक पर मुफ्त में पढ सकते है। इर्मजन्सी ऑपरेशन के वक्त आप परदेशी डॉक्टरों से मिनटों में सलाह ले सकते है।

ई कॉमर्स याने की इंटरनेट द्वारा ऋय-विक्रय करने की पद्धति, इसमें ग्राहक विक्रेता को वेब साईट को व्हिजिट देता है और व्हर्चूअल सुपर मार्केट में सोप से कार तक कौनसी भी वस्तू अच्छी तरह से देख के उसकी किंमत देखकर पसंद करे और 'अॅड टू बास्केट' कहके क्लिक करे उसके बाद आपके 'क्रेडीट कार्ड' का नंबर दीजिए और डिजीटल सिग्रेचर के लिए और देखिए इच्छित माल कुरियर द्वारा आपके द्वार तक पहुँचता है।

आज अमरीका में विद्यार्थी घर बैठे ही संगणक पर उच्च शिक्षा ले रहे हैं। इस तरह कुछ ही दिनों में इंटरनेट का जाल भारत में भी फैल जायेगा और पोस्ट ग्रॅज्युएट होकर भी जिस को संगणक का ज्ञान नहीं है वो अशिक्षित कह लायेगा अब आप कहोगे कि हमारे देश को ७०% जनता गाँव में रहती है और हमारे ९० % लोगों को इंग्लिश नहीं आती लेकिन आप उसकी चिंता कीजिए सी.डॅक कंपनीने ई-मेल, वेब पेजेस और संगणक के दूसरे व्यवहार मराठी सॉफ्टवेअर के रूप में बाजार में उपलब्ध किये है। तो चलिऐ आप नजदिकी से भी सायबर कॅफे में जाकर इंटरनेट जादुई दुनिया का प्रत्यक्ष अनुभव लिजिए।

इंटरनेट की सुविधा हमारे लिए वरदान ही रहे इसका खयाल भी उच्चभ्रू बुद्धिजीवी वर्ग को रखना चाहिए जहाँ आवश्यकता है वहीं ही उसका उपयोग करना चाहिए परंतु कभी कभी विज्ञान द्वारा प्राप्त हर भौतिक आधुनिक सुविधाओं का अत्याधिक प्रयोग मनुष्य को आलसी और बुध्दिहीन भी बना सकता है। कहते है कि अगर १५ अगस्त या २६ जनवरी को हम यह सोचे कि इंटरनेट द्वारा हम अपना 'तिरंगा' फहरायेंगे तो क्या यह सही होगा ? भारतीय संस्कृति में सांस्कृतिक, राजनैतिक, सामाजिक, धार्मिक, त्यौहार मनाने के पीछे एकमात्र उद्देश्य हम सब इकट्ठे आकर आनंदोत्सव मनाये सामूहिक शक्ति प्रदर्शन से हमारी एकता दृढ बन जाएगी यह हमें याद रखना होगा। हम सब में आत्मीयता, स्नेह, मानवता, विश्वबंधुत्व आदि श्रेष्ठतम् मूल्यों का विकास होना आवश्यक होगा। अगर यह नहीं किया तो उन सब उदात्त मूल्यों को धक्का पहुँच सकता है। अत: किसी भी वैज्ञानिक साधनों का उपयोग हमें मानवजाति के कल्याण के लिए करना होगा। शेक्सपिअर ने एक जगह कहा है, '' कोई भी बात अच्छी या बुरी नहीं होती तो हमारे विचार उसे बुरा या अच्छा बनाते है।''

यही बात इंटरनेट के अविष्कार के लिए लागू होती है। इंटरनेट और ई-मेल हमारे लिए वरदान साबित हो गया है, लेकिन ई-मेलसे कोई भी, किसीको भी हँसी मजाक में कोई भी मेसेज भेज सकता हैं और इससे कुछ भी अनर्थ हो सकता है अत: आधुनिकतम् सुविधाओंका विवेकपूर्ण उपयोग करने से मनुष्य के जीवन में चार चाँद लग सकते है ।

हार्दिक शुभेच्छा !

मे. इंडियनअॅटो पार्टस्

११७३, ई वॉर्ड, रेल्वे फाटक नं. २ जवळ,
कोल्हापूर. फोन : ५३१८७९

टाटा व लेलँड ट्रक्सचे ज्युनिअन
स्पेअर पार्टस् विक्रेते

जागृति

कु. दीपाली घाटगे
द्वितीय वर्ष कला

''बेटी सुहासिनी ! आज तुम बहुत ही फ्रेश दिखाई दे रही हो।'' ममताभरे शब्दों में डॉक्टर बोले। सुहासिनी के म्लान-निस्तेज-श्रीहीन मुख पर विषाद भरी हँसी की हल्कीसी लहर तैर गयी। उसे मालूम था डॉक्टरचाचा जान बूझ कर उसका हौसला बढ़ाने का काम कर रहे है। उसे पता था वह चंद दिनों की मेहमान है।

यह सब कैसे हो गया... खिड़की से अस्त हो रहे सूर्य को देखते हुए सुहासिनी उन दिनों की स्मृतियों में खो गयी।... बाबूजी भैय्या से कह रहे थे- ''देख बेटे, बारातियों की खातिरदारी में किसी प्रकार की कमी नहीं होनी चाहिए। बारातियों के स्वागत के लिए फूलों की मालाएँ लायी गई, विविध प्रकार की मिठाइयाँ हलवाई से बनवाई गयी थी। छोटों से लेकर बड़ों तक की खातिरदारी का इन्तजाम करवाया गया था। हैसियत न होते हुए भी अमीर समधियो के स्वागत में सुहासिनी का पूरा परिवार जुट गया था। ढेर सारा रुपया-पैसा खर्च किया था। सुहासिनी सब देख रही थी। 'रति' जैसा सौंदर्य प्राप्त किया सुहासिनी का मुख खिल उठा था। माँ-बाबूजी के आनंद से खिले चेहरे देखकर वह रोमांचित हो रही थी।

उन सबने सोचा तक नहीं था कि 'रोहित' जैसा बाँका सजीला-हँसमुख अमीर-उच्च शिक्षा प्राप्त नौजवान उनका दामाद बनेगा। रोहित सिर्फ हँसमुख ही नहीं था तो पढ़ा लिखा और धनी परिवार का भी था। सौ एकड़ जमीन, आम के बगीचे-जमीन को हरी भरी करने के लिए बारमास पानी से भरे दो कुएँ, महलनुमा अलिशान कोठी, नौकर-चाकर सब कुछ घर में था। तिसपर सोने पे सुहागा रोहित इंजीनिअर पास। सौंदर्य-विद्या-संपत्ति से विभूषित रोहित का सुहासिनी को पसंद करना एक करिश्मा ही था।

सुहासिनी सोच रही थी कि अब तक उसने विश्व के सात अजूबे सुने थे परंतु ये आँठवा अजूबा उसके जीवन में प्रत्यक्ष साकार होगा। यह उसने नहीं सोचा था।

उस दिन सुहासिनी अपनी सहेलियों के साथ घाट पर गयी थी। बहता हुआ कृष्णा नदी का झिलमिलाता प्रवाह वह देखते ही रह गयी थी। अपनी प्रियतमा उषा से बिदाई लेकर दिवाकर संध्या से मिलने जा रहा था। संध्यारानी का आरक्तवर्णी मोहमयी छाया का प्रतिबिंब अपने में समा लिया उस दिवाकर का प्रतिबिंब कृष्णा नदी में डूब रहा था; प्रकृति के उस अनुपम सौंदर्य में खोई सुहासिनी भूल ही गई थी कि उसके साथ सहेलियाँ भी हैं।

''सुहासिनी ! ओ, सुहासिनी !'' विमला पुकार रही थी। ''कहाँ खोई हो सुहास ! चलो, सभी वहाँ झूले पे बैठी है और तुम यहाँ अकेली क्या कर रही हो।'' सुहासिनी चौंक उठी और बोली, ''चलो।'' दोनों चार कदम न चली तो अचानक सामने खड़े हुए अजनबी को देखकर वे चौंक उठी। अजनबी ने कहा - ''मिस अनामिका, यह तो बता दीजिए प्रशांत पाटील कहाँ रहते है ? मैं प्रशान्त का दोस्त रोहित हूँ। मैं इस गाँव में पहली बार आया हूँ और प्रशांत से मिलना चाहता हूँ।''

दोनो पुन: चौंक उठी। किसी तरह विमला ने बता दिया इधर सुहासिनी तो बुत बनी थी। उस कामदेव ने इस रतिको प्रथम दर्शन में ही घायल किया था। सुहासिनी को लगा कि उसने सपना देखा। धीरे से उसने चुटकी ली उसे पता चला कि वह सच है; सपना नहीं।

तीन दिन के बाद प्रशांत और उसके पिताजी बाबूजी से मिलने आये। उन्होंने सुहासिनी के विवाह की बात छेड़ी और रिश्ता भी बताया। सुहासिनी देख रही थी- बाबूजी बहुत खुश हो गये थे। तत्काल सुहासिनी की माँ को बताकर रिश्ता तय करने की बात उठाई परंतु वहाँ एक व्यक्ति मौन थी। वह चुपचाप

देख रही थी। उचानक बाबूजी का ध्यान उसकी तरफ गया। उन्होंने कहा ''बेटे सुरेश, तुम्हें खुशी नहीं हुई। सुहासिनी के लिए कितना अच्छा रिश्ता आया। सुरेश सोच में डूबा इतनाही कह पाया,'' बाबूजी आप बुजुर्ग है, पर इतना ही कहता हूँ, 'कहाँ राजा भोज, कहाँ गंगू तेली'। हमें जल्दबाजी नहीं करनी चाहिए। अच्छी तरीके से पूछताछ करनी होगी परंतु अनुभवहीन सुरेश की बातें सुनने के लिए वहाँ कोई भी होश में नही था। माँ-बाबूजी पढ़ा-लिखा सुंदर, पैसेवाला दामाद इतनी आसानी से और बिना दहेज का मिल रहा है इसलिए खुश थे। तो सुहासिनी के पैर कहाँ जमीन पर थे। उसके मन के मयूर तो नाचने लगे थे। सभी उसके भाग्य की सराहना कर रहे थे। विवाह की तारीख पक्की हो गयी। अगले महिने की चार तारीख। एक महिना कैसा बीत गया पता ही न चला। बड़े ही धूमधाम से सुहासिनी और रोहित का विवाह हुआ।

सुहासिनी को मिलन की जिस घड़ी का बेसब्री से इंतजार था वह भी आ गयी। सुहासिनी मानो आसमान में झूम रही थी। रोहित से उसने न जाने क्या-क्या प्रश्न पूछे... रोहित ने उसे कैसे पसंद किया ? क्यों किया ? हर समय शांत रहने वाली सुहासिनी ने न जाने कहाँ से इतना बोलना सीख लिया था। दोनो पति-पत्नी ने अपना गृहस्थी जीवन खुशियों के साथ आरंभ किया।

कब छः महिने गुजर गये, पता ही न चला। परंतु न जाने सुहासिनी के भाग्यचंद्र पर कालिमा छा गयी। रोहित की तबियत खस्ता होने लगी। एक दिन अचानक आए हुए बुखार ने व खाँसी ने हमेशा के लिए रोहित के शरीर पर कब्जा किया। उसने खाना छोड़ दिया, उसे मतली सी आने लगी। उसकी खाँसी बढने लगी, हट्टा-कट्टा-बलिष्ठ रोहित दुबला दिखाई देने लगा। चार महिने गुजर गये। कहाँ कहाँ से डॉक्टरों को बुलाया गया। ॲलोपॅथी-होमिओपॅथी झाड़-फूँक-मांत्रिक सबकुछ उपाय किये गये परंतु रोहित की तबियत ठीक नहीं हो रही थी। बेचारी सुहासिनी ने क्या क्या सपने देखे थे। रो-रो कर उसकी हालत बेहाल हो गयी थी । जो भी उपाय बताता उसे वह करती थी। व्रत-उपवास-चिंता ने बेचारी सुहासिनी को भी कृशकाय बना दिया था। मानो उसकी जीने की तमन्ना ही खत्म हो गयी थी।

आखिर उस दिन मानो पूरे परिवार पर आसमान टूट पडा। कहर ढानेवाली ही बात थी। फॅमिली डॉक्टर जिन्हें घर के सभी सदस्य 'डॉक्टर चाचा' कह कर पुकारते थे। उन्होंने पिताजी को एकांत में बुला कर झिझकते हुए परंतु धैर्य के साथ कहा और अपने डॉक्टरी कर्तव्य को पूरा किया। जिसे सुनकर पिताजी के होश उड़ गये। स्वयं को संभालने की कोशिश करते हुए अचानक उन्होंने जमदग्नी का अवतार धारण किया... डॉक्टरचाचा को ''गेट आऊट'' कह दिया और वे बेहोश हो गये। डॉक्टरचाचा अपने मित्र की हालत देखकर चिंतित हो गये और तत्काल पिताजी को नींद का इंजेक्शन दिया।

सुहासिनी का हृदय काँप उठा। न जाने कितने दिनों से संदेह की धुन उसके हृदय को कुरेद रही थी। उसने डॉक्टर चाचा से बात करनी चाही परंतु वे सुहासिनी को टाल रहे थे। आखिर सुहासिनी ने सत्य मालूम किया। जिस संदेहने उसे सताया था उसे पुष्टि मिल गयी। डॉक्टरचाचा ने रोहित की 'एच.आय.व्ही.' टेस्ट लेने के लिए कहा था। संदेह को सत्य में बदलते देखकर मानो सुहासिनी पर आकाश टूट पडा।

दूसरे दिन रोहित को एच.आय.व्ही. टेस्ट के लिए अस्पताल लाया गया। सुहासिनी परमात्मा से प्रार्थना कर रही थी... परंतु नियति ने अपना रंग दिखाया। रोहित की रिपोर्ट पॉझिटिव्ह आ गयी। सुहासिनी के आँखो के सामने अंधेरा छा गया... सुहासिनी बेहोशी के आलम में खो गयी...

अस्पताल की पलंग पर कृशवत कंकाल बनी सुहासिनी के आँखो के सामने भूतकाल प्रत्यक्ष साकार हो आया था। इस घटना को बीते पाँच साल हो गये थे। रोहित किसी के सामने अपना मुँह नहीं दिखाता था। बीमारी और लज्जा ने कुछ ही दिनों में उसकी मुक्ति की।

परंतु सुहासिनी ने क्या बिगाड़ा था। वह बेचारी अब अपने दिन गिन रही थी। उसे वह मिलन घड़ी याद आ रही थी रोहित को वह न जाने कौन कौन से प्रश्न पूछती रही थी परंतु वह अन्यमनस्कता से उत्तर दे रहा था। खुशियों के झूले में झूलनेवाली सुहासिनी का ध्यान तब कहाँ था ? जिस समय रोहित की बीमारी का पता उसे चला बीच बीच में रोहित का असंमजस में डालनेवाला व्यवहार का कारण उसे अब समझ में आ गया उसने रोहित को कुरेद-कुरेद कर पूछा कि मेरी जिंदगी बरबाद क्यों की ? यह सवाल भी पूछा।

रोहित ने सुहासिनी के सामने अपने कुकृत्यों का खाता खोल दिया। बुरे मित्रों की बुरी सोहबत ने और हाथ में आई दौलत ने रोहित को बिगाड़ दिया था। अठरा साल की उम्र की एक कोमल कलिका को अपनी वासना का शिकार बना दिया था। धीरे-धीरे इस वासना के अजगर ने उसे निगल ही लिया। उसे एडस् हो गया।

.... बेचारी सुहासिनी यह सब कुछ सुन कर पत्थर बनी। माँ-बाबूजी को भी पता चला था। सुहासिनी ने अपना अदालत जाने का निर्णय माँ-बाबूजी को बताया तो वे भी सन्न से हो गये। उसके ससुरालवालों ने पहले उसे समझाया, बाद में धमकाया। पिताजी ने उसे समझाने का प्रयास किया। अपनी ममता एवं इज्जत का वास्ता दिया। क्योंकि अभी उसकी दो बहनों का ब्याह होना बाकी था। परंतु चोट खाई नागिन की तरह सुहासिनी ने अपने प्रतिहिंसा के जहर को उगाला।

उसने माँ-बाबूजी से यह भी कहा, ''उस समय भैय्या आप को पूछताछ करने के लिए कह रहा था परंतु रोहित की अमीरी ने आपको अंधा किया था। मेरी भी गलती थी, मैं भी उसके रूप तथा शिक्षा से धोखा खा गई थी परंतु अब मैंने निर्णय लिया है किसी भी हालत में मैं चुप नहीं रहूँगी। विद्या और सरस्वती ही मेरी बहने नहीं है तो समाज की अन्य लड़कियाँ भी मेरी बहने हैं। आज मेरी जो दुर्गति हो गयी है उनकी भी ऐसी स्थिति न हो यह मैं चाहती हूँ। मैं अपने बहनों को समझाना चाहती हूँ कि बाहरी चमक-धमक-रूप सौंदर्य या भौतिक, आर्थिक सुविधाओं के मोह में मत पडो। लड़के या लड़की का 'चारित्र्य' देखो, उसके संस्कार देखो''।

सुहासिनी अदालत गयी। उसने रोहित का पर्दाफाश किया और अपने बयान में जज महोदय एवं कोर्टसे संबोधित करते हुए यह कहा, ''मैंने अपने लिए न्याय नहीं माँगा। मैं तो मेरी जैसी अन्य लड़कियों के साथ ऐसा धोखा न हो जाए तथा लड़कियाँ भी बाहरी चमक-दमक पर न भूले। माता-पिता चाहे लड़कीवाले हो या लड़केवाले हो उन्होंने विवाह तय करते समय पहले लड़का और लड़की की एच.आय.व्ही. की टेस्ट लेनी चाहिए। समाज में इस प्रकार की जागृति आनी चाहिए। मेरा जीवन तो नष्ट हो गया। मेरी अन्य बहनों का जीवन बरबाद न हो जाए, यही मेरी अंतिम इच्छा है...

सुहासिनी ने आँखे पोंछ ली परतु वह कहीं शून्य में ही खो गयी थी। वह प्रतिक्षा में लीन थी कि कब उसकी मुक्ति का दिन आएगा...।

हार्दिक शुभेच्छा !

पाटील ऑईल ट्रेडर्स

मेन रोड, उंचगांव

पाटील ऑईल डिस्ट्रिब्युटर्स

'यशोदा', मंगेश्वर मंदिराजवळ, उंचगांव

(कमानी ऑईल इंडस्ट्रिज, मुंबई व गरवारे, मुंबई यांचे कोल्हापूर जिल्ह्याचे मुख्य वितरक)

सन्फ्लॉवर रि. तेल, शेंगतेल, पामतेल, सरसोतेल, १ लि. पाऊच, बॉटल, ५ लि. जार, १५ लि. टिकमध्ये उपलब्ध

फोन : ५२८८६६, ५२८८५५, ६२७८२८, ३७६७०९

हार्दिक शुभेच्छा !

धनश्री ज्वेलर्स

आमचेकडे सोन्या चांदीचे सर्व प्रकारचे दागिने, आहेरासाठी भांडी, प्रेझेंटेशन ऑर्डरप्रमाणे खात्रीशीर बनवून मिळतील.

● प्रोप्रा. ●

श्री. बाबासाहेब वसंतराव कोटकर

१८१० ए, वॉर्ड, शिवाजी पेठ, कोल्हापूर. फोन : ६२९४२४

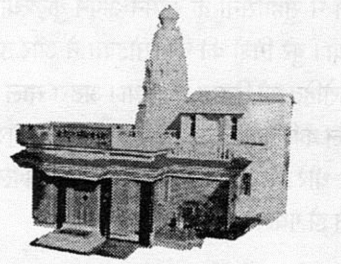

सुनहले पल

कु. वैशाली शिरगावे
द्वितीय वर्ष कला

''चरैवति चरैवति'' मानव जीवन का मूलमंत्र दर्शन के अंतर्गत दिया गया है। उसी मंत्र को सार्थक करने की चाह मेरे मन में निर्माण हुई। इसके साथ ही अज्ञेयजी का वह कथन मुझे याद आया 'रमता राम' यह एक जीवन दर्शन का निचोड़ है; 'रमता राम' उसी को कहते है कि जो रमता नहीं वह राम नहीं, टिकना तो मौत है। जब पिताजी ने बताया कि हम कलसूबाई की यात्रा करने जा रहे है तो मैं खुशी से पागल हो गई । कितने दिनों की मेरी मुराद पूर्ण होनेवाली थी।

मेरे पिताजी बहुत ही अनुशासनप्रिय होने के कारण यात्रा का उन्होंने सुनिश्चित नियोजन किया था। उसी नियोजन के अनुसार हम सब सुबह अकोला जाने के लिए निकल पड़े। हम करीब आठ बजे कळसूबाई शिखर के पास पहुँच गये। शिखर तले बसे हुए उस गाँव का नाम था 'बारी' । प्राकृतिक सुंदरता का वरदान प्राप्त हुआ वह गाँव मन को मोह ले रहा था। सुनहली लालिमा से आवृत्त हुआ आकाश मंत्रमुग्ध कर रहा था। सूर्य अपनी चैतन्यमयी किरणे हरितमा से युक्त धरती पर बिखेर रहा था। नयी नवेली दुल्हन की तरह सजी धरती ने मानो लज्जा का अवगुंठन ओढ लिया हो और प्रियतम पति उसके अवगुंठन को उठाने का प्रयास कर रहा है ऐसा वह अनोखा सुंदर दृश्य देखकर मैं बुत ही बन गयी थी। सूरज की किरणों से संतरंगी बना बारी गाँव पेड़ों की घनी छाया से आवृत्त था। आसपास की सह्याद्री की पर्वत श्रृंखलाएँ उस समय अपनी प्राकृतिक सुषमा से मंडित थी मानो वे हमें अपनी ओर बुला रही थी। बारी गाँव के उस रास्ते से हम वह सुंदर नजारा देख रहे थे। हमारी आँखे उस सौंदर्य का प्राशन मानों फुलों का शहद प्राशन करनेवाले भँवरों के समान कर रही थी।

उसी रास्ते पर हमें एक कुटिया में सजाई हुई छोटी सी दूकान दिखाई दी। हमें भी कुछ खरीददारी करनी थी, इसलिए उस दूकान पर चले गये; उस छोटी सी दूकान पर बैठी एक अनपढ़-गँवार औरत को देखकर हम सोच में पड़ गये थे कि इतने छोटे से गाँव में दूकान पर एक स्त्री का विक्री करने के लिए बैठना हमें आश्चर्य में डाल गया था परंतु उस स्त्री ने ततकाल बता दिया कि उसका पति काम के सिलसिले में कुछ समय के लिए बाहर गया था इसलिए वह दूकान संभाल रही थी; क्योंकि उसे चीजों के दाम मालूम नहीं थे अत: उसके पति आने तक उसने हमें इन्तजार करने के लिए कहा। उसी समय वहाँ कुछ लड़को की टोली आई। उनमें से एक लड़के ने उसकी खिल्ली उड़ाने हेतु कहा ''अगर कीमत मालूम नहीं है तो फोकट में दीजिए''। जैसे ही वे शब्द उस औरत ने सुने तत्काल वह उबल पड़ी। उसने आव देखा न ताव शब्दों की ऐसी फटकार लगाई कि वे लड़के सन्न हो गये। उसने कहा - सोने की ईंट लंका में मिलती है तो वहाँ जाकर खरीद लीजिए। अगर इतना मँहगा लगता है तो अपने साथ वे सभी चीजें लेकर आना था।'' मैंने जब सुना तो दंग रह गयी। चाहे वह औरत गँवार अनपढ़ जरुर लगती थी परंतु थी वह चतुर और हाजिरजवाबी। भले ही उसकी दूकान छोटी थी जिस कठिनाई से उसका घरवाला दूकान चला रहा था उसका एहसास उसके शब्दों से व्यक्त हो रहा था। शहर से सामान लेकर इस छोटे से गाँव में बेचना कितना कठिन होता है यही उसके शब्दों से व्यक्त हुआ था। वे लड़के झेंपकर वहाँ से निकल पड़े।

हम भी शिखर की ओर जाने के लिए निकले। वहाँ जाने के लिए रास्ता बारी गाँव से ही था। बारी गाँव को देखकर मुझे कृष्ण की गोकुल नगरी की याद आई। बालगोपाल गेऊओं को लेकर उन्हें घास चराने के लिए जा रहे थे। वहाँ की लड़कियॉ मानो गोकुल नगरी की गोपियॉ बनकर कमर-पर, सिर-पर गगरियॉ लेकर नदी जा रही था। वहॉ के लोग बहुत ही भोले-

भाले थे और उनका व्यवहार भी हमारे साथ बहुत ही आत्मीयता का रहा। उन्होंने हमारी पूछताछ की। पीने के लिए पानी चाहिए क्या ? किसी चीज की जरुरत है क्या ? यह भी पूछा तब मुझे एहसास हुआ कि शहरी संस्कृति की अपेक्षा देहाती संस्कृति कितनी अच्छी है। हमारी भारतीय संस्कृति की परंपरा का सही पालन यही देहाती संस्कृति करती है ऐसा मुझे लगा।

गाॅव पीछे छूट गया। हरेभरे धान के खेत, पेड़-पौधों की घनी छाया से गुजर कर हमने शिखर की चढ़ाई आरंभ की। अब छोटी-छोटी चोटियाँ दिखाई देने लगी थी। हमने उपर देखा तो यह लगा कि ऊपर की चोटियाँ नीचे झुककर हम पर ही गिरेगी, इसी कल्पना से दिल धक् सा हो गया परंतु सभी लोग साथ होने से डर गायब हो गया और हम सब गाना गाते-गाते आगे बढ़े। थोड़ी सी चढ़ाई पार करने के बाद वहाॅ एक छोटा-सा समतल मैदान दिखाई दिया; हम थोडी देर के लिए वहाँ विश्राम के लिए बैठ गये। जब हमने नीचे देखा तो हम विस्मयाभिभूत हो गयें। बारी गाॅव-वहाँ के घने पेड़, धान के खेत-नदी-छोटा सा तालाब-मैदान ऐसे दिखाई दे रहे थे कि जैसे किसी ने गुड़िया का खेल सजा दिया है। वह छोटा सा गाॅव मानो सुंदर-समृद्ध शांतिपूर्ण भारत का प्रतिबिंब ही था।

थोड़ा विश्राम लेने के बाद हम आगे बढ़े। यहाॅ से कठिन चढ़ाई का आरंभ हुआ था। इसलिए वहाँ लोहे की सीढ़ियों का इन्तजाम किया गया था ताकि यात्रियों के लिए चढ़ना आसान रहे। कलसूबाई की चढ़ाई देखकर मुझे विशालगढ़ की चढ़ाई याद आई। सीढ़ियों के सहारें हम शिखर के लगभग आधे हिस्से तक आ गये थे परंतु यहाॅ से आगे का रास्ता पार करने में कठिनाई अनुभव होने लगी क्योंकि वहाॅ बहुत ही सीधी-सरल चढ़ाई थी लेकिन आगे जाने पर पता चला कि वहाॅ दो बड़ी-बड़ी सीढ़ियाॅ हैं उनके सहारे हम आगे बढ़े। शिखर के आधे हिस्से तक पहुँचने के लिए हमें एक घंटा लगा। हम जैसे जैसे आगे बढ़ते गये। वैसे वैसे मंजिल हमारे समीप आने लगी तो हम खुशियों के मारे पागल हो गये। शिखर के आखरी हिस्से तक पहुँच गये तो उसकी चोटी पर हमें एक मंदिर दिखाई दिया लेकिन वहाॅ तक पहुँचना बहुत ही नामुमकीन लग रहा था क्योंकि वह आखरी चोटी बहुतही उँचाई पर थी पर वहाॅ भी उपर जाने के लिए सीढ़ी थी। उस सीढ़ी की दूसरी ओर लोहे की श्रृंखला थी। कुछ साहसी यात्री सीढ़ी का आधार लेने के बजाय उसी लोहे की श्रृंखलाओं का आधार लेकर ऊपर जा रहे थे। लगभग दो घंटे के पश्चात् हम शिखर की चोटी पर पहुंच गये तो मुझे लगा कि मैं शेरपा तेनसिंग बन गई हूँ। एव्हरेस्ट शिखर पर पहुँचने का अद्वितीय आनंद शेरपा को जो हुआ था शायद उसी आनंद का अनुभव मैं हर समय ले रही थी।

उत्तुंग चोटी पर पहुँचने के बाद ऐसा लगा था कि आसमान को हम छू पाएँगें परंतु वह हमारे बस का नहीं था। शिखर तले बिखरे प्राकृतिक सुषमा का सौंदर्य देखने में हम लीन हो गये। इतने में मेरी माॅ ने मुझे पुकारा तो मुझे ऐसा लगा कि अब तक मै कोई सुंदर सपना ही देख रही थी। उसके बाद हम उस मंदिर में पहुँच गये। वह मंदिर कलसूबाई देवीमाता का था। वहाॅ बहुत ही शांति थी हमने श्रद्धानत होकर माता को प्रणाम किया। देवी माता की परिक्रमा करने हेतु हम निकले तो मंदिर के पिछवाडे मुझे दिखाई दिया कि कुछ लोग दस या बीस पैसे के सिक्के दीवार पर चिपका रहे थे। मैंने पूछा तो मालूम हुआ कि लोगों की श्रद्धा है कि कुछ लोग देवीमाता से अपनी मन की मुरादें पूर्ण करने हेतु पैसे चिपका देते है, जिसकी मुराद पूर्ण होनेवाली है उसका सिक्का वहाँ चिपकता है। दूसरी तरफ और एक ऐसा ही दृश्य देखकर मैं ठिठक गई। वहाॅ जो चोटी पर पहुँचने के लिए लोहे की श्रृंखलाएँ थीं उन्हें अपने हाथ में इकठ्ठा करने की कोशिश कुछ लोग कर रहे थे। मेरे मन में जिज्ञासा निर्माण हो गयीं क्या यह भी मन की मुरादें पूर्ण करने के लिए हैं ? जो मैंने सुना उसे सुनकर मैं चकित हो गयी। वहाॅ के लोगों की यह श्रद्धा है कि जो व्यक्ति एक साथ श्रृंखलाएँ इकठ्ठा करेगी उसके सारे पाप नष्ट हो जाएँगें और वह पापमुक्त हो जाएगी। यह सुन कर मैं सोच पड़ गयी और मन सोचने लगा... सचमुच हम भारतीय ि श्रद्धालु है...

हम सब चोटी पे घूम कर प्राकृतिक सुषमा का दृश्य देख रहे थे। शिखर तले का वह गाॅव बहुतही दे रहा था जैसे कि गाॅव हमारी मुट्ठी में समा जाए दिखाई दे रही थी। छोटे छोटे पेड़ -पौधे- झालर के समान झिलमिला रहे थे। छ तालाब उस सुंदरता में चार चाँद लग सुंदर नजारों के सौंदर्य से मैं सचमु कलसूबाई शिखर की यह यात्रा मे रहेगी।

ति
आ
स्वच्छ
युवा-
आदर्श

"युवा पीढ़ी को लानी नयी सुबह"

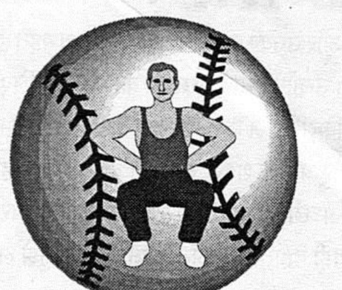

कु. वैशाली मगदूम
प्रथम वर्ष कला

युवा जीवन मनुष्य जीवन का स्वर्णकाल माना जाता है। यह समय भावी जीवन की सफलता की आधारशिला है। पर खेद की बात है कि आज का युवा अपने इस महत्वपूर्ण जीवनकाल की महत्ता और पवित्रता को भूल गया है। युवक देश के प्राण होते है। देश को अपने युवकों से बड़ी-बड़ी आशाएँ होती है ? इसलिए युवकों को देश के प्रति अपने कर्तव्यों का ज्ञान अवश्य होना चाहिए । यों तो मनुष्य जीवनभर कुछ न कुछ सीखता रहता है, किंतु आम तौर पर एक विशेष अवस्था को ही युवा-जीवन कहते है। प्राचीन काल में इसी काल को ब्रम्हचर्याश्रम कहते थे।

प्राचीन युवाओं के भाँति आज का युवक तेजस्वी और बलिष्ठ नहीं है। उसका स्वास्थ्य अच्छा नहीं है। आँखो पर ऐनक, पीला चेहरा, पिचके गाल और झुकी हुई कमर ! यहीं है आज का दुर्बल युवा शरीर ! शरीरश्रम को वह बेवकूफी समझने लगा है। चाय की प्यालियाँ और विटामिन की गोलियाँ ही उसके जीवन का सहारा बन गई है। इस समय शरीर में नई शक्ति का संचार होता है, दिल में सुहाने सपने होते है और मन आशाओं के झूलेमें झूलता है। युवक सांसारिक चिंताओं से मुक्त होता है। माता-पिता और गुरुजन स्वयं सभी कठिनाईयाँ सहन करके उसे जीवननिर्माण के लिए अधिक से अधिक सुविधाएँ देने का प्रयत्न करते हैं।

शरीर के गठन और विकास के लिए युवा-जीवन में खेलकूद और व्यायाम को उचित स्थान देना चाहिए। जीवन का सर्वांगीण विकास करना चाहिए युवा जीवन का लक्ष्य यही है। युवक को िभिन्न विषयों का गहरा ज्ञान प्राप्त करना चाहिए। अनुशासन, ज्ञापालन, संयम, नियमितता, आत्मनिर्भरता, कर्तव्यनिष्ठा, च्छता, परिश्रम, सभ्यता आदि के पाठ व्यक्ति को अपने -जीवन में ही भली-भाँति पढ़ने चाहिए। आदर्श युवक ही नागरिक बन सकता है।

दुर्भाग्य से वर्तमान युवा-जीवन की दशा बड़ी ही चिंताजनक है। अधिकांश युवा पढ़ाई की ओर लापरवाह बन रहे हैं और शृंगारिक साहित्य के प्रति आकृष्ट हो रहे हैं। वे चरित्रनिर्माण के आदर्श से दूर भाग रहे हैं। उत्तेजक या नशीले पदार्थो का सेवन करना, चित्रपट-घरों में रात का जागरण और उन्मुक्त आचरण ही उनका जीवन हो गया है। वे फैशन के गुलाम बनते जा रहे हैं। युवा-जीवन को इस प्रकार बरबाद होने से किसी भी तरह बचाना चाहिए।

आज के युवा के लिए विनय, संयम, कर्तव्यनिष्ठता और अनुशासन के आदर्श पुराने हो गए है। उसमें एकलव्य की गुरुभक्ति और अर्जुन की निष्ठा नहीं है। उसमें राम-लक्ष्मण की आज्ञाकारिता और अर्जुन की एकाग्रता भी नहीं है। गुरुजनों के प्रति उपेक्षापूर्ण व्यवहार करना उसके लिए स्वाभाविक हो गया है। वह अपने सारे व्यवहारों में स्वच्छंद हो गया है। वह आजकल उत्तेजक पदार्थो का सेवन करने लगा है। उथले साहित्य से उसे विशेष प्रेम है। सिनेमा या दूरदर्शन देखने के लिए रात का जागरण ही उसकी तपश्चर्या है। समय की पाबंदी से उसे कोई मतलब नहीं है। पिकनिक-पार्टी, धुम्रपान, सूटबूट और नाच-गान की विलासी छाया में ही वह पलता है। परंतु अब उसे इन बुराईयों को त्यागना ही है। उन्हें अब मातृभूमि की रक्षा की जिम्मेदारी सँभालनी है। इसलिए युवकों का कर्तव्य है कि वे अपनी रुचि के अनुसार जल, थल या वायुसेना में भर्ती हों। वे युद्ध-कौशल में निपुण बनें। स्वतंत्रता की लड़ाई में अनेक युवकों ने अपना बलिदान दिया था। भगतसिंह, राजगुरु, चंद्रशेखर आझाद, रामप्रसाद बिस्मिल, अशफाक उल्लाखान आदि शहिदों ने अपने साहस और देशप्रेम से भारतवासियों में आजादी की दिवानगी भर दी थी। आजादी मिलने के बाद देश के स्वाभिमान और गौरव की रक्षा के लिए भी युवकों को ही आगे आना होगा।

देश की प्रगति युवकों पर निर्भर है। विज्ञान, कला, शिक्षा आदि क्षेत्रों में युवकों को ही देश की आवश्यकताएँ पूरी करनी पड़ेगी। आज हमारे देश में खाद्यान्न की कमी है। देश के अनेक भागों में पेयजल की समस्या है। सड़को की जरुरत है। विद्युत उत्पादन बढाना है। इन सबके लिए आधुनिक टेक्नोलॉजी (तंत्रज्ञान) का ज्ञान आवश्यक है। यह ज्ञान पाकर हमारे युवक इस पिछडे हुए देश को विकास की नई दिशाएँ दिखा सकते है। कृषि, उद्योग, व्यापार में आधुनिक तौर-तरीके अपनाकर वे देश में प्रगति का नया उजाला ला सकते है।

देश के युवकों को राजनीति में भाग लेकर उसे साफ-सुथरा रूप देना चाहिए। आज हमारे यहाँ राजनीति और आर्थिक क्षेत्र में बड़ा भ्रष्टाचार फैला हुआ है। प्रशासन में भ्रष्ट तत्त्व घुस गए है। चुनावोंमें भी धाँधली होती है। देश में से ये सारे 'अनिष्ट' युवक ही दूर कर सकते है। शासन को कल्याणकारी रूप देना युवकों के ही बस की बात है।

समाज भी अपनी समस्याओं के हल के लिए युवकों का ही मुँह ताकता है। आज जरुरत है ऐसे प्रबुद्ध युवाओं की जो समाज को संकीर्णताओं से मुक्त करके उसे विशाल और व्यावहारिक दृष्टि दें। वे जातिप्रथा को समाप्त करें। समाज में ऊँच-नीच का भेदभाव दूर करें। वे सिनेमा और दूरदर्शन के माध्यम से समाज को नई दृष्टि दें। वे बिना दहेज लिए विवाह करने का व्रत लें और इस प्रकार देश को दहेज के दानव सें मुक्त करें। वे देहातों में शिबिरों का आयोजंन करें और उनके द्वारा सामाजिक समस्याओं का निराकरण करें।

इस प्रकार युवक चाहें तो अनेक तरह से देश की सेवा कर सकते हैं । वे जुआ, शराब, चोरी, बेईमानी से बचें और अपनी शक्तियों का देश के उत्कर्ष में सदुपयोग करें। वे राम, कृष्ण, अर्जुन के समान वीर बनकर देश के दुष्ट तत्त्वोंका नाश करें। वे बुद्ध और महावीर के समान देश को सन्मार्ग पर ले चलें और गांधीजी के समान आत्मशक्ति से संपन्न बनें। वे अच्छे नेता, सेनापति, शिक्षक, डॉक्टर, इंजीनियर और कलाकार बनकर देश के विकास में अपना योगदान दें।

सचमुच, युवा-जीवन ही मनुष्य के संपूर्ण जीवन की नींव हैं। युवाओं को चाहिए कि वे अपने इस अमूल्य जीवन का हर तरह से सदुपयोग करें। उन्हें अपने आपको ज्ञानार्जन में लगाना चाहिए, सद्गुणों का विकासं करना चाहिए और कभी अपना समय बरबाद नहीं करना चाहिए। उन्हें दूषित मनोरंजन से कोसों दूर रहना चाहिए। सदा अच्छी संगति में रहना चाहिए और उत्तम साहित्य का सेवन करना चाहिए। समाज और देश के प्रति अपने कर्तव्यों को अदा करने के लिए उन्हें सदा तत्पर रहना चाहिए।

किंतु इसका यह मतलब नहीं है कि आज का युवक हर तरह से पिछडा हुआ और दुर्बल है। यह तो सिक्के का एक ही पहलू है। आज के युवकों में अपार शक्ति भरी हुई है। आज अनेक युवक ऐसे हैं जो देश में अथवा विदेश में उच्च शिक्षा प्राप्त कर रहे हैं। विज्ञान, खेल-कूद, चिकित्सा आदि क्षेत्रों में उन्होंने अपूर्व सिध्दियाँ पाई है। पर इनकी मात्रा दाल में नमक के बराबर ही है।

यदि किसी का युवा जीवन सफल रहा तो वह अपने परिवार, समाज और देश की प्रगति में भली-भाँति सहायक हो सकेगा। अतएव इस बहुमूल्य जीवन को सार्थक बनाने के लिए व्यक्ति, समाज और सरकार को व्यापक प्रयत्न करने चाहिए। इस प्रकार युवा-जीवन बडा ही प्रवृत्तिमय है।

सचमुच, आज के युवक का जीवन काले-गोरे रंगो से चित्रित है, तो भी हमारे इन नवयुवकों को इक्कीसवी सदी के भारत को प्रगति के पथ पर ले जाना है। उन्हें उत्कर्ष और नयी नयी आशाओं की, उमंगों की सुबह लानी है। उन्हे भारत की महान गौरवशाली परंपरा को विश्वमंच पर मुखरित करना होगा तो ही हिमगिरि के उत्तुंग सानु पर भारतमाता का भाग्यभानु प्रखरता से चमक उठेगा।

हार्दिक शुभेच्छा !

बजाज ऑईल अॅन्ड टी डेपो

टाकाळा रोड, कोल्हापूर. फोन : ५२६३०८, ५२६९६२

सर्व प्रकारचे खाद्य तेल मिळण्याचे विश्वसनिय ठिकाण

गाँव जाना है.....!

कु. पूनम कुलकर्णी
द्वितीय वर्ष कला

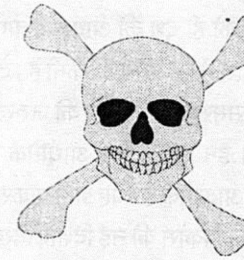

बस स्टँड पर मुझे बिदा करने आयी गाव की पड़ोसी महिलाएँ और बच्चों को देखकर मेरा मन स्नेह से भर आया। गाड़ी आते ही बच्चों ने मेरा सामान तो इतनी शीघ्रता से गाड़ी में रखा कि मैं देखती रह गयी। गाड़ी में बैठी तो बाहर से 'बहना, जल्दी वापस आना'। 'बेटी, चिठ्ठी भेजना' आत्मीयता के शब्द सुनने मिले। गाड़ी शुरु होते ही बाहर से प्यारभरे हाथ हिलने लगे। गाँव पीछे रहने लगा। गाँववालों का यह सीधा-साधा, प्यारभरा व्यवहार मुझे बहुत अच्छा लगा। वरना शहर में ऐसा दृश्य दिखायी देना आजकल बड़ा दुर्लभ हो गया है। सब स्वार्थी ! अपने काम में उलझे हुए। लेकिन गाँव के ये भोले-भाले लोग स्नेह, प्यार, आत्मीयता के रस से भीगे हुअे लगे।

गाड़ी ने गति ले ली। और मेरा मन भी गतिशील बना। गाँव की वह घटनाएँ मेरी आँखों के सामने ऐसी दिखायी देनी लगी मानो परदे पर कोई फिल्म देख रही हूँ। बचपन की सहेली कमला के बुलावे पर पंद्रह दिन के लिए मैं अपने गाँव आयी थी। हम दोनों में गाढ़ी दोस्ती। उसकी शादी इसी गाँव में रहनेवाले लड़के के साथ होने की वजह से वह इसी गाँव में रहने लगी। लेकिन मैं जैसी ही बड़ी हो गयी परिवार के साथ बंबई रहने गयी। तब से आज तक हम सब बंबई रहे अत: गाँव में आना-जाना बहुत कम रहा। पहली बार इतने दिन रहने का मौका मिला। बहुत अच्छा लगा, मन को सुकून मिला। शहर की जिंदगी से दूर मन दूसरा हो गया। पहले दो दिन तो मजे में गये। लेकिन आगे जो कुछ घटनाएँ घटित हो गयी उन्होंने मुझे सोचने के लिए मजबूर किया।

उस दिन की ही बात ले लो। अभी मेरी नींद खुली ही थी कि सुबह-सुबह एक बूढ़ी महिला ''मुन्नी, मुन्नी'' पुकारते हुअे और पैर घसीटते, कुछ कराहते हुअे आ पहुँची। मैंने मेरी सहेली कमला से पूछा, 'क्या बात है कमला ? यह मुन्नी को क्यों पुकारने लगी' है जब कि वह सोयी है ? कमला ने हँसते हुअे कहा- 'अरी, कुछ नहीं बहना। लगता है इनकी पीठ में दर्द हो रहा होगा और मुन्नी से पाँव उतारने आयी होगी।' मैं चूप रही, बस देखती रह गयी। मुन्नी, जो कि सात साल की बच्ची थी, उसने तीन बार बूढ़ी की पीठ पर से अपने पाँव उतारे। मैं सोचने लगी कि यूँ पाँव उतारने से पीठ का दर्द कम हो सकता है ? मैंने कमला से फिर पूछा, 'तुम्हारी दूसरी बच्ची भी ऐसा कर सकती है ?' कमला ने बताया 'अरी बहना, तुम नहीं जानती ? मुन्नी अन्य बच्चों से अलग है। उसका जन्म पाँव से हुआ है। इसलिए उसे वह शक्ति प्राप्त है। बहुत लोग आते हैं पीठ का दर्द कम करने के लिए।' मैं मन ही मन गाँववालों की इस धारणा के बारे में सोचती रही। अगला दिन भी मेरे लिए काफी उत्सुकता का रहा।

शाम के चार बजे थे। एक बुजुर्ग घर आये और कमला से कहने लगे- मुन्नी को थोड़ी देर मेरे साथ भेजना। उसे लेकर खेत में जाना है, पानी देखना है।' यह कहकर वे मुन्नी को साथ लेकर गये भी। मैंने कमला से फिर पूछा- 'कैसा पानी ? और पानी देखने के लिए मुन्नी की क्या जरुरत है ?' फिर वही बात हुअी। कमला ने बताया- 'खेत में यदि कुआँ खोदना हो तो उसके लिए पानी की जगह खोजनी पड़ती है। जिस जगह में पानी है ऐसा लगेगा वहाँ कुआँ खोदा जाता है। मुन्नी जमीन पर अपना कान टिकाकर पानी की आवाज सुनती है और उसके बताने पर लोग कुआँ खोदते हैं।

मैं हक्का-बक्का रही। मेरा पढ़ा-लिखा मन इस बात पर विश्वास करने के लिए तैयार नहीं था। गाँव के ये भोले-भाले लोग कैसी-कैसी अंधश्रद्धाओं को लेकर अब भी जी रहे हैं ? उस गुलाबो के छोटे बच्चे की बात ले लो। बिना दवा का बच्चा मर गया। उस बच्चे को तेज बुखार था और बदन पर कुछ

जख्म भी हो गये थे। लेकिन वे लोग यह समझते रहे कि देवी का प्रकोप है। और गंड़े-डोरे-तावीज में जुटे रहे। एक दिन बच्चा चल बसा। मैं उन्हें समझाने लगी लेकिन किसी ने मुझपर यकीन नहीं किया।

सप्ताह बीत गया। उस दिन और एक सहेली से मिलवाया मुझे कमला ने। मैं सोचने लगी यह कितनी कमजोर है। दवा क्यों नहीं लेती ? इसी सोच में थी कि कमला ने पूछा- 'पहचाना इसे ?' मैंने इशारे से ही बताया- 'नहीं।' 'अरी, शोभा है यह, पड़ोसवाले चाचा की बेटी।' कमला के मुख से यह सुनकर मैं अवाक्, अबूज रही। मैंने कहा- 'क्या !' मैंने तो उसे खूबसूरत सुडौल रूप में देखा था। पूछा, 'तो इसकी दुर्गत क्यों ?' कमला बताने लगी, 'उसका नसीब, शादी को छह साल हो गये अभी कोख नहीं भरी। इसलिए घरवालों ने गाँववालों ने उसे परेशान किया। बहुत सताया। कोख जली, बाँझिन कहकर घर से निकाल दिया। तब से बेचारी की यह दुर्गत बनी हुई है।' मेरा मन क्षोभ से भर गया।

सोचने लगी, कैसा यह समाज है ? क्या विधवा होने में, निपुत्रिक रहने में अकेली नारी दोषी है ? लेकिन गाँववालों को कौन समझायें ? और दुर्भाग्य की बात यह है कि पढ़े-लिखे लोग भी अंधश्रद्धा में यकीन करते हैं और वैसा ही व्यवहार करते हैं। और एक किस्सा सुनने को मिला-गाँव के किसी अमीर का घर बच्चे के बिना सूना था। वह किसी मांत्रिक के पास गया। मांत्रिकने उन्हें सलाह दी कि अमावस की रात को एक छोटे बच्चे की बलि चढ़ायी जाये देवी के सामने। मांत्रिक के कहने पर अमीर ने किसी गरीब का बच्चा पकड़कर उसकी बलि दे दी। गरीब बच्चे की माँ अब बच्चे के विरह से पागल हो गयी है मैंने कमला से पूछा-तो क्या उसके घर बच्चा पैदा हुआ -वह खामोश रही।

यकायक गाड़ी रुकने से मेरी विचार श्रृंखला टूट गई। मैं सोचने लगी हम शहरी लोग विज्ञान के बारे में इतना कुछ कहते हैं सुनते है लेकिन गाँव विज्ञान से अभी भी कोसों दूर हैं। गाँववालों के विचारों में प्रगति नहीं हुई हैं। अभी भी मनुष्य की मृत्यु के बाद कौओं को खिलाया जाता है और कौओं ने खाना नहीं खाया तो मरनेवाली की इच्छा अधूरी रही ऐसा माना जाता है। कौओं के खाना खाने से इच्छा तृप्त होगी। महर्षि कर्वेजी कहा करते थे- 'असताना केले नाही अन्नदान, मेल्यावर म्हणे पिंडप्रदान' बेटा बूढ़े बाप को जीते जी खिलाता पिलाता नहीं और मरने के बाद पिंड प्रदान करता है। कैसा विचित्र व्यवहार है ! लेकिन अभी तक इस प्रश्न का कोई उत्तर नहीं मिला।

गाड़ी फिर शुरु हुई। मेरी विचारशृंखला फिर जुड़ गयी। कुछ सोचने लगी, मन ने कुछ तय किया। कुछ करना चाहिए। गाँववालों की इन अंधश्रद्धाओं को मिटाना होगा मुझे, उन्हें प्रगत बनाना होगा मुझे, कुछ करना होगा ! कुछ करना होगा !!

गाड़ी रुकी। कुली सामान-सामान पुकार रहे थे। मैं बस से उतरी लेकिन यह सोचते हुऐ कि चार दिन बाद मुझे फिर गाँव जाना हैं..... !!

हार्दिक शुभेच्छा !

मे. उमा कन्स्ट्रक्शन्स्

भाग्यशिल्पा, २०१० सी, ६ वी गल्ली,
राजारामपुरी, कोल्हापूर

हार्दिक शुभेच्छा !

मे. कुलकर्णी अँड सन्स्

उंचगांव, ता. करवीर, जि. कोल्हापूर. फोन : ५२३२७७

होलसेल साखर व्यापारी

प्रचार-प्रसार माध्यमों का भूलभुलैयाँ

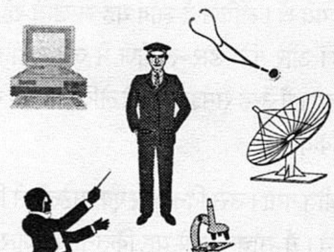

कु. सारीका जाधव
तृतीय वर्ष कला

उष:काल का शांतिपूर्ण आनंददायक वातावरण है। आप आकाशवाणी पर प्रसारित हो रहे 'रामचरितमानस्' का पाठ सुन कर भाव-विभोर हो रहे है। इस कार्यक्रम के समाप्त हो जाने पर भी आप उसी में खोए हुए है। इतने में सुनाई देता है- 'लाइफबॉय है जहाँ, तंदुरुस्ती है....।'' तत्काल आपका मन विरक्ति से भर उठता है। रेडिओ बंद कर आप उठते है तो सबेरे का अखबार पड़ा दिखाई देता है। आप उसे बड़ी उत्सुकता से उठा लेते है। लेकिन दूसरा पृष्ठ ही 'आवश्यक है', 'वर चाहिए', 'उपलब्ध है', इत्यादि अनेक वस्तुओं के प्रचार से भरा देखकर आप झुँझला जाते है। अखबार एक ओर फेंककर आप उठ जाते है। फिर आप दूरदर्शन लगाते है, परंन्तु वहाँ भी विज्ञापन देखने और सुनने को मिलते है। आप दूरदर्शन बंद करके विज्ञापनों के इस प्रचार-प्रसार को कोसते रहते है।

ऐसी स्थिति सारे लोगों की हो गई है। इसका कारण है विज्ञान और उसका जोरों-शोरों से चल रहा प्रचार और प्रसार। विज्ञान के कारण नएँ-नएँ अविष्कार होते रहें, नयी नयी वस्तुएँ-चीजें बनती गयीं और फिर उंन वस्तुओं का प्रचार-प्रसार होने लगा। विज्ञापनों का बड़े पैमाने में हो रहे प्रचार और प्रसार के कारण ही आज का युग 'विज्ञानपनों का युग' कहा जाने लगा है। वस्तुएँ और उत्पादनों के प्रचार-प्रसार के कारण ही 'विज्ञापनों' की संख्या बहुत ही बढ़ गई है। सबेरे सोकर उठने के बाद से रात को सोने के लिए बिस्तर पर जाने तक हमें लगातार विज्ञापनों के प्रचार-प्रसार को झेलना पड़ता है। इन प्रचार-प्रसार माध्यमों के कारण स्वतंत्र रूप से सोचना-विचारना भी दुश्वार हो जाता है। इन प्रचार-प्रसार माध्यमों के मायालोक में बुद्धिमान व्यक्ति भी भ्रम में पड़ जाते है।

'विज्ञापन' शब्द का अर्थ है, 'विशेष रुप से ज्ञापन या जानकारी देना।' आज के वैज्ञानिक वर्तमान युग में औद्योगिक प्रगति बड़ी तीव्रता से हो रही है। बड़े-बड़े कारखानों में अनेक प्रकार की वस्तुएँ बहुत बड़े पैमानों पर बनने लगी हैं। इन वस्तुओं के उत्पादनों की विक्री के लिए जनता तक उनकी जानकारी पहुँचाना जरुरी होता है। इन वस्तुओं और उत्पादनों का प्रचार-प्रसार करने के लिए विज्ञापनों का सहारा लेना पड़ता है। अपने-अपने उत्पादनों की लाभदायक बिक्री के लिए व्यावसायिक संस्थान उनकी ओर अधिक से अधिक लोगों का ध्यान आकर्षित करना चाहते है। इसके परिणाम स्वरुप, व्यापारिक संस्थानों के बीच भारी प्रतिस्पर्धा चलने लगती है, जो विज्ञापनों के नएँ-नएँ रुपों में प्रकट होती रहती है। विज्ञापनों द्वारा व्यापार के प्रसार और वृद्धि में बड़ी सहायता मिलती है। इसलिए सभी औद्योगिक प्रतिष्ठान अपने अपने उत्पादनों के प्रचार-प्रसार पर खूब खर्च करते है। इस से विज्ञापनों के नएँ-नएँ रूपों का अविष्कार भी होता रहता है।

इन विज्ञापनों के प्रचार और प्रसार के अनेक माध्यम है। उनमें समाचार पत्र, पत्रिकाएँ, पोस्टर्स्, रेडिओं, दूरदर्शन, सिनेमा, अैसे विविध प्रकार के दूरदर्शन के चॅनेल आदि प्रमुख है। इन सब में विज्ञापनों का प्रचार-प्रसार होता है। उत्पादनों के प्रचार-प्रसार के पोस्टर्स् हमें रास्ते में, इमारतों पर चिपके दिखाई देते है। रेडिओ पर विज्ञापन केवंल सुने जा सकते है, देखें नहीं जा सकते। समाचार पत्रों, पत्रिकाओं आदि में विज्ञापन पढ़े जा सकते है। सुने नहीं जा सकते। दूरदर्शन पर हम विज्ञापनों को देख और सुन सकते है। दूरदर्शन शहरी और ग्रामीण, दोनों क्षेत्रों में घर-घर पहुँच चुका है। इस देश की करीब सत्तर प्रतिशत जनता दूरदर्शन देखती है। इसलिए अनेक वस्तुओं का, उत्पादनों का प्रचार-प्रसार करने के माध्यमों में दूरदर्शन सबसे शक्तिशाली तथा प्रभावकारी माध्यम सिद्ध हुआ है। अब तो दूरदर्शन में और भी बढ़ौती हो गई 'केबल' के आने से। इन सात-आठ सालों में केबल का मायाजाल सब जगह फैल गया है। केबल नेटवर्क पर अनेक चॅनलस् प्रसारित किए जाते है

जिनकी गिनती करना भी मुश्किल है। जितने चॅनल्स् अधिक उतनाही विज्ञापनों के जरिए प्रचार-प्रसार अधिक हो रहा है, बढ़ रहा है और बढ़ता ही जा रहा है। विज्ञापनों के जरिए उत्पादनों का प्रचार-प्रसार दूरदर्शन पर बड़े ही आकर्षक, मनोरंजक एवं मनोवैज्ञानिक ढंग से प्रस्तुत किया जाता है। दूरदर्शन के अनेक चॅनलों पर दिखाने जानेवाले नाटक के बीच में, सिनेमा-गानों के बीच में विज्ञापन द्वारा उत्पादनों का प्रचार-प्रसार किया जाता है। दूरदर्शन के कार्यक्रमों की अपेक्षा विज्ञापनों का प्रचार-प्रसार ही अधिक रोचक होता है। संस्कृत के सुभाषितकार ने कहा था कि ''काव्य में नाटक की विद्या रमणीय होती है- 'काव्येषु नाटकं रम्यं।'' उसी तर्ज पर हम कह सकते है दूरदर्शन पर विज्ञापनों का प्रचार-प्रसार रमणीय होता है- 'दूरदर्शन विज्ञापनें प्रचारम-प्रसारम् रम्यम्।'

कुछ वस्तुओं का प्रचार और प्रसार इतना अच्छा होता है कि लोगों के मन में संबंधित सामग्री के प्रति उत्सुकता जाग जाती है। और उनकी जानकारी भी बढ़ती है। परन्तु कुछ प्रचार-प्रसार बच्चों को ही आकर्षित कर पाते है, वयस्कों के लिए वे मनोरंजक ही होते है। ऐसे भी वस्तुओं के प्रचार-प्रसार होते हैं, जिन्हें देखकर परिष्कृत रुचिवाले लोग अपना मुँह फेर लेते है। विज्ञापनों का प्रचार-प्रसार इतना बढ़ गया है कि कार्यक्रम देखते समय न चाहते हुए भी हमें विज्ञापन देखनें-सुनने पड़ते है। बच्चें, नवयुवक-युवतियाँ तथा गृहिणियाँ इन प्रचार-प्रसार माध्यमों के मायाजाल में बड़ी जल्दी फॅस जाती है। थँकेमाँदे पति को प्रसन्न करने के लिए पत्नी सस्ती चाय के स्थान पर महँगी, विशिष्ट ब्रांड की चाय खरीदती है। 'कोलगेट जेल' लगाने से सारी दुनियाँ उसके लिए पागल हो जाएँगी ऐसा सोचकर युवक 'कोलगेट टूथपेस्ट' की जगह 'जेल' की ट्यूब खरीद लाता है। सात दिनों में गोरापन आ जाता है यह देखकर युवतियाँ महँगी क्रीम खरीदकर लाती है। अलग-अलग चॉकलेटस् और आईस्क्रीम के प्रचार-प्रसार को देखकर बच्चे इन चीजों की माँग करते हैं और वह यह महँगी चीजें खरीद भी लाते है।

उत्पादनों के प्रचार-प्रसार को लोग दूरदर्शन पर देखते है और इसके चक्कर में फँसकर महँगी चीजें खरीद लाते है। जिससे उनका पारिवारिक बजट असंतुलित हो जाता है। प्रचार=प्रसार के भुलावे में आकर निम्न कोटि की अनुपयोगी वस्तुएँ भी सामान्य लोग खरीद लेते है। इस तरह उनकी पसीने की कमाई बेकार ही खर्च हो जाती है।

आज दूरदर्शन और अनेक चॅनलों के कारण सिनेमा और अनेक प्रकार के गानों का प्रचार-प्रसार बढ़ता चला जा रहा है। इन गानों में नायिका कम कपडों में नाचती रहती है। और इन गानों का कोई अर्थ ही नहीं होता। इनके प्रसार से बच्चों पर बुरा असर हो रहा है। सिनेमा के प्रचार-प्रसार के कारण प्रेम, आत्महत्या, बलात्कार, दंगे-फसाद, खून आदि घटनाएँ बढ़ रही है। और तो और इन सबको दूरदर्शन, और अनेक चॅनलों के कारण बढ़ावा मिल रहा है।

अब दूरदर्शन के साथ-साथ मोबाईल फोन, सेल्युरल फोन, कॉम्प्युटर, इंटरनेट, अनेक नयी-नयी मोटरों का भी प्रचार-प्रसार बड़े पैमाने पर हो रहा है। हर एक व्यक्ति के हाथ में मोबाईल फोन, घर में कम्प्युटर होता ही है। लोगों के पास बड़ी तो नहीं लेकिन छोटी तो 'फोर व्हिलर' होती है। कॅम्प्युटर का प्रचार-प्रसार इतना बढ़ गया है कि धनिक वर्ग के साथ-साथ मध्यम वर्गीय मनुष्य भी कॉम्प्युटर ले रहा है। बच्चें से लेकर नवयुवक-युवतियाॅ, प्रौढ आदमी भी कॉम्प्युटर के आधीन हो गए है। दूरदर्शन के साथ-साथ हर घर में, ऑफिस में, दुकानों में कॉम्प्युटर और फोन दिखाई देते है। यह सब इनकें प्रचार-प्रसार के कारण हुआ है।

सच तो यह है कि, विज्ञापनों के बढ़ते हुए प्रचार और प्रसार के कारण आज का युग 'विज्ञापनों का युग' कहलाता है। आज के विज्ञापन युग में मनुष्य स्वयं एक प्रचार-प्रसार का माध्यम बन गया है। एक व्यक्ति अपनी चमचमाती अत्याधुनिक कार में बैठा अपने वैभव का विज्ञापन कर रहा है, तो दूसरा व्यक्ति बाल-नाखून बढ़ाए तथा जीन का गंदा पैंट पहने अपनी आधुनिकता का प्रदर्शन कर रहा है।

हर वस्तुओं का, जीवनावश्यक चीजों का, कृत्रिम वस्तुओं का, दूरदर्शन का, सिनेमा और गानों का, कॉम्प्युटर, फोन इनका प्रचार-प्रसार बढ़ता ही चला जा रहा है। मुझे डर है कि, कही प्रचार-प्रसारों का बोलबाला बढ़ता ही चल गया तो ? मनुष्य इंतना बुद्धिमान होते हुए भी इन प्रचार-प्रसार के माध्यमों के लपेट में आ गया है। क्या मनुष्य प्रचार-प्रसार के भूलभुलैयाॅ से बाहर निकल सकेगा ? या निकलनाही नहीं चाहता। ये प्रचार-प्रसार के माध्यम हमारे लिए है हम उनके लिए नहीं है। यह हमें याद रखना ही होगा ! याद रखन्ना ही होगा....

भारतियों का शौर्य : पाकिस्तानियों का क्रौर्य

कु. फरजाना शेख
द्वितीय वर्ष कला

सारे जहाँ से अच्छा। हिंदोस्ताँ हमारा
हम बुलबुलें हैं इसकी । ये गुलिस्ताँ हमारा। - कवि

इकबाल के शब्दों में भारत की अस्मिता एवं गौरवशाली परंपरा को सार्थ शब्दों मे वर्णित किया है। कवि जयशंकर प्रसादजी ने

''अरुण यह मधुमय देश हमारा
जहाँ पहुँच अनजान क्षितिज को मिलता एक सहारा।''

इन पंक्तियों में भारत की सांस्कृतिक उदात्त परम्परा को गौरवान्वित किया है। हमारा भारत देश वसन्तश्री से भरा-पूरा और उगते हुए सूर्य की कान्ति से अर्थात् नवजागरण से संयुक्त है। यहाँ आने पर अपरिचित क्षितिज को अर्थात् अनजाने सुंदर देश के वासियों को भी सांस्कृतिक अवलम्ब प्राप्त होता है। इस प्रकार कवि ने भारत की प्राकृतिक सुन्दरता और सांस्कृतिक चेतना की महानता वर्णित की है। प्रकृति की उदारता भारतियों के व्यक्तित्व की महान निधी बन गयी है।

भारत की उदार नीति ने आज तक न जाने कितने अजनबियों को अपनाया। हमारी संस्कृति की महानता- पारम्पारिक समानता, अहस्तक्षेप, अनाक्रमण, समता, शांति, दया, करुणा, इन उदात्त मूल्यों पर स्थित है इसलिए आज तक हम अपने शत्रुओं से उदारता का व्यवहार करते आए। गौतम बुद्ध, महावीर आदि महान विभूतियों के संदेश का अनुगमन हम करते रहें। इसका अर्थ यह नहीं कि हम शूर वीर नहीं है; हम में पराक्रम का तेज नहीं है, हम भी वीरपुत्रों की अमर सन्तानें हैं। आज भी हमारे वीरों में समुंदर में जलनेवाली वड़वाग्नि का प्रखर तेज है यह हमने अभी 'कारगील' में जो युद्ध हुआ उसे जीत कर सिद्ध किया है।

भारत को स्वतंत्रता तो मिल गयी परंतु ब्रिटिश शासननीति ने हमें टुकडों में बँटी आझादी दी। समस्त भारत में सांप्रदायिकता का जहर फैला दिया। हिंदु और मुस्लिम इन दो भाईयों के बीच हमेशा के लिए पत्थर की तरह अभेद्य दुश्मनी की दीवार खड़ी की। एक दूसरे के प्रति तीव्र द्वेष-घृणा के बीज बोकर वे इस दुश्मनी की सुलगती आग को अविरत रुप से धधकते रखकर चले गये। उनका मक्सद पूरा हो गया। आज भी इन दो भाईयों की दुश्मनी खत्म नहीं हो रही है, बल्कि दिन ब दिन यह विद्वेष की अग्नि प्रखर रूप धारण कर रही है; यह अनुभव हम बार बार ले रहे है। अब तक पाकिस्तान के साथ हमारा तीन बार युद्ध हुआ तीनों भी समय पाकिस्तानियों को मुंह की खानी पड़ी परंतु अब भी उनका दिल नहीं भरा।

भारत और पाकिस्तान के बीच कश्मीर की समस्या खड़ी करके ब्रिटीश तो चले गये परंतु 'कश्मीर' हमारा ही है कहकर पाकिस्तान हर बार आक्रमण कर रहा है। भारत भूमिकी 'जन्नत' बना 'कश्मीर' अपनी प्राकृतिक मनोहारिणी सुषमा से मंडित है परंतु आज युद्ध की ज्वाला ने उसे सौंदर्यविहीन कर दिया है। 'कश्मीर'को हम से जबरदस्ती से छीनने की कोशिश बार बार की जा रही है तो भी हमारे वीर जवान अपने प्राणों की बाजी लगाकर उसकी रक्षा कर रहे हैं। आज तक न जाने कितने वीरों ने अपनी आहुति देकर इस यज्ञकुंड को शांत करने का प्रयास किया। उनके वीरत्व को और हौतात्म्य को लब्जों में गूंथा नहीं जा सकता। उनके पथ पर चलनेवाले हमारे नौजवानों का एकही नारा है ''करेंगें या मरेंगे।''

हमारे ये नौजवान वीरत्व की साक्षात् मूर्ति है। वीरत्व भावना के साथ ही दया-करुणा-ममता से भरा उनका हृदय अत्यधिक संवेदनशील है। इन्सानियत उनके रोम रोम में भरी है। उनकी इन्सानियत की कहानी आप सुनेगें तो आप पहचान जाएगें हमारी भारतीय संस्कृति के उदात्त मूल्यों की सीख हमारे

व्यक्तित्व में समाई हुई है - ''भारतीय बीर जवानों ने एक घायल पाकिस्तानी सैनिक को पकड़ा था। वह बेहोशी में ''पानी...पानी'' कहकर कराह रहा था। उसकी मुर्मुषु घायल हालत को देख कर भारतीय सैनिकने उसे पानी पिलाया तो दूसरे जोशिले सैनिक ने तत्काल कहा यह तो हमारा शत्रु है और ऐसे शत्रु को जो पत्थर-दिल है। तो उस सैनिक ने जवाब दिया आखिर वो भी इन्सान है। हमारी शत्रुता इन्सान से नहीं उनके अविवेकपूर्ण नीति एवं विचारप्रणाली से है। उनसे हमारा विरोध है; उन्हीं का मुकाबला करना है।

परंतु धिक्कार है उस शत्रु पर और उसकी क्रूरता पर ! ऐसा ही हमें कहना होगा। इन्सानियत कुचलता हुआ यह पाकिस्तानी दानव अपनी घमंड में क्रूरता का बर्बर पाशवी प्रदर्शन ही कर रहा है। कुछ महिने पूर्व कारगिल पर हमला हुआ। भारतीय सैनिकों ने ईट का जवाब पत्थर से दिया था शायद इसीका बदला पाकिस्तानी सैनिकोंने शहीद हुए आहुजा व कालिया जैसे वीर जवानों के साथ अत्याधिक क्रूर-पाशवी व्यवहार करके लिया। उन्होंने उनकी सरहद में प्रवेश किया इसलिए उनकी आँखे निकाली गई, खाल उधेड़ी गई। हमारे उन वीर जवानों के साथ किए गये क्रूरता पूर्ण नृशस व्यवहार को सुनकर क्रोध के अंगारे फूट पड़ते ही है परंतु आँखों से बरबस पानी झरता है और हमारा इतिहास पुन: ऑखों के सामने साकार होता है। महंमद घोरी द्वारा महाराज पृथ्वीराज चौहान के साथ किया गया पाशवी शारीरिक अत्याचार व औरंगजेब द्वारा महाराज संभाजीराजे के साथ किया गया अत्याचार इनकी ही पुनरावृत्ति इक्कीसवी के प्रारंभ में हुई। इतने सालं हो गये परंतु मनोवृत्ति में कोई अंतर नहीं है।

हाल ही में अखबार में प्रकाशित पाकिस्तानियों की और एक क्रूरता की घटना पढ़नेके लिए मिली। पाकिस्तानी लोगों ने ॲसिड के ड्रम में भारतीय बालकों को डालकर उनकी निर्मम हत्या की तो कुछ ही दिन पहले उन्होंने हमारा इंडियन एअर लाइन्स का हवाई जहाज षडयंत्र रचाकर अपहृत किया । अपनी क्रूरता का परिचय देते हुए इन्सानियत को कलंकित करते हुए उन्होंने हवाई जहाज के चार भारतीय लोगों को गोली से उड़ा दिया। यह सब क्यों... तो खूँखार आतंकवादी हरकत-उल-अन्सार गॅंग के नेता मौलाना मसूद अझहर के साथ उनके अन्य आतंकवादियों को जेल से रिहा करने के लिए वह सब क्रूरता का कांड उन्होंने किया।

चाहे वे कितने ही क्रूर बने रहे हम भारतीय और हमारे वीर जवान अपनी हस्ती को गौरवान्वित करते रहेगें। हम अपने शौर्य को इन्सानियत का साथ देते हुए शाबित कर रहे हैं। कारगिल पर पाकिस्तानियों ने हमला किया, भारतीय वीर सैनिकों ने ईट का जवाब पत्थर से दिया। न जाने उस समय हमारे कितने जवान अपनी मातृभूमि के लिए हँसते हँसते अपना बलिदान करके अपनी शौर्यगाथा सुनहले अक्षरों में लिखे गये और इन पंक्तियों को उनके बलिदान ने सार्थक किया है-

''अपनी आजादी को हम हरगिज मिटा नहीं सकते।
सर कटा सकते है लेकिन सर झुका नहीं सकते।

हर बार हमारे वीर जवानोंने पाकिस्तानियों के इरादों का चकनाचूर किया फिर भी वह अपनी करतूतों से बाज नहीं आता।

मेरी भी तीव्र अभिलाषा है कि भारत सरकारने वीरबालाओं की टुकड़ी प्रत्यक्ष लड़ाई भेज देने का निर्णय लिया तो मैं जरुर उस टुकड़ी में प्रवेश पाने के लिए धरती आसमान एक कर दूँगी। मैं भी अपनी जान अपने देश पर कुर्बान करना चाहती हूँ।

हार्दिक शुभेच्छा !

अंकुर इलेक्ट्रीकल्स अँड इंजिनिअर्स

गव्ह. लायसेन्स इलेक्ट्रीकल कॉन्ट्रॅक्टर

१७६५, सिल्व्हर आर्च, ई, राजारामपुरी ३ री गल्ली,
कोल्हापूर. फोन : ५२९०१३ नि. ५२३०१३

इंडस्ट्रियल, कमर्शियल, रेसिडेन्शीयल व वार्षिक करारावर देखभालिच्या कामाकरिता भेटा अथवा लिहा.

ज्ञानोदय

है समाज में अज्ञान का अंधेरा,
फिर भी हो ज्ञान का उजाला।
इसलिए धर्म बनता है मेरा,
समाज को सच्चा मार्ग दिखलाना।
सोचती हूँ, ऐसा क्यों होता है ?
बारीश हो इसलिए मनुष्य,
भगवान के पास जाता है।
बीमारी का इलाज करते वक्त,
तांत्रिक की सलाह लेता है।
पाप से बचने के लिए,
निष्पांपो की बली चढ़ाता है।
आखिर ऐसा क्यों होता है ?
'अज्ञान और अंधश्रद्धा है इसका मूलकारण
होना चाहिए इसका जरुर निर्मूलन।
करना चाहिए हमें ज्ञान का प्रसार,
तभी होगा देश का उद्धार।

कु. रुपाली गायकवाड, प्रथम वर्ष कला

प्रतिक्षा

निर्मल हृदय की वह माता करुणा की थी मूरत
गरीब लोगों को दिखलाने आशा की किरण
स्वदेश छोड़कर आयी अपना
दीन दलितों की थी वह आधारस्तंभ
उनके व्रत का न कभी हुआ भंग
'जनसेवा यही ईश्वर सेवा' यह था उनका व्रत
उसी व्रत को उन्होंने किया सार्थक
किसी प्रकार का किया न उन्होंने भेदभाव।
इसलिए करते है लोग उनका सन्मान
बीमार अनाथों की थी वह मॉ
वह है सब के दिल में बसी
ऐसी थी 'मदर तेरेसा' हमारी
लेकिन हो गयी वह भगवान को प्यारी।
हम तरस रहे है उसकी ममता को
माँ ! तुम कब आओगी
राह देख रहे है हम

कु. दिपमाला गायकवाड, प्रथम वर्ष कला

बचपन

ईश्वर से माँगू यही तराना,
दे दे मुझे वही बचपन सयाना,
होगा वही लाखों का नजराना,
जिसे पाके मिलेगा मुझे सारा जमाना ॥ १ ॥
वह बाग-बाग में खिलना,
भँवरे की तरह उड़ना,
मस्त हवा बनके लहराना,
खुशियों को अपने झोली में लेकर घूमना ॥ २ ॥
नादान सा मेरा मन,
चंचल निर्मोही अल्लड सा मन,
भय से लाखों दूर,
खोके अपने सपनों में चूर ॥ ३ ॥
आयी जबसे बैरन जवानी,
कली से बन गयी फूल मस्तानी,
मस्ती के दिन बदले
बदला हर समाँ मेरे लिए
छीन न मुझसे मेरा बचपन
माँगू दुवा ईश्वर से यही सदा के लिए ॥ ४ ॥

कु. पद्मश्री बागडेकर, तृतीय वर्ष कला

इम्तहान

इम्तहान ! इम्तहान !! इम्तहान !!!
आखिर कब तक देना होगा मुझे इम्तहान
जहाँ भी जाओ वहॉ इसकी ही माँग
हर बार ईश्वर ने लिया है इम्तहान
पर अब तक हिम्मत ने नहीं छोड़ा है साथ
न जाने और कितने देने है इम्तहान
पर जानती हूँ मैं भी साई तुझे
तुम रहोगे सदा ही साथ मेरे
चाहे किसी का भी मिले न साथ
मैं हमेशा रहूँगी चरणों में हे नाथ
तुम ही हो 'साई' अब सब कुछ मेरे
पुकारती हूँ मैं हर वक्त तुम्हें
यही आस लगी है अब

कु. पूनम शेख, बारहवी वाणिज्य

अपना कल

होके अश्व पे सवार
कर तू अपने सपने साकार
रोक न सके पवन तुझे
भले लाख बार दिये बुझे।
ध्येय के दीप जलाते चल
अपने हाथों मे लिए अपना कल ॥ १ ॥
एकमात्र जीवन पथ हो,
एकमात्र ही आकांक्षा हो,
कठिनाइयों पे यश की
मोहर लगाता चल,
अपने हाथों में लिए अपना कल ॥ २ ॥
एक धुदॅला सा चाँद
रजनी को चमका देता है
सूरज का एक कोमल स्पर्श
सारे जहाँ को जगा देता है
इसी आत्मविश्वास के सहारे
साचे में खुद को ढ़ालता चल,
अपने हाथों में लिए ... अपना कल ॥ ३ ॥
रज रज से बनती है दीवारें
उन्नति के लिए श्रम कर प्यारे
कण कण से आशाओं का
महल बनाता चल
अपने हाथों में लिए... अपना कल ॥ ४ ॥

कु. पद्मश्री बागडेकर, तृतीय वर्ष कला

आतंक

अपने ही लोग थे, जो पराये है बने
अपनेही लोगों के, दुश्मन है बने।
खून की होली, अभी तक है चली
उनके जानों की भी होली, कितनों ने जलाई।
अभी तक छाया है, घबराहट का सन्नाटा
पैरों मे है चूभा, मौत का काँटा।
न जाने कब होगी, खत्म ये जंग
हर इन्सान हो गया, इस जिंदगी से तंग।

कु. सुजाता कागलकर, प्रथम वर्ष कला

अकेली

इस दुनिया में मैं हूँ खुशनसीब
शोहरत, इज्जत, प्यार और बहुत
सारे दोस्त है मेरे करीब।
दोस्तों के समुंदर में डूब रही हूँ।
प्यार के दरिया में तैर रही हूँ,
माँ कहती थी जमाना है झूठा
इस बात को मैंने कभी न माना
न जाने क्या हुआ
दुनिया मेरी बदल गयी
खुशियों के बादल हटने लगे
गमों के दरिया बहने लगे
जो दोस्त कहलाते थे वो दोस्त न रहे
जो प्यार मिलता था वो मिलने से रहा
माँ की बात सच थी
मैं ही सब से गलत थी
गम के अँधेरे में डूब गई हूँ
बस मैं अकेली रह गई हूँ

कु. फईजा मणेर, प्रथम वर्ष कला

आरजू

एक प्यास है जो कभी बुझती नहीं
एक आरजू है जो कभी मिटती नहीं।
एक बार जो खुशी मिलती है।
न जाने दिल उसे बार बार क्यों चाहता है।
और एक बार जो दु:ख मिलता है
दिल उसे बार-बार भूलाना चाहता है।
जो चीज हमें कम मिलती है,
दिल उसे और पाने की आरजू रखता है।
ये कैसा दिवानापन है,
जो खुशनसीबों को ही मिलता है।
दिल जो चाहे वह उसे कभी नहीं मिलता
पर जो न चाहो वही नसीब में लिखा होता है।
दिल की जो प्यास है
वह अनबूझ होती है।
जितना बुझाओ,
उतनी ही बढ़ती है।

कु. पूनम शेख, बारहवी वाणिज्य

नई सदी आयी

नई सदी आयी
आधुनिकता का ताज पहनी
अपनी महान संस्कृति को
दफनाते आगे आयी
कभी घुँघट में थी इज्जत
आज नंगी सडको पे आयी ॥ १ ॥
नई सदी से हमने, ये रीत है अपनायी
कभी माँ बाप थे हमारे लिए प्यारे
लेकिन रुपयों ने बना दिए पराए ॥ २ ॥
कभी नारी को देखते ही
मानते थे उसे माँ बहना
बन गयी आज नारी, लुटने का गहना ॥ ३ ॥
सदी नहीं सिखाती अच्छी राह छोडना
परंतु विकृत बनी मानव प्रकृति ने
सीखा है गलत दिशा में चलना ॥ ४ ॥
हमारी महान संस्कृति
सिखाती बड़ो के चरण छूना
भूली जिंदगी को सही राह है दिखाती ॥ ५ ॥
इसलिए हमें अपनी संस्कृति को नहीं है खोना
इस सदी से है पाना
प्रगति का वरदान ॥ ६ ॥

कु. सीमा कांबळे, प्रथम वर्ष कला

फूट डालो; राज करो

हम थे सद्‌गुणी-सदाचारी
हमें न मालूम था भ्रष्टाचार
सरकारी तिजोड़ी पर जो डाला है डाका
ये तों है विरोधी पार्टी का टाका
हम नहीं करते थे दंगा-फसाद
यह तो था मजहबोंका विवाद
चारों ओर गोलियों की बरसात
घबराओ मत, हम हैं तुम्हारे साथ
तुम हमें वोट दो
हम तुम्हें खुशहाली जिंदगी देंगे
तुम हमें नोट दो
हम तुम्हें देश देंगे
यह तो है हमारे देश का नेता
उन्हे चाहिए थी सत्ता
न उनमें देश का विचार
कहाँ गये वो आदर्श और सदाचार ?

कु. सुजाता कागलकर, प्रथम वर्ष कला

देशप्रेम

देश पर प्यार करने के लिए
समय किसके पास है
इसमें हम क्या करे
चाहे देश गिरवी क्यों न पडे ?
जब कोई संकट या युद्ध होगा
तब कही थोडासा देशप्रेम जाग उठेगा
करोडपती-फिल्मस्टार रैली निकालेंगे
हाथ में कटोरा लेके घूमेंगे
चाहे उनके रुपये, जलके राख बन जाए
पर अपने देश के खातिर
छोटासा त्याग भी नही कर पाएँ
क्या कहे ! हम भारतवासियों की
किसी फिल्मस्टार को देखने
देते है सौ के पाँच
पर घायल सैनिकों की मदद के लिए
हमारे पास रुपये नहीं है पाँच
हमने देश को इतना सस्ता बनाया है
जाते-जाते कोई भी
अमरिकावाला खरीद सकेगा
'हम सब एक है' नारा लगता है झूठा
सच तो है ये, भारत देश स्वार्थ में बँटा
कब पुन: पैदा होंगे इस धरती पर
लाल-बाल-पाल, महात्मा गांधी
तरस रही है भारतमाता की आँखे
देखने अपने हुतात्मा बननेवाले वीरों को

कु. सीमा कांबळे, प्रथम वर्ष कला

प्यास

जानते है हम सपनों में
सपना देखा करते है
मंझिल हो तुम इस राह की
यकीन नहीं फिर भी चला करते है
अनहोनी में होनी को देखा करते है
तुम्हें याद करते-करते
यूँ ही आँसू बहा करते हैं
दिल की गहराई नापा करते है
अकेले बैठे बैठे तुम्हें याद करते है
घबराते है सोचते हुए
तुम कभी मिल पाओगे क्या ?
हे ईश्वर ! तुम कब मिलोगे ?

कु. मनिषा पाटील, द्वितीय वर्ष कला

ENGLISH SECTION

Is this a holy thing to see
In a rich and fruitful land,
Babes reduced to misery,
Fed with cold and usurous hand ?
Is that trembling cry a song ?
Can it be a song of joy ?
And so many children poor ?
It is a land of poverty.

William Blake

Contents

Prose Section

Kargil - United India, Divided Pakistan	Miss Archana Mahadeshwar	B.A.III
Yukta's Visit to Kolhapur	Miss Pramila Mithari	B.A.II
Vocationalization : Need of 21st Century	Miss Chandan Jamdar	B.Com.III
In a Ladies' Room	Miss Manisha Gurav	B.A.III
Where Is a Will, There Is a Way	Miss Nootan Vayangankar	B.Com.III
Why not We ?	Miss Shital Mane	B.A.III

Poetry Section

A Letter	Miss Nilima Bugate	.B.A.II
'She' and 'Society Lady'	Miss Madhuri Talashikar	B.A.II
It Is Just for You	Miss Shweta Suryawanshi	12th Com.
Why ?	Miss Ashwini Patil	12th Com.
Why Did I Ever 'LUV' You ?	Miss Shweta Suryawanshi	12th Com.
Thoughts Collected by	Miss Archana Kamble	11th Sci.

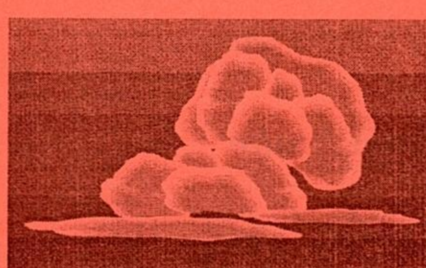

KARGIL
United India, Divided Pakistan

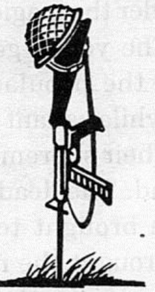

MISS ARCHANA MAHADESHWAR
B.A.III

Before six months, the Kargil conflict occupied the front pages and headlines of the newspapers and other media. Not only the Indian subcontinent but also the whole world was worried about this issue. It was for the first time in the human history, two nuclear powers i.e. India and Pakistan found engaged themselves in direct military conflict.

When we were enjoying the World Cup Cricket matches sitting under the fans and also reading news about the Lahor declaration and Delhi-Lahor Bus diplomacy, at that time Pakistani regulars in the guise of Mujahiddins and Talibans were planning to cross through the unsealed, unpatrolled heights of Kargil mountains in big number. And they did it secretly according to their plan. In this way they violated the sanctity of the Line of Control (LOC) which was drawn on the maps but actually not marked on the land, in the Simla agreement. The sanctity of the line of control was observed for the last 28 years.

The intruders or the infiltrators not only crossed the 'LOC' but also built bunkers on vital positions and took possession of strategic points like the Tiger Hill, Tololing. They carried with them highly sophisticated arms and ammunitions like 'Stringer' missiles, mountain guns, A.K. 47 and 56. Plastic bombs, advanced communication systems, rocket launchers. They also carried with them high calorie food, instant food packets, medicines, fuel sufficient for four to six months.

They had kits of clothes, boots to face the hostile weather conditions in Kargil, the glaciers, steep mountains and biting cold.

These well-equipped and well-prepared Pakistanies occupied the key posts and fortified them. They brought the Shrinagar- Leh national highway No. 1 under their direct gun firing. Our supply line to Siachin and Ladhakh was in danger. Our convoys to Leh were under heavy shelling. The first group of six Indian soldiers was mercilessly tortured, humiliated and killed by the intruders. It was a critical time.

This unexpected move by the Pakistanies put the Indian armed forces and the care-taking government in a awkward position. We were stabbed in back by the Pakistanies for the third time after independence. The bus to Lahore was thus laid us to Kargil. We were astonished. The ten year proxy war in Kashmir was thus changed into full scale war in Kargil and Drass, Batalic area.

The opposition parties in India took the government to task. The caretaker government was in dilemma. The whole

nation was under the magic spell of world cup cricket. The young generation was enchanted by the popular ads- 'Ye Dil Mange More' while valiant Indian jawans were making their supreme sacrifices for the motherland. The dead bodies of our Martyrs were brought to their native places. This brought the nation back to the senses. Gradually, the whole nation grew serious of the critical situation.

All nation stood strongly and unitedly behind the armed forces. All political parties started supporting the government in this issue.

Indian government warned Pakistan to take the intruders out of Indian territory. Otherwise they would be thrown out or killed. The army was given all power to deal with the intruders except for crossing the LOC. The army launched 'Operation Vijay' expedition against pakistani intruders.

Our Indian army planned detail policy. Our jawans are valiant and tough fighters. They are renouned for their bravery, commitment to task and professionatism all over the world. After a short training of merely one week they were set to task with determination.

Out soliders had to fight with the enemy on one hand and the cold weather of the high attitudes of Kargil on the other hand. It was the first military conflict in the world which was fought on such high altitudes ranging from 12,000 fts. to 18,000 fts. The military experts all over the world appreciated Indian army for their valour and patriotism. The territory where our soliders were fighting, is famous for dangerous weather. Weather is main enemy in that region for our jawans.

The Indian artillery force with their Boforce guns, Howitzer guns, and 15 m.m. guns started bulching fire at the enemy positions restlessly and accurately.

Indian Airforce also came to the help of our jawans. Our pilots carried out several risky sorties through the dangerous terrain of Drass, Batalik, Mushkoh Valleys. They showered laser, cluster and carpet bombs on the enemy positions and supply lines without crossing LOC. So the intruders had to spend several restless and sleepless nights.

The Indian navy lead by 'I.N.S. Virat' poised to block the Arabean sea. That reminded Pakistan of the Bangladesh war of 1971. Indian army was diployed on all along the borders of Punjab and Rajastan to pressure Pakistan. Then Indian jawans launched their counter attacks. The strategic points like Tololing, Tiger Hills were recaptured by our jawans sacrifying their invaluable lives. They cleared the region off the enemy. They drove them out of the L.O.C. (Line of Control)

The whole nation was proud of our valient jawans. Thus Pakistani army was feated by Indian army again. And showed that, 'It is not that the arms fight but the man behind it.' And 'It is not that the men fight but the cause behind it.' Thus Pakistan's military adventure was foiled and ruined by our victorious Indian army. Our greatest weapon in Kargil was not the Bofors, not the Howitzer or the AK, but our brave soliders who faught like tigers.

On the diplomatic front our Prime-Minister and Foreign minister showed

great patience and maturity. They assured the whole world that India would not cross the LOC and India would not use nuclear weapons first. They contacted various leaders of G-8, NATO, Russia and even China. All important countries supported India's stand. To the surprise of Pakistan all above mentioned countries asked Pakistan to take out it's intruders and keep the sanctity of LOC. It was a blow for Pakistan. Pakistan failed to win support of its traditional friends. Pakistan remained alone on Kargil issue.

Kargil victory has been a diplomatic victory. For the first time the world is against Pakistan. This has proved India's sagacity, strength and fortitude. The world has identified Pak as a nation at fault, such a diplomatic victory was not attained in the earlier wars of 1962 and 1971.

The financial package for the Kargil war heroes is heartening. Indeed, the children and widows they have left behind are every Indian's responsibility. It is our duty to look after their family.

The Battle is finally over but India has many harsh lessons to learn. Kargil conflict has made it imparative for India to equip itself with an advanced security system.

Whole country salutes to our Kargil Heroes, who devoted their lives at the feet of the motherland.

The good news about Kargil is it united our nation and devided Pak, the bad news is that we lost our young, brave soliders; the ugly aspect of it is that the enemy refuses to accept its dead.

'Hats off to Kargil heroes'
'Jai Hind, Jai Hind Ki Sena'

'She and 'Society Lady'

'She' goes five miles at dawn to her farm,
'Lady' goes some distance balancing figure and maintaing charm.
'She' works hard to win her bread,
'Lady' does excercise to reduce her weight.
'She' wears a patched blouse to and with shame,
'Lady' wears a sleeveless to maintain her fame
'She' starves when she cannot get bread,
'Lady' fasts as she doesn't want bread.
'She' waters the growing plants,
'Lady' waters cactus in her hall.
'She' bears heavy burdens on her head,
'Lady' wears a fashionable hat which it yet heavy to her head.
'She' is shabby and without knowledge of current fashions,
'Lady' is expert in all the fashions.
Yet, to me, 'She' is more charming than 'Lady'
Because let's not forget, hardship determines our destiny.

Miss Madhuri Talashikar B.A.II

YUKTA's Visit to Kolhapur

MISS PRAMILA MITHARI
B.A.II

The very news of Yukta's visit to Kolhapur created a great wave of curiosity and enthusiasm among the young people. Of course, every citizen of Kolhapur was eager to see Miss World 99 title winner. We had seen her and other contestants in Miss World Award ceremony on a channel and were struck to see exhibition of beauty and intellect of the girls from 94 countries. The contest was held at beautiful city Malta. They were looking really graceful and enchanting. We were looking for Miss India. When Yukta entered the stage, we were cocksure about her winning the title. And according to our expectation Yukta was declared Miss World 99. Definitely, to win this title is not an easy job. It is a hard test of intellect, beauty personality and awareness of their duty towards their socity. They have to prove their concern for disable, diseased and orphans in the society. It takes them to hard task as it is not an easy job. In the final ceremony questions are asked related to the same topic, on which basis they are selected for the title. The girls go on answering in high terms but as soon as they step out the hall they forget their vows and become money oriented. But at least, at present, Yukta has shown her keen interest in her duty towards the society and that is the reason, why she accpeted the invitation for inauguration function of expedition against AIDS to be held at Kolhapur.

As she was going to visit Kolhapur for the first time, there was great curiosity among people. They wanted to see how that Miss World did look ? Young people were much happy and enthusiastic. They were investigating about her arrival, her stay, and the route of rally and the programmes arranged and what not ? All Kolhapurians felt proud to host this occassion. The girl who had defeated 93 beautiful contestants, representing their nation, was going to visit our city, was enough reason for our excitement. On the airport and on the roads there was a great crowd see and welcome her. Early in the morning, enthusiastic young people had gathered. N.C.C. cadets, students from various schools and colleges gathered to welcome Yukta. 5.11 tall Yukta was looking gorgious in red emproidered saree. A rally was arranged from Rajaram college to Shivaji Stadium. It started formally after lighting a torch by Yukta. She was in an open Jeep. Roads and balconies were full of people in order to greet her. People were giving slogans and waving hands and with smiling face and waving hand Yukta, too, greeted

them. Her father, Mr. Mookhey, Health Minister Mr. Khanvilkar, Mayor of Kolhapur and other dignitories participated in the rally.

From Shahu Institute it came to Rajarampuri, then it prodceeded towards Bagal Chowk and then to B.T. College where Yukta blew balloons in air. From Bindu Chowk she went to Mahalaxmi temple and from there she came into Shivaji Stadium. As we know, a statewide expedition has started to create awareness among people about AIDS and Yukta was invited for that inaugural function. When she entered the stadium, she received a big applause by students from various schools and colleges, N.C.C. cadets and young people wearing shirts of anti AIDS slogans and people from various startas of the society. Everyone was eager to listen her She stood speak and the congregation shouted 'Marathi'. she read a written speech and soon as she started, once again she received tremendous applause.

In her speech, she emphasized the importance of awareness among the people about the sinister disease, AIDS. She feels that AIDS doesn't make discrimination between young and old, rich and poor, man and woman or even class and race. She expressed her anxiety about the spread of the disease. It is growing so rapidly that it doesn't allow man to think about it sluggishly. She strongly maintained that only power of youth can save the nation from the clutches of AIDS. In that view, she emphasized importance of educating people about the nature and spread of the disease. As we know, there is no quick remedy for it at present, and there are few chances of finding any in the future. Therefore, only prevention is cure to the disease. While addressing, she earnestly requested young people to participate in the expedition wholeheartedly. She believes that only such forces of enlightened people can save mankind.

Yukta visited the orphanage, 'Bal kalyan Sankul' in Kolhapur and felt very happy to spare some time with the little angels. She had expressed her desire to visit the orphanage so the visit had been arranged. 'Balkalyan Sankul' readily awaited Yukta's arrival. Roads were decorated with Rangoli, paper cuttings of Yukta, published in magazines and newspapers, were displayed in the showcase. Due to her earnest love for children, Yukta became one with them within minutes. Many questions were asked and she answered them with smiling face. She gave a message to the children. She feels, if we have aim and readiness to accept hardship, we can achieve success. One must realise one's talents for the betterment of one's life gifted by God. For that one must learn to love oneself. She loves Indian culture which teaches to respect elders.

Yukta visited various organisations including Eye Bank in Kolhapur. Functions were arranged in order to congratulate her. Yukta's visit to Kolhapur is definitely an unforgettable moment which should be cherished. I wish her success in her future.

VOCATIONALISATION
Need of 21st Century

MISS CHANDAN JAMDAR
B.Com. III

In today's world practical experience is preferred than bookish knowledge. A second class graduate having one year working experience is always preferred than a first class graduate with no experience. Having working experience is an additional qualification to your degree. But of course a fresh candidate has no working experience. He has to spend at least one precious year of his career in an organisation for working experience and then go for a career oriented job. This is the routine procedure for a Commerce & Arts graduate.

Due to the 'uni-liner' character of secondary education in the past, the problem of unemployment has been accentuated among the matuiculates and graduates. It is common ground that at the secondary stage of education, there should be increasing diversification of course so that students could be guided and directed to secure training courses according to their aptitudes and capacities. But as mentioned above, one of the main defects in the secondary education was its unilateral character. Only one type of academic course was being provided for all students irrespective of thier aptitude and abilities.

In view of the importance of linking education with productivity a major impetus for vocationalisation of education was given, like "Candidates who have completed vocational course should have ample opportunities for career improvement and professional growth". Such education is the only means of social mobility and economic development.

So UGC (University Grant Commission) has given a golden chance to the Commerce and Arts graduates to complete their graduation in the best, practical and fruitful way. It has started a 'Vocational Course' since 1985 named 'OFFICE MANAGEMENT AND SECRETARIAL PRACTICE'. The main aim of this course is to give the student a practical experience of what he/she learns during his/her Commerce graducation syllabus. Besides, through this course, vocational guidence and employment counselling services are provided to the students. It gives the students all the present vocational training facilities which are specially designed for girls or women. This course is related to the day to day managerial work or the office routine work which a Commerce graduate has to handle during his probation period. And this work cannot be taught through books but it needs the practical involvement of the student in the course which he/she studies.

In an endeavour to build up the career of young persons in their adolescence UGC arranges various training programmes, regular educational visits to various banks, commercial organisations, factories, companies etc. where they experience what they learn i.e. the routine office works which a student has to look after UGC proposes to introduce job oriented vocational courses in some selected rural and urban college with a main objective of raising the enrolment of girl students in various higher education programmes. And one of these selected centres for women vocational training is 'TARARANI VIDYAPEETH'S KAMALA COLLEGE, KOLHAPUR'. It's a great pleasure for our college to get selected in UGC's vocational training programme. It is a perfect place for women's training, fighting unemployment and maintaining economic progress of the country. Kolhapur is a developing traditional city with its main leading factor as girls or women so it is a must for inducing and encouraging girl students for such vocational training programme.

In the first year to this course there are two optional subjects shorthand and typing of 100 marks each. In the scond year there are two optional subjects with shorthand & typing as one subject of 100 marks of office managment of 100 marks. The third year also has the same subjects as in second year. Out of these 200 marks 70 marks are for theory paper and 30 marks for practicals in each of these papers.

Mostly, all students have bookish knowledge of what official letters are. What Notice, Agenda, Meeting mean but they never experience them practically. This course facilitates the students to attend meetings, write official letters, draft them, prepare Notice, Agenda, Minutes, Circulars etc. It also makes students aware of the tools, equipments, machines, their working and how a student should handle them. It gives a clear cut idea of how a student has to behave in the office as a clerk, a receptionist, an office assistant, a secretary or a manager. The manners and ettiquetes, rules and regulations which she has to follow are simply carried out during this course. Regular group discussions, debates, elocutions are also carried out.

Through secretarial practice the students are given training of stenography and typerwriting. In typewriting and stenongraphy a student gets a complete knowledge about company secretary, his rights and duties towards his organisation. During this course a student gets an opportunity to acquire a speed of 30 w.p.m. in typewriting and 60 w.p.m. in stenography without spending single rupee on private stenotyping classes. In addition to this, students get various practice books, magazines from our college library. Variety of textbooks and reference books related to this training are made available whenever necessary. A well-qualified and experienced staff is a merit to our students. There are special stenography and typing class rooms with all required equipments in them. In addition to this, our college occasionally arranges educational visits to various

Banks, Organisations, Industries, Firms, Companies etc. And in the second year of this course there is on job-training for our girl students. This training is of 21 days, probably in Diwali or May vacation in Ghatge Patil Transports Ltd. This full time job training enables the students to grasp each and every aspect of office management and secretarial practice in its true sense.

As a result of this training, trained students never leg behind in this competitive world. They are self-sufficient and able to handle things on their own. They are quite confident about themselves and hence are able to take decisions promptly. There is a considerable change in their way of thinking which shines up their personality. A student having such a calibre is always offered with various job opportunities. This commercial world is always in search of such talented students, preferably girls and hence vocational training for girls of Arts and Commerce faculty is a must in today's world.

To conclude, vocational education expands the entire learning system, cultivation of imagination, creating will and training of character. Vocational education in thus perceived as a vibrant constructive force capable of eliminating unemployment and poverty and elevating the whole aspect of life into a new realm of knowledge and enlightenment.

Why ?

Why night after day ?
Why sorrow after joy ?
Why tear after smile ?
Why hate after love ?
Why death after life ?
Simply because it is also
The other way round

Miss Ashwini Patil 12th Com.

It Is Just For You

It's wonderful to have a friend
With whom you feel at ease
Who makes you talk and behaves
The way you like.
Who understands your mood and chatter
When you behave in sensless manner
Just says it doesn't matter.
It's wonderful to have someone
Who leads you through your dark phase,
Not only supports you in your joys but also in pains.
Who laughs with you and cries with you,
In short it's grand indeed
To know someone special like 'You'.

Miss Shweta Suryawanshi 12th Com.

IN A Ladies' Room

MISS MANISHA GURAV
B.A.III

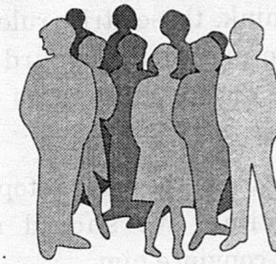

Chaitali and Nivedita, B.A.III students, are sitting in the ladies' room. Both of them are writing something. Just then Jahida comes there, a very beautiful and charming girl.

Jahida : Hello friends, What are you doing ?

Nivedita : Oh hai ! We are solving the questions, Mam told us yesterday.

Jahida : Haven't you completed it at home ? Why ?

Chaitali : Yesterday, the cable operator in our area showed us a new hit movie, 'Hum Dil De Chuke Sanam'. Ah ! What a worth seeing movie it is ! I like it very much.

Jahida : So movie made you forget about your studies. Don't you think you are too much crazy about films ?

Chaitali : Ya, you are right ! But it is irresitable for me to watch T.V. and therfore I cannot complete my studies.

(Pallavi enters the room)

Pallavi : Hello friends, What is going on ?

Nivedita : Nothing but our favourite thing !

Pallavi : Is it about movie ? Which one ? 'Hum Dil De Chuke Sanam', Am I right ?

Nivedita: Oh' Yes, have you seen it ?

Pallavi : Yes, I have... just yesterday and Aishwarya ! Aha ! How beautiful she looks !

Chaitali : And Salman... Wow !

Nivedita : Phew ! I don't like him.

(Just then Teena enters, a modern girl wearing slacks and T-Shirt)

Teena : (angrily) : What foolishness is going on ?

Jahida : What foolishness ?

Teena : Not you but that notice. Haven't you read that notice ?

Chaitali : No, What is it ?

Teena : From tomorrow we are prohibited to wear minies and jeans.

Nivedita : Oh no ! Then what to wear eight metre long saree ?

(Everyone laughs)

Teena : Please, be serious. To wear only Salwar Kameez ? What is this ? On one side everyone says that women are free. Girls and boys are equal and no one is inferior to the other and now here are these restrictions. How disgusting ! We should not be restricted from wearing our favourite dresses.

Nivedita : I totally agree with you. I think that we must meet Principal and request him to take back the notice.

Pallavi : I think, these strict rules are only because of Amrita's murder in Sangli. These days, such types of cases are increasing.

Teena : But it is not the way to stop or to avoid the crime. We should meet Principal and convince him.

Jahida : Oh no ! I am not ready to come with you.

Teena : Hey ! Coward. Be brave Jahida.

Jahida : No ! Sorry.

Nivedita : It's all right Teena. We are with you. But tell me what is the relation of that Amrita's case with us ? Why we are restricted ?

Jahida : Don't be silly Nivedita. Don't you see so many affairs around you.

Nivedita : So what ? It is their problem why are we not allowed to wear dresses as we like ?

Jahida : Simply because girls are responsible for their tragedy by wearing such dresses. Unknowingly they attract boys towards them and according to me this is the beginning of all destruction. Love affairs begin, expectations arise and if not fulfilled, with mad rage they commit even murder.

Teena : But everyone is not going to have affairs with everyone else. There can be true friends also.

Jahida : Yes, it is possible. But many a times boys misunderstand such kind of free behaviour and if they are rejected by the girls then they commit murders.

Pallavi : No, I don't think so. There might be the fault of the girls also.

Nivedita : Yes, that is what Jahida is saying. My mother always tells me to control my anger and neglect comments of boys.

Pallavi : But why ? Always there are only girls who have to endure the comments of boys. They have to tolerate misbehavior of anyone calmly, quietly. Beyond this if someone attacks, they can't protect themselves. Does it mean that beauty is a curse ?

Chaitali : Yes, there is point in what you say. But first we should be able to protect ourselves. Since our childhood, our parents tell us that women are inferior to men. But now we have to change our attitude. We should be health concious and must have ability to protect ourselves.

Pallavi : Hey, now forget it and just think about our College Queen. What would happen to her ?

Chaitali : Oh yes ! It is difficult to imagine that she will be wearing Salwar Kameez all the time or wearing saree.

Jahida : Shh ! See, she is coming.

Teena : Ah ! Why are you so frightened. She doesn't know that we call her 'College Queen'. But who is the girl with her ?

Niveita : She is a newcomer. Yesterday, Rahul did try a ragging on her.

Teena : Where ? In the classroom ? Hasn't anyone objected him ?

Chaitali : Who is going to bell the cat ? Leave it. Ay ! But isn't she beautiful ? She is beautiful and looks like a good natured girl.

Teena : Now she is a newcomer but she will show her colours after some days. And now she has befriended with our 'College Queen'.

(Just then Deepali and Gouri enter. Both of them are laughing.)

Chaitali : What happened ? Why are you laughing ?

Deepali : First tell me, have you read that notice ?

Teena : I am very angry to read the notice and you are laughing as if it is a joke.

Gouri : Yes, Teena, it is a joke. In that notice, it has written that everybody should wear Salwar Kameez. Minies and Jeans are not allowed.

Jahida : So what ? (Both of them laugh again.)

Deepali : When we were coming here, we saw that a boy was asking his friend to come in Salwar Kameez tomorrow. No Jeans at all. (All laugh)

Teena : Ah ! But what can I do ? I dont'd like to wear Salwar Kameez everyday.

Deepali :Relax Teena. Don't worry about it. After a few days you will be used to it. We must follow good things. Even though conventional, they are for our welfare.

(Just then bell rings and girls depart.)

Mr. Lincon could not have carried on through the civil war years had it not been for his sense of humor. Every now and then somebody says to me. "What do you consider the most humorous story about Mr. Lincon ?

I have one answer to that question. There is one that is in a class by itself. It happened during the second year of his presidency. There was a small receptioni of the White House. Mr. Lincon came into the room where the people were gathered and laid his stovepipe hat on a chair. A little later a rather large woman sat down on it. When Mr. Lincon came back into the room everybody arose, and Mr. Lincon saw his hat flat as a pancake. He retrieved the hat, looked at it, and then said to the woman. "My dear madam, I could have told you this wouldn't fit you before you tried it on." Nobody but Abraham Lincon would ever have been the author of humor like that. It is that kind of humor, whimsical and ever so laughable, that crops out from time to time. He once said that he supposed that if Minnehaha meant "laughing water", then "Minneboohoo" meant "weeping water...."

Once at a reception in Washington an enthusiastic Lincon follower shook hands with Mr. Lincon, and said; "I believe in God and believe in Abraham Lincon." Mr. Lincon laughed and said; "My friend, you are just about half right..."

I have never seen anything in the way of a tribute to Mr. Lincon that surpasses.. a brief speech which was made by a young congressman from Kansas named Homer Hoch, a newspaperman, the son of former Governor Hoch of Kansas... He said; "There is no new thing to be said of Lincon. There is no new thing to be said of the mountains, or of the sea, or of the stars. The years go their way, but the same old mountains lift their granite shoulders above the drifting clouds; the same mysterious sea beat upon the shore; and the same silent stars keep holy vigil above a tired world. But to mountains and sea and stars men turn forever in unwearied homage. And thus with Lincon. For he was mountain of grandeur of soul, he was sea in deep undervoice of mystic loneliness, he was star in steadfast purity of purpose and of service. And he abides."

The two excerpts above are from an address by Dr. Edgar De Witt Jones.

WHERE IS A will, There Is A Way

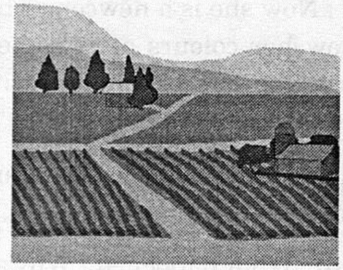

MISS NOOTAN VAYANGANKAR
B.Com. III

Everybody wants to be successful in his life. But while dreaming success, one should not forget the battle which is necessary for victory. Life is beautiful when the art of living is understood. Ambition plays a very important role in one's career. It is the person's desire to achieve a position that makes one strive towards that direction. Indeed one must have a set target before him. Without any ambition or target, one cannot achieve any rightful position in one's life. So ambition to a larger extent would determine your career prospect.

Proverbs like 'where, is a will there is a way' are often used and experienced in our daily life. When someone wants to get something from his heart, he tries to get it with all his efforts and willpower. I feel the best way to be successful in your life is to make your will strong. If your will power is strong and if you are always ready to struggle, success is yours. Kiran Bedi, the first lady I.P.S. officer struggled hard and became successful and popular in our country and also outside the country. She is a women just like other woman. But what makes her unique is her strong will. So she is smooth yet a stormy personality. Nothing is impossible if you try, with the help of will power. A small sparrow weaves a very beautiful nest with the help of her will power and endless efforts. It is an art which comes from her will power to protect her newborns. Will power gives you strength, courage and energy to win. When you will achieve your aim, you will definitely forget about the struggle and pain.

Success is counted sweetest by those who never succeed. Everybody knows that success does not go to those who never struggle. It is not something which can be achieved by spending money. But will power which comes from your soul and heart is needed. If your will power is strong you will be successful and a successful person is always found confident. Success demands hard work, If a person is determined to achieve a specific goal, struggle and sacrifice will over come the most difficult obstacles. You are the master of your fate. Eklavya's example is the most imitable. It he could teach himself, you can also teach yourself. So instead of getting disappointed by one failure, struggle hard and attempt again and again. After being successful in achieveing your aims and ambitions, you have to become more and more careful in the victory's long state. If you stop struggling, your victory will go to another person.

Be optimistic and struggle. Be hard to achieve your goal. Never think whether you will be successful or not. Because when a mother takes care of her child, she never thinks whether the child will take care of her or not, she goes on struggling and sacrificing for the child, thinking that it will be a good one in the same way, none can stop the river from flowing. Because of her strong desire to meet the sea. She does not bother about the obstacles and reaches to her goal. Do not blame fate beause only strugglers become successful. Many people believe in fate or luck. Sometimes the strugglers go on struggling and another person who waits without struggle becomes successful. But it does not happen all the time. Though fate plays a great role in our success, will power is also very important and with the help of will power one can conquer fate. Mentally sluggish people depend upon fate.

Do not stop. Because to stop means meeting an end and struggling means living. You can fulfil your dreams only when your will power is strong. Kiran Bedi says, in her book 'I Dare', "If you want to achieve something you must struggle. When you will achieve your aim, you will definitely forget about the pain.Nothing is impossible once you try hard. If you would not get success or your dreams would not come true at a certain time, you should not lose your will power because will power gives one enough strength and courage to overcome desolation". Here many examples of successful persons can be given who tried their level best i.e. Cricketer Sachin Tendulkar, P.M. Vajapayee, Dancer Sudha Chandran (an actress), P.T. Usha, an athelete, Savitribai Phule, Mahatma Gandhi, etc.

Be confident, hope for the bright future, always think positively and do not totally depend on fate, cheer up. Be optimistic, Be courageous,

To dream is your right,
To struggle is your duty;
Will power is your need,
To achieve the sky and trophy.

A Letter

He left for Kargil
And after a week
A letter is received
By his wife.

Very happy to know
He is alive,
Praying God
To bring him back
All safe and sound.

Another letter
And tension felt,
Mother and father
Eager to listen.

Relieved to know
He is on the front,
Fighting bravely
To save his Nation.

Again a letter
Heightening anxiety
But there is no full matter
Just a few lines
As if it is an obituary

Miss Nilima Bugate B.A.II

WHY Not We ?

MISS SHITAL MANE
B.A. III

Recently, Reservation Bill for women was presented and it failed drastically due to lack of sufficient support. It created nationwide controversy. And now it seems, it will never be passed easily. India is an orthodox nation. For centuries, women are deprived of their basic rights. And now when the time has come to give justice to them, certain elements are hampering the Reservation Bill for women.

Many reasons are given by the authorities for not providing seats to them in the Parliament. One of the reasons is, women can not give justice to their work as they have household duties. They can not attend sessions as they must look after their household. It is true, women can not spare much time for other works outside their homes. But unless women get freedom from their household, they can not prove their calibre. Therefore, they must be freed from the drudgery and given chance to prove their ability. We can not blame them for lack of time they have.

Another reason given for not providing reservation is, women elected to Panchayats and Municipalities depend on the male members of their household in decision making. It is also an agreeable point. But who should be blamed in this case ? Are not men responsible for such a condition of women ? For centuries, in India, women had not given importance in decision making. If women are given chances, immediately we can not expect this type of change. We must wait for independent decision making by women.

They blame women to be sensitive and they feel women get easily influenced by emotional arguments. But, I believe, men get easily influenced by emotional arguments, too. After all what is the political scenario today ? Actually there are a few female representatives and male representatives are greater in number. Yet corruption has increased, decision making is debased. I think, this is the outcome of deteriorated decision making by male candidates and how male candidates fall prostrate by emotional influence.

Besides, one more ridiculous reason is given for not giving due reservation to women. That is, as they say, if women are given reservation, 50 MPs will lose their seats and consequently their opportunities to prove their ability. This is in my opinion, a great insult of women's calibre. How can we say that women are not competent ? When 50 % of voters are women, why shouldn't they represent even 33 % in the parliament ?

On the contrary, I believe, if women are given chances they can change the very picture of corrupt, detiriorated, rotten politics today. Because women are basically disciplinarions. What live telecast has failed to do in India, women can definitely do. Creativity is the potential aspect of womanhood. They will create a different system. Which will be disciplined and will be freed from the clutches of corruption. Because women are practical and they remain aloof from corruption. In the cases of scams male MPs are involved and a woman's involvement is exceptional. We must accept this truth that male candidates are more corrupt than female candidates.

We have seen and experienced that women are always treated subordinately. They have always taken backseat and are much exploited. Now enough is enough ! Now they must be given their rights. Only women MPs can understand the problems of women in India and they can think about solutions to protect women's interest. Therefore, very strongly, I will say here that Reservation Bill for women should be passed not for mere 33% but it should be for 50 %.

Thoughts

PEOPLE generally quarrel because they can not argue.

- G. K. Chesterton

YOU are never a loser until you quit trying.

- Mike Ditka

THE only way to make a man trust worthy is to trust him.

- Henry Stimson

CHILDREN are the anchors that hold a mother of life.

- Sophocles

LUCK never gives; it oly lends

- Swedish Proverb

MUCH of good manners are about knowing when to pretend that what's happening isn't happening.

- Falk Feely

CO-OPERATION is doing with a smile what you have to do anyhow.

- Quote Magazine

CURIOSITY is an instict of infinite scope; On one hand it lends to listening behind closed doors; on the other, it leads to the discovery of America

- Jose Maria

WE are all proud of making little mistakes. It gives us the feeling we don't make any big ones.

- Andrew Rooney

*Collected by - **Miss Archana Kamble***
11th Science

ताराराणी विद्यापीठ

कमला कॉलेज, कोल्हापूर

संगणक प्रशिक्षण केंद्र

नव्या सहस्रकात संगणक साक्षरता ही काळाची गरज आहे. म्हणून आम्ही यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे मान्यताप्राप्त संगणक प्रशिक्षण केंद्र आमच्या महाविद्यालयात कार्यरत केले आहे. आमच्या या केंद्राची वैशिष्ट्ये

* विद्यार्थिनींना महाविद्यालयाच्या परिसरातच प्रशिक्षणाची सुविधा.
* यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे संगणक अभ्यासक्रम व या विद्यापीठाचे प्रमाणपत्र, पदविका कोर्स शिकविण्याची सोय.
* सुसज्ज प्रयोगशाळा आणि ग्रंथालय
* अनुभवी आणि उच्च विद्या विभुषित असा अध्यापक कक्ष
* यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाने निर्धारित केलेल्या फी मध्ये प्रशिक्षण
* महाविद्यालयातील व महाविद्यालया बाहेरील विद्यार्थिनी आणि महिलांसाठी प्रवेश खुला.

मर्यादित प्रवेश असल्यामुळे मे २००० मधील बॅचसाठी त्वरीत नोंदणी करा. प्रवेशासाठी केंद्र समन्वयक प्रा. श्री. एन्. व्ही. पोवार (अर्थशास्त्र विभाग) यांचेशी संपर्क साधावा.

केंद्र प्रमुख
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठाचे मान्यताप्राप्त
संगणक प्रशिक्षण केंद्र,
कमला कॉलेज, कोल्हापूर

अहवाल विभाग

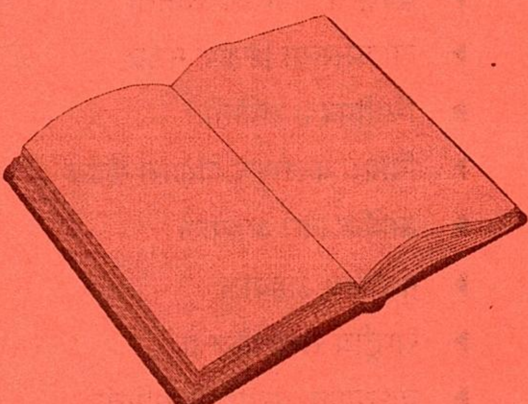

- जिमखाना अहवाल
- राष्ट्रीय छात्रसेना
- राष्ट्रीय सेवा योजना
- व्यवसायाभिमुख शिक्षण
- संगणक प्रशिक्षण शिक्षण
- प्रौढ व निरंतर शिक्षण विभाग
- स्पर्धात्मक परीक्षा मार्गदर्शन विभाग
- सहल विभाग
- वक्तृत्व व लेखन समिती
- लोकसंख्या शिक्षण मंडळ
- भित्तीपत्रक समिती
- विविध कलागुण विकास मंडळ
- वार्षिक दिन अहवाल
- ग्रंथालय अहवाल
- राष्ट्रीय सेवा योजना
- प्राध्यापक प्रबोधिनी समिती
- कमला हेल्थ क्लब विभाग
- प्रसिद्धी विभाग

बौद्धिक श्रमाला शारीरिक श्रमाची जोड हवीच

जिमखाना विभाग

शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर झोनमध्ये सिनीयर महाविद्यालयाच्या संघाने बास्केट बॉल, व्हॉलीबॉल, हॅण्डबॉल, शुटींग व ॲथलेटिक्समध्ये भाग घेतला. त्यापैकी बास्केटबॉल संघाला विजेतेपद व व्हॉलीबॉल संघाला उपविजेतेपद मिळाले व या दोन्ही संघानी आंतरविभागीय स्पर्धेत प्रवेश केला. त्याचप्रमाणे हॅण्डबॉल संघ आंतर विभागीय स्पर्धा खेळावयास गेला होता. बास्केटबॉल संघात कु. साधना दलाल, तेजस्विनी पोवार, सीमा गावडे, अश्विनी पाटील, वर्षा माने, भारती लोहार व मनिषा गुरव यांचा समावेश होता. तर व्हॉलीबॉल संघात कु. कविता पाटील, कल्पना बागणे, कविता डोईफोडे, दिपाली जमादार, पल्लवी चव्हाण, अंजली माने, अर्चना अंबुपे, शितल पाटील, मंजिरी माने, साधना दलाल, गिता पाटील व अस्मा देसाई यांचा समावेश होता.

शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर विभागात अंजिक्यपद मिळालेला बॉस्केटबॉल संघ

या स्पर्धेतून आंतर विद्यापीठ स्पर्धा खेळण्याकरिता शिवाजी विद्यापीठाच्या संघामध्ये कु. तेजस्विनी पोवार बास्केट बॉल खेळातून कु. कविता डोईफोडे व्हॉलीबॉल खेळातून कु. अश्विनी पाटील हॅण्डबॉल खेळातून सहभागी झाल्या होत्या. तसेच सीमा गावडे हिची युनिव्हर्सिटी बास्केटबॉल कॅम्पमध्ये निवड झाली. नागपूर येथे झालेल्या अश्वमेध स्पर्धेमध्ये बास्केटबॉल संघातून तेजस्विनी पोवार व व्हॉलीबॉल संघातून कविता डोईफोडे या सहभागी झाल्या होत्या. या ठिकाणी शिवाजी विद्यापीठ बास्केट बॉल संघाला उपविजेतेपद व व्हॉलीबॉल संघाला विजेतेपद मिळाले.

शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर विभागात उपविजेतेपद मिळालेला व्हॉलीबॉल संघ

कोल्हापूर ॲथलेटिक्स झोनमध्ये तेजस्विनी पोवारने तिहेरी उडीत तृतीय क्रमांक मिळविला. राष्ट्रीय स्तरावर शुटींगमध्ये कु. तेजस्विनी सावंतची निवड झाली. हिने नाशिक येथे झालेल्या खुल्या महाराष्ट्र शुटींग चॅम्पियनशिपमध्ये सिलव्हर मेडल मिळविले. तसेच ब्रांझ मेडल अहमदाबाद येथे झालेल्या जी. व्ही. मावलनकर नॅशनल क्वालीफाईंग स्पर्धेमध्ये मिळविले. दुसरा क्रमांक मुंबई येथे झालेल्या खुल्या राज्यस्तरीय शुटींग स्पर्धेमध्ये मिळविला. तसेच पंजाब येथे झालेल्या ४२ नॅशनल शुटींग स्पर्धेमध्ये ११ वा क्रमांम मिळविला. ही एक उत्कृष्ट बास्केटबॉल खेळाडू आंहे.

कु. तेजस्विनी सावंत
राष्ट्रीय स्तरावर
शुटींगमध्ये सहभाग

कु. तेजस्विनी पोवार
आंतर विद्यापीठ व
अश्वमेध बास्केटबॉल स्पर्धेत सहभाग

कु. अश्विनी पाटील
आंतर विद्यापीठ
हॅण्डबॉल स्पर्धेत सहभाग

कु. कविता डोईफोडे
आंतर विद्यापीठ व अश्वमेध
शुटींगमध्ये सहभाग

कु. सीमा गावडे
युनिर्व्हसिटी बास्केटबॉल
कॅम्पमध्ये सहभाग

कु. साधना दलाल
झोन विजेत्या बास्केटबॉल
संघाचे यशस्वी नेतृत्व

कु. गीता पाटील
राज्यस्तरीय बास्केट बॉल स्पर्धेत सहभाग

कु. कविता पाटील
राज्यस्तरीय व्हॉलीबॉल स्पर्धेत सहभाग

कु. कल्पना बागणे
राज्यस्तरीय व्हॉलीबॉल स्पर्धेत सहभाग

ज्युनियर विभागाच्या संघाने बास्केटबॉल, व्हॉलीबॉल, हॅण्डबॉल, खो-खो, बॅडमिंटन, ज्युदो, कॅरम व ॲथलेटिक्समध्ये भाग घेतला. त्यापैकी जिल्हास्तरावर बास्केटबॉल व बॉल बॅडमिंटन संघाने प्रथम क्रमांक मिळविला. या स्पर्धेतून बॉल बॅडमिंटन संघाची निवड होऊन हा संघ राज्यस्तरीय स्पर्धा खेळावयास अमरावती येथे गेला होता.

शासकीय उच्चमाध्यमिक विभागीय स्पर्धेत उपविजेतेपद मिळालेला बास्केट बॉल संघ

शासकीय उच्चमाध्यमिक राज्यस्तरीय स्पर्धेत सहभागी झालेला बॅडमिंटन संघ

बास्केट बॉल संघात कु. क्षमा पाटील, अर्चना कांबळे, भारती चौगुले, प्रफुल्ला सुर्वे, प्राजक्ता हराळे, रोहिणी कार्वेकर, अनिता चौगुले, शितल चौगुले, शिल्पा हुक्कीरे, रूपाली जाधव, मंजुषा आवटी व स्वाती जाधव यांचा समावेश होता. तर बॉलमिंटन संघात कु. शितल शिंदे, दिपा पोवार, पूजा शिंदे, स्मिता चंदगडकर, सावित्री नाईक, स्वाती पवार व पूनम पवार यांचा समावेश होता.

कु. रूपाली कांबळे

शासकीय उच्चमाध्यमिक राज्यस्तरीय कॅरम स्पर्धेत सहभाग

कु. स्वाती भोसले

शासकीय उच्चमाध्यमिक विभागीय ज्युदो स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

कु. पूनम करवडे

शासकीय उच्चमाध्यमिक राज्यस्तरीय निवड चाचणीसाठी व्हॉलीबॉलमध्ये निवड

त्याचप्रमाणे कॅरम या खेळातून कु. रूपाली कांबळे ही देखील राज्यस्तरीय स्पर्धेत सहभागी झाली होती. ज्युदोमध्ये स्वाती भोसले हिने

विभागीय स्पर्धेत दुसरा क्रमांक मिळविला. तसेच जिल्हास्तरीय ज्युदोस्पर्धेत पूनम कोळी, प्रफुल्ला सुर्वे, अर्चना कांबळे, रेश्मा सनदी यांनी द्वितीय क्रमांक मिळविला.

कु. पूनम कोळी

जिल्हास्तर ज्युदो स्पर्धेत व शहरस्तर लांब उडी व ४०० मी. धावणे द्वितीय क्रमांक

कु. प्रफुल्ला सुर्वे

जिल्हास्तर ज्युदो स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक व शहरस्तर उंच उडीत प्रथम क्रमांक

कु. अर्चना कांबळे

जिल्हास्तर ज्युदो स्पर्धेत सहभाग

कु. शितल चौगुले

शासकीय उच्चमाध्यमिक जिल्हास्तर गोळा फेक मध्ये तृतीय क्र.व शहर स्तर थाळीफेक प्रथम क्र.

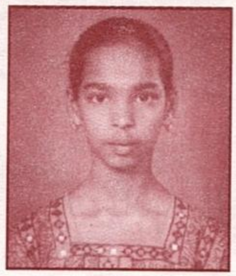

कु. रेश्मा सनदी

जिल्हा स्तर ज्युदो स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

कु. मंजुषा आवटी

महिला शहर स्तर थाळी फेक व गोळा फेक द्वितीय क्रमांक

खो-खो व हॅण्डबॉल संघाने जिल्हास्तरावर द्वितीय क्रमांक मिळविला. तर व्हॉलीबॉल संघाने शहर स्तरावर द्वितीय क्रमांक मिळविला. खो-खो संघात कु. संपदा पाटील, नीता मगदूम, सविता रेवडे, उज्ज्वला घोटणे, वंदना लोखंडे, पूनम कोळी, पूनम पाटील, नीता उपाध्ये, हर्षदा पाटील, मिनल हजारे, सुजाता मगदूम यांचा समावेश होता. तर हॅण्डबॉल संघात कु. क्षमा पाटील, अर्चना कांबळे, प्राजक्ता हराळे, प्रफुल्ला सुर्वे, रोहिणी कार्वेकर, मंजुषा आवटी, ऐश्वर्या डाकवे, अनिता चौगुले, शितल चौगुले, रूपाली जाधव, स्वाती जाधव व शिल्पा हुकीरे यांचा समावेश होता.

शासकीय उच्चमाध्यमिक जिल्हास्तरीय स्पर्धेत उपविजेतेपद मिळालेला खो-खो संघ

शासकीय उच्चमाध्यमिक जिल्हास्तरीय स्पर्धेत उपविजेतेपद मिळालेला हॅण्डबॉल संघ

कु. संपदा पाटील
शासकीय उच्च माध्यमिक राज्यस्तरीय खो-खो निवड चांचणीसाठी निवड

कु. पूनम पाटील
शासकीय उच्च माध्यमिक राज्यस्तरीय खो-खो निवड चाचणीसाठी निवड

कु. प्राजक्ता हराळे
शासकीय महिला शहर स्तर लांब उडीत द्वितीय क्रमांक

कु. अनिता चौगुले
शासकीय महिला भाला फेकमध्ये तृतीय क्रमांक

तसेच व्हॉलीबॉल संघात कु. पूनम करवडे, सुनंदा दावणे, निलोफर शेख, हर्षदा पाटील, तेजस्विनी सुतार, वैजयंती नाईक, मिनाक्षी बारामतीकर, फैमिदा नदाफ, संजीवनी चव्हाण, अपर्णा माने, इंदिरा यादव, प्रतिम राजे यांचा समावेश होता.

शासकीय उच्चमाध्यमिक शहर स्तरीय व्हॉलीबॉल स्पर्धेत उपविजेतेपद मिळालेला संघ

शासकीय महिला जिल्हा स्तरीय स्पर्धेत विजेतेपद मिळालेला हॅण्डबॉल संघ

शासकीय महिला क्रीडा स्पर्धेमध्ये सिनीअर व ज्युनिअर विभागाच्या खेळाडूंनी एकत्र येऊन हॅण्डबॉल बास्केटबॉल, व्हॉलीबॉल व ॲथलेटिक्समध्ये भाग घेतला. जिल्हास्तरावर हॅण्डबॉल संघाला अजिंक्यपद मिळाले तर बास्केटबॉल व व्हॉली बॉलसंघाला उपविजेतेपद मिळाले. हॅण्डबॉल संघ विभागीय स्पर्धा खेळावयास सावंतवाडी येथे गेला होता. या संघात कु. अश्विनी पाटील, गीता पाटील, साधना दलाल, तेजस्विनी पोवार, सुखदा बनसोडे, सिमा गावडे, प्राची चांदेकर, आक्काताई पाटील, शितल चौगुले अर्चना कांबळे, ऐश्वर्या डाकवे, अनिता चौगुले यांचा समावेश होता तर बास्केट बॉल संघात श्रीमती सुनिता काळे, तेजस्विनी पोवार, गीता पाटील, सिमा गावडे, तेजस्विनी सावंत, अश्विनी पाटील, माधवी चोरगे, अर्चना बेनाडे, साधना दलाल, प्रमिला माने व अश्विनी दलाल यांचा समावेश होता.

कु. शिल्पा हुकीरे
शासकीय महिला शहर स्तर
उंच उडीत द्वितीय क्रमांक

कु. रोहिणी कार्वेकर
शासकीय महिला शहर स्तर
उंच उडीत द्वितीय क्रमांक

कु. क्षमा पाटील
महिला शहर स्तर
४ x १०० मी. रिले रेस
(प्रथम व द्वितीय क्रमांक) संघनायक

तर व्हॉलीबॉल संघात कु. कविता पाटील, कल्पना बागणे, पूनम करवडे, दिपाली जमादार, अंजली माने, सुनंदा दावणे, तेजस्विनी सुतार, प्रतिमा पलंगे, वैजयंती नाईक, मिनाक्षी बारामतीकर, शितल पाटील व प्रितम राजे यांचा समावेश होता.

शासकीय महिला जिल्हा स्तरीय स्पर्धेत
उपविजेतेपद मिळालेला बास्केटबॉल संघ

शासकीय महिला जिल्हास्तरीय स्पर्धेत
उपविजेतेपद मिळालेला व्हॉलीबॉल संघ

बास्केटबॉल व व्हॉलीबॉल संघ खुल्या राज्यस्तरीय स्पर्धा खेळतात. व्हॉलीबॉलचे निवडक खेळाडू शिरगुप्पी येथे राज्यस्तरीय स्पर्धा कु. कविता पाटील यांच्या यशस्वी नेतृत्वाखाली खेळून आल्या तर बास्केटबॉल संघ श्रीमती सुनिता काळे यांच्या नेतृत्वाखाली महापौर चषक, सोलापूर स्पर्धा खेळून आल्या इतकेच नव्हे तर नागपूर येथे झालेल्या असोसिएशन राज्यस्तरीय बास्केटबॉल स्पर्धेमध्ये कोल्हापूर जिल्हामधून कमलाचा संघ निवडून सहभागी झाला होता. यशस्वी संघ पुढीलप्रमाणे श्रीमती सुनिता काळे (संघनायक व कोच), तेजस्विनी पोवार, गीता पाटील, अश्विनी पाटील, क्षमा पाटील, प्राजक्ता हराळे, रोहिणी कार्वेकर, अर्चना कांबळे, प्रफुल्ला सुर्वे, अनिता चौगुले, मंजुषा आवटी व आक्काताई पाटील यांचा समावेश होता.

क्रीडा क्षेत्रात सुयश संपादनाचे श्रेय प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांना जाते. यांच्या प्रेरणादायी प्रोत्साहनाने आम्ही यशस्वी वाटचाल करू शकलो.

जिमखाना विभाग प्रमुख
श्रीमती सुनिता माणिकराव काळे - वरिष्ठ विभाग
श्रीमती साधना सातप्पा पाटील - कनिष्ठ विभाग

राष्ट्रीय छात्र सेना (एन. सी. सी.)

पाऊल पडते पुढे....

अंडर ऑफीसर सीमा गावडे

एन. सी. सी. बेस्ट कॅडेट
विशाखापट्टणम् येथे गेस्ट आर्मी कॅडेट म्हणून एकमेव निवड
अडीच हजार कि. मी. मोटर सायकल रॅलीमध्ये उत्कृष्ट कामगिरी
ड्यूक ऑफ एडीनर्बरचे आंतरराष्ट्रीय स्तरावर सुवर्णपदक, रौप्यपदक प्राप्त
ट्रेकिंग कॅंप - सिमला
बी. एल. सी. - कोल्हापूर, सांगली, मुंबई
ए. टी. सी. - कोल्हापूर गार्ड ऑफ ऑनरचा बहुमान
शिवाजी विद्या. बेस्ट एन.सी.सी.कॅडेट-रणरागिणी ताराराणी पुरस्कार प्राप्त

सीपीएल प्रिया चव्हाण
'सी' प्रमाणपत्र प्राप्त

सार्जंट तेजस्विनी सावंत
'सी' प्रमाणपत्र प्राप्त

सीपीएल त्रिशूला नार्वेकर
'सी' प्रमाणपत्र प्राप्त

सीपीएल स्मिता पाटील
मेडिकल ॲटचमेंट-पुणे

सार्जंट गीता पाटील
टेकिंग कॅंप-सिमला

एल सीपीएल अश्विनी पाटील
एन. आय. सी.-पॉंडेचरी, बीएल.सी-मुंबई

सीपीएल रुपाली तौकरी
बी.एल.सी-सांगली, मुंबई, एन.आय.सी.,पुणे

नीलम केसरकर
एन. आय. सी., पुणे

कॅडेट संपदा रांगणेकर
ए. टी. सी., कोल्हापूर विशेष सहभाग

राष्ट्रीय छात्र सेना

आमच्या महाविद्यालयातील वीर छात्रांनी शिस्त, नेतृत्व, नेमबाजी व साहसिकतेमध्ये नेत्रदीपक यश संपादन केले आहे. यावर्षी महाराष्ट्र डायरेक्टेड तर्फे एन. सी. सी. ग्रुप मार्फत 'मोटरसायकल रॅली'मध्ये अंडर ऑफीसर सीमा गावडेने विशेष कामगिरी बजावली. ही रॅली अडीच हजार कि. मी. व पंधरा दिवसांची अशी दीर्घ होती. या रॅलीचा प्रवास कोल्हापूर, पुणे, नाशिक, अलिबाग, महाड, रत्नागिरी, मालवण असा होता. सीमाची आणखी उल्लेखनीय कामगिरी म्हणजे विशाखापट्टणम् येथे झालेल्या सैनिक कँप मध्ये आर्मी गेस्ट कॅडेट म्हणून निवड झाली. कोल्हापूर व सांगली येथे झालेल्या प्री. बी. एल. सी. कँपमध्ये सीमा गावडे, अश्विनी पाटील, स्मिता पडवळे, रुपाली तौकरी यांनी यशस्वी सहभाग घेतला तर मुंबईत झालेल्या बी. एल. सी. कँपमध्ये सीमा गावडेने उत्कृष्ट कामगिरी बजावली. शिवाजी विद्यापीठांतर्गत बेस्ट एन.सी.सी. कॅडेट म्हणून सीमा गावडेला 'रणरागिणी ताराराणी' पुरस्कार मिळाला.

पुणे झालेल्या 'मेडिकल अॅटिचमेंट कँप'मध्ये सीपीएल स्मिता पाटील, गीता पाटील यांनी भरघोष यश मिळविले. पाँडेचरी येथे संपन्न झालेल्या 'राष्ट्रीय एकात्मता' शिबिरात सीपीएल अश्विनी पाटील हिचा कौतुकास्पद सहभाग आहे. सिमला येथे झालेल्या 'ट्रेकिंग कँप'मध्ये अंडर ऑफिसर सीमा गावडे, सीपीएल गीता पाटील यांनी यशस्वी कामगिरी बजावली. कोल्हापूर येथे झालेल्या वार्षिक प्रशिक्षण शिबिरात आमच्या महाविद्यालयाच्या १४ छात्रांनी उत्कृष्ट कामगिरी केली. सीपीएल गीता पाटील हिला 'गार्ड ऑफ ऑनर'चा मान मिळाला.

सन्माननीय 'सी' प्रमाणपत्र सार्जंट तेजस्विनी पोवार, तेजस्विनी सावंत, प्रिया चव्हाण, त्रिशूला नार्वेकर आदिनी मिळविले.

याशिवाय आमच्या छात्रांनी वृक्षारोपण, सद्भावना दिवस, प्रजासत्ताक दिन, एड्स निर्मूलन रॅली तसेच संस्थेतील कार्यक्रमात यशस्वी सहभाग घेतला. विभागाच्या या यशात प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचा मोलाचा वाटा आहे.

लेफ्टनंट डॉ. सौ. सुमित्रा बाबासाहेब पोवार
एन. सी. सी. विभाग प्रमुख

'सामाजिक बांधिलकी व प्रबोधनाची दिशा देणारी'

राष्ट्रीय सेवा योजना

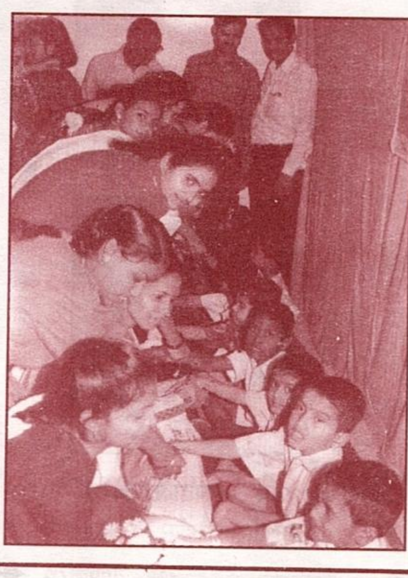

राष्ट्रीय सेवा योजना म्हणजे भारत सरकारचा समाजसेवेचा शैक्षणिक कार्यक्रम होय. या योजनेत सहभागी होणाऱ्या विद्यार्थिनींचे व्यक्तिमत्व समाजसेवेच्या माध्यमातून विकसित व्हावे हे योजनेचे प्रमुख उद्दिष्ट आहे. या योजनेमध्ये आमच्या महाविद्यालयात १५० विद्यार्थिनी व ४ प्राध्यापक कार्यरत आहेत. यावर्षी आम्ही पुढील समाजोपयोगी कार्यक्रम राबविले.

◆ **वृक्षारोपण** : दि. १५ ऑगस्ट ९९ रोजी स्वातंत्र्यदिनाच्यानिमित्ताने आम्ही कमला कॉलेजच्या परिसरात सागाची झाडे लावली. तसेच गाजर गवताचे निर्मूलन केले. दि. २४ ऑगस्ट ९९ रोजी आमचे राष्ट्रीय सेवा योजना दत्तक खेडे संभापूर येथील प्राथमिक शाळेच्या पटांगणात निलगिरीची झाडे लावली.

◆ **रक्षाबंधन** : दि. २६ ऑगस्ट ९९ रोजी बालसंकुल केंद्र, मंगळवार पेठ, कोल्हापूर येथील बालकांना आमच्या विद्यार्थिनींनी बंधुभावाने राख्या बांधल्या. शालेय साहित्य व खाऊचे वाटप केले.

◆ **मतदान जगजागृती रॅली :** दि. ३१ ऑगस्ट ९९ रोजी 'अवनि' या सेवाभावी संस्थेच्यावतीने मतदान जनजागृती रॅली संपूर्ण कोल्हापूर शहरातून काढण्यात आली. यामध्ये आमच्या विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या होत्या.

◆ **जागतिक मानवी अधिकार दिन :** दि. १ डिसेंबर ९९ रोजी जागतिक मानवी अधिकार दिनानिमित्त कोल्हापूर रेल्वे स्थानक ते शिवाजी विद्यापीठ या मार्गावरून आयोजित रॅलीमध्ये आम्ही सहभागी झालो होतो.

◆ **पल्सपोलिओ :** आमचे दत्तक खेडे संभापूर येथील ० ते ५ वयोगटातील मुलांचे आमच्या विद्यार्थिनींनी सर्वेक्षण केले व पल्स पोलिओ डोसाचा लाभ घेण्यासाठी त्यांना मदत केली.

◆ **व्याख्यान, चर्चा व श्रमदान :** शिवाजी विद्यापीठातील राष्ट्रीय सेवा योजनेचे समन्वयक श्री. सुधीर इंगळे यांचे 'राष्ट्रीय सेवा योजना व व्यक्तिमत्व' या विषयावर अनुभवात्मक, चिंतनात्मक व मार्गदर्शनपर व्याख्यान झाले. तर दि. २ ऑक्टोबर ९९ रोजी महात्मा गांधी जयंती समारंभ साजरा करण्यात आला. यावेळी डॉ. जे. बी. शिंदे यांनी महात्मा गांधीचे कार्य यावर व्याख्यान दिले.

याशिवाय वर्षभर दत्तक खेडे संभापूर येथे रस्त्याची स्वच्छता, दुरुस्ती, गटार स्वच्छता, प्राथमिक शाळेच्या परिसराची स्वच्छता, अंधश्रद्धा निर्मूलन, एड्स जनजागृती, व्यसनमुक्ती, गुटखा बंदी याविषयी आम्ही जगजागृती केली. राष्ट्रीय सेवा योजनेचे सर्व उपक्रम राबविण्यासाठी मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

श्री. जे. बी. पाटील
डॉ. बी. व्ही. शेळके
सहाय्यक प्रकल्प अधिकारी, राष्ट्रीय सेवा योजना

श्री. एन. एस. शिरोळकर
श्री. ए. एस्. घस्ते
प्रकल्प अधिकारी राष्ट्रीय सेवा योजना

'आकाशांच मन कळत नाही, वारा होऊन मुक्त झाल्याशिवाय ।
प्रकाशांच मन कळत नाही, दिवा घेऊन भक्त झाल्याशिवाय ।
उद्योगाच मर्म कळत नाही, व्यवसायाभिमुख शिक्षणाशिवाय ॥'

व्यवसायाभिमुख शिक्षण

या उपक्रमांतर्गत विद्यापीठ अनुदान आयोगाने सन १९९६-९७ या शैक्षणिक वर्षापासून प्रथम पदवी स्तरावर "ऑफिस मॅनेजमेंट ॲन्ड सेक्रेटरीयल प्रॅक्टिस" हा व्यवसायाभिमुख अभ्यासक्रम सुरु करण्यास आमच्या महाविद्यालयास परवानगी देण्यात आली.

हा अभ्यासक्रम वाणिज्य शाखेकडे सुरु करण्यात आला असून या विभागातील पहिली बॅच यशस्वीरित्या उत्तीर्ण झाली आहे. बी. कॉम. भाग तीन या वर्गात कु. विनश्री च. पाटील ही विद्यार्थिनी या विषयात सर्वप्रथम ठरली असून या विषयाचा १०० % निकाल लागला आहे. यावर्षी प्रथम वर्ष वाणिज्य या वर्गाच्या २४ विद्यार्थिनींना गुणानुक्रमे प्रवेश देण्यात आला आहे. तसेच द्वितीय वर्ष वाणिज्य या वर्गातील २० विद्यार्थिनींना, तृतीय वर्ष वाणिज्य या वर्गातील १२ विद्यार्थिनींना प्रवेश देण्यात आला आहे. सदर कोर्स तीन वर्षाचा असून बी. कॉम. पदवीबरोबरच त्यांना हा कोर्स पूर्ण करता येणार आहे.

बी. कॉम. भाग-२ च्या विद्यार्थिनींसाठी अभ्यासक्रमाबरोबरच प्रत्यक्ष कामाचा अनुभव मिळावा या उद्देशाने सन १९९९-२००० मध्ये एप्रिल महिन्यात २१ दिवसांचे प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले होते. या उपक्रमासाठी मे. घाटगे पाटील ट्रान्स्पोर्टचे पर्सोनेल मॅनेजर श्री. मिलींद कुलकर्णीसो, पर्सोनेल ऑफिसर श्री. कुंभार, कॉलेजचे श्री. एम. ए. लोहार यांनी विद्यार्थिनींना प्रशिक्षण पूर्ण करण्यास मोलाचे सहकार्य दिले.

तसेच दि. २४ जानेवारी २००० यादिवशी या विभागातील सर्व विद्यार्थिनींची पार्श्वनाथ को-ऑप. बँक, मुख्य शाखा, शाहूपुरी, कोल्हापूर येथे शैक्षणिक भेट आयोजित करण्यात आली होती. या उप्रकमात ५६ विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या होत्या. सदर भेटीत बँकेचे

व्यवस्थापक, इतर अधिकारी, बँकेच्या स्वगताधिकारी सौ. कुलकर्णी मॅडम, सौ. पै मॅडम, श्री. पाटील व इतर सर्व कर्मचाऱ्यांनी विद्यार्थिनींना बहुमोल मार्गदर्शन केले.

सदर उपक्रम राबविण्यासाठी श्री. एम. ए. लोहार, श्री. व्ही. जी. कुलकर्णी, श्री. ए. जी. गोसावी, श्री. यादव-पाटील, श्रीमती सौ. एस. एस. साटम यांचे विशेष मार्गदर्शन लाभले. सदर कोर्सची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्यासाठी मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे बहुमोल सहकार्य व उत्तेजन मिळत आहे.

श्री. एस्. व्ही. बागल
विभाग प्रमुख, वाणिज्य शाखा

"ज्ञानाच्या कल्पवृक्षाखाली"

संगणक विभाग

सन १९९९-२००० या शैक्षणिक वर्षात एक अध्यापनाचे नवे दालन म्हणून यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक (य. च. म. मु. वि.) या मान्यवर विद्यापीठाचे 'मान्यताप्राप्त संगणक प्रशिक्षण केंद्र' म्हणून आमचे संगणक प्रशिक्षण केंद्र सुरु झाले आहे. य. च. म. मु. वि. नाशिक यांचे सध्या आमच्या प्रशिक्षण केंद्रात पुढील प्रमाणपत्र आणि पदविका कोर्स सुरु आहेत.

- Certificate in Computer Basics
- Certificate in Word Processing (Word)
- Certificate in Computerised Financial Accounting
- Diploma in Computers in Office Services,
- Diploma in Office Automation.

सोमवार, दि. २३ ऑगस्ट १९९९ रोजी मान. प्राचार्य डॉ. के. आर. पाटील साहेब यांच्या शुभहस्ते संगणक प्रशिक्षण केंद्राचे उद्घाटन होऊन वरील अभ्यासक्रमांची प्रॅक्टीकल्स आणि थिअरी वर्ग सुरळितपणे सुरु झाले.

संगणक प्रशिक्षणासाठी सुसज्ज प्रयोगशाळा, व्याख्यान हॉलची सुविधा असून पदव्युत्तर संगणक पदवीधारक अध्यापकांची अध्यापनासाठी नियुक्ती केली आहे. केंद्राचे प्रमुख म्हणून मान. प्राचार्य डॉ. के. आर. पाटीलसाहेब जबाबदारी पार पाडीत आहेत. त्यांच्या वेळोवेळी मिळालेल्या मार्गदर्शनामुळे आणि नियोजनबद्ध प्रयत्नांमुळे हे केंद्र नावारुपाला येत आहे. संगणक केंद्राच्या यशस्वी पदार्पणात मान. प्राचार्य साहेबांचा विशेष महत्त्वाचा सहभाग आहे. तसेच संगणक अध्यापिका सौ. तृप्ती व्यास आणि सौ. सुषमा वायचळ यांचा देखील मोलाचा सहभाग आहे. केंद्र समन्वयक वरील सर्वांचे आभारी आहेत.

श्री. एन. व्ही. पोवार
य. च. म. मु. वि. मान्यता प्राप्त संगणक प्रशिक्षण केंद्र

'शिक्षा है अनमोल रतन'

प्रौढ व निरंतर शिक्षण विभाग

स्त्री शिक्षणाचा वारसा असलेल्या आमच्या महाविद्यालयात या विभागामार्फत स्त्रियांच्या स्वयंनिर्भरता व स्वसंरक्षणाच्या उद्देशाने दरवर्षी विविध उपक्रम राबविण्यात येतात. चालू शैक्षणिक वर्षात गृहशास्त्र विभागामार्फत ड्रेस डिझाईनिंगचा कोर्स दि. ११-८-९९ ते दि. १-१०-९९ च्या कालावधीत घेण्यात आला. सदरच्या कोर्सला श्रीमती एस. एस. शिंदे यांचे मार्गदर्शन लाभले. तसेच जिमखाना विभागामार्फत दि. २१-१-२००० पासून दि. २१-२-००० या कालावधीत ज्युडो-कराटेचा कोर्स घेण्यात आला. सदरच्या कोर्सला श्रीमती एस. एम. काळे यांनी मार्गदर्शन केले.

विभागाचे कामकाज योग्यरितीने चालण्यासाठी आमच्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे बहुमूल्य मार्गदर्शन व प्रेरणा लाभली.

श्रीमती रेखा पंडित
विभाग प्रमुख

नजर जाते जिथे जिथे, स्पर्धा आहे तिथे तिथे

"स्पर्धात्मक परीक्षा मार्गदर्शन व्यक्तिमत्त्व विकास विभाग"

आजच्या बेकारीच्या काळात नोकरी हे मृगजळच ठरत चालले आहे. 'नजर जाते जिथे जिथे, स्पर्धा आहे तिथे तिथे' अशा या काळात महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांना तर स्पर्धा-परीक्षांनी ग्रासूनच टाकले आहे. खडतर परिश्रम घेण्याची तयारी असूनही आमच्या विद्यार्थिनी या परीक्षांमध्ये मागे पडतात. याचे महत्त्वाचे कारण म्हणजे अचूक मार्गदर्शनाचा अभाव. अशावेळी या विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन करण्यासाठी, त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा विकास घडवून आणण्यासाठी मा. प्राचार्यांच्या मार्गदर्शनाखाली कमला महाविद्यालयामध्ये 'स्पर्धात्मक परीक्षा मार्गदर्शन व व्यक्तिमत्त्व विकास विभाग' कार्यरत आहे. सन १९९९-२००० या शैक्षणिक वर्षात या विभागामार्फत पुढील उपक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

मार्गदर्शनपर व्याख्याने -

यावर्षी या विभागामार्फत विविध क्षेत्रात आपल्या कर्तृत्त्वाने ठसा उमटवणाऱ्या व्यक्तींची व्याख्याने आयोजित करण्यात आली.

"व्यक्तिमत्त्वाची खरी जडणघडण महाविद्यालयीन जीवनातच होते"

डॉ. प्रभाकर बुधवंत
कोल्हापूर शहर पोलिस उपअधिक्षक

आपल्याला जे हवंहवसं वाटतं ते प्रत्येकवेळी मिळतच असं नाही आणि ते मिळावच असं वाटत असेल तर त्यासाठी जाणीवपूर्वक प्रयत्न करावेच लागतात. असा मौलिक संदेश देऊन डॉ. प्रभाकर बुधवंत यांनी आपल्या व्याख्यानातून आपल्या अष्टपैलू व्यक्तिमत्त्वाचे दर्शन आमच्या विद्यार्थिनींना घडविले. व्यक्तिमत्त्व म्हणजे बाहेरून दिसणारी व्यक्ती नव्हे तर त्याला अनेक कंगोरे आहेत. सामाजिक आचारविचार, निर्णयक्षमता, खेळ, नाट्य वक्तृत्त्व यातून व्यक्तिमत्त्वाला वेगळीच झळाळी येत असते आणि आपल्या व्यक्तिमत्त्वाची खरी जडणघडण महाविद्यालयीन जीवनातच होत असते. महाविद्यालयाबाहेरील जग गतिमान असून त्यात आपण हरवून जाणार नाही याची दक्षता घेण्यासाठी डोळे, मन, कान, जाणीवपूर्वक उघडे ठेवले पाहिजेत असे मार्गदर्शन आमच्या विद्यार्थिनींना केले.

'निबंध आणि मुलाखतीत आपले व्यक्तिमत्त्व प्रकट झाले पाहिजे'

मा. श्रीमती नंदिनी आवडे
उपजिल्हाधिकारी

विविध स्पर्धात्मक परीक्षांची तयारी कशी करावी याबाबतचे मार्गदर्शन उपजिल्हाधिकारी श्रीमती नंदिनी आवडे यांनी आपल्या व्याख्यानातून केले. सारासार विचार करण्याची क्षमता, सामाजिक प्रश्नांची जाण असणारा सर्वसाधारण बुद्धीचा विद्यार्थीदेखील ह्या परीक्षांमध्ये यशस्वी होऊ शकतो असा आत्मविश्वास आमच्या मुलींमध्ये निर्माण केला. स्पर्धापरीक्षांचे स्वरुप, विषय, अभ्यासक्रम याविषयी माहिती सांगून निबंध आणि मुलाखतीत आपले व्यक्तिमत्त्व प्रकट झाले पाहिजे असे मत त्यांनी व्यक्त केले.

'उत्तम वकील होण्यासाठी चांगले युक्तिवाद येणे आवश्यक'

मा. श्रीमती मंजुषा बुद्धिसागर पाटील

कमला महाविद्यालयाच्या माजी विद्यार्थिनी आणि सध्या नामांकित वकील म्हणून काम करत असलेल्या ॲड. मंजुषा पाटील यांनी वकीली पेशात मुलींसाठी असणाऱ्या विविध संधींची माहिती आमच्या विद्यार्थिनींना करुन दिली. उत्तम वकील होण्यासाठी चांगले युक्तिवाद करता येणे, इंग्रजी भाषेवर प्रभुत्त्व असणे आवश्यक आहे. असे सांगून व्यक्तिमत्त्व विकासाच्या दृष्टीने कायद्यानेच स्त्रियांना दिलेल्या स्वातंत्र्याबाबतचाही उल्लेख आपल्या भाषणात केला. स्त्रियांबाबत असणाऱ्या विविध कायद्यांचा फायदा विद्यार्थिनींनी करुन घ्यावा असे मत त्यांनी मांडले.

'अभ्यास करताना समूहवृत्तीची जोपासना करणे आवश्यक'

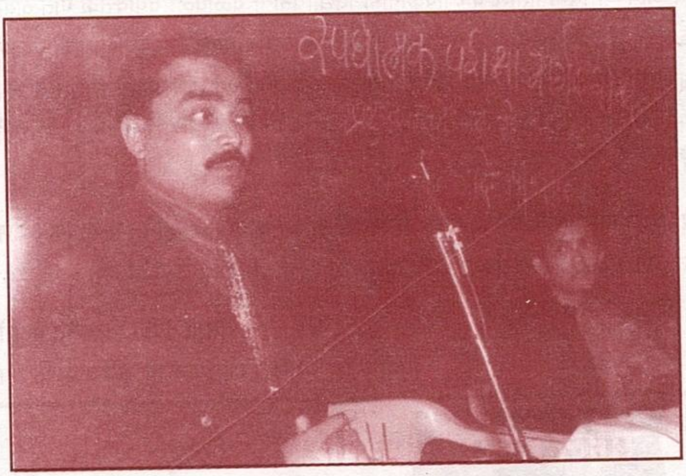

प्रा. चंद्रकांत मंडलीक

(Retired I. A. F.)

विविध स्पर्धा परीक्षांमध्ये गुणवत्ता असूनही आमच्या मुली मागे का पडतात याचे सुंदर विवेचन प्रा. चंद्रकांत मंडलिक यांनी आपल्या मार्गदर्शनपर व्याख्यानातून दिले. अर्धवट आत्मविश्वास, भित्रेपणा, मर्यादित महत्वाकांक्षा, भाषेवर कमी प्रभुत्व, नेतृत्वाचा अभाव आणि पदवी परीक्षा होईपर्यंत स्पर्धा परीक्षांबाबत अजिबात विचार न करणे यामुळेच आपण या परीक्षांमध्ये मागे पडतो. अभ्यास करतानाही स्वतंत्रपणे अभ्यास न करता समूहाने अभ्यास करावा हा मौलिक संदेश आमच्या विद्यार्थिनींना दिला, आपले व्यक्तिमत्व कसे असावे, त्यासाठी कोणत्या गुणांची जोपासना करणे आवश्यक आहे याबाबतही आमच्या विद्यार्थिनींशी मोकळेपणाने चर्चा केली.

'चेहऱ्यावर हास्य, पायात भिंगरी व होकारात्मक दृष्टीकोन हीच यशस्वी उद्योजकतेची त्रिसूत्री'

महाराष्ट्र उद्योजकता विकास केंद्राचे अधिकारी श्री. विजयसिंह भोसले आणि महाराष्ट्र उद्योजकता विकास केंद्रामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या ब्युटी पार्लर, फॅशन डिझायनींग, केटरिंग, स्क्रीन प्रिंटिंग, टाकाऊपासून टिकाऊ वस्तू तयार करणे यासारख्या विविध उपक्रमांची माहिती दिली. व्यवसायात यशस्वी होण्यासाठी आवश्यक असणारी सहनशीलता, चिकाटी, जिद्द, आत्मविश्वास, कष्टाळूपणा हे गुण महिलांमध्येच असल्याने त्याच यशस्वी उद्योजक होऊ शकतात हे सांगून अनेक यशस्वी महिला उद्योजकांचे आदर्श आमच्या मुलींसमोर ठेवले.

'Service to Humanity is service to God ?'

स्पर्धा परीक्षा ही केवळ ज्ञानाची परीक्षा नसून आपल्यातील गुण वैशिष्ट्यांची परीक्षा आहे असा व्यापक दृष्टीकोन श्री.पी.एस.घाटगे यानी आपल्या मार्गदर्शनपर व्याख्यानातून आमच्या विद्यार्थिनींसमोर मांडला. ज्या समाजात आपण जन्मलो, वाढलो त्या समाजाबाबत आपण काही देणं लागतो आणि हे देणं चुकतं करण्याची संधी आपल्याला स्पर्धा परीक्षा पास झाल्यानंतर मिळणाऱ्या पदांमुळेच मिळते. त्यामुळे या परीक्षांना सामोरे जाताना सामाजिक जबाबदारीची जाणीव विद्यार्थ्यांच्या मनात असावी असा बहुमोल संदेश आमच्या विद्यार्थिनींना दिला.

'स्वयंरोजगार-बेकारीच्या युगातील एक सुंदर मार्ग'

सध्याच्या काळात शिक्षण होऊनही पुढे काय ? या प्रश्नाने सर्वांनाच ग्रासले आहे. अशावेळी असणारा सुंदर मार्ग म्हणजे स्वयंरोजगार असे सांगून श्री. बी. एस. पागे यांनी स्वयंरोजगार काढताना येणाऱ्या अडचणी कशा सोडवाव्यात ? त्यासाठी महाराष्ट्र शासनाच्या कोणत्या योजना आहेत ? याबाबत माहिती सांगून विद्यार्थिनींनी या योजनांचा जास्तीत जास्त लाभ करुन घेण्याचे दृष्टीने त्याना सेवायोजन कार्यालय अधिकारी श्री. बी. एल. पागे यांनी प्रवृत्त केले.

वरील नामवंत व्यक्तींच्या मार्गदर्शनबरोबरच आमच्या विभागातील प्राध्यापकांनीही विद्यार्थिनींना वेळोवेळी वैयक्तिक पातळीवर मार्गदर्शन केले. विविध क्षेत्रातील रोजगारविषयक संधी, उद्योजकता विकास कार्यक्रम, नामवंत व्यक्तींचे मार्गदर्शनपर लेख यांची कात्रणे काचफलकात लावून विद्यार्थिनींचे निदर्शनास आणली. आणि विद्यार्थिनींना विविध परीक्षांचे फॉर्म्स भरण्यामध्ये मदत करणेत आली. त्याचबरोबर ए-झेड स्पर्धा परीक्षा व पी.एस.आय. ट्रेनिंग सेंटर, मार्फत आयोजित पोस्टाद्वारे जनरल नॉलेज स्पर्धा परीक्षा १९९९ मध्येही आमच्या विद्यार्थिनी उत्स्फूर्तपणे सहभागी झाल्या.

या विभागामार्फत राबविण्यात आलेल्या सर्वच उपक्रमांना विद्यार्थिनींनी चांगला प्रतिसाद दिला. मा. प्राचार्यांचे बहुमोल मार्गदर्शन आणि समिती सदस्य सौ. पाठक, सौ. पाटील, सौ. धुमाळ, सौ. पवार, सौ. इंदूलकर, श्री. पोवार व श्री. लोहार यांचे सहकार्य मिळाले.

श्रीमती वर्षा विवेकानंद मैंदर्गी
स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन व व्यक्तिमत्व विकास विभाग

सहल विभाग

वर्षभरातील अभ्यासाबरोबर मनाला विरंगुळा वाटावा, आनंद वाटावा, प्रसन्नता वाटावी, वेगवेगळ्या भौगोलिक प्रेक्षणीय स्थळांची माहिती व्हावी, तेथील समाजाची व संस्कृतीची, राहणीमानाची माहिती व्हावी, निसर्ग सौंदर्य पाहता यावे म्हणून सहल विभाग कार्यरत आहे.

या वर्षी द्वितीय सत्रात दि. १५ व १६ फेब्रुवारी २००० या दोन दिवशी देवगड, कुणकेश्वर, ओझर, मालवण, सिंधुदुर्ग, तारकर्ली या ठिकाणी शैक्षणिक सहलीचे आयोजन करण्यात आले. वरील सहलींसाठी मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतीकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

श्री. ए. एस्. साळोखे, सहल विभाग प्रमुख व सहल समिती

"असाध्य ते साध्य करिता सायास"

'वक्तृत्व व निबंध लेखन समिती'

महाविद्यालयीन जीवन हे जीवनाच्या पूर्व तयारीच्या दृष्टीने अत्यंत महत्वाचे असते या जीवनातच विद्यार्थिनींच्या कलागुणांना वाव देणे गरजेचे आहे. म्हणून कमला कॉलेजमध्ये वर्षभराच्या सहशालेय उपक्रमाची शिस्तबद्ध आखणी करुन अधिकाधिक विद्यार्थिनींचा सहभाग

प्राप्त होईल असे पाहिले जाते. कै. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजी जन्मशताब्दी महोत्सवानिमित्य ठेवलेल्या खुल्या वक्तृत्व व निबंध स्पर्धेत यशस्वी झालेल्या विद्यार्थिनी -

वक्तृत्व

कु. गुरव मनिषा विवेक
तृतीय वर्ष कला, प्रथम क्रमांक
विषय - स्त्री कालची, आजची, उद्याची

निबंध

कु. चिले आरती रामचंद्र
१२ वी कला अ, प्रथम क्रमांक
विषय - आजच्या स्त्रीपुढील सामाजिक आव्हाने

निबंध

कु. वाळवेकर अरूणा रंगराव
१२ वी कला अ, तृतीय क्रमांक
विषय - आजच्या स्त्रीपुढील सामाजिक आव्हाने

स्नेहसम्मेलनाच्या निमित्ताने झालेल्या वक्तृत्व स्पर्धेत खालील विद्यार्थिनी यशस्वी झाल्या.

मोठा गट -	**कु. गुरव मनिषा विवेक**	प्रथम क्रमांक
	कु. वग्याणी शीला भालचंद्र	द्वितीय क्रमांक
	कु. जाधव वर्षा शिवाजी	तृतीय क्रमांक
लहान गट -	**कु.जाधव निलिमा दत्तात्रय**	प्रथम क्रमांक
	कु.जमादार शबनम करीम	द्वितीय क्रमांक
	कु.कुंभार मंगल दगडू	तृतीय क्रमांक
	कु.बोरचाटे सविता वसंत	उत्तेजनार्थ

तसेच शांतिनिकेतन महाविद्यालय, सांगली येथे आयोजित केलेल्या चित्रकला स्पर्धेत भाग घेऊन कु. अस्वले वृषाली वसंतराव हिने बक्षिस मिळविले आहे. विद्यार्थिनींच्या सुप्तगुणांना संधी देणे, स्पर्धेच्या युगात त्यांना मार्गदर्शन करुन विकास घडविणे, यासाठी मा. प्राचार्य यांचे मार्गदर्शन व समिती सदस्य सौ. मैदर्गी, सौ. पवार यांचेही सहकार्य लाभले.

सौ. सुमन लालासाहेब देसाई
वक्तृत्व, निबंध लेखन समिती

लोकसंख्या शिक्षण मंडळ

शिवाजी विद्यापीठ प्रौढ व निरंतर शिक्षण विभागामार्फत आमच्या महाविद्यालयात लोकसंख्या शिक्षण मंडळ कार्यरत असून या मंडळाद्वारा लोकसंख्या शिक्षणा अंतर्गत विविध उपक्रम वर्षभर राबविले गेले. चालू वर्षी अनुभवाधिष्ठित कार्यक्रमांवर अधिक भर दिला. आणि प्रत्येक वर्षीप्रमाणे मंडळाची यशस्वी वाटचाल सुरु ठेवली -

१) सहकार प्रशिक्षण केंद्रास भेट - समाजाभिमुख उपक्रमांचा एक भाग म्हणून ग्रामीण समाजाच्या समस्या निर्मूलनाच्या कार्यक्रमांचा आढावा घेण्यासाठी कोल्हापूर जिल्हा सहकारी दूध उत्पादक संघाच्या 'सहकार प्रशिक्षण केंद्र ताराबाई पार्क' या संस्थेस गुरुवार ता. २३-१२-१९९९ रोजी मंडळाच्या सदस्य विद्यार्थिनींनी भेट दिली. या भेटीत प्रशिक्षण केंद्राचे प्राचार्य आणि त्यांच्या सहकाऱ्यांनी केंद्राद्वारे सुरु असलेल्या 'महिला विकास गट' आणि 'महिला बचत गट' या कार्यक्रमांची माहिती दिली तसेच व्यंगचित्रातून समस्यांचे प्रदर्शन करून

समस्यांची चर्चा केली.

२) औद्योगिक भेट - ग्रामीण जनतेच्या विकासाची गंगोत्री म्हणून ओळखला जाणाऱ्या दूध व्यवसायाचा परिचय व्हावा तसेच ग्रामीण विकासत दूध व्यवसायाचा सहभाग काय आहे ? याचा आढावा घेता यावा या उद्देशाने कोल्हापूर जिल्हा सहकारी दूध उत्पादक संघ गोकुळ शिरगांव या संस्थेस मंगळवार ता. ११-१-२००० रोजी मंडळाच्या सदस्य विद्यार्थिनींना भेट दिली. आणि प्रकल्पाचा कामकाजाबाबत माहिती घेतली.

३) व्याख्यानातून प्रबोधन - लोकसंख्या वाढ व अन्नधान्य उत्पादन यांचा समतोल घातला जाणे ही एक महत्त्वाची बाब असून अशा अन्नधान्य उत्पादन वाढीसाठी आणि इतर कृषी उत्पादन वाढीसाठी हरितगृह तंत्रज्ञान काळाची गरज झाली आहे. अशा हरितगृह तंत्रज्ञानाची माहिती विद्यार्थिनींना मिळावी या उद्देशाने प्रा. एस्. व्ही. बागल यांचे ''हरितगृह एक काळाची गरज'' या विषयावर बुधवार ता. १९-१-२००० रोजी व्याख्यान संपन्न झाले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन श्रीमती एन्. एस्. धुमाळ यांनी केले तर कार्यक्रमाचे अध्यक्षपद श्रीमती टी. पी. पाटील यांनी भूषविले.

या वर्षीच्या मंडळाच्या वाटचालीत मंडळाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. के. आर. पाटील साहेबांचे बहुमोल मार्गदर्शन मिळाले. तसेच मंडळाच्या सर्व कार्यकारीणी सदस्यांनी आणि विद्यार्थिनींनी बहुमोल सहकार्य केले त्या बद्दल मंडलाचे प्रकल्पाधिकारी व सचिव सर्वांचे आभारी आहेत.

श्री. एन्. व्ही. पोवार
प्रकल्पाधिकारी व सचिव, लोकसंख्या शिक्षण मंडळ

''गुंजारव'' भित्तीपत्रक

'गुंजारव' भित्तीपत्रक म्हणजे महाविद्यालयातील विद्यार्थिनींच्या साहित्यिक विचारांचा व भावनांचा मधुर 'गुंजारव' होय. सन १९९९-२००० या शैक्षणिक वर्षात 'गुंजारव' तर्फे विविध शैक्षणिक व राष्ट्रीय सणांचे औचित्य साधून कै. काकाजींच्या जन्मशताब्दी वर्षानिमित्य वेगवेगळ्या प्रकारानी सजवले. कै. काकाजींची जयंती, स्वातंत्र्यदिन, कारगील युद्ध, हिंदी दिन, महात्मा गांधी व लालबहाद्दूर शास्त्री जयंती, विज्ञान विषयक असे प्रसंगविशेष समाविष्ट होते.

माणसाला आयुष्यात जन्मापासून मृत्यूपर्यंत अनेक अडीअडचणींना, संकटाना सामोरे जावे लागते, आणि त्यातून सहीसलामत बाहेर पडणे, म्हणजेच जीवन जगणे होय. असेच वादळी व्यक्तिमत्त्व म्हणजे आमचे काकाजी त्यांच्या स्मृती स्मृतीपटलावर कायमस्वरुपी कोरल्या गेल्या. त्यांच्या स्मृतीप्रित्यर्थ व जन्मशताब्दी निमित्य आम्ही 'गुंजारव' चा पहिला अंक प्रसिद्ध केला. १५ ऑगस्ट स्वातंत्र्यदिनाचा अंक तर आम्ही प्रसिद्ध केलाच पण कारगील युद्धात हौतात्म्य आलेल्या आमच्या जवानांनाही आम्ही विसरलो नाही. त्यांचा पराक्रम या अंकातून आम्ही चित्ररुपाने व शब्दरुपाने मनामनात पोहोचविला.

प्रत्येक राष्ट्राची अस्मिता राष्ट्रभाषा, राष्ट्रभाषेचे प्रेम व भक्तीभाव आमच्या विद्यार्थिनींनी १४ सप्टेंबर हा 'हिंदी दिन' विशेषांक लावून साजरा केला. सत्य, अहिंसा, त्याग या उदात्त मूल्यांची जपणूक महाविद्यालयीन जीवनातच व्हायला पाहिजे. म्हणून आमच्या विद्यार्थिनींनी राष्ट्रपिता महात्मा गांधी व लालबहाद्दूर शास्त्री यांच्या जयंतीनिमित्य व अन्य प्रासंगिक घटनांच्या आधारे २ ऑक्टोबर यादिवशी गुंजारव सजवले. २१ व्या शतकातल्या, कॉम्प्युटर युगातल्या आमच्या विद्यार्थिनींनी त्यांच्या डोळस वैज्ञानिक दृष्टीकोनाने 'हम भी कुछ कम नहीं' म्हणत विज्ञान विषयक विशेषांक प्रसिद्ध करुन विज्ञानाचा परिचय करून दिला.

सदर भित्तीपत्रक प्रकाशित करण्यासाठी डॉ. क्रांतीकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभलेच, तसेच श्री. पुजारी, श्री. जाधव, सौ. मैदर्गी, सौ. पवार, सौ. बागवे, सौ. काळे, सौ. देशपांडे व साहित्यिक विद्यार्थिनींचा मोलाचा वाटा आहे. यावद्दल सर्वांचे आभार.

सौ. सुमन लालासाहेब देसाई
संपादिका, भित्तीपत्रक समिती

विविध कलागुण विकास मंडळ

✲ वार्षिक अहवाल सन १९९९-२००० ✲

विद्यार्थिनींच्या अंगी असलेल्या सुप्त गुणांना संधी देणे. व्यक्तिमत्त्व विकास साध्य करणे, स्पर्धेच्या युगात त्यांना मार्गदर्शन करणे, त्यांच्या सर्वांगीण गुणांचा विकास साधणे हे या मंडळाचे उद्दिष्ट आहे.

प्रथम सत्रात संस्थेच्या माजी उपाध्यक्षा आणि स्फूर्तिदेवता कै. पूज्य सौ. सरोजिनीदेवी विश्वनाथ पाटील तथा काकीजी यांची ३० वी पूण्यतिथी सोमवार दिनांक १९/७/९९ या दिवशी महाविद्यालयामध्ये मा. प्राचार्यांच्या हस्ते प्रतिमेचे पूजन करुन पुष्पहार अर्पण करण्यात आला. नंतर शारदा मंदिरामध्ये या समारंभास प्रमुख पाहुण्या म्हणून प्रसिद्ध साहित्यिका व वक्त्या डॉ. श्रीमती अश्विनी घोंगडे, पुणे यांचे ''स्त्री-काल, आज व उद्या'' या विषयावर व्याख्यान करण्यात आले./

संस्थेचे संस्थापक कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा पूज्य काकाजी यांचे जन्म शताब्दी समारोह शुभारंभ सोमवार दि. १६/८/९९ या दिवशी प्रसिद्ध विचारवंत, प्राचार्य पी. बी. पाटील (सांगली) यांच्या शुभहस्ते संपन्न झाला.

दि. ६/९/१९९९ या दिवशी सर्व वर्गप्रतिनिधींच्या वतीने 'शिक्षक दिन' समारंभ आयोजित करण्यात आला. अध्यक्षस्थानी मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतीकुमार पाटील होते. रोटरी क्लब ऑफ कोल्हापूर सेंट्रलच्या वतीने २६/९/९९ या दिवशी आयोजित केलेल्या संगीत स्पर्धेत ११ वी आर्टस्ची विद्यार्थिनी कु. गौरी नंदकुमार बकरे हिने कॉलेजचे नेतृत्त्व केले.

सोमवार दि. २७/९/९९ या दिवशी कारगील निधी प्रदान समारंभ आयोजित करण्यात आला. सर्व ज्युनिअर व सिनियरच्या कॉलेजच्या विद्यार्थिनींच्या वतीने विद्यार्थिनी प्रतिनिधी कु. तेजस्विनी पोवार हिने जिल्हा सैनिक अधिकारी यांच्याकडे धनादेश सुपुर्द केला तसेच सर्व शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांच्या वतीने मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतीकुमार पाटील यानी निवासी उपजिल्हाधिकारी यांच्याकडे रु. ३८८८९/- चा धनादेश सुपूर्द करण्यात आला.

ताराराणी विद्यापीठाचे संस्थापक कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा पूज्य काकाजी यांच्या जन्माताब्दी निमित्य गुरुवार दि. २/१२/९९ या दिवशी प्रसिद्ध संशोधक श्री. हरी नरके (पुणे) आयोजित केलेल्या व्याख्यानमालेतील पहिले पुष्प ''सत्यशोधक चळवळीतील स्त्रियांचे योगदान'' या विषयावर गुंफले.

वरील व्याख्यानमालेतील द्वितीय पुष्प शुक्रवार दि. १० डिसेंबर १९९९ या दिवशी प्रसिद्ध लेखिका - संशोधिका डॉ. श्रीमती तारा भवाळकर यांनी ''स्वातंत्र्योत्तर काळातील स्त्री'' या विषयावर गुंफले. तसेच वरील व्याख्यानमालेतील तृतीय पुष्प प्रसिद्ध विचारवंत डॉ. आ. ह. साळुंखे यांनी सोमवार दि. १० जानेवारी २००० या दिवशी ''प्राचीन भारतीय स्त्री'' या विषयावर गुंफले.

तसेच कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा पूज्य काकाजी यांच्या जन्मशताब्दी निमित्त्य व संस्थेच्या विकासनिधीसाठी प्रसिद्ध गायक श्री अरुण दाते यांचा मराठी भावगीतांचा ''शुक्रतारा'' कार्यक्रम केशवराव भोसले नाट्यगृहात दि. १२ जानेवारी २००० या दिवशी संपन्न झाला. हा कार्यक्रम उपलब्ध करुन देण्यासाठी संस्थेच्या विश्वस्त सौ. राजलक्ष्मी जाधव तसेच श्री. दिलीप घाटे यांनी अतिशय परिश्रम घेतले, मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतीकुमार पाटील यांच्या मार्गदर्शनाखाली संपूर्ण कार्यक्रमाचे नियोजन करण्यात आले.

दिनांक १७ जानेवारी २००० या दिवशी कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा पूज्य काकाजी यांचा पाचवा स्मृतिदिन महाविद्यालयामध्ये मा. प्राचार्यांच्या हस्ते प्रतिमेचे पूजन करुन पुष्पहार अर्पण करण्यात आला. नंतर शारदा मंदिरात प्रसिद्ध सामाजिक कार्यकर्त्या श्रीमती प्रा. पुष्पा भावे (मुंबई) यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. तसेच जन्मशताब्दी वर्षानिमित्य ''एकविसाव्या शतकातील महिलांपुढील आव्हाने'' या विषयावर शनिवार दि. २२ जानेवारी २००० या दिवशी शाहू स्मारक भवन दसरा चौक येथे ''परिसंवाद'' आयोजित करण्यात आला होता. या परिसंवादामध्ये प्रा. डी. यू. पवार यांनी स्त्री-मुक्ती-पुरुषांसाठी, डॉ. आनंद वास्कर 'स्त्री व अंधश्रद्धा'', प्राचार्या सौ. मंगला पाटील-बडदारे 'स्त्री विषयक कायदे'' व श्रीमती रजिया पटेल यांनी ''मुस्लिम स्त्रियांपुढील प्रश्न'' या विषयावर आपले मौलिक

विचार प्रतिपादन केले. परिसंवादाचे अध्यक्षस्थान प्राचार्य रा. कृ. कणबरकर (माजी कुलगुरु, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर) यांनी भूषविले.

विद्यापीठ विद्यार्थी मंडळाचे अभ्यास तथा नेतृत्त्व विकास शिबीर शिलेदार-२००० हे दिनांक ११ फेब्रुवारी ते १३ फेब्रुवारी २००० या कालावधीत दाजीपूर या ठिकाणी संपन्न झाले या शिबीरात महाविद्यालयाच्या वतीने विद्यार्थिनी मंडळाची सचिव कु. पोवार तेजस्विनी रमेश, बी.ए.-भाग २ हिने भाग घेतला.

अंधश्रद्धा निर्मूलन समिती : या वर्षी वर्षभर प्रबोध परीक्षेचे मार्गदर्शन वर्ग घेण्यात आले. यामध्ये प्रा. डॉ. शिंदे, श्री. साळोखे, श्री. लोहार, श्री. घस्ते, श्री. शिरोळकर, श्री. जाधव पी. एस्. यांनी अंधश्रद्धा निर्मूलनाचे महत्त्व अभ्यासवर्गात पटवून दिले. रविवार दिनांक १३ फेब्रुवारी २००० या दिवशी ८९ विद्यार्थिनींची सत्यशोध प्रबोध परीक्षा लेखी स्वरुपात घेण्यात आली. वरील सर्व कार्यक्रमासाठी मा. प्राचार्यांचे बहुमोल मार्गदर्शन घेण्यात आले.

श्री. ए. एम्. साळोखे
विविध कलागुण विकास समिती

'नसे आम्हा परीक्षेचा धाक, स्नेहसंमेलन जेंव्हा देते हाक'

"वार्षिक दिन अहवाल"

जीवनात आनंद सहज मिळत नसतो तो मिळवावा लागतो. महाविद्यालयीन विद्यार्थिनीच्या मनात स्नेहभाव निर्माण व्हावा लागतो. महाविद्यालयीन मुलींच्या मनात स्नेहभाव निमाण व्हावा या हेतूने आमच्या महाविद्यालयात वार्षिक दिन साजरा करण्यात येतो. हा एक आनंद सोहळाच असतो. या वार्षिक दिनाचा शुभारंभ २ जानेवारी २००० रोजी आमचे आदरणीय प्राचार्य डॉ. क्रांतीकुमार पाटील यांच्या उपस्थितीत फूडफेस्टिवलच्या उद्घाटनाने झाला. सकाळी १०-३० वाजता विविध कलागुणदर्शनांचा कार्यक्रम सादर करण्यात आला. यामध्ये आमच्या विद्यार्थिनींनी देशभक्तीपर गीते, पोवाडा, गुजराती नृत्य, राजस्थानी नृत्य, क्लासिकल नृत्य, नकला व चित्रपट गीते सादर करून रसिक प्रेक्षकांची मने जिंकली. याशिवाय मेहंदी स्पर्धा, कुकरी स्पर्धा, मराठी वक्तृत्त्व व निबंधलेखन स्पर्धा आयोजित केल्या होत्या.

दि. ५/२/२००० रोजी वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ मा. खासदार निवेदिता माने यांच्या हस्ते संस्थेच्या शारदा मंदिरामध्ये संपन्न झाला. या प्रसंगी संस्थेचे कार्यकारी अध्यक्ष मा. रा. कृ. कणबरकर , संस्थेचे अध्यक्ष मा. रामराव बेनाडीकर, संस्थेचे सेक्रेटरी मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतीकुमार पाटील, संस्थेचे पदाधिकारी व विविध शाखा प्रमुख, प्राध्यापक व विद्यार्थिनी उपस्थित होत्या.

श्री. अनिल घस्ते
वार्षिक दिन कार्याध्यक्ष

'ग्रंथ आमचे साथी, ग्रंथ आमुच्या हाती ।
ग्रंथ उजळती अज्ञानाच्या, अंधाराच्या राती ॥'

"ग्रंथालय अहवाल"

ग्रंथालय हा महाविद्यालयाचा महत्त्वाचा विभाग असून प्राध्यापक व विद्यार्थिनींसाठी लागणारी सर्व पुस्तके, मासिके व दैनिके इत्यादी सर्व पुरविण्यात आली आहेत. श्रीमती शकुंतलादेवी हिंदुराव घाटगे अद्यावत अभ्यासिका दुसऱ्या मजल्यावर स. ७-३० पासून सुरु असते.

आज अखेर महाविद्यालयाची ग्रंथ संख्या २८२२३ इतकी झाली असून त्याची किंमत रु. ११ लाख ५६ हजार इतकी आहे. यु.जी.सी. अनुदानातून २२२ पुस्तके खरेदी केली असून त्यासाठी २० हजार रुपये खर्च केले आहेत. बुकबँक, व्होकेशनल, ज्युनिअर व सिनियर

कॉलेजसाठी एकूण १०२२ पुस्तके खरेदी केली असून त्यासाठी रुपंये ९६ हजार खर्च केले आहेत. असे एकूण या वर्षी रुपये १,१६,००० खर्च केले आहेत. ग्रंथालयात सर्व विषयाची ४८ मासिके व ८ दैनिके येतात.

चालू वर्षी बुकबँकेतून ६५१२ पुस्तके दिली असून त्याच लाभ ९२२ विद्यार्थिनींनी घेतला आहे. खेळाडू व हुशार अशा एकूण ५५ विद्यार्थिनींना मोफत पुस्तके दिली आहेत. ग्रंथालय समृद्ध करण्याकरिता प्राचार्य डॉ. क्रांतीकुमार पाटील प्रयत्नशील आहेत.

श्री. जे. पी. जाधव, ग्रंथपाल

"राष्ट्रीय सेवा योजना" (कनिष्ठ विभाग)

विद्यार्थी दशेमध्ये औपचारिक शिक्षणाबरोबरच समाज शिक्षणाची जाणीव व्हावी व सामाजिक बांधिलकीच्या जाणीवेतून विद्यार्थिनींनी समाजापर्यंत जाऊन वास्तव जीवनाची अनुभूती घ्यावी या हेतूने महाराष्ट्र शासन पुरस्कृत "राष्ट्रीय सेवा योजना" हा उपक्रम आमच्या ज्युनिअर महाविद्यालयात कार्यरत आहे. या उपक्रमात प्रथम आणि द्वितीय वर्षाच्या एकूण १०० विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या आहेत.

या वर्षीच्या उपक्रमांची सुरुवात मा. उपप्राचार्य एस. एन. कोळेकर यांच्या "अंधश्रद्धा" या विषयावरील व्याख्यानाने झाली. तसेच महाविद्यालयाच्या परिसरातील तणांचे निर्मूलन केले. या ठिकाणी सागाच्या झाडाजवळील तण काढून टाकले. या योजनेच्या नियमित उपक्रमांसाठी मौजे हणमंतवांडी ता. करवीर हे दत्तक खेडे घेतले आहे. या योजनेतर्फे आम्ही पुढील कार्यक्रम राबवले.

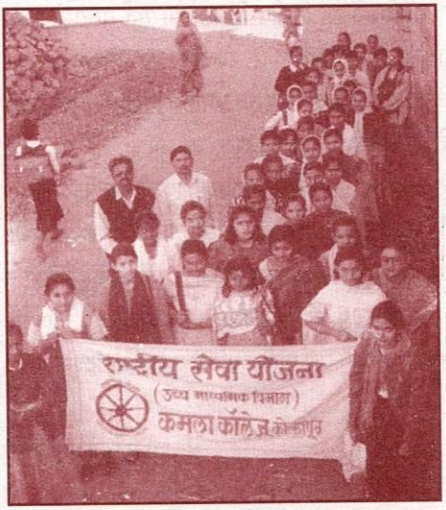

पल्सपोलिओ माहिमेअंतर्गत आम्ही दत्तक खेडे मौजे हणमंतवाडी येथील ०-५ वर्षाच्या मुलांचे सर्वेक्षण करुन त्यांना पोलिओ डोस देण्यापर्यंत मदत केली. तसेच येथील स्वच्छता व प्रबोधनात्मक कार्यक्रम केले.

मौजे हणमंतवाडी येथे संक्रांतीच्या दिवशी हळदी-कुंकूचा कार्यक्रम आयोजित केला गेला. तसेच श्रमदान, एडस्‌विरोधी जागृती व्यसनाधीनता, अंधश्रद्धा निर्मूलन, आरोग्य व पर्यावरण आदि विषयावरील व्याख्याने, पल्सपोलिओ प्रचार मोहिम इ. कार्यक्रम राबविले गेले. त्यासाठी प्राचार्य डॉ. क्रांतीकुमार पाटील, सौ. आर. पी. प्रधान व श्री. पुजारी एच. व्ही. तसेच हणमंतवाडीचे सरपंच व ग्रामपंचायत सदस्य यांचे मार्गदर्शन लाभले.

श्री. ए. एल. नरके
प्रकल्पाधिकारी

प्राध्यापक प्रबोधिनी

महाविद्यालयातील प्राध्यापकांमध्ये विचारांचे आदान-प्रधान होऊन विविध विषयांतर चिंतन, मनन व संशोधन करण्यास प्रेरणा मिळण्याच्या उद्देशाने आमच्या महाविद्यालयात प्राध्यापक प्रबोधिनी हा विभाग कार्यरत आहे. दरवर्षी या विभागातील विविध विषयांतील तज्ज्ञ प्राध्यापकांची नवनवीन विषयांवर व्याख्याने अयोजित केली जातात. या वर्षी दि. २१/८/९९ रोजी श्रीमती एल. टी. मगदूम यांचे 'समायोजन' या विषयावर अभ्यासपूर्ण व्याख्यान झाले. व्याख्यानानंतर शंका निरसन होण्याच्या उद्देशाने उत्स्फूर्त चर्चा झाली. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. क्रांतीकुमार पाटील यांच्या प्रेरणेने व मार्गदर्शनाने विभागाचे कामकाज योग्य रीतीने पार पडले.

श्रीमती रेखा पंडित
विभाग प्रमुख

"निरोगी जीवन जगण्याकरिता"

कमला हेल्थ क्लब

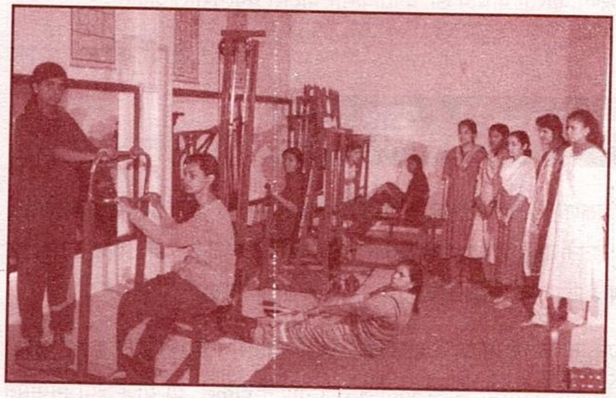

ताराराणी विद्यापीठ एक सुसंस्कार केंद्र आहे. महिलांमध्ये व्यायामाची आवड निर्माण व्हावी व शारीरिक स्वास्थ लाभावे. या उद्देशाने कमला हेल्थ क्लबची स्थापना १९९३ सालामध्ये प्राचार्य डॉ. क्रांतीकुमार पाटील यांच्या प्रोत्साहाने व मार्गदर्शनाने झाली.

हेल्थ क्लबमध्ये आतापर्यंत १२० महिलांनी लाभ घेतला. मल्टी जिमचे अत्याधुनिक तंत्राने सुसज्ज असलेले साहित्यावर व्यायाम करताना एक आगळा वेगळा सुखद अनुभव मिळतो. जसे रनर वॉकर, सायकल अॅण्ड सायक्लॉन अटॅचमेंट, लेग अॅण्ड थाय एक्सटेन्शन, शोल्डर प्रेस, रोईंग पुली, टॉप बॉटम पुली, पेक्टॉरल डेक, लेग प्रेस अॅण्ड थाय एक्सटेन्शन, व्हर्टीकल प्रेस, क्लाइम्बर, अॅब्डॉमिनल बोर्ड, रोलर मसाजर, वॉल बार, बेल्ट व्हायब्रेटर, स्टँडीग अॅण्ड सिटींग व्हिस्टर या सर्व मल्टीस्टेशनवर व्यायामासोबत क्लबमध्ये विविध प्रकारचे तालबद्ध व्यायाम प्रकार शिकविले जातात. जसे सूर्यनमस्कार, स्क्वॅट थ्रस्ट, सिट अप्स्, पुश अप्स्, त्याचप्रमाणे योगासन स्ट्रेचिंग बेंडीग, जंपींग व बॅलसिंग एक्झरसाईजेस हे सर्व व्यायाम प्रकार शारीरिक क्षमतेचा विकास करण्यासाठी मदत करतात याचा क्लबमध्ये सराव दिला जातो. दररोज एक तास व्यायाम देवून शरीरामध्ये लवचिकता, चपळपणा, ताकद, स्पीड विकसीत करून अनावश्यक चरबी कमी करण्याच्या दृष्टीने योग्य व्यायामप्रकार शिकविले जातात. त्यानुसार काही फिजीकल फियनेसच्या टेस्ट घेतल्या जातात. जसे कुपर टेस्ट द्वारा श्वसन संस्था, हारवर्ड स्टेपद्वारा नाडीचे ठोके, स्किन फोल्ड द्वारा कॅलीफर - फॅट परसेंटेज ग्रीफ डायनामामीटरद्वारा ग्रीफ स्ट्रेन्थ इत्यादी. ह्या टेस्ट नियमीत व आपल्या कार्यक्षमतेपेक्षा थोडा जास्त व्यायाम करणाऱ्या महिलांकडून घेतल्या जातात. शिवाय या महिलांना हेल्थक्लब नियमीत व्यायाम करुन कार्य करण्याची क्षमता वाढवून शरीराचे वजन आवश्यक तेवढे ठेवण्याचा प्रयत्न केला आहे. दीर्घायुषी होण्यास या गोष्टींचा फारच चांगला लाभ होतो. प्राचार्य डॉ. क्रांतीकुमार पाटील यांच्या कुशल मार्गदर्शनाखाली आमचा विभाग दिवसेंदिवस विकासाकडे वाटचाल करीत आहे,

श्रीमती सुनिता एम्. काळे

व्यवस्थापक व प्रशिक्षक कमला हेल्थ क्लब

प्रसिद्धी विभाग

वर्षभरामध्ये महाविद्यालयात क्रीडा, साहित्य, कला, वक्तृत्त्व इ. क्षेत्रात गौरवपुर्ण कामगिरी बजावणाऱ्या, आपल्या गुणात्मकतेचे दर्शन घडविणाऱ्या घटनांना प्रकाशान आणण्याचे काम प्रसिद्धी विभाग वर्षभर करतो या कामी श्री. डी. ए. पाटील व श्री. एम. ए. लोहार यांची मदत झाली. वर्षभरामध्ये महाविद्यालयातील विविध समित्यानी केलेल्या कार्याला हा विभाग प्रसिद्धी देतो. त्यामुळेच महाविद्यालयाच्या समृद्ध प्रगतीचे दर्शन समाजाला घडून येते. दै. तरुणभारत, पुढारी, सकाळ, सामना, केसरी, लोकमत या दैनिकांनी महाविद्यालयाच्या विविध बातम्या प्रसिद्ध करुन जे सहकार्य केले त्याबद्दल वरील दैनिकांच्या संपादकाचे महाविद्यालयाच्या वतीने आभार.

श्री. अनिल घस्ते

प्रसिद्धी विभाग

ताराराणी विद्यापीठाचे

कमला कॉलेज, कोल्हापूर

◀ प्राचार्य : **डॉ. क्रांतिकुमार रं. पाटील** एम्. ए., पीएच्.डी. ▶

• कला शाखा •

■ मराठी विभाग

☐ डॉ. श्री. जे. बी. शिंदे	एम. ए. एम्. एड. पीएच. डी.
☐ श्री. एच. व्ही. पुजारी	एम. ए. बी. एड.
☐ श्रीमती एस्. एल. देसाई	एम. ए. एम. फिल. बी. एड.

◆ हिंदी विभाग

☐ श्रीमती डॉ. सुमित्रा पोवार	एम. ए. बी. एड. पीएच. डी.
☐ श्रीमती डॉ. बी. व्ही. शेळके	एम. ए. एम्. फिल. डी. एच. ई., पीएच. डी.
☐ श्रीमती के. एस. पाटील	एम. ए. बी. एड.

◆ इंग्रजी विभाग

☐ श्री. जे. बी. पाटील	एम. ए. एम्. फिल.
☐ श्रीमती एस्. आर. साळुंखे	एम. ए. एम्. फिल.
☐ श्रीमती एन. एस्. धुमाळ	एम. ए. एम. फिल
☐ श्री. एस. एन. कोळेकर (उपप्राचार्य)	एम. ए. बी. एड.
☐ श्रीमती एम. एस्. पोवार	एम. ए. एम. फिल. बी. एड.
☐ श्रीमती जे. एल. देशपांडे	एम. ए. बी. एड्.

■ समाजशास्त्र विभाग

☐ श्री. टी. एस्. थोरात	एम. ए. एम. फिल.
☐ श्री. ए. एम. साळोखे	एम. ए.
☐ श्रीमती एम. व्ही. घोटणे	एम. ए. डी. एच. ई.

■ अर्थशास्त्र विभाग

☐ श्रीमती टी. पी. पाटील	एम. ए.
☐ श्रीमती ए. व्ही. पाठक	एम. ए. एम. फिल.
☐ श्री. एन. व्ही. पोवार	एम. ए. एम. फिल., बी. एड.
☐ श्रीमती आर. व्ही. आंबवडे	एम. ए. एम. फिल., बी. एड.
☐ श्रीमती आर. पी. प्रधान	एम. ए. बी. एड.

■ गृहशास्त्र विभाग

□ श्रीमती आर. डी. पंडित	एम. एस्सी.एम. फिल.
□ श्रीमती व्ही. पी. साठे	एम. एस्सी., एम. फिल.
□ श्रीमती के. के. बागवे	एम. ए. बी. एड.

■ मानसशास्त्र विभाग

□ श्री. ए. एस्. घस्ते	एम. ए. बी. एड.
□ श्रीमती एल. टी. मगदूम	एम. ए. बी. एड.

■ इतिहास विभाग

□ श्री. एन. एस. शिरोळकर	एम. ए. एम. फिल.
□ श्रीमती एस. एस्. पाटील	एम. ए. एम. पी. एड्.

■ राज्यशास्त्र विभाग

□ श्री. डी. ए. पाटील	एम. ए. बी. एड.

■ शारीरिक शिक्षण संचालिका

□ श्रीमती एस्. एम. काळे	एम. ए. एम. पी. एड.
□ श्रीमती एस. एस्. पाटील	एम. ए. एम. पी. एड.

• वाणिज्य विभाग •

□ श्री. एस्. व्ही. बागल	एम कॉम. डी. एच. ई.
□ श्रीमती व्ही. व्ही. मैंदर्गी	एम. कॉम., एम. फिल.
□ श्री. ए. एल. नरके	एम. कॉम., एम. फिल., डी. एच. ई.
□ श्रीमती यु. डी. इंदुलकर	एम. कॉम., डी. एच. ई.
□ श्रीमती एम. आर. शिंदे	एम. कॉम. (कॉस्टिंग) एम. कॉम. (इंडस्ट्रियल ॲड बिझिनेस ॲड.) एम. फिल., बी. एड.
□ श्री. पी. ए. गोखले	एम. कॉम., सी. ए.
□ श्रीमती एम्. एस्. पाटील	एल. एल. एम.
□ श्री. ए. एन. बसुगडे	एम. एस्सी.
□ श्री. एम. ए. लोहार	एम. कॉम.

• व्यवसायाभिमुख विभाग •

□ श्री. ए. जी. गोसावी, लघुलेखन निर्देशक	बी. ए. जी. सी. सी.
□ श्रीमती सुहासिनी साटम, टंकलेखन निर्देशक	बी. ए. जी. सी. सी.
□ श्री. व्ही. जी. कुलकर्णी, अधिव्याख्याता	आय. सी. डब्ल्यु. ए.

• विज्ञान विभाग •

□ श्री. ए. एस. जाधव	एम. एस्सी., डी. एच. ई.
□ श्रीमती एस. ए. पाटील	एम. एस्सी., डी.एच्.ई.बी.एड्.
□ श्रीमती ए. ए. रांगणेकर	एम. एस्सी., डी. एच. ई.
□ श्री. पी. एस. जाधव	एम. एस्सी. बी. एड.
□ श्रीमती एस्. डी. नांद्रेकर	एम. एस्सी., बी. एड्.
□ श्री. व्ही. पी. पाटील	एम. एस्सी. एम. एड्. एम.सी.एम.
□ श्रीमती आर. एन. मोटे	एम. एस्सी., बी. एड्.
□ श्री. एम्. एन. जाधव	एम. एस्सी., बी. एड.

• संगणक विभाग •

□ श्रीमती सुषमा प्रमोद वायचळ	बी. एस्सी., एम. सी. एम.
□ श्रीमती तृप्ती समीर व्यास	बी. एड., डी. सी. एस्.

• शिक्षकेतर कर्मचारी •

□ श्री. जे. पी. जाधव	ग्रंथपाल	एम. ए. एम. लिब्. एल.एल.बी.
□ श्री. एम. व्ही. शिंदे	अधीक्षक	बी. ए.
□ श्री. बी. डी. सुतार	मुख्य लिपिक	एल. डी. सी.
□ श्री. पी. आर. पाटील	वरिष्ठ लिपिक	बी. कॉम.
□ श्री. व्ही. डी. निचिते	वरिष्ठ लिपिक	बी. एस्सी.
□ श्रीमती यू. पी. शिराळकर	कनिष्ठ लिपिक	
□ श्री. एस. बी. शिंदे (भोई)	कनिष्ठ लिपिक	बी. ए.
□ श्री. आर. व्ही. इंगवले	कनिष्ठ लिपिक	बी. कॉम.
□ श्री. टी. एल. कांबळे	कनिष्ठ लिपिक	बी. कॉम.

□ श्री. पी. एम. सावंत	लघु टंकलेखक	बी. कॉम.
□ श्री. एम. जी. कंग्राळकर	कनिष्ठ लिपिक	बी. कॉम.
□ श्री. सी. बी. ठाकुर	प्रयोगशाळा सहाय्यक	बी. ए.
□ श्री. व्ही. एम. चिमणे	ग्रंथालय परिचर	बी. ए.
□ श्री. व्ही. एस. मोटे	ग्रंथालय परिचर	
□ श्री. सी. एम. स्वामी	ग्रंथालय परिचर	
□ श्री. एम. एच. संकपाळ	ग्रंथालय परिचर	
□ श्री. ए. जी. शिगावे	प्रयोगशाळा परिचर	
□ श्री. डी. जी. काटकर	प्रयोगशाळा परिचर	
□ श्री. जी. एन. बेटक्याळे	प्रयोगशाळा परिचर	
□ श्री. वाय. बी. निवळे	प्रयोगशाळा परिचर	
□ श्री. एम. जी. मोरे	प्रयोगशाळा परिचर	
□ श्री. एस. एस्. शेळके	सेवक	
□ श्री. डी. बी. कोले	सेवक	
□ श्री. जी. एम. मेथे	सेवक	
□ श्री. एस्. एस्. सनगर	सेवक	
□ श्री. आर. आर. भरमकर	सेवक	

ज्ञान विज्ञान कला हवीच जीवनाला.....

धर्मांधता, चंगळवाद, साम्राज्यवाद २१ व्या शतकातील आव्हाने :- रजिया पटेल.

परिसंवाद प्रसंगी व्यासपीठावर डॉ. आनंद वास्कर, प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील, मा. डी. यु. पवार, प्राचार्य रा. कृ. कणबरकर, मा. रामराव बेनाडीकर, प्राचार्या मंगला पाटील - (बडदारे)

तोडायच्या आहेत आम्हाला अधंश्रध्देच्या शृंखला.

मा. प्राचार्यांसमवेत प्राध्यापक व सत्यशोध प्रज्ञा प्रकल्प परीक्षेस बसलेल्या विद्यार्थिनी

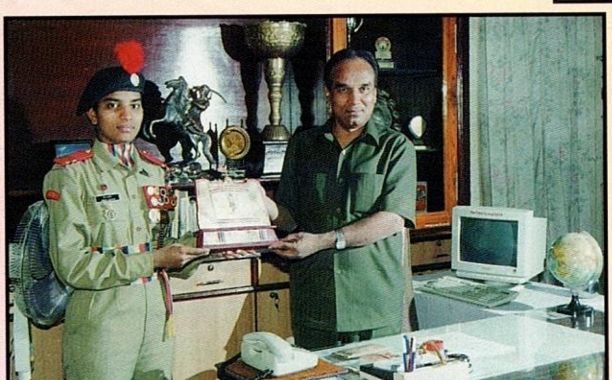

प्राचार्यांच्या समवेत बेस्ट एन. सी. सी. अंडर ऑफीसर सीमा गावडे.

‘या जन्मावर या जगण्यावर शतदा प्रेम करावे’ या भावगीत गायन प्रसंगी - अरुण दाते व सहकारी कलाकार

स्थापना : सन १९८४ ॥ निर्मातुं शिवं सुंदरम् ॥ फोन : ५२२२१६

ताराराणी विद्यापीठाचे

कमला कॉलेज, कोल्हापूर

संस्थापक-अध्यक्ष : कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील

शिवाजी विद्यापीठाशी संलग्न असलेल्या या महाविद्यालयात कला व वाणिज्य शाखेच्या पदवी अभ्यासक्रमाची सोय. विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या सहाय्याने वाणिज्य शाखेच्या पदवी विभागाकडे ऑफिस मॅनेजमेंट व सेक्रेटरीयल प्रॅक्टिस या व्यवसायाभिमुख अभ्यासक्रमाची सोय आहे. तसेच ११ वी व १२ वी कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेचे वर्गही या महाविद्यालयात सुरु आहे.

वैशिष्ट्ये

- विद्यार्थिनींच्या विकासाला अनुकूल व पोषक असे संपूर्णत: सुरक्षित वातावरण
- अभ्यासाबरोबरच ललित कला, क्रीडा, वाङ्मय इ. क्षेत्रातील गुणांना प्रोत्साहन
- उत्कृष्ट वसतिगृहाची सोय. केंद्र सरकारच्या वसतिगृह सुधार योजनेखाली इ. ११ वी १२ वी च्या हुशार होतकरु निवडक विद्यार्थिनींना मोफत भोजन सुविधा
- ताराराणी विद्यापीठ स्कॉलरशिप फंडातून प्रत्येक वर्गात सर्वप्रथम येणाऱ्या व इतर क्षेत्रात उल्लेखनीय यश मिळविलेल्या विद्यार्थिनींना पारितोषिके
- एच्. एस्. सी. व शिवाजी विद्यापीठ परीक्षेतील उज्ज्वल यशाची परंपरा
- १२ वी साठी उन्हाळी सुट्टीत इंग्रजी, अकौंटन्सी व विज्ञान विषयांचे खास वर्ग
- १२ वी च्या हुशार विद्यार्थिनींसाठी स्वतंत्र स्कॉलर बॅच व दर्जेदार मार्गदर्शनाची सोय
- बी. ए. भाग ३ साठी इंग्रजी, अर्थशास्त्र, गृहशास्त्र, समाजशास्त्र व हिंदी, बी. कॉम. भाग ३ साठी ॲडव्हान्स अकौंटिंग ॲंड ऑडिटिंग व इंडस्ट्रियल मॅनेजमेंट या विषयांची सोय. कॉमर्स शाखेतील ज्युनियर व सिनियर वर्गाना इंग्रजी माध्यमातून शिकविण्याची सोय.
- वर्षभर अभ्यासासाठी क्रमिक पुस्तकांचा संच बुक बँकेतून देण्याची सोय
- गरीब व होतकरु विद्यार्थिनींना सर्व प्रकारचे सहाय्य
- शिवाजी विद्यापीठ निरंतर शिक्षण योजनेतंर्गत फूड प्रिझर्व्हेशन, बेकरी कन्फेक्शनरी, ड्रेस डिझायनिंग व ज्युदो कराटेचे अल्प मुदतीचे कोर्सेस चालविले जातात.
- महिलांच्या व्यक्तिमत्व विकासासाठी कमला हेल्थ क्लब ची स्थापना
- यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या मान्यताप्राप्त संगणक प्रशिक्षण केंद्राची स्थापना
- कॉमर्स विभागाकडे इंग्रजी माध्यमाची सोय

राजहंस प्रिंटिंग प्रेस, कोल्हापूर. फोन : ६५६२५०